

Ion VINEA — Ta-
blou de Marcel
Iancu din colecțiile
M.L.R. (Diapozitiv
color de Vasile
BLENDEA)

**Coperta și prezentarea artistică:
VICTOR MAȘEK**

*...Într-o zi un zimbru, iată
Veni-n margine de sat. Dă năvală obștea toată
Și Dragoș cu trei sute de tineri înarmați,
Aleși de el cu grijă, la gîreutăți bărbați,
Pe urma zimbrului pornesc, în munții mari
se-afundă*

*Și tot gonind așa ajung la apă neștiută,
Cu îndîrjire cată tot mai departe-un semn,
De căfelușa Molda conduși și de îndemn,
Căci orișunde zimbrul voit stătea ascuns,
Printre strîmtori stîlcoase, locuri de
nepătruns,*

*Lăsînd următorii să treacă și să scape,
Ea dusă de mirosu-i ce simte fiara aproape,
Lătra înversunată, cu ochii ațintiți,
Ca goarna care cheamă soldații risipiți,
Cu glasul dînd de știre de fiara rătăcită,
Venea în fuga mare și ceata-n suflețită
Sleit de forță zimbrul, văzînd că nu-i dau pace,
O rupse iar la fugă, și după el, tenace,
În goană, cînd să treacă munții Carpați
stîlcoși,*

*Din piscurile-nalte se uită curioși
La a Moldovei Țară ce-n viitor va fi.*

Miron COSTIN — Descrierea Țării Moldovei și Munteniei
(capitolul III)

859.0.09
M30

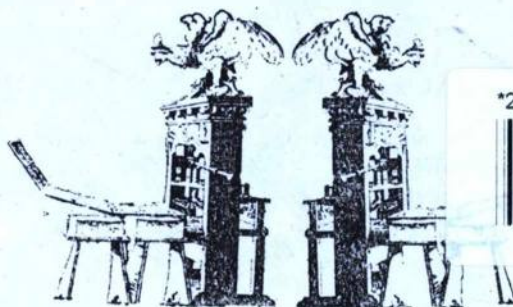
MANUSCRIPTUM

1/1985 (58) ANUL XVI

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ EDITATĂ DE
**MUZEUL
LITERATURII
ROMÂNE**

DIRECTOR FONDATOR:
D. PANAITESCU-PERPESSICIUS

Biblioteca Fed. Univer. Dev.
SALA DE LECTURA

259299

24

Documentele, însoțite de fotocopii, se primesc pe adresa redacției,
str. Fundației nr. 4, sectorul I, București, telefon 50 20 96

Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA, Presă P.O. 12—201, telex 10376
prsfir București, Calea Griviței, nr. 64—66, Sectorul Export—Import

All rights reserved
Toate drepturile rezervate

Tiparul — Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918”

88
259.299

SUMAR

- 5 **Permanența poeziei („MANUSCRIPTUM“)**
6 *Absența formei — tabletă de Ana BLANDIANA*

« ...cternii noștri păzitori ai solului veșnic... »

Miron COSTIN

- 7—14 *Descrierea Țării Moldovei și Munteniei, capitolul III — poem (Tălmăcire în versuri de Elena LINȚA)*

M. EMINESCU

- 15—29 I. *Pagini germane*
 Im Urwald (În codru) de Eduard DORSCH (Transliterare, traducere și note de G. PINTEA)
 II. *Addenda*
30—34 « ...a pus pecetea geniului său asupra poporului căruia ti aparține » (Documentar de Arcadiu PETRESCU)

Centenar

Mateiu I. CARAGIALE

- 35—54 *Cronica unui început de veac; Omul de societate (Comentarii de Barbu CIOCULESCU)*
36—49 *Ephémérides (Efemeride) (II)*
54—56 *Un caz de... «telepatie literară» (Nicolae SCURTU)*

Poezie-teatru

Hortensia PAPADAT-BENGESCU

- 57—59 *Poeme franceze (prezentare de Elisabeta DOBRIN-POPESCU)*
59—63 *Honte (Rușine); Voyage (Călătorie); La ballade du Cavalier (Balada Cavalerului)*
 (Versiunea românească de Grete TARTLER)

Mihu DRAGOMIR

- 64—65 *Între spectacol și adevărul vieții (Claudia DIMIU)*
66—74 *[Incursiune în prezentul imediat...] — fragmente*

SUMAR

Pasiunea eseului

Camil PETRESCU

- 75—91 *Doctrina substanței* [V] *Esența și imaginea* (text stabilit și notă editorială de Florica ICHIM și Vasile Dem. ZAMFIRESCU)

Epistolar

Costache CONACHI

- 92—107 «...vei cunoaști că simt prietășug... întru statornicie» — scrisori (Preambul de Paul PĂLTĂNEA)

Laborator de creație

Ion BARBU

- 108—111 *Maria Spring* în alte variante (Adnotări de Mircea COLOȘENCO)

V. VOICULESCU

- 112—126 Fragmente dramatice (comentate de Nicolae FLORESCU)

Jurnal

Grigore C. MOISIL

- 127—142 Scrisori din Turcia (Prefață de Viorica MOISIL)

Restituiri

Al. T. STAMATIAD

- 143—146 Grandoare și grandilocvență simbolistă (Consemnări de Aureliu GOCI)
145—148 *Crudele amintiri*; *Castelul*; *Prinos*; *Numai flori*; *Pe țărmul celălalt*; *Sonet*; *Cînteci
apei*; *Arc de triumf*; *Bătrînul artist*; *Viața*; *Astăzi*; *Caricatura tabloului* -
versuri

Al. O. TEODOREANU

- 153 «Fenomenul» Păstorel (Disocieri de I. OPRIȘAN)
154—156 *Replică*; *Scrisoare*; *De ziua onomastică*; *Întîmpinare*; *La aniversarea mătușii Valer
tina*; *Cîntecul lebedei* — versuri și epigrame

File de album

Ion BARBU

hors
texte

În familie (*Gerda BARBILIAN* și *Sorin POPESCU*)

Scriitori români în arhive străine

Pius SERVIEN

157—159
159—166

Un estetician al ritmului (*Ion DEACONESCU* și *Traian NICA*)
Știința poeziei; *Artă și limbaj* — eseuri

Scriitori străini în arhive românești

Francis JAMMES

167—169

«...adevărata poezie — un limbaj universal» (o scrisoare prezentată de
N. SCURTU)

Curier

Octavian GOGA

170—171

și istoria unor medalii (Mențiuni de *Corneliu POPA*)

Punct-contrapunct

I. L. CARAGIALE

172—175

și strategia nimicului (*Liviu CĂLIN*)

Cartea de istorie literară

176—184

În dezbatere: Opera lui *Lucian BLAGA* în ediție critică și monografii
Participă: *Dumitru MICU* și *Paul CORNEA*

185—187

Fișier bibliografic

187

Iconografie

188—191

Sumar (în limbile engleză, franceză, germană și rusă)

PERMANENȚA POEZIEI

AM CONSACRAT ACEST NUMĂR POEZIEI. DIN MAI MULTE MOTIVE.

În primul rând, pentru că, pe 15 ianuarie, s-au împlinit 135 de ani de la nașterea lui Eminescu.

În al doilea rând, pentru că, de obicei, primul număr al anului din revista noastră — număr apărut, adesea, de Mărțișor (iată, iar o sărbătoare care evocă numele unui poet: Tudor Arghezi) — este închinat Poeziei și, cu osebire, Poetului național. Acum doi ani, de pildă, pe coperta nr. 50 al revistei noastre, apărea portretul făcut de Nichita Stănescu lui Mihai Eminescu.

În al treilea rând, pentru că, între toate creațiile spirituale, Poezia pare a fi prima dintre artele care — cum spunea Mihail Sadoveanu în Discursul său de recepție la Academia Română din 1923 (discurs intitulat Poezia populară) — au menirea a « sparge negura viitorimilor ».

« Din ce a fost al înaintașilor, din ce va fi al nostru, nimic poate nu va rămînea — afirma Sadoveanu — unui mileniu viitor decât o linie grațioasă și o dulce împărechere de sunete, care vor purta numele nostru dacă vor avea pecetea sufletului nostru. De aceea — continua marele prozator și poet — artiștii, cu fața în lumină nouă de auroră, trebuie să-și plece urechea spre trecut și spre popor. »

Meditînd la vorbele pline de înțelepciune ale autorului Baltagului și al altor alte poeme în proză (dacă nu chiar poeme „în versuri“ — cum au fost nu numai primele sale creații, dar și altele din perioada senectuții — cel puțin cele reunite în volumul Daim, 1980), am dorit să oferim în acest prim număr al anului din revista noastră un mănunchi de poeme. Aparținînd atît poezilor en titre, cît și „amatorilor“ care au cochetat cu Poezia.

Prin urmare, după o sugestivă prefață a Anel Blandiana, despre condiția Poeziei, publicăm atît poeme semnate de Miron Costin, Hortensia Papadat-Bengescu, Al. T. Stamatiad, Păstorel Teodoreanu, cît și « alt fel de poeme » semnate de artiști ai cuvîntului, precum Eminescu, Ion Barbu, Camil Petrescu, Pius Servien, Francis Jammes, Lucian Blaga și alții.

Dar nu vom face, aici, o nouă prezentare a sumarului. Vrem doar să atragem atenția cititorului și să relevăm cîteva din criteriile care ne-au călăuzit spre Poezie și poeți. Pentru că tot poezie făcea și Mateiu I. Caragiale în însemnările sale intime care aveau să pregătească marele roman al Crailor de Curtea Veche, tot poezie făcuse și tatăl său, I. L. Caragiale, fie în proza Făcliei de Paști, fie în drama Năpasta, și tot poezie avea să facă, peste ani, și matematicianul Grigore C. Moisil, în scrisorile — adevărate jocuri pe care și le permitea un ambasador — către părinții săi atît de iubii — lecție de mare etică pentru tinerii cercetători și savanți.

În sfîrșit, să nu uităm că trei mari poeți (Ion Barbu, Lucian Blaga și Ion Vinea) ar fi împlinit acum 90 de ani. Exemplul lor probează convingător că a fi poet e o stare de grație pe care au exprimat-o spiritele adevărate, indiferent de domeniul în care s-au manifestat. De-au scris și poezii — « cu atît mai bine țării și lor cu-atît mai bine ».

Poezia este o permanență care merită a fi prețuită.

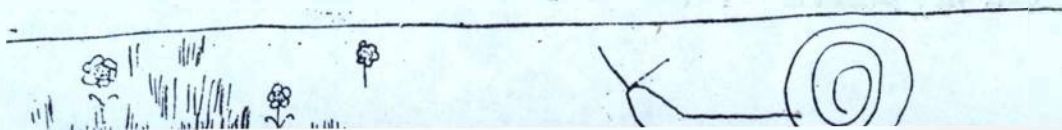
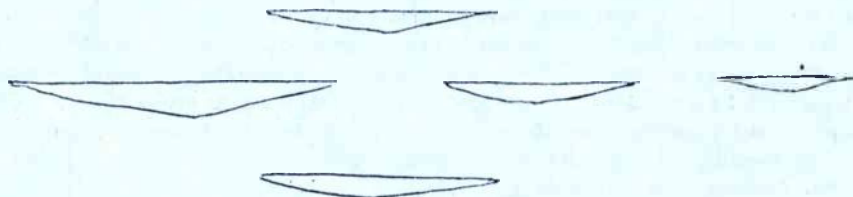
„MANUSCRIPTUM“

ABSENȚA FORMEI

Mult înainte de a cunoaște sumara formulă călinesciană referitoare la poezie — sentiment sterilizat de tehnică — am simțit ca pe o fatalitate contradicția dintre sufletul și înfățișarea unei poezii, am simțit, mai precis, nevoia ca înfățișarea unei poezii să fie cât mai puțin epatantă, cât mai nesclipitoare și mai lipsită de podoabe, pentru a nu distra atenția de la ceea ce ea îmbracă numai, de la ceea ce — în mod fatal și atât de adesea dezastruos — nu poate exista în afara materiei care se numește cuvânt. Din păcate, știu poeme asemenea acelor medievale veșminte păstrate în muzee, atât de bogat împodobite încît stau singure în picioare, existînd orgolioase în sine, fără nevoia de a îmbrăca un trup viu, și mi-a fost întotdeauna teamă de tendința și puterea formei de a se substitui fondului, de a profita de fatalitatea potrivit căreia acesta nu poate exista în afara ei. De la această intuire a dilemei în care poezia are de ales între a nu exista sau a exista trădată de cuvînt, de la această asimilare a actului de creație cu presimțirea unei nenorociri, am ajuns cu vremea la înțelegerea poeziei ca un continuu și riscant efort de renunțare la formă, de diminuare a ei pînă la punctul primejdios în care pot să stea în cumpănă gîndul spus și cel nespus. Importantă a devenit astfel nu spunerea, ci sugerarea, determinant a devenit raportul dintre ceea ce se înțelege și ceea ce se exprimă. Să exprimi puțin, pentru a sugera enorm; să spui și mai puțin, pentru a sugera și mai mult; să nu mai spui nimic pentru a subînțelege totul — iată treptele unei apoteoze pe cît de ideale, pe atît de imposibile.

A prefera poeziei tăcerea — care o cuprinde în sine așa cum albul cuprinde în sine toate culorile — este în același timp logic și aberant: logic, pentru că se vorbește atât de mult, încît rostul poeziei a devenit acela de a restabili tăcerea; aberant, întrucît cine ar mai fi în stare atunci să deosebească tăcerea de liniște... A prefera poeziei tăcerea — preferință îmbogățită de sentimentul imposibilității ei — înseamnă a accepta definiția potrivit căreia capodopera nu este o chestiune de formă, ci de absență a formei. În felul acesta, aproape sinucigaș, îmi permit să nutresc enorma iluzie de a mă sustrage definiției călinesciene. Am visat întotdeauna o poezie simplă, eliptică, aproape schematică, avînd farmecul desenelor făcute de copii în fața cărora nu ești niciodată sigur dacă nu cumva schema este chiar esența.

Ana BLANDIANA

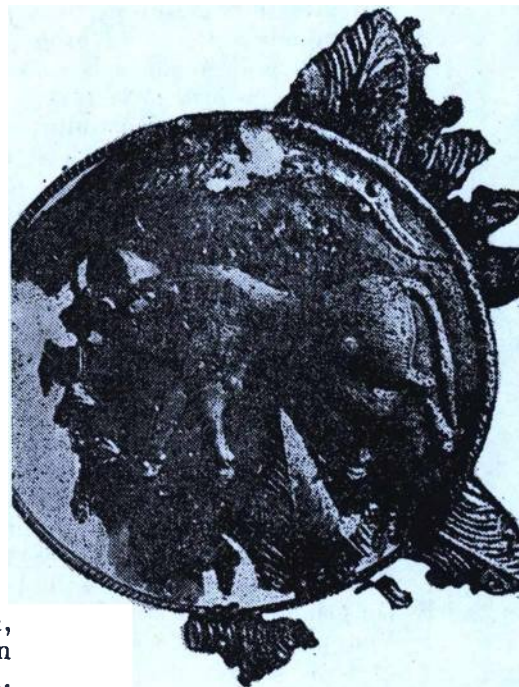
«...ETERNII NOȘTRI PĂZITORI AI SOLULUI VEȘNIC...»

Miron COSTIN

Descrierea Țării Moldovei și Munteniei

Capitolul III*

*Despre a doua colonizare
a Țării Moldovei și Munteniei
după alungarea tătarilor*

- 363 Când după înfringeri grele în luptă la Roman,
S-au risipit tătarii, s-a populat pământ muntean
365 Și-apoi și a Moldovei Țară în curînd pripășită,
Colonizarea a doua se-nfăptui nestingherită
De primejdia tătară. Aici Dragoș cu ai săi,
În Muntenia Negrul cu pedestrii lui flăcăi
Și deși cetatea Roman încă nu era,
370 Au zidit-o amintirea spre a o păstra.
Moldovenii sînt acum și munteni se cheamă,
Cum mai sus am arătat numele că își declamă,
La a doua așezare țările-amîndouă
Nume de rumân schimbat-au cu denumiri nouă.
375 Însă că din Rîm se trag, numele nu l-au pierdut,
Căci *român* este *romanus* și pe necunoscut
Cînd întreabă despre limbă, zice: «Știi românește?»
Ca și «Scis romanice?» — nu «moldovenește».
Și așa e pînă astăzi, doar cei ce-au colonizat
380 Cele două țări ce-am zis numele și-au preschimbât,
În *muntean* și *moldovean*. Cei ce-au dăinuit
În părți transilvane, numele nu au știrbit
Și ca în trecut își zic cu mindrie tot *români*,
Ungurii le spun *olahi*, de la *vlah*, ca în bătrîni,
385 Moldovean, muntean sînt nume ce lor nu slujesc,
Căci vin la niște riuri. Sub jug unguresc
Ardelenii sînt supuși deși-s mult mai mulți ca ei,
De la Bacica sîrbească, Timișoara dacă-i iei,
De la Mureș, Herțeg, Bălgrad, unde prinții locuiesc

* Capitolele I și II au fost publicate în „Manuscriptum”, nr. 4(57)/1984.

- 390 În castelul de pe Olt — tot popor ardelenesc,
Maramureșu-i întreg, parcă nimeni n-a ieșit,
Că acolo și pe Olt oamenii s-au înmulțit.
Vorba lor este și-acum frumoasă, curată,
Mai ales în Maramureș, mai apropiată
395 De italienească și-s cu dreptul răzeșesc,
Liberi și pînă acum ei la nimeni nu slujesc.
Numai ce cu prințul la război pornesc călări
Și-nțrețin cetatea Hust din a lor cămări
Și cu oameni. După alte legi trăiesc și apoi
400 Nici nu-s cei din urmă în trebi de război.
Nume noi au introdus, pînă și moșnenii,
Bogdan, Dragoș — moldoveni, Stan și Vlad, muntenii,
Dragomir și Stanomir, care nu-s romane.
Și-alte nume tot la fel, ce-s sirbești, pogane
405 Și-nțelegem de aici că slavona limbă
Era cunoscută foarte după numele ce schimbă.
Nici nu este de mirare, vremii te supui,
După cum grăiește vorba: «Care loc — patria cui?»
E în Maramureș satul Cuha cum îi zice,
410 Dragoș acolo trăia, fiu al lui Bogdan, ferice,
Bogdan ce cu vechii *domini* mindru că se înrudea,
Fiul însă-n alte locuri să se mute își dorea
Cu avut și oameni. Încercase mama-n van
Gîndul să-i abată, loc sălbatic și dușman
415 De primejdii plin era. Într-o zi un zimbru, iată
Veni-n margine de sat. Dă năvală obștea toată
Și Dragoș cu trei sute de tineri înarmați,
Aleși de el cu grijă, la greutăți bărbați,
Pe urma zimbrului pornesc, în munții mari se-afundă
420 Și tot gonind așa ajung la apă neștiută,
Cu îndirjire cată tot mai departe-un semn,
De cățelușa Molda conduși și de îndemn,
Căci orișunde zimbrul voit stătea ascuns,
Printre strimtori stîncoase, locuri de nepătruns,
425 Lăsînd urmăritorii să treacă și să scape,
Ea dusă de mirosu-i ce simte fiara aproape,
Lătra inversunată, cu ochii ațintiți,
Ca goarna care cheamă soldații risipiți,
Cu glasul dînd de știre de fiara rătăcită,
430 Venea în fuga mare și ceata-nșuflețită,
Sleit de forță zimbrul, văzînd că nu-i dau pace,
O rupse iar la fugă, ei după el, tenace,
În goană cînd să treacă munții Carpați stîncoși,
Din piscurile-nalte se uită curioși
435 La a Moldovei Țară ce-n viitor va fi,
La Prutul cel cu lunci, la ale Nistrului cîmpii,
Ce se-ntind zîmbînd curate cît cu ochiul vezi,
Ca fumul în depărtare, ca oceanul poți să crezi.
Nistrul minunat răsare în polon regat
440 Și-i cu totul altul decît Nilul lăudat,
El Podolia separă printre stînci cum trece,
Care par sculptate-anume, deși-n faimă îl întrece
Nilul care-i plin de stuf; nu-i nici Dunării egal,

- Care ape turbulente împinge la mal,
445 Nistru-n umbră-n albia strîmtă valuri saltă în surdină
Și lui Phoebus dă război pentr-o rază de lumină,
Căci nici cerul nu-l zărești de stînci aplecate,
Țîntarul ce somnul strică să trăiască-aici nu poate
Și cînd este cîte-un mal mai scund pe la vaduri,
450 Seamănă cu-n labirint, ori grădini, ori saduri,
Ca sprinceana ridicată pe veselă frunte,
Precum chipul unui rege încercat la multe.
De-ar fi cunoscut ăst loc zeițele grece
Din Olimpul lor aici ar fi vrut să plece.
455 Peste tot cîmpii mănoase și pășuni întinse,
Care alte țări mai au culmi de frumuseți atinse?
Și ieșind așa bogat din polona țară,
Curge Prutul prin cîmpii de o bogăție rară.
Zadarnic cu recolte te lauzi, Eghipet,
460 Că-ntreci prutane cîmpuri cu grîne berechet.
La noi dintr-o căpiță șapte măsuri de griu depline,
Ce în pămîntu-ți nisipos cu greu de ai obține,
Orz, secară și ovăz unsprezece măsuri țin
Cînd e anul roditor, mei douăsprezece pe puțin.
465 Ce ai tu plus de-asta, cu Cerera te fălești,
În afar' de faptul că zahărul în țară crești?
Aici cîte-o iapă doi mînji deodată naște,
Iar oaia adesea cite trei miei face
Și se-ntîmplă pe aici și nu rar de fel,
470 Că vaca doară de trei ani fătă un vițel.
Nicum nu se cuvine, Birlad, să nu te pomenesc,
Rîu roditor în toate, cu drag de tine-mi amintesc,
Cum curgi agale-mbelșugat, în frumuseți de rai,
Miere chiar și lapte tu cu dărnicie dai.
475 Mai departe vād păduri unde riuri izvorăsc,
Văi întinse și oriunde în jur că privesc,
Vād o țară ca livada cu rod abundent,
Închisă din patru părți de hotarul existent.
Ochii spre est întorcînd mult se minunează
480 De cîmpiile-nflorite, ca raiu-n amiază.
Gîndul ce-l aveau-nainte la vinat pieri,
Nu doar zimbrul, ci alt gînd în minte le-ncolți.
De-a lungul riului o luară, pe maluri săpate,
Pînă cînd din munți ieșiră în cîmpii curate,
485 Dar aici cînd se aflară, cățeaua deodată,
Semnalul știut dădu, se repeziră pe dată,
În stînga un pîlc de pomi era îndesit,
Cu un șanț înconjurat. Acolo zimbrul ostenit
Se odihnea sleit de drumul străbătut,
490 Dar prea isteța Molda cu miros neîntrecut,
Cum îl găsi lătră, veniră-n jur urmăritori
Cu armele-n atac, de pradă iarăși doritori.
Simțînd clipa de pe urmă, zimbrul nu vru a ieși
Din desiș în cîmp deschis pînă tinerii
495 Năvăliră asupra lui cu tot fel de arme,
Lănci, topoare ungurești, hotărîți să sfarme
Și-l răpuseră pe loc. Dragoș atunci zise:

- « Patria aici ne e, să lăsăm discuții, vise,
Înapoi nu mă întorc, dragii mei voinici,
500 Al strămoșilor lăcaș prin mine-l aduc aici.
Pentru asta jur acum, casa o mut toată.
Cine nu vrea? Îl trimit înapoi pe dată! »
Atunci strigară cu toții: « Jurăm că ne-nvoim
Și noi cu tine aici pe veci să locuim ».
- 505 Capul zimbrului îl pun pe stîlp cu mîndrie
Și după trofeu botează satul Boureni să fie,
Căci zimbrului bour moldovenii-i spun așa,
De aici pecetea țării cap de zimbru va avea.
În ăst loc ei primul sat îl întemeiază
- 510 Și din bour Boureni, așa îl botează.
Iar căteaua obosită sau poate rănită,
De vreo lovitură-a fiarei de ea incolțită,
Alergă întins spre apă de setea ce-o poartă
Și-o văzură dintr-odată că plutește moartă.
- 515 Rîul denumind pe veci din Molda — Moldova,
Rămase așa și astăzi se păstrează slova.
Riu ce din Carpați înalți, din munți ce coboară,
Izvor lingă Maramureș, străbate prin țară
Și se varsă în Siret, chiar lingă Roman,
- 520 Riu ce nume țării a dat și poporu-i moldovean
Tot de la Moldova. Iară Dragoș tot cătînd
Loc de așezare, cercetează-n jur pe rînd,
Pînă vede fum subțire ridicîndu-se în sus,
Ca un stîlp în zorii zilei drept spre nori ce s-ar fi dus.
- 525 Rămaseră toți uimiți că-n așa pustietate
Cine-ar putea locui? Fără foc nici fum nu poate
Să existe. Hotărîți o pornesc de-ndată,
Dau de înc-un riu și merg unde fumul se arată
Iar pe mal văd stupi rotunzi, așezați la rînd
- 530 Și văd focul cu jăratec fumărînd în vînt.
Înconjoară păduricea, iar cîțiva găsesc
Un moșneag adus de spate, cu mers bătrînesc,
Ce-n prisacă stupi închide și trebăluiește
Să mai îndrepte ceva, ba se îngrijește
- 535 Care matcă a scos albine, fagurul îndreaptă gros,
Ori ia ceara care are de ambră miros,
Și la muncă le îndeamnă, cînd de-odată: « Bineț ome! ¹ »
Tresărînd bătrînul zice: « Nu știu, pe Dumnezeuul meu! »
Ei încearcă ba prin vorbă, ba chiar și prin semne,
- 540 Dar el tremură speriat de fețele lor solemne
Cum n-a mai văzut vreodată de cînd locuiește
Nu știe ce să le spună, nici nu mai grăiește.
Căpetenia-l întreabă, prin tîlmaci vorbind,
De cînd este el aici, de unde-a venit?
- 545 « Eu sînt Iațko din Sniatyn, de cîțiva ani am venit,
Am aici prisaca asta, nici un om n-am mai zărit. »
Îi vorbește-atuncea Dragoș despre nou descălecat,
Cum tătarii-s izgoniți, locul e eliberat
Și de are rude acas' să le-aducă aicea deci,

¹ Bineț ome ar fi o formulă de politețe veche românească provenită din *Bene tibi homo*.

- 550 Dăruindu-i totodată ca moșie a lui pe veci
Tot pământul de pe malul ce-i de riu udat,
Ca stăpini confirmă Dragoș neamul lui bogat.
Bătrinelul își aduse tot neamul de-ndată,
Din Pocuția, Sniatyn, în țara eliberată,
- 555 La o nouă așezare, satul lor Iațcani să fie
După Boureni a doua așezare-n veșnicie,
Nume de la moșul Iațek i-a fost dat să poarte,
Astăzi e numit Suceava și este cetate,
Căci Fortuna interzise ca noul oraș
- 560 Numele primar să poarte de la un unchiaș.
Cojocari cițiva veniră și se așezară,
Unguri erau, *soci* le spune, în limba maghiară;
De aici Suceava nume cetate și riu ivește,
Doar o parte din oraș încă Iațcani se numește.
- 565 Aflind atuncea Dragoș că-s părți populate
Unde l-a găsit pe Iațek, șes pînă departe,
Merse el de la Moldova înspre partea dreaptă
Și văzu cîmpii întinse și-nc-un riu ce îl așteaptă,
Cu ape vijelioase, nume-i puse Repede²,
- 570 Iară altuia, aproape, îi ziseră Limpede,
C-avea apa foarte clară, în latină *limpida*,
Primul, în aceeași limbă, de la *iute* — *rapida*.
Locul îi plăcu lui Dragoș și acolo se-așează,
Veste despre sine în toate țările dă.
- 575 De la el Cîmpulung Dragoș locu-a fost numit,
Însemnînd *Campi Dragossi* și acolo au venit
În șuvoi de pretutindeni noi locuitori,
Dacă e să dăm crezare la cei simpli traditori.
Omul simplu n-o-nflorește, spune adevăr,
- 580 Zice doar ce știe, n-alege vorbe-n răspăr;
Iară vorba cea aleasă de-adevăr n-are nevoie,
De cea mai simplă poveste ea se bucură în voie.
Nu există nici un stat care atît de grabnic
Să se-așeze în hotare și ca un vas harnic,
- 585 Să ridice pinze-n vînt, sau precum puhoie
Umflă doar pentru o vreme la munte pîraie,
Tot așa și țara asta iute s-a colonizat,
Dar după cîteva zeci de ani în granițe s-a subțiat.
În puțini ani au populat tot ce stătea pustie
- 590 Și-au ridicat la loc ce-a fost romană colonie,
Între Nistru, Dunăre, pîn' la Marea Neagră
Așezat-au în cîmpii oameni de ispravă,
La cîmpie mai ales Dragoș indemna români,
Aproape soldați să aibă, mai la munte pe ruteni,
- 595 Fermierii din Podole și Pocuția, mulțimi,
Se-așezară la Hotin, Cernăuți și-mprejurimi,
Pe Nistru pîn' la Orhei și Soroca și mai jos,
Iași, Suceava și pe Prut, în ținutul generos.
În Moldova cea de jos șerbi de fel nu existau,
- 600 Doar arcași și călărime, la poruncă așteptau,
Călărași, cum li se spune, și munceau doar pentru ei,

² Rîul Bistrița.

- La bogați lucrau țiganii, cumpărați cu lei.
Orașelor început le-au făcut chiar sașii,
Ce și vii au ridicat, unguri arendașii,
605 Țara a avut dintii de la munți hotare
Pînă-n răsărit la Nistru se-ntindeau ogoare,
De la nord la sud cu Marea Neagră se-nchidea,
De sus de la Hotin pîn'ce marea înghițea
Apa Dunării venită, chiar ca un ocean,
610 Azi e Prutul graniță și Bugeacul la dușman
Și Hotinu-amenințat, vameși ne sînt turcii,
Dar n-o să ne lase Domnul în ghearele furcii!
Iar muntenii sînt mai vechi, că descălecat-au doară
Cu-al lor Negru. Dunărea le udă țara.
615 În tot lungul și-o desparte de Moesia la sud,
Iară munții o-nconjoară în apus și nord cu scut,
De Moldova o desparte Siretul hotar de est,
Aproape patru sute de ani de la Negru izvodesc,
În timp ce moldovenii trei sute optzeci au trecut,
620 De n-ar fi-n existența lor sfîrșitul temut!
La munteni pecetea-i corb, cu ea dinșii sigilează,
Despre-a lor întemeiere o legendă se păstrează:
A fost odată o fată frumoasă, româncă,
Din poporul ce pe Olt mai locuia încă,
625 Ce cu prințul din Ardeal a trăit iubire,
Dar cînd grea rămas-a ea, îi spuse la despărțire,
Prințul un inel i-a dat, semn c-o recunoaște
Și la părinți o lăsă să stea pînă naște,
Zicînd să vină de îndat', după dezlegare,
630 Cu copilul și cu semnul în casa lui primitoare.
Născu un fiu, pe Negru și luîndu-l fata,
Cu un frate-al său la drum o porni pe dată,
Să-l găsească pe iubit. Pe drum obosiți,
Lîng-o dumbravă au șezut, de mers istoviți.
635 Îi dădu mama inelul la copil să-l strîngă,
Să se joace pîn-adoarme, ca să nu mai plîngă.
O-ntimplare prea ciudată făcu ca un corb de pradă,
Ce-n stejar flămînd stătea, inelul carne să-l creadă
Repezindu-se în grabă, în cioc inelul fură
640 Și pe dată-l înghiți dintr-o foame aprigă.
Țipă copilul, de corb cu ghearele zgriat,
Din somn mama și-al ei frate săriră deodat',
Văd inelul și credința pierdute definitiv
Și-ncep să se vaete. Corbul ce-i greoi nativ
645 De-o mîncare fără seamăn mai împovărat
Scoate arcul fratele și țintește supărat,
De țintă tot mai aproape, trage, corbul greu de aur,
Cade lovit de săgeată, gușa-i e ca un tezaur,
Pipăind inelu-acolo, nu îl scoaseră din el,
650 Ci luînd sora, copilul, o porniră frumușel
Și pe prinț în țara lui îl găsi și-i înmînă
Pruncul și inel în gușă ca minune îi predă.
De aici pecete corb Țara Munteniei are,
Pe prunc prințul îl primi cu mare onoare,
655 Îl făcu voievod sau *vaida*, cum se spune ungurește,

- Mai tirziu hospodari zisu-și-au sîrbește,
Ungurește numai *vaida* totdeauna le spuneau,
Iar pre limba lor ca titlu domn ei foloseau.
Lui Negru cînd fu mare prințu-i rîndui
660 Și ținutul Făgăraș de la rege-i dăruî.
Aceasta e autorul de-al doilea descălecat,
Cum la moldoveni e Dragoș și la fel de imediat
Unguri, sași și sirbi veniră teribil de iute,
Malul Dunării umplind cu-așezările lor multe.
656 Dragoș însuși n-avu parte să se bucure de ajuns
De multele lui orașe, căci în șase ani s-a dus
Și domnia și-a ncheiat cum a prorocit,
Că și viața și domnia-au repede sfîrșit,
Fiecare succesor domnii scurte urmînd să aibă.
670 După moartea lui la tron fratele Roman urcă,
Astfel se clădi atunci tirgul Roman cu-al său nume,
Unde Siret cu Moldova-și leagă apele în spume,
Dar și-acesta se grăbi după al său frate,
La doar patru ani de tron, el de lume se desparte.
675 Timp de patruștrei de ani șapte domni au fost,
Ce se acoperă exact cu al prevestirii rost.
Dar aici ce s-a-ntîmplat patruștrei de ani,
Sub cei șapte domni, doar c-au așezat țărani
În diverse așezări? Oare scriere n-aveau?
680 Ori din statele vecine de ei încă nu știau?
Și deși au fost probabil niște fapte, iminent,
Au rămas necunoscute pînă în prezent.
Pin' la Alexandru care-i numit cel Bătrîn,
Rege cu adevărat, primul hospodar român,
685 Glorios a fost și-i spun și Bătrîn și Bun,
Amintire neștirbită ca unui străbun.
El a-mpodobit cu cînte noul stat moldav
Și dori s-aducă clerul cel mai luminat și brav,
După care-n Țarigrad el trimis-a emisari,
690 Dar intențiile sale s-au izbit de piedici mari,
Căci atuncea tocmai iată, împărat Paleolog
Plecase cu patriarhul la Florența, la sinod.
Solii atunci au dat de știre că din Țarigrad
Toți plecaseră la conciliu, pe nimeni n-au mai aflat,
695 Împăratul, patriarhul și tot cleru-n fine
Și-ntrebară cum i-e voia domnului mai bine,
De le poruncește dinsul ca-n Florența ei să meargă,
Ori pe împărat acolo să-l aștepte să se-ntoarcă.
Ține Alexandru sfat cu boieri, mai marii lor,
700 Dau decret să meargă solii în țara bulgarilor,
La Ohrida ce-avea clerul atuncea ales,
E Ohrida în Serbia un oraș în lin progres,
Cu bogate privilegii dăruit de Iustinian,
Ce din părțile acestea a fost la greci suveran,
705 Mai presus de mitropolit ca un patriarh,
El numi pe-o rudă-a sa ca cel mai mare ierarh
Și rămase tot așa, acest scaun e de frunte
Peste sîrbeștii episcopi, peste arhiepiscopii multe.
La Ohrida au plecat solii noștri și monahii,

- 710 Iar acolo i-au sfințit, de-atuncea valahii
Luind slujba de la sirbi, în sirbește o rostesc
Și nu doar la slujbă astă limbă folosesc,
Ci și-n documente. De atuncea hospodar
Domnu-și spune și voievod al Moldovei clar,
- 715 De la munte pin' la mare și erau puternici foarte,
Căci cincizeci de mii în luptă ei puteau odat' să poarte,
Oaste de-a lor, pedestrime, ce-i ziceau *arcași*,
Călărimea de la *cal* se numește *călărași*.
Arcașii ca pedestrime-s ca solacii cei turcești,
- 720 Căci la luptă doar cu arcu-s primii-n fapte vitejești.
Fără să poarte poveri, doar cu torba de săgeți,
Și cu arcul sus pe umăr, ei se prezentau măreți.
Domnul acesta a ridicat vechile cetăți ruine
Și în stat ordine-aduse precum se cuvine,
- 725 În toți cei treizeci de ani cît el a domnit.
Cititorule, de-aici să ne cunoști te trimit
La istorici cum sînt Kromer, Strykowski și Bielski,
Iar a cuma mai recent la ce-a scris Piasecki
Și la care moldovenii mult le datorează,
- 730 Că pe lingă alții-n cărți și pe ei îi creionează
Și ades' chiar cum a fost cursul la războaie
Afli de la ei și multe alte lucruri, droaie,
Cine prin ce mijloace a învins sau a pierdut,
Însă despre mici frecuşuri dinăuntru n-au știut,
- 735 Nici-nainte de-Alexandru ce-a fost nu cunosc,
Începutul neamului, singuri o mărturisesc,
Kromer doar din cărți aflat-a că românii-s din romani,
Dar ce-a fost pe urmă? Ce-a mai fost atîția ani?
Astea-s începuturile acestui popor,
- 740 Mărturii din mari istorici am luat prevăzător.
Pentru mine e destul că necazul să-l reprime
Firea-mi veselă putut-a și-n versuri să se exprime,
Că-s distrus de tiranie, eu silit fără pricină
- 744 Patria să-mi părăsesc, fără un temei de vină.

Traducere din limba polonă de Elena LINȚA

Alina Lintă

Im Urwald

1

*Als es im Wald begann zu lenzen
Und aus dem Gras die Blumen schossen
Als selbst des Farmers Fenzen
Sich schmückten mit der [ilizibil] Sprossen*

*Da fühlt auch ich im Herzen wieder
Des Liedes langentbehrten Schall
Doch kam die rechte Lust des Liedes
Mir erst im Herbst beim Blätterfall.*

*Ach allzudicht war mir die Fülle
Des Waldes, zu fremd die Vogelstimmen,
Nicht konnte durch die grüne Hölle
Mein Auge auf zum Himmel klimmen;*

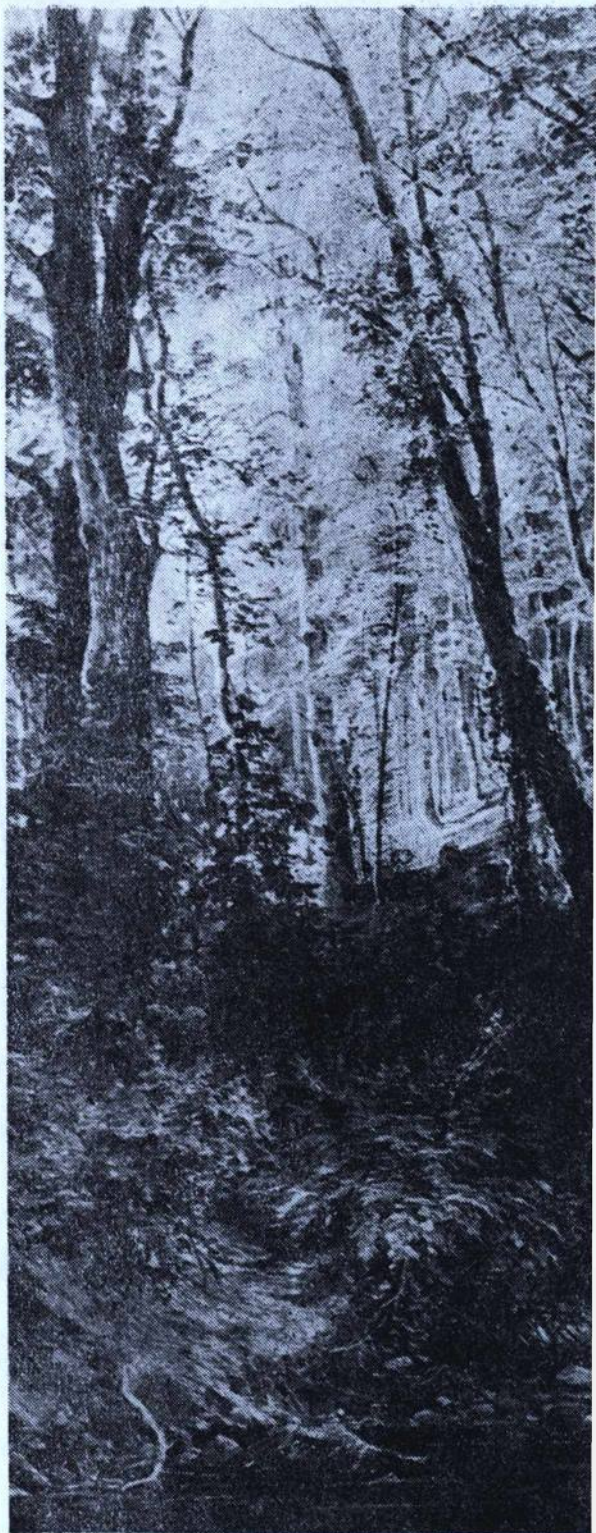
*Das Rauschen in den Riesenbäumen,
Gleich einem Donner träf's mein Ohr,
Ich war so klein in diesen Räumen
Dass ich die eigne Spur verlor,*

*Jetzt ist es Licht, die bunten Strahlen
Der Sonne schiessen hie und wieder,
Und all' des Herzens bange Qualen
Verflüchtigen sich in leichte Lieder,*

*Jetzt ist es Licht, ein goldner Regen
Von Blättern schiesst mir um das Haupt
Und Wünsche fühl mir neu sich regen
Die längst vergessen ich geglaubt —*

*Mir ist's als hört ich Harfenklänge
Wenn mir jetzt rauscht die Sycomore,
Wie auf verschollene Gesänge
Lausch'ich dann mit entzücktem Ohre.*

*Ich möchte mit den [Sagengeistern?]
Eintreten neu in Reih'u[nd] Glied
Am einen Lay der längst verflossen
Zurück zu zaubern mir ein Lied.*

În codru

1

Cînd încep a se imprimăvăra în pădure
Și să răsară florile din iarbă,
Cînd chiar și olaturile pleșuvite ale fermierului
Se împodobeau cu mlădițele [ilizibil]

Atunci simții și eu în inimă din nou
Răsunetul de mult absent al cîntecului
Totuși, adevărata dorință de cîntec îmi veni
Doar în toamnă, la căderea frunzelor,

Ah, prea grea îmi fu căderea
Pădurii, prea străine glasurile păsărilor,
Prin iadul verde nu putea
Ochiu-mi să străbată sus spre cer;

*Foșnetul arborilor uriași
Îmi izbea asemeni unor tunete urechea,
Eram atît de mărunt în aceste spații
Că-mi pierdui propria urmă,*

Acum e lumină, razele multicolore
Ale soarelui răzbat din cînd în cînd,
Și toate chinurile neliniștitoare ale inimii
Se topesc în cîntece ușoare.

Acum e lumină, o ploaie aurie
Răzbate de pe frunze în jurul capului meu
Și simt trezîndu-se din nou dorințe
Pe care le crezusem de mult uitate.

*Mi-e ca și cum aș fi auzit sunete de harfă
Cînd îmi foșnește acum sicomorul,
Ca pe niște cîntece uitate
Le ascult atunci cu ureche încîntată.*

*Aș dori cu [spiritele legendare?]
Să m-aliniez din nou în rînd
Într-un lay ce de mult se stinse,
Întorcîndu-mă, să-mi vrăjesc un cîntec.*

259.299

Unit. Publ. Muncă - Dor
DE LECTURĂ

*Der Menschen Hütten liegen hinter mir,
Die winzigen Plätze wo die Axt gelichtet
War nie der Wald in seiner vollen Zier
Und Stamm an Stamm zum Himmel aufgerichtet.
Kein Sonnenstrahl ist kräftig da genug
Dass er durch die Nacht von Blättern dränge,
Noch ist geschmiedet nicht der starke Pflug
Der dieser Bäume Lebenskraft bezwänge.*

*Kein abgestorben Stamm geht hier zu Grunde,
Ihn stützen, immer rüstig, die Genossen;
Sein Tod wird selbst den Nachbarn oft nicht Kund
Lenn ihn ersetzen seine kräftigen Sprossen
Die wilde Rebe schlägt die Ranken nach,
Die weit verschlungen, um die morsche Leiche,
Und die Trompetenblume blüht doch
Ist auch vom Blitze zerschallt ihr Stab, die Eiche.*

*Von Schilf u[nd] Silberweiden eingefasst
Schlingt sich durch's Dickicht dort der[ilizibil] faden,
Der Kranich ist sein oft gesehener Gast
Von reicher Beute allezeit geladen.
Brüllfrosch u[nd] Anke lassen abendlich
Ihr Lied ertönen aus des Wassers [ilizibil]
Doch oben auf der Fläche tummeln sich
Die wilde Ente u[nd] die Wasserrose.*

*Wie friedlich rings u[nd] wie unendlich reich
An mannigfältig reichlebenden Gestalten.
131v Was kommt an Schönheit der Natur wohl gleich
Wie du vor'm Menschengaug' dich willst entfalten!
Wie klingt es lieblich, wenn die Melodien
Von tausend Vögeln durch die Lüfte schallen!
Wie beugt das Herz andächtig auf Knien
Wie hoch im Blau der Bäume Wipfel wellen*

*Urwald! o nimm mich auf in deinem Schoss,
Lass wie ein Kind mich Schmetterlinge haschen,
Und dein Gethier aus seinem Bett von Mooss
Mit neugierigen Augen überraschen!
Die Thränen feuchten mir vom Augenlicht,
Die manchmal ich vergangener Zeit nach weine,
Und ist mein Auge wieder klar u[nd] licht*

Colibele oamenilor rămaseră în urma mea,
 Locuri minuscule unde rărise secura:
 Pădurea nu era niciodată în podoaba-i deplină
 Și trunchi lângă trunchi îndreptate spre cer.
 Nici o rază de soare nu e destul de puternică acolo
 Ca să pătrundă prin această noapte de frunze,
 Nu-i făurit nici plugul puternic
 Care să răpună forța vitală a acestor arbori.

*Nici un trunchi prăbușit nu piere aici,
 Îl sprijină, mereu viguroși, tovarășii săi;
 Adesea nici chiar vecinii săi nu află de moartea sa
 Căci lăstarii săi viguroși îi iau locul.
 Via sălbatică își întinde lujerii
 Ce se înfășoară larg în jurul stîrcului putred,
 Dar liana înflorește totuși
 Chiar dacă fulgerul distruge coaja de pe tulpina stejarului.*

Copleșit de păpuriș și răchite albe
 Firul de [ilizibil] se înfășoară acolo în desiș,
 Cocorul îi este deseori oaspete văzut
 Încărcat mereu cu prada lui bogată.
 Gălăgioasa broască și somnul fac pe-nserate
 Să le răsună cîntecul din [ilizibil] al apei.
 Totuși sus la suprafață zburdă
 Rațele sălbatice și nuferii.

Cît de pașnice-s de jur împrejur și cît de nesfîrșit de multe
 Făpturi felurite și pline de viață.
 Ce apare atît de asemeni frumuseții naturii
 Dacă vrei să te desfășori în fața ochiului omenesc!
 Cît de plăcut răsună cînd melodiile
 A mii de păsări străbat prin aer!
 Cum se închină inima, plină de venerație, în genunchi,
 Cît de sus în albastrul [cerului] se leagănă virfurile arborilor.

Codrurile! O, ia-mă în poala ta,
 Lasă-mă, ca pe un copil, să prind fluturi
 Și animalul tău din patul său de mușchi
 Să-l surprind cu ochi curioși!
 Lacrimile îmi umezesc [fața curgînd din] ochi
 Plîngînd uneori după vremurile trecute,
 Iar cînd ochii-mi sînt din nou limpezi și luminoși

*Dann leihe zu einem Haus mir Holz u[nd] Steine !
 Wenn der Orkan dann durch Bäume fegt,
 Geheime Zwiesprach mit der Welt zu halten,
 Wenn donnernd hier die Eiche niederfällt
 Und dort die Erde klafft in weiten Spalten :
 Einstimmen will ich dann in gleichem Ton,
 Will die Natur in meine Reime zwingen
 Ein grosses Lied der Revolution
 Und einen Hymnus auf die Freiheit singen.*

3

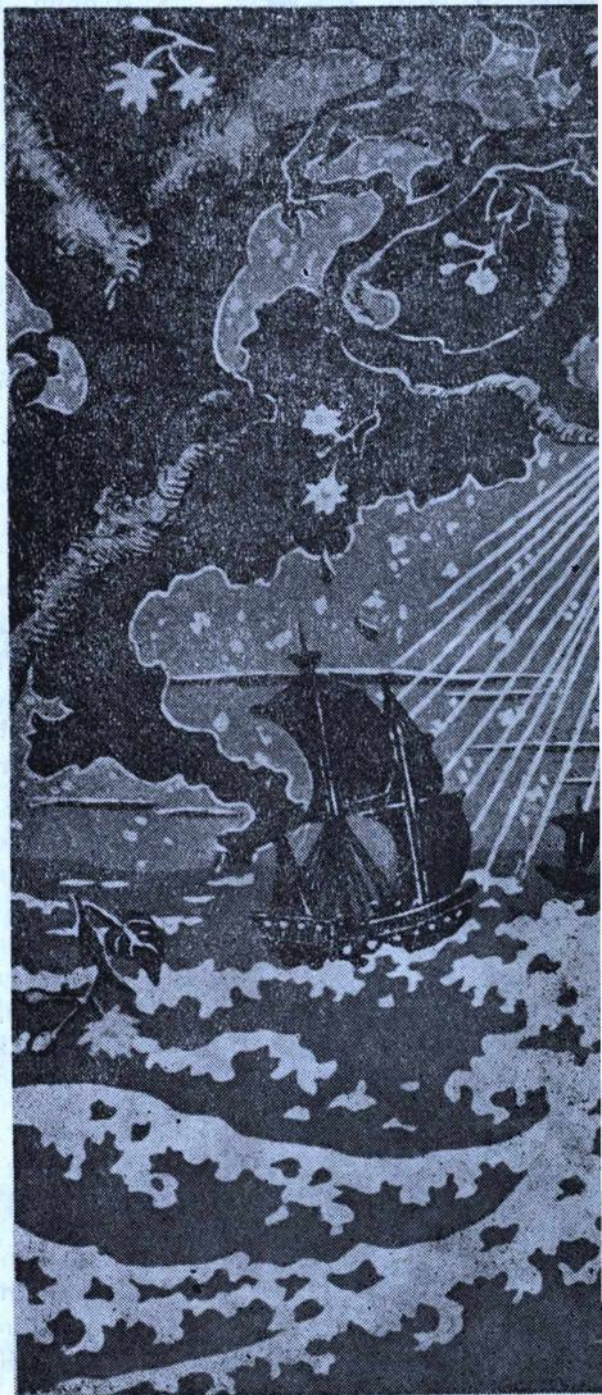
182r *Nacht ist's; im dunklen urewigen Blau,
 Eingehn sich die leuchtenden Sterne,
 Die Luft vom See um [ilizibil] mich lau,
 Das Nachwirken [ilizibil] vom Thau
 Der Wald rauscht bis in die Ferne
 Jetzt rauscht er leise, jetzt wird er still,
 Der Uhu nur wacht und der Whip-poor-will.*

*Ich wandle allein in die einsame Nacht
 Und fühle mich doch nicht verlassen
 Denn was ich gethan u[nd] was ich vollbracht
 Und was ich in einsamen Stunden gedacht
 Bleibt treu mir auf jeglichen Strassen
 Es geben die Geister vergangener Zeit
 Mir über den Erdball ihr still[es] Geleit.*

*Und ob ich wandle am grünen Rhein,
 Ob hoch auf dem Meer ich schwanke,
 Im Sonnenbrand u[nd] im Mondlichtsschein
 Selbst in Dakotas [ilizibil]
 Stets bleibt mir treu der Gedanke;
 Wie jetzt am Eri klingt einst mein Vers
 Vielleicht zum Rauschen des stillen Meeres*

*Und trüben auch Wolken an manchem Tag
 Die laufenden Sonnenlichter,
 Sie stören doch nicht, mag kommen was mag,
 Der Seele ruhigen Wellenschlag, —
 Das ist das Vorrecht der Dichter
 Sie sehen wenn's draussen auch nirgendsb lüht
 Den keimenden Frühling in eigenem Gemüth.*

Pictură de Teişanu simbolizând poezia emi-
 nesciană, oferită pentru reproducere pe co-
 perta volumului omagial de la Constanța (v.
 p. 32).

Atunci mi-adun lemne și pietre pentru o casă!
 Când uraganul mătură atunci printre arbori
 Ca să țină un tainic dialog cu lumea,
 Când, trăznit, aci se prăvale stejarul
 Iar dincolo pământul crapă în largi despicături:
 Vreau [atunci] să consimt pe același ton,
 Vreau să forțez natura în rimele mele,
 Un cîntec uriaș Revoluției
 Și un imn Libertății să cînt.

3

E noapte: în albastrul întunecat, din vecie
 Se sting stelele strălucitoare,
 Aerul dinspre lac mă [învăluie] călduț,
 Efectul [ilizibil] de la rouă
 Pădurea foșnește pînă departe
 Acum foșnește încet, curînd devine tăcută,
 Doar bufnița veghează și Whip-poor-will.

Eu hoinăresc solitar în noaptea singuratică
 Și totuși nu mă simt părăsit
 Căci ceea ce făceam, ceea ce săvîrșeam
 Și ceea ce gîndeam în ceasurile singuratice
 Îmi rămîn credincioase pe orice drumuri
 Spiritele vremii trecute îmi oferă o
 Tăcută escortă pe întreg globul pămîntesc.

Și fie că hoinăresc în părțile verzi ale Rhinului,
 Fie că mă legăn în largul mării,
 În pîrjolul solar sau la lumina lunii
 Chiar și în a Dakotei [ilizibil],
 Gîndul îmi rămîne mereu credincios;
 La fel ca acum la [lacul] Erie, răsuna odinioară versul meu
 Poate pentru a vrăji marea liniștită.

Și chiar dacă în unele zile nori tulbură
 Luminile obișnuite ale soarelui,
 Ei nu tulbură totuși, întîmple-se ce s-o întîmpla,
 Ritmul liniștit al valurilor sufletului, —
 Acesta e privilegiul poezilor,
 Chiar dacă afară nu înflorește nicăieri, ei văd
 În propriul lor suflet primăvara încolțind.

*Und wieder stehe ich im Urwald hier
Und wieder rauscht's in den Bäumen
Doch nirgends im weiten, im weiten Revier
Eine Spur von den frühen Träumen,*

*Gespensstig steigt gen Himmel der Baum
Wild klettern die Spechte und Raben, —
Das nicht ich hab in dicsem Raum
Mein einzig Kind begraben*

*Mir ist's als herrschte rings die Nacht
Als sei die Welt gestorben
Des Sommers laufende Blumenpracht
Verwittert und verdorben.*

*Ich gleiche selbst dem alten Stamm
Dem man die Sprossen zerschlagen,
Bald werden Moos u[nd] Fliegenschwärme
Ihn wuchernd überragen.*

*Bald wird vielleicht im tiefen Grund
Mein eigen Grab gegraben,
Und über dem Herze Blutend u[nd] wund
Wird nächtlich der Elchhirsch traben.*

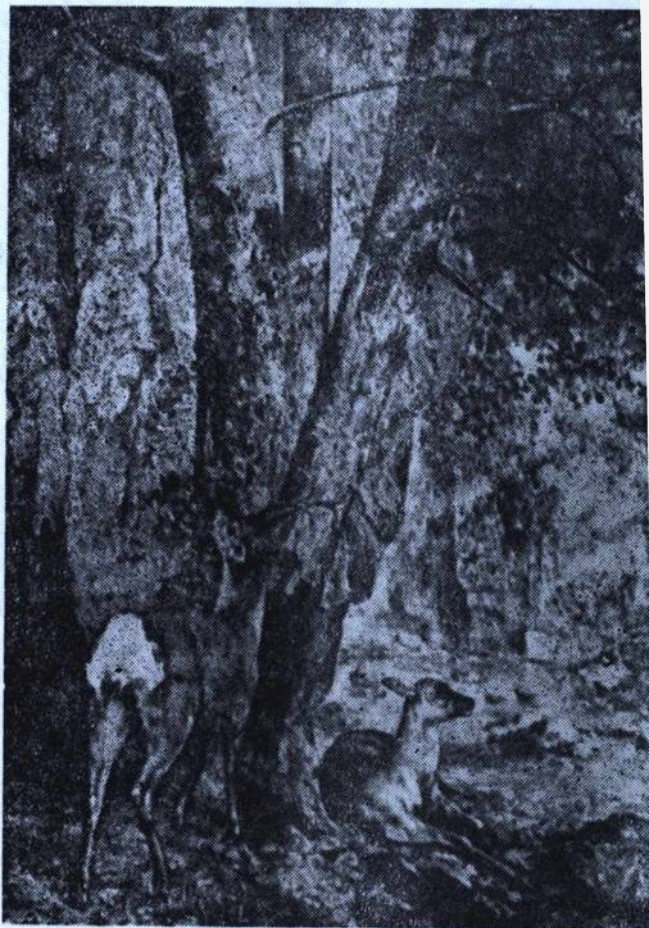
*Gute Nacht denn du rastlos rollende Welt
Gute Nacht ihr leuchtenden Sterne,
Wenn Tag und Sommer in Asche zerfällt
Dann rastet im Winter man gerne.*

5

*Ich sehnte mich in jungen Jahren
Nach fremder Länder Herrlichkeit
Den Ocean wollt ich befahren
Die Welt beschauen weit u[nd] breit*

132v *Jetzt bin ich über's Meer gezogen
Weit hinter mir liegt Rhein u[nd] [ilizibil]
Es trugen mich die dunklen Wogen
Sanft schaukelnd nach der Neuen Welt.*

*Der Urwald war mein heiss Verlangen,
Da ist's dacht ich, wo Leben quillt;*

Și din nou stau aici în codru
Și din nou foșnește printre arbori,
Totuși nicăieri în întinsul, în vastul ocol [al pădurii]
Vreo urmă din visele de altădată.

Fantomatic se-nalță arborele spre cer
Sălbatic se cațără ciocănitorele și corbii, —
În acest ținut nu eu
Mi-am îngropat singurul copil.

Mi-e ca și cum de jur împrejur ar stăpîni noaptea
De parcă lumea ar fi murit
Splendoarea obișnuită a florilor de vară
S-ar fi veștejit și nimic.

Mă asemăn chiar bătrînului trunchi
Căruia i s-au distrus lăstarii,
Curînd, mușchii și roiuri de muște
Îl vor copleși, mistuindu-l.

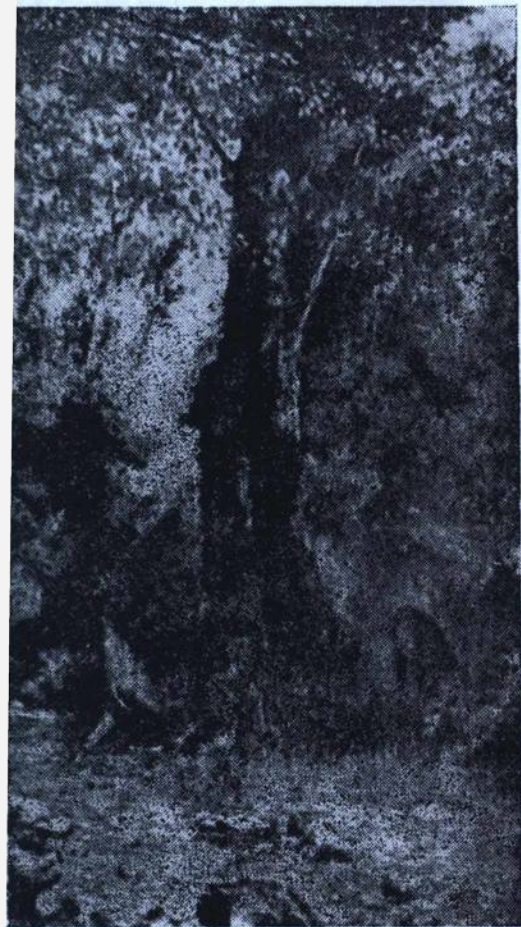
Curînd, poate sub glia adîncă va fi
Săpat propriul meu mormînt
Iar deasupra inimii sîngerînde și rănite
Va goni noaptea cerbul wapiti.

Noapte bună, deci, lume, ce te învîrtești fără răgaz.
Noapte bună, vouă, stele luminoase,
Cînd ziua și vara se mistuie-n cenușă
Atunci bucuros se ține odihna iarna.

În anii tinereții mi-era dor
[Să cunosc] măreția țărilor străine
Voiam să străbat Oceanul
Să contemplan lumea în lung și lat.

Acum am trecut peste mare
Departa în urma mea e situat Rhinul și [ilizibil]
Valurile întunecate mă purtară,
Legănîndu-mă lin, spre Lumea cea Nouă.

Pădurea străbună îmi era dorința fierbinte
Căci acolo e — credeam eu — locul unde izvorăște viața,

*Jetzt sah ich träumend u[nd] befangen
Dass es die Sehnsucht auch nicht stillt.*

*Ich möchte weiter, immer weiter
Gen Süden, wo die Palmen stehn
Wo ich auf steiler Bergesleiter
Kann tief bis in den Himmel sehen.*

*Geduld mein Herz! Dem süßen Wesen
Liess Schiff u[nd] Ruder bald bereit
Vom Tulpenbaum u[nd] den Platanen
Ist's bis zur Palme nicht mehr weit.*

6

*Es war in einer schwülen Sommernacht
Von einem Kranken ritt ich still nach Hause
Am Himmel zog die schwarze Wolkenschlucht
[ilizibil] aber sofort ich mich in meine Klause.*

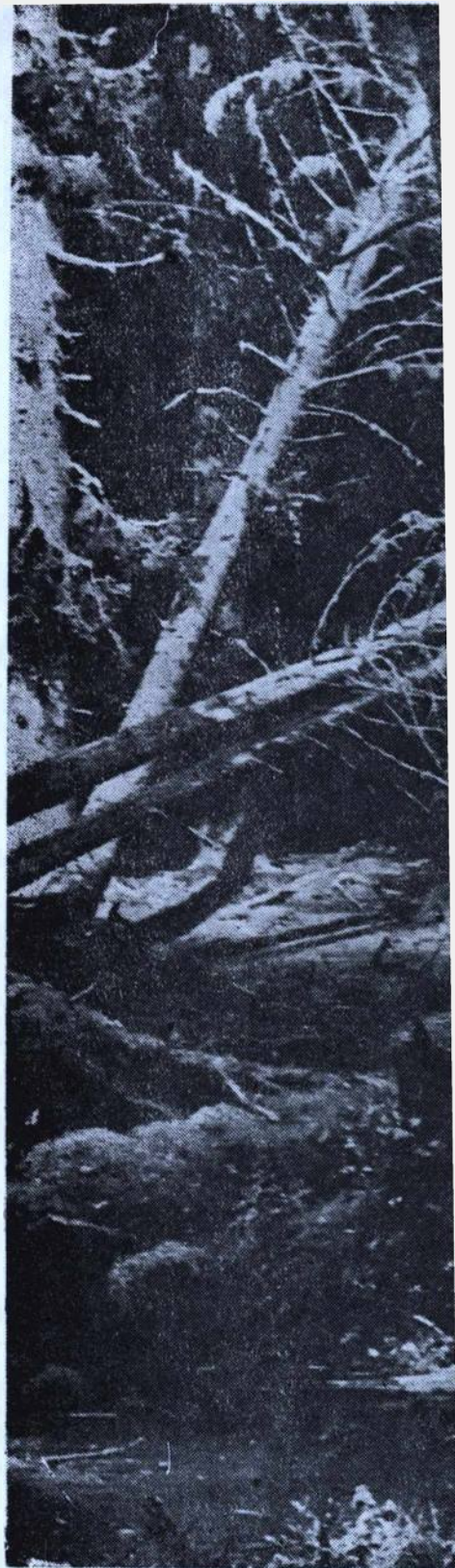
*Doch die war fern. Schwer lag die Luft auf mir
Im Westen rollten Donner, zuckten Blitze,
Und in des Waldes finsterem Revier
K ein schützend Obdach, keine Felsenritze!*

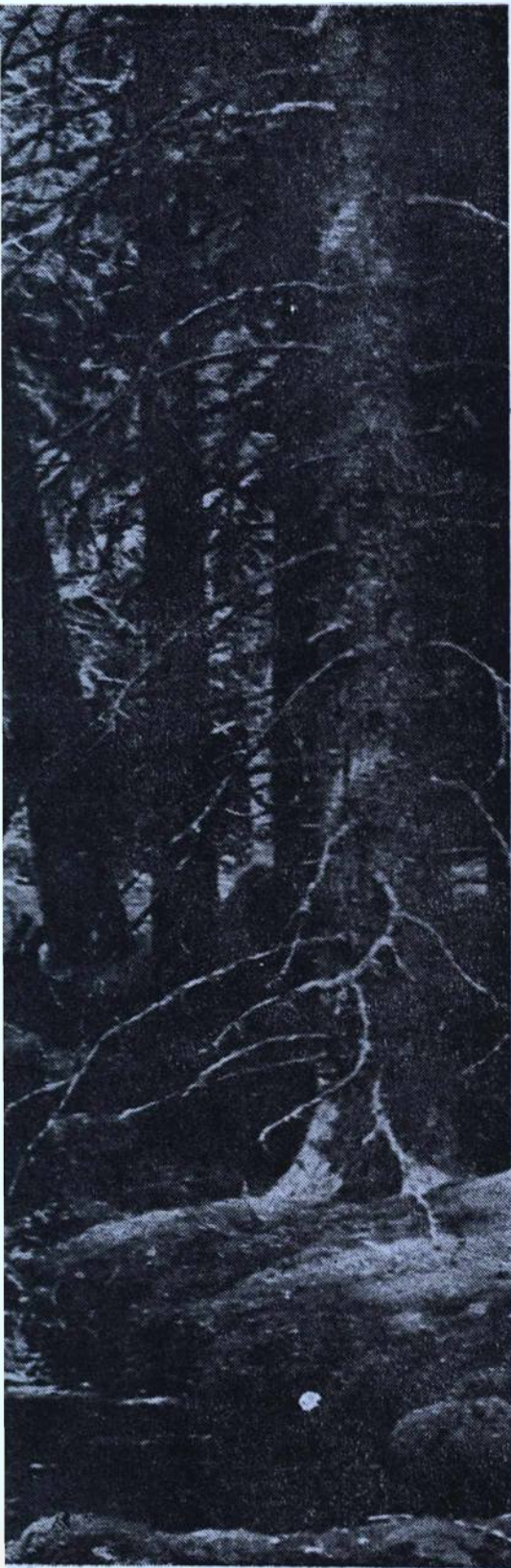
*Da führte mich der Weg in's Thal
Irrlichte tanzten in dem feuchten Grunde,
Leuchtkäfer flogen um mich, [2 cuvinte ilizibile],
Und niedend Holz schien glimmen in der Runde.*

*Noch drückender war hier die Luft. Mein Ross
Schnob wild u[nd] scheu mit weit [ilizibil] Nüstern,
Fast wollte main vierbeiniger Genoss
Mit seiner Angst mein eigen Hirn umdüstern.*

*Ich hielt die Zügel unwillkürlich an,
Und bald versenkt ich mich in stilles Träumen
Es hat vor alter Zeit der rothe Mann
Den Todten Platz gegönnt in diesen Räumen.*

*Jetzt kommen aus den Gräbern sie hervor
Und tanzen [ilizibil] in wundervollen Schweigen
Wo ihrer Söhne Festrtritt sich verlor,
Den alten Waffentanz, den Todesreigen.*

Acum văzui, visînd și tulburat,
Că nici în nostalgie nu se găsește liniștea.

M-aș dori mai departe, mereu mai departe
Spre sud, unde cresc palmierii,
Unde pe scări abrupte de munți
Pot vedea adînc pînă în cer.

Răbdare, inima mea! Dulcei ființe
I se pregătește curînd barcă și visle
Din magnolii și platani,
Nu mai e departe pînă la palmier.

6

Era într-o noapte de vară sufocantă
Mă întorceam călare liniștit acasă, de la un bolnav,
Pe cer evolua prăpastia neagră a norilor
Mă [doream?] însă numaidecît în chilia mea.

Dar ea era departe. Aerul mă apăsa greu,
Spre apus se rostogoleau tunetele, izbeau fulgerele,
Iar în întinsul întunecat al pădurii
Nici un adăpost ocrotitor, nici o despicătură de stîncă!

Atunci drumul mă duse jos în vale.
Pe solul umed săltau lumini înșelătoare,
În jurul meu zburau licuricii, [2 cuvînte ilizibile]
Iar lemnul căzut părea să licărească în jur.

Și mai înăbușitor era aerul aici. Calul meu
Adulmeca sălbatic și timid cu nările larg deschise,
Tovarășul meu patrupead voia aproape
Cu frica lui să-mi întunece creierul.

Apucați fără voie friiele,
Și curînd mă cufundai într-o visare liniștită,
Din vremuri străvechi Omul roșu
Dăruise morților loc în aceste spații.

Acum ei ies din gropi
Și dansează [ilizibil] în minunată tăcere,
Unde se pierdu pasul ferm al fiilor lor,
Vechiul dans al armelor, hora morții.

*Die Funken wirft die blanke [ilizibil]
Das morsche Holz glimmt als [ilizibil] Feuer —
Wer weiss, welch weisse [ilizibil] im Gürtel stak ?
Beim grossen Geist ! es ist nicht recht gehaust !*

*Da löste sich des Himmels Traurigkeit
In sanfte Tränen, Regen strömte nieder
Die Wolkenschleusen öffneten sich weit
Und ihre Flut erfrischte Geist und Glieder.*

*Im Nu erloschen Irrlicht, [ilizibil] Holz,
Leuchtkäfer im Gebüsch sich scheu verkriechen,
Und trotz des Regens trug mein Renner stolz
Mich durch die Neste der Indianer [ilizibil]*

183r *Die Nässe auf der Haut [ilizibil] oft
Wenn vor dem Aug sich Spukgestalten regen,
Und mancher Geist verschwindet unverhofft
Vor einem [ilizibil] Gewitterregen.*

7

*Abend ists, die Lichter stehen
Vor meinem bleichen Angesicht
Da die Dämmerung uns mit Rosen,
Mit vergänglichem, umflieht.
Aus dem Ozean im Osten
Taucht empor die alte Nacht
Und der Mond an seinem posten
Hoch im Blau hält stille Nacht*

*Sehnend schau ich in die Ferne
Seh die Funken hie u[nd] da —
Ach es sind dieselben Sterne
Die ich drüben funkeln sah :
Drüben in den deutschen Gauen,
Wo ich Lust u[nd] Leiden trug
Und im Auge deutscher Frauen
Nach geträumten Himmeln frug*

*Noch umflutet mich der besten
Muttersprache Wonnelaute,
[ilizibil], kosend wie die Grösse
Einer selbverschämten Braut ; —
Noch umgauckeln mich die Bilder*

Scînteii aruncă [secură] strălucitoare,
Lemnul în putrefacție licărește asemeni focului [ilizibil]
Cine știe ce [ilizibil] înțeleaptă se ascund în cingătoare,
Pe marele Spirit, nu e prea bine adăpostit.

Iată că se destramă tristețea cerului
În lacrimi molcome, ploaia se revarsă,
Stăvilarele norilor se deschiseră largi
Și puhoiul lor învioră spirit și mădulare.

Într-o clipă se stinseră luminile înșelătoare, lemnul căzut,
Licuricii se tiră timizi în tufăriș,
Și în ciuda ploii, fugarul meu mă purtă mindru
Printre colibele indienilor [ilizibil].

Umezeala de pe piele se [ilizibil] adesea
Cînd în fața ochilor mișcă făpturi fantomatice
Și unele spirite dispar pe neașteptate
Din fața unei ploi torențiale [izbăvitoare].

7

E seară, luminile stau
În fața mea palidă
Pe cînd crepusculul trandafirii,
Cu efemeride ne înfășoară.
Din Ocean, la răsărit,
Se înalță străvechea noapte
Iar luna la postul ei
Veghează, din înaltul albastru, noaptea liniștită.

Nostalgic, privesc în depărtare
Văd ici, colo, scînteile —,
Ah, sînt aceleași stele
Pe care le văzui dincolo, scînteind:
Dincolo, în ținuturile germane,
Unde-mi purtam bucuriile și suferințele
Și în ochii femeilor germane
Căutam cerul rîvnit.

Mă mai copleșește al celei mai bune
Limbi materne sunet încîntător,
Tandru, drăguț ca salutările
Unei mirese sfioase;
Mă mai răscolesc imaginile,

*All die Thäler, all die Höhe[n]
Mir noch glänzender, noch milder,
Aber treu u[nd] ewig schön.*

*Und was jetzt? — Doch nein, ich lüge
Undankbar erschein ich schier, —
Vögel, Blumen, Wolkenzüge,
Alles ist ja schön hier
Vögel tragen bunte Farben
Blumen glühn im reichen Schmelz
Voller sind im Feld die Garben
Maiestätische[r] Berg u[nd] Fels.*

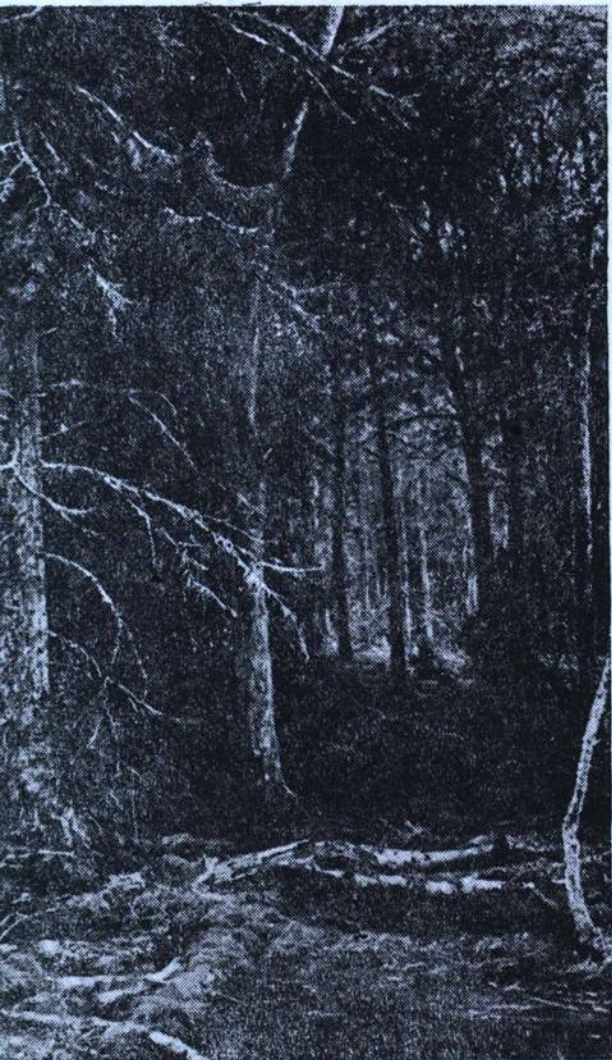
*Dennoch fühl ich nicht zu Hause —
Alles spricht zu meinem Geist,
Alles lebt in Leis u[nd] Brause
Und das Herz bleibt doch verwaist,
All die fremden Riesenbäume
All die Menschen klug u[nd] still
Sie verstehn nicht meine Träume,
Sie verstehn nicht was ich will.*

*Ja ich liebe dich du schönes,
Strahlendes Amerika,
Doch der Heimath traute Töne
Sind mir trotzdem ewig nah.
Täglich ward ich's wieder neu
Und es wiederhallte mein Schmerz:
In der Fremde sind die Sinne,
An der Heimath hängt das Herz.*

Monroe (Michigan)

Eduard DORSCH

Toate văile, toate înălțimile
Îmi par mai strălucitoare, mai mîngietoare,
Dar credincioase și veșnic frumoase.

Și ce e acum? — Totuși nu, eu mint,
Apar cu totul nerecunoscător, —
Păsări, flori, mișcările norilor,
Totul e frumos aici;
Pasările apar în culori pestrițe,
Florile strălucesc în tonuri bogate,
Cîmpia e plină de snopi,
Munți maiestuoși și stînci.

Totuși nu mă simt acasă —
Totul se adresează spiritului meu,
Totul trăiește în liniște și vuiet,
Dar inima rămîne totuși orfană
Toți uriașii arbori străini
Toți oamenii, cumiști și liniștiți,
Ei nu înțeleg visurile mele,
Nu înțeleg ce vreau eu.

Doar te iubesc, frumoasă,
Strălucitoare Americă,
Dar sunetele familiare ale Patriei
Mă urmăresc totuși veșnic.
Zilnic deveneam iarăși nou
Și făcea ecou durerii mele
În străinătate îmi sînt simțurile,
De patrie e legată inima.

Monroe (Michigan)

Eduard DORSCH

(Transliterare și traducere de G. PINTEA)

«...a pus pecetea geniului său

II. ADDENDA

MONUMENTUL LUI EMINESCU DE PE faleza constănțeană a fost ridicat prin activitatea neobosită — benevolă și colectivă — a membrilor Comitetului local „Pro-Eminescu“, înființat la sfârșitul anului 1930. Activitate desfășurată pînă la autodizolvarea acestui comitet, în toamna anului 1934, adică odată cu îndeplinirea scopului propus. Monumentul a fost inaugurat la 15 august, de Ziua Marinei.

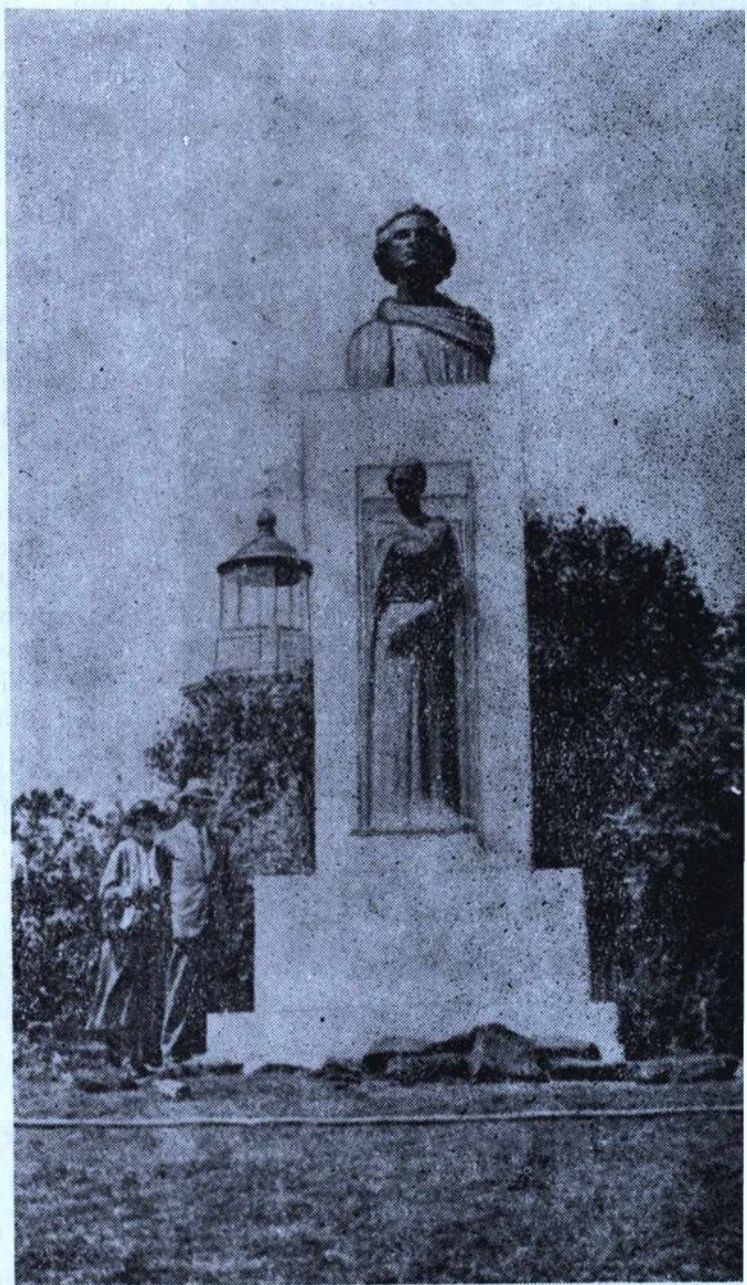
Rememorarea acestei activități, din volbura amintirilor și din paginile și fotografiile păstrate cu grijă peste ani ¹, reeditează tot atitea dovezi de venerație — ale oamenilor obișnuiți sau ale marilor personalități ale timpului — pentru amintirea celui mai iubit și mai mare poet al nostru, venerație ce a dat tărie pentru realizarea inițiativei luate, întru împlinirea simbolică a « testamentului » său literar din *Mai am un singur dor*.

Inițiativa ridicării unei statui marelui poet, la Constanța, a aparținut inițial profesoarei Zoe Verbiceanu ², prima secretară a Comitetului, care a solicitat lui I. N. Roman acceptarea președinției Comitetului.

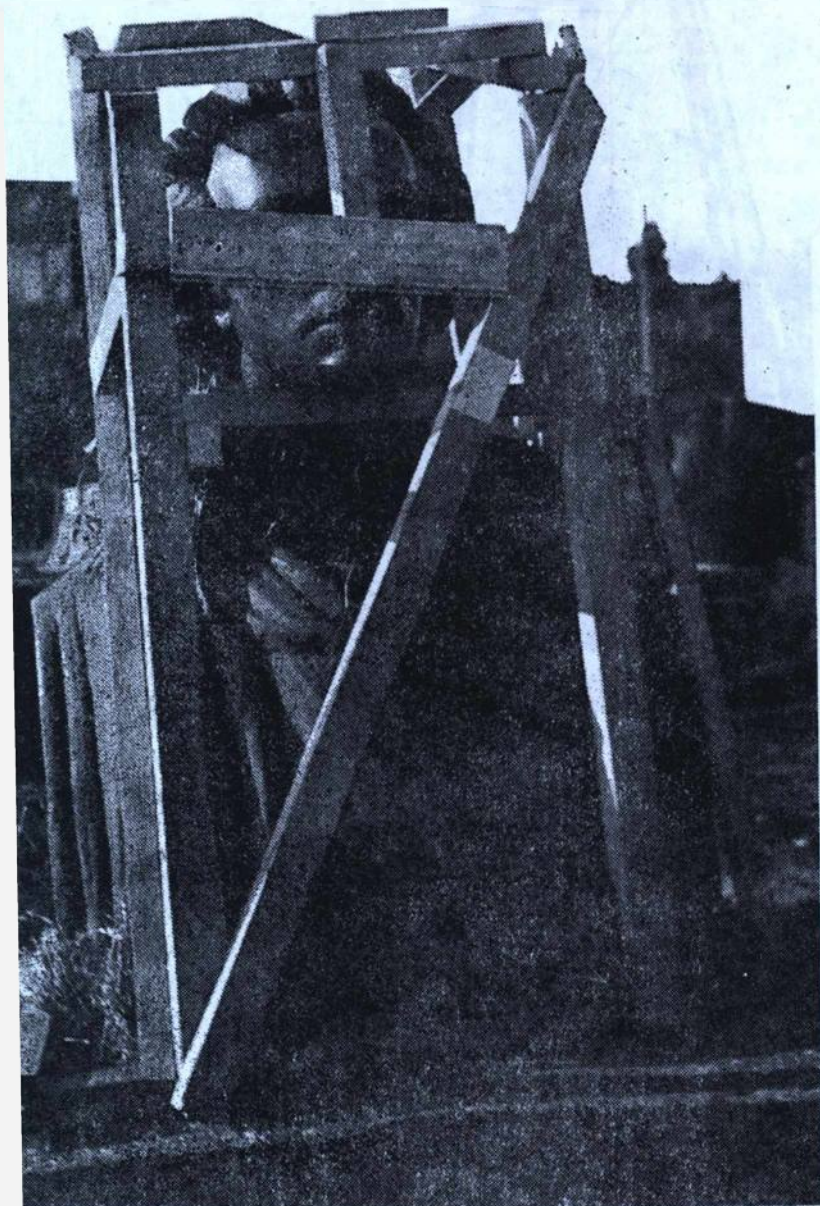
I. N. Roman (1866—1931) — decan al baroului de avocați din Constanța, om cu vederi largi democratice, poet și el, influențat de poezia eminesciană, autor al unor volume de

¹ O mare parte din arhiva Comitetului s-a păstrat de către al doilea secretar al Comitetului, judecătorul Valerian Petrescu (1898—1969), autor al multor articole literare și cinegetice, publicate în diferite reviste, ca și al cărții *Kinegeticos*, Editura „Adevărul“, 1937. Vezi medallionul Val. Petrescu, revista „Tomis“, nr. 4/1972.

² Profesoară de limba română și franceză la Liceul de fete din Constanța; s-a mutat la București, în 1931. Membră a Uniunii Scriitorilor din R. S. România.

asupra poporului căruia îi aparține»

Sylvia Pankhurst și Valerian Petrescu în prezenta inaugurării monumentului. (Fotografie de V. Petrescu)

versuri (menționat și de G. Călinescu în a sa *Istorie a literaturii române*) și mare admirator al lui Eminescu (din care recita cu patos o mare parte din poezii), junimist apreciat de T. Maiorescu, jurnalist și prim-redactor la „Adeverul” pe vremea lui Beldiman, cu studii doctorale de drept în capitala Belgiei — s-a stabilit la Constanța în 1899, deși era de origine transilvană (din Săliște, văr cu Onisifor Ghibu, și a trăit și în Moldova³).

I. N. Roman dorea ca activitatea Comitetului să se desfășoare sub girul — formal de altfel — al unor mari personalități ale culturii noastre de atunci, făcând demersuri în acest scop. N. Iorga scrie pe o carte de vizită astfel: «N. Iorga mulțumește... pentru onoarea ce l-a făcut Comitetul „Pro-Eminescu“...»; iar M. Sadoveanu, prieten cu I. N. Roman, răspunde printr-o scrisoare: «Vă mulțumesc pentru distinsa onoare ce-mi faceți alegându-mă membru de onoare...». T. Vianu, de asemeni, scrie: «Am luat cu deosebită plăcere cunoștință de cinstea pe care Comitetul „Pro-Eminescu” mi-a făcut-o prin alegerea mea ca membru în einul lui». În fine, Paul Zarifopol răspunde: «Socotesc ca o mare cinste numirea mea ca membru de onoare al Comitetului „Pro-Eminescu“...».

Dar I. N. Roman nu a avut decât satisfacția înființării Comitetului; moartea sa, în iulie 1931, duce la o nouă alcătuire a acestuia: președinte devine amiralul Ion Bălănescu, comandantul marinei militare din Constanța, iar secretar — în locul profesoarei Zoe Verbiceanu — judecătorul Valerian Petrescu. Ca membri ai Comitetului, care au desfășurat cu devoțiune o activitate permanentă în timpul celor patru ani, au fost: profesorul Gh. Coriolan, directorul

³ Cf. Ioan N. Roman, de E. Puiu, în „Tomis”, 1967, anul II, nr. 11, p. 12. Personalitatea lui I. N. Roman se întregeste prin atitudinile sale patriotice, desfășurând o bogată activitate social-politică pentru reintegrarea Dobrogei în viața statului român și pentru recăstigarea drepturilor legitime ale populației din provincia cuprinsă între Dunăre și Mare.

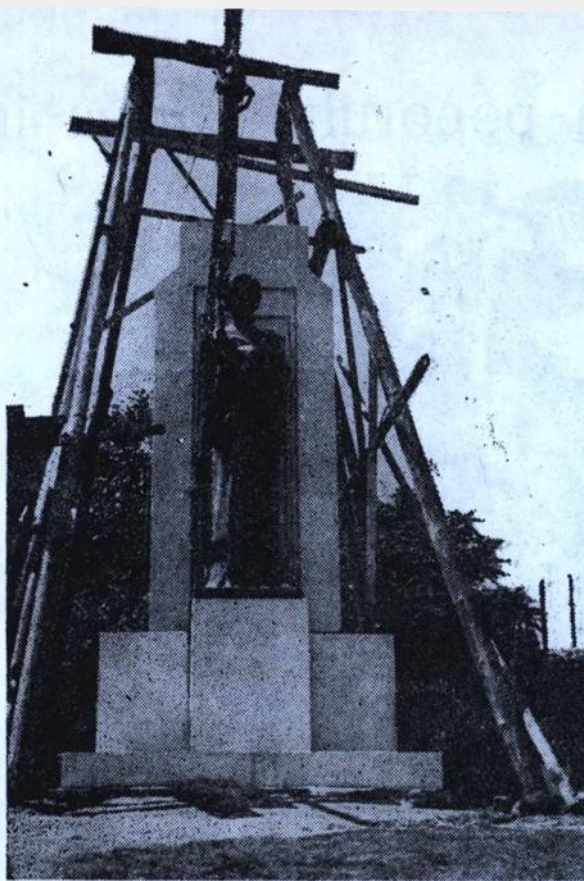
Liceului „Mircea cel Bătrîn“, casier al Comitetului; magistratul N. Papadat (soțul scriitoarei Hortensia Papadat-Bengescu); colonelul Dumitru Petrovici din regimentul 34 Infanterie.

Comitetul a desfășurat o intensă activitate culturală în Constanța și în Dobrogea, organizând conferințe despre viața și opera lui Eminescu sau cu alte subiecte, răspinzind reproduceri din opera poetului, precum și o ilustrată cu chipul său. Așa se face că încep să sosească, rînd pe rînd, la Constanța, T. Vianu, savantul Gh. Marinescu, M. Sadoveanu, S. Mehedinți, B. Lăzăreanu, Liviu Rebreanu, Izabela Sadoveanu, abatele L. Barral (traducător al lui Eminescu în limba franceză) ș.a., cu toții omagîind prin viu grai memoria poetului.

Dar scopul activității acestui comitet era deopotrivă și strîngerea de fonduri prin subscripție publică, adunate cu perseverență timp de patru ani, pentru ridicarea monumentului. Liste de subscripție publică au fost trimise în toată Dobrogea, o parte printre învățătorii de la sate, o parte în orașul Constanța. Unele fonduri s-au strîns și de la autorități.

O dovadă a popularității mișcării culturale inițiate de Comitetul „Pro-Eminescu“ a fost adoptarea numelui marelui poet ca titlatură a Sindicatului muncitorilor din portul Constanța, consemnată, ca atare, în presa locală cu ocazia participării reprezentantului său la funeraliile lui I. N. Roman, în 1931.

Inaugurarea monumentului s-a făcut, cum spuneam, la 15 august 1934, de Ziua Marinei, într-un cadru deosebit de festiv, cu participarea celor mai înalți reprezentanți ai statului și guvernului. Ziarul „Adevărul“ consemna: «Pe lingă reprezentanții oficialității mai erau de față membrii Comitetului de acțiune „Pro-Eminescu“, sculptorul O. Han, membrii societății corale „Cîntul de la Mare“, D. Ion Marin Sadoveanu, membrii sindicatului „M. Eminescu“ al muncitorilor din port. Academia Română a fost reprezentată prin d. Ion Bianu care a depus o coroană...». Numeroase alte personalități au fost de față: Lascarov-Moldoveanu, Păstorel Teodoreanu, Emil Ciuceanu ș.a. După ce monumentul a fost dezvelit, au rostit cuvîntări: amiralul C. Bălănescu, apoi primarul orașului, ce a luat în primire monumentul, Corneliu Moldovanu, președintele Societății Scriitorilor Români, Emil Ciuceanu, vicepreședinte al Sindicatului ziaristilor din București, I. Bianu, în numele Academiei Române, Al. O. Teodoreanu, ca delegat al Fundațiilor Regale, ministrul Instruc-

țiunii Publice, iar, la urmă, netrecută în programul festivității, E. Sylvia Pankhurst, care a rostit cuvîntul său de salut în limba engleză, recitînd și unele fragmente din traducerea poeziei *Împărat și proletar*.

Intruchiparea în bronz a bustului marelui poet, reprezentat tînăr, într-o «versiune olimpiacă» evocatoare pentru magia versului său, figurînd arta sa poetică, aparține harului artistic al sculptorului Oscar Han, căruia îi revine și meritul alegerii locului unde se află statuia, în acel unghi mai retras al falezei constănțene, parcă dinadins ales pentru pelerinaj. Pe fruntea înaltă a poetului, bătută de neîncetatele vînturi, în privirea lui, îndreptată peste valurile nesfîrșite ale mării, parcă citim cu șoapta sufletelor noastre: «Va geme de patimi/ Al mării aspru cînt.../ Ci eu voi fi pămînt/ În singurătate-mi».

Un corolar al evenimentului inaugurării statuii a fost editarea și apariția volumului *Omagiu lui M. Eminescu* (editura „Universul“, 181 pag. în format 8°), inițiativă și realizare — nu lipsită de unele etape critice, pline de subiectivism — ce-au aparținut secretarului Comitetului, consemnate ca atare în josul copertii interioare în

În gara Constanța.

Aspect din tribuna oficială de la festivitatea dezvelirii monumentului. Sculptorul O. Han (prim plan), Păstorel Teodorescu, Corneliu Moldovanu, Emil Ciuceanu. (Fotografie de V. Petrescu)

formula: « *Volum editat de Comitetul „Pro-Eminescu” sub îngrijirea d-lui Valerian Petrescu* ». Dacă într-unele din paginile volumului se întâlnesc omagiile unor condeie de mare

autoritate ca N. Iorga, Martha Bibescu, Elena Văcărescu, V. Eftimiu, Hortensia Papadat-Bengescu, S. Mehedinți, M. Dragomirescu, C. Pavlescu, I. Al. Brătescu-Voinești, B. Lăzăreanu, alte pagini conțin traduceri din poezia eminesciană în limba franceză (L. Barral ș.a.), italiană (Ramiro Ortiz), polonă (Emil Zagadlowicz), germană (V. O. Hommenau), engleză (poemul *Împărat și proletar*, tălmăcit de E. Sylvia Pankhurst — prima traducătoare din lirica lui Eminescu în limba lui Shakespeare, 1930). Este aceasta, poate, prima evocare simbolică a universalității versului eminescian.⁴

O mențiune aparte merită contribuția vibrantă, neașteptată, adusă de Sylvia Pankhurst la volumul omagial — prin articolul său *Hail to thee bright Spirit (Salut ție, spirit luminos)* — o caracterizare filosofică și din punctul de vedere social a poeziei lui Eminescu — precum și prezența sa la festivitatea inaugurală a monumentului.

Mi s-au întipărit adânc în memorie acele evenimente — probabil prin trăirea unor mari și rare momente — deși eram doar un copil pe atunci

⁴ Volumul omagial a fost semnalat de Șerban Cioculescu, în „Revista Fundațiilor Regale”, an I, 1934, nr. 11. pp. 398—405.

COMITETUL „PRO EMINESCU”
CONSTANȚA —

SEDIUL LA LICEUL „MIRCEA CEL BĂTRÂN”

LISTA DE SUBSCRIȚIE No. 16

pentru ridicarea unui monument lui „Eminescu” la Constanța.

Autorizată de Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale cu No. 73535 din 20 Dec. 1930.

Incredințată *Calin I. H. H. H.*

No.	Numele subscrîtorului	Suma Lei	No.	Numele subscrîtorului	Suma Lei
1.	Ioan M. Roman	1000		Report	
2.	Sergiu Tulcan	1000			
3.	J. G. Budescu	500			
4.	J. Teodorescu-Voinești	500			
5.	J. Kukuțescu	500			
6.	O. L. Berceanu	500			
7.	Emanoil Leier	500			
8.	Calin I. H. H.	500			
9.	Andreea C. C.	500			

cînd Sylvia Pankhurst, împreună cu soțul⁵ și fiul ei, de 6 ani și jumătate, sosind de peste mări și țări, au poposit în pragul casei noastre — ca niște adevărați magi, emisari benevoli ai unei culturi europene — la un festin pe care, în modestia noastră, îl consideram că este numai pentru noi. Nimic nu trăda, pe figura ei blindă și calmă, acel temperament dinamic de luptătoare neistovită și de eroină a numeroase detențiuni, cu eliberări succesive determinate de repetate greve ale foamei, sete și somn — în Anglia anilor de dinaintea primului război mondial — care au condus la obținerea drepturilor de vot pentru femeile din patria sa; acea viitoare apărătoare fanatică — pe plan internațional — a drepturilor poporului etiopian contra agresiunii fasciste, închinîndu-și apoi activitatea întregii sale vieți aceluiasi scop nobil — pînă în 1960, cînd a murit, la Adis-Abeba, unde este îngropată și declarată «eroină a poporului etiopian». Nimic nu trăda, pe figura ei, vreuna din trăsăturile personalității sale complexe, de militant politic — participînd la fondarea Partidului Comunist din Marea Britanie — de ziaristă combativă, trăsături îmbinate cu acelea de om de artă: plasticiană, poetă și scriitoare.⁶

«Este pentru mine — spunea ea în alocuțiunea de la festivitatea inaugurării monumentului — o adînc simțită emoție de a fi alături de d[umnea]v[oastră] cu ocazia aducerii acestui omagiu de recunoștință lui M. Eminescu. El a fost o forță creatoare în literatura română..., făcînd pentru aceasta ceea ce marile figuri literare — Spencer, Shakespeare și Milton — au făcut pentru literatura engleză... Înălțat deasupra contemporanilor prin geniul său, el nu a rămas totuși departe de popor. Jurnalist și propagandist neobosit, el a cunoscut ca nimeni

⁵ Profesorul Richard Pankhurst, fost director al Institutului de studii etiopiene din Adis-Abeba, actualmente director al Bibliotecii Societății regale asiatice din Londra, autor a numeroase cărți și lucrări despre istoria Etiopiei și a poporului etiopian. A vizitat din nou România în 1968 și 1978.

⁶ Maria-Florica Petrescu, *O admiratoare a lui Eminescu: Sylvia Pankhurst*, în „Almanahul Femeia”, 1966, pp. 110—111; H. Oprescu, în volumul *Scriitori în lumina documentelor*, Editura Tineretului, 1969, pp. 11—15 și 268—269 și Ioana Petrescu, *S. Pankhurst și 10 poeme de Eminescu*; B. Brezianu, *Correspondența londoneză a lui Lenin cu o prietenă a literaturii române*, „Secolul 20”, nr. 3/1970; A. Petrescu, *Sylvia Pankhurst*, „Secolul 20”, nr. 7—8—9/1978, pp. 124—131. Sylvia Pankhurst, *Note de drum (Impresii din România)*, în „Secolul 20”, nr. 7—8—9/1978, pp. 131—136.

altul luptele poporului său. Deși soarta i-a fost tristă, el și-a transformat suferințele în aurul pur al mării literaturi... *Eminescu a pus pecetea geniului său asupra poporului căruia îi aparține.* [s.n.] Viața sa, brusc și prematur curmată, continuă să trăiască în cititorii săi de astăzi și va continua în cei din toate timpurile». În articolul său din volumul omagial scria: «Clasificat printre pesimiștii timpului său, Eminescu face totuși parte dintre marii optimiști... Noi îl salutăm ca pe un filosof al timpului său, rămas și astăzi printre cei moderni, un îndrăgostit al propriului său popor și cel mai de seamă interpret al acestuia, un cetățean al omenirii».

Arcadiu PETRESCU

*In admiration of Eminescu
and congratulations to Val
Petrescu for his work
for the monument to Eminescu
E. Sylvia Pankhurst
Constanta August 15th
Hail to thee bright spirit!*

minescu's works are for all time. Every line of his verse and prose is a polished jewel. His themes, clothed with masterly art in picturesque trappings of this or that time or story, are the fun

»CENTENAR«

M. I. Caragiale

Cronica unui început de veac

FĂRĂ RĂSPUNS ÎN PARCURGAREA *Efemeridelor* rămîne chestiunea: în ce scop au fost alcătuite?, admițînd, cu puterea evidenței, că elaborarea lor producea celui ce stătea la masa de scris o satisfacție precumpănitoare asupra efortului pricinuit de stringerea și redactarea materialelor. Ipoteze se pot face, de tot interesul în ispitirea tainițelor sufletești ale omului. Ce ar rezulta din împrejurarea că Mateiu I. Caragiale a ținut cu tot dinadinsul să aibă la îndemină un «digest» al societății românești pe o lungă perioadă de timp? Sau: cu ce i-ar fi putut folosi? Este o întrebare în cerc închis, întrucît, spre a-i răspunde, ar trebui mai întîi să-l cunoaștem foarte bine pe emitent, pe cînd, în fapt, încercăm, tocmai prin mijlocirea unui document, să-l cunoaștem mai bine. Cercul poate fi însă forțat, cu oarecare succes, plecînd de la cîteva generalități incontestabile, cum ar fi interesul deosebit al lui Mateiu pentru înalta sau cel puțin buna societate.

Nemulțumit de lipsa sau de insuficiența unei lucrări de profil, și-o va fi întocmit singur,

sacrificînd timp și energie, dar bucurîndu-se de avantajul că, destinate în exclusivitate sie-și, *Efemeridele* nu cuprindeau nimic mai mult sau mai puțin decît îl interesa. Sub acest raport, *Efemeridele* oferă un material de o inestimabilă valoare pentru cunoașterea omului.

Cum însă unui interes general îi răspund, convergent, altele minore, trebuie să conștientăm și aspectul practic al problemei. Datele figurînd în *Efemeride* nu erau dintre acelea care, neconsemnate, să fie condamnate la neant. Cele de acest fel, cele mai puține, aparțin unor scăpări din condei ale autorului care nu și-a putut reține fie antipatia, fie indiscreția. Cea mai mare parte a materialului din *Efemeride* se găsea în paginile presei și trăiau în București persoane care ar fi putut așterne pe hîrtie lucruri nespuse mai instructive, din aceleași sectoare ale vieții publice și private ale societății. Or, *Efemeridele*, neapartînînd artei literare, nu intrau în cadrul tacticii materiale de acoperire a tainei, ci dimpotrivă, încît diagnosticul cercetătorului nu poate fi decît că,

Ephémérides [II]

1908

Sultan confère Iftikar brill. Patriarche oecumenique qui le refuse. La bénédiction des eaux [...] + Ronetti Roman Bene Merenti I cl. [...] + Al. Riosheano + Constantin I. Balaceano — 19 Janv. 56 ans. (L'escroc) + Al. Beldiman Gd. Cr. Couronne — Papanihalopol épouse Mlle Stubbendorf (Annie) + D. C. OllanESCO Gd. Cr. Couronne et Légion, comm. Étoile — 20 Janv. < P. Catargi mbre Jockey — mariage Draghici — Bellio — Assassinat roi Portugal et pr. Louis >. AVERESCO Gd. Cr. Couronne fer — Toute lettre mérite une réponse. + Paul Statesco 30/31 Janv. — Mission suédoise Bucarest (annonçant avènement roi Gustave c...) Mercilleuse exhumation de Marie Obrenovicz — Catargi Jassy. — habit rouge, p-ce Ferdinand chez Blondel + Al. Nicolaïd 67 ans chef libéraux Dolj + Alexandrine Panaiot Ghika née Hadji Mosco 80 ans 28 févr. + Basile Păun 2 mars 56 ans. Métropolitain gd. cordon Alexandre Bulgarie [...] Incident Iorga ch-bre: veut faire conférence sur Michel Brave [...] + Adine Bratiano née Lascar + Virginie dr. Angelesco I avr. (Monteoru) 39 ans + gén. Haralamb anc. Lieutenant Princier et ministre 1867 — 3 avr. 80 ans. 9 avr. lettre de Glogoveano relative Ulysse Petresco — après la guerre prit une fois présidence libéraux dissidents 1885 déc. Deuxième fois févr. 1903 participe banquet honneur Stourdza. Suicide Basile Schlesco (frère d'Aurèle) < Mlle Anne Capdebo sqq gouvernante de sa fille de 14 ans > Suicide dr. Jean G. Radovici près de Naples 12/26 mars (40 ans) + Lt. Wladimir Soutzo + Dr. Jean Meculesco 30 mars Agram Off Étoile. Voyage couple princes hér. St. Petersburg. + Marie dr. Lehliu 80 ans 22 avr. [...] + Marie J. Cantacuzène 27 avr. 41 ans (femme ingénieur) née Falcoyano + Démètre Negreano prof. univ. Bene Merenti I-e cl. 30 avr. — Affaire Alfred Pogony vol rue Colomb — Elie Popesco, grand escroc, l'avocat de Craïova trempe dans affaire faux billets banque — Azarian-Effendi consul gén. Turquie Galatz m-bre comm. Danube (président de cette commission) comm. O. Carol. + Hélène

redactînd *Efemeridele*, cronicarul proceda la un act tipic de automistificare, introducîndu-se puternic în miezul unei sfere căreia în realitate nu-i descoperise calea principală de acces. Întocmai cum nu te introduci într-un cerc prin decorații, ci obții decorații aparținînd cercului respectiv.

Scriînd *Efemeridele*, Mateiu își adormea vigilența, cultivîndu-și cu spor himerele: începînd din anul 1912 propria-i persoană suie pe scenă. Cum, în interpretarea noastră, *Efemeridele* sînt anterioare scrierii marilor sale opere, *Remember* și *Craii de Curtea-Veche*, putem considera că trecerea, la masa de lucru, de la consemnarea unor date din realitate la plătirea de ficțiuni a însemnat pentru cel care scria o etapă hotărîtoare, reflexul calitativ al unei opțiuni.

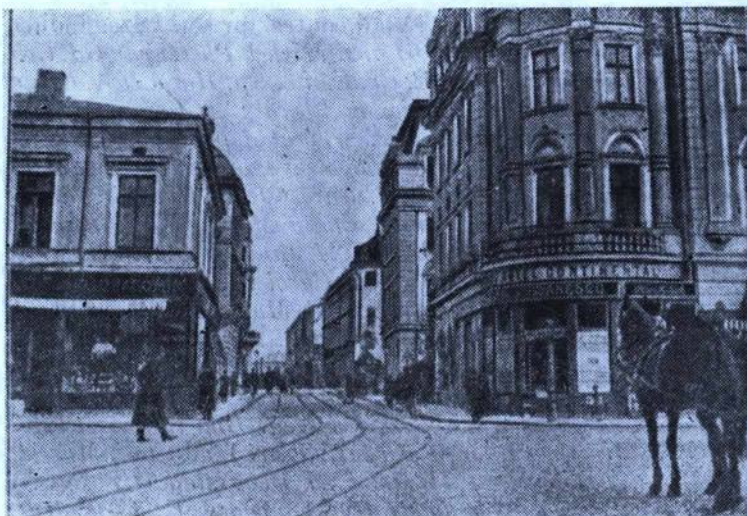
Barbu CIOCULESCU

Efemeride [II]

1908

Sultanul conferă Iftikar cu briliante Patriarhului ecumenic care o refuză. Sfințirea apelor [...] + Ronetti Roman Bene-Merenti cl. I-a. [...] + Al. Rioșeanu + Constantin I. Bălăceanu — 19 ianuarie 56 ani (escrocul) + Al. Beldiman Mare Cruce Coroană — Papamihalopol o ia în căsătorie pe d-ra Stubbendorf (Annie) + D. D. Ollănescu Mare Cruce Coroană și Legiune, comandor Steaua — 20 ianuarie <P. Catargi membru Jockey — căsătorie Drăghici — Bellu — Asasinarea regelui Portugaliei și a prințului Louis>. Averescu Mare Cruce Coroana de Fier — Orice scrisoare merită un răspuns. + Paul Stătescu 30/31 ianuarie — Misiune suedeză la București (anunțind suirea pe tron a regelui Gustav) Minunată exhumare a Mariei Obrenovici-Catargi la Iași. — veston roșu, prințul Ferdinand la Blondel + Al. Nicolaide 67 ani șeful liberalilor din Dolj + Alexandrina Panaiot Ghica născută Hagi Moscu 80 ani 28 februarie . + Vasile Păun 2 martie 56 ani. Mitropolitul Mare Cordon Alexandru al Bulgariei [...] Incident Iorga în parlament: vrea să conferențieze despre Mihai Viteazul [...] + Adina Brătianu născută Lascăr + Virginia dr. Angelescu 1 aprilie (Monteoru) 39 ani + general Haralamb fost Locotenent domnesc și ministru 1867 — 3 aprilie 80 ani. 9 aprilie scrisoare a lui Glogoveanu referitoare la Ulysse Petrescu — după război a luat o dată președinția liberalilor dizidenți în decembrie 1885. A doua dată, în februarie 1903 participă la banchetul în onoarea lui Sturdza. Sinuciderea lui Vasile Șlescu (fratele lui Aurel) <D-ra Ana Capdebo etc. guvernantă a fiicei sale de 14 ani>. Sinuciderea dr. Ion G. Radovici aproape de Napoli, 12/26 martie (40 de ani) + Locotenent Vladimir Șutu + Dr. Ion Meculescu 30 martie Agram. Ofițer Steaua. Călătoria la St. Petersburg a prințului și prințesei moștenitoare + Maria dr. Lehliu 80 ani 22 aprilie [...] Maria I. Cantacuzino 27 aprilie 41 ani (soția inginerului) născută Fălcoianu + Dumitru Negreanu profesor universitar. Bene-Merenti cl. I-a 30 aprilie — Afacerea Alfred

San Marin 25 ans. Paris. — Excursion souverains Danube (plusieurs jours, Mai). + Constantin Al. Cottesco, anc. membre Divan ad-hoc, pr. près. cour appel, préf., dép., sén., comm. Étoile, Couronne 12/13 mai — Pr. Victor Napoleon Bucarest — Suicide Al. Sturzesco anc. attaché leg. Bruxelles 22 mai + Alexandrine Radu Mihai née Berindey 24 mai, veuve anc. ministre Intérieur. — Al. Panătesco complice de Florian Grozescu volent pièces nickel min. finances. Gd. off. Légion Duiliu Zamfiresco [...] + Nico N. Albo 55 ans. sénateur comm. Couronne et Stanislas, off. Étoile 31 mai. A. Djuvara min. commerce et industrie — C. Mano I-er secr. lég. Off. Étoile — Dr. Creanga, récemment nommé secr. gén. m. industrie s'intoxique — Duel Stourdza — Catuneano — 10 Juin — Gr. Antipa comm. Étoile La générale Arion rentre de l'Extrême Orient — Gd. Cordon Carol [...] Incident Al. Marghiloman — N. Negroponte — Arhiduc Leopold Salvator à Sinaia 25 Juin. + Constantin N. Mihail 29 Juin 72 ans [...] Caillaux passe par Bucarest se rendant Constantinopole + Mme Balteano + Étienne D. Greciano Gd. Off. Couronne, Comm. Étoile 1 août 83 ans. Attentat contre Plataniotti par Gherman + Mademoiselle Catherine I. Cornesco 29 Juin fille général J. Cornesco-Maladie G. Pano (Durau) + Démètre M. Stourdza, Dieppe (90 Ans? n.a.) 18 août + Agathe Burelly 72 ans 22 août [...] Aversco aux manoeuvres allemandes [...] accident auto Culoglu [...] suicide col. aide de camp Aurèle Demetresco 12 sept. + C. Poroineano 15 sept. — suicide cap. M. Costandake 17 sept. Sept. Indépendance Bulgarie et crise annexion Bosnie-Herzegovina — Affaire Mmes Lucie Poenaro — Caplesco et Anne Olanesco accusées avoir mis feu immeuble Str. Constantin 8 [...] + Constantin Boeresco 23 oct. 72 ans. + Victor Macri — 7 nov. Kiazim bey Gd. Cr. Étoile (nov.) Al. Radovici Gd. Off. Étoile 5 nov. C. R. Geblesco anc. préf. cons. raconte à l'„Adeverul“ histoire prétendu intervention I. Bratiano dans une affaire privée entre B. Stirbey et deux femmes (Mme Niculesco et Dragutesco) — B. Stirbey dément dans „Epoca“ (nov.) + Constantin B. Vlahuoutzi, anc. préf. Prahova 15 nov. + Eftimie P. Vladoyano 15 nov. + Georges Cantilli sen. anc. ministre, comm. Étoile 15 nov. Ploeshti + Emmanuel Kretzulesco min. plen. 20 Nov. — Mariage Dona-Leontopol 28 nov. — Réforme cap. Catuneano 22 nov. + Jean A. Filittis 23 nov. + Henriette S. Ventura née Ghika-Deleni 21 ans. + Mouraviev, amb. Rome 15 déc. ns. <N. Darvari épouse 6 déc. Mlle Olga Gr. Galeshesco> + Edouard Wachmann 71 ans II déc. (catholique). Anne Ghika (née Filittis) tente à plusieurs reprises pénétrer palais royal.

1909

Catastrophe Messine 1 Janv. 1909. Anne Aurèle Vlad entre prison Szeghedin. Demission metr. Moldavie Parthenie (Clinceni? n.a.) 61 ans. Michel Pherekyde Gd. Cr. Carol I, I. Bratiano gr. off. Carol I, Emil Costinesco gd. Cr. Étoile, Sp. Haret et A. Carp Gd. Couronne [...] Stourdza débarqué — Congrès national libéral: (Glissez mortels n'appuyez pas) Charles Rey 1680—1754 — Jipesco secr. général dep. finances Janv. + ing. Pierre Peretz 7 Janv. 84 ans. + Raluca de Laroque née Lamotesco 12 Janv. 70 ans. (maîtresse Kogalniceano) — Mission espagnole à Bucarest [...] Duel Gr. Stourdza — Alexis Catargi Paris. — Léon Mavrocordat comm. Étoile Mariage Zizi Cantacuzène — Doudou Kalindero + Métropolitain primat Joseph 24 Janv. + P. S. Aurelian Près. Senat, anc. Près. Conseil, Ch-bre dép. Académie, Gd. Cr. Carol I, Étoile, Couronne, Sainte-Anne, St. Stanislas, Medjidie [rapporter une mesure] + Major Nicolas Lamotesco anc. sen. Comm. Couronne 26 Janv. 74 ans. + Major Const. Lamotesco 30 Janv. 72 ans. + Ilie Nicolesco-Dorobantzu comm. Couronne, off. Étoile 29 Janv. 74 ans. Procès Ciuchi responsable echoûtent „Princesse Marie“ Tenedos — Athanasie Mironesco évêque Ramnic-Nouveau Severin confirmé [...] Accident gén. Budishteano Club-Royal + Marie Notara 14 févr... Ministre domaines (agriculture) destitue Marcel Brandza pour incorrection + Emm. N. Butulescu 31 ans [...] Demission et reconstitution cabinet (après interpellation Al. Marghiloman 27 févr.) 5 mars. [...] Incident

Pogony furt strada Columb — Ilie Popescu, mare escroc, avocatul din Craiova se implică în afacerea cu bancnote false — Azarian-Effendi consul general al Turciei la Galați, membru al Comisiei dunărene (președinte al acestei Comisii), comandor Ordinul Carol. + Elena San Marin 25 ani. Paris. — Excursie suverani Dunăre (mai multe zile, în mai) + Constantin Al. Cotescu, fost membru al Divanului ad-hoc, primul președinte al Curții de Apel, prefect, deputat, senator, comandor Steaua, Coroana, 12/13 mai — Prințul Victor Napoleon la București — Sinucidere Al. Sturzesco fost atașat legăție Bruxelles 22 mai. + Alexandrina Radu Mihai născută Berindei 24 mai, văduva fostului ministru de interne — Al. Panaitescu complicele lui Florian Grozescu fură monede nichel de la Ministerul finanțelor. Duiliu Zamfirescu Mare Ofițer Legiune [...] + Nicu N. Albu 55 ani senator, comandor Coroana și Stanislas, ofițer Steaua 31 mai. A. Djuvara ministrul comerțului și industriei — C. Manu, prim secretar de legăție, ofițer Steaua. — Dr. Creangă, de curind numit secretar general la ministerul industriei, se intoxică. — Duel Sturdza — Cătuneanu — 10 iunie. — Gr. Antipa comandor Steaua. Generăleasa Arion se întoarce din Extremul Orient — Mare cordon Carol [...] Incident Al. Marghiloman — N. Negroponte — Arhiducele Leopold Salvator la Sinaia, 25 iunie + Constantin N. Mihail 29 iunie 72 ani [...] Caillaux trece prin București în drum către Constantinopol + D-na Bălțeanu + Ștefan D. Grecianu mare ofițer Coroană, comandor Steaua 1 august 83 ani. Atentat împotriva lui Plataniotti comis de Gherman + Domnișoara Caterina I. Cornescu 29 iunie, fiica generalului I. Cornescu — Maladie G. Panu (Durău) + Dimitrie M. Sturdza, Dieppe (90 ani? *n.a.*) 18 august + Agata Burelly 72 ani 22 august [...] Averescu la manevrele germane [...] accident auto Culoglu [...] sinucidere colonel aghiotant Aurel Demetrescu 12 septembrie + C. Poroineanu 15 septembrie — sinucidere căpitan M. Costandache 17 septembrie. Independența Bulgariei și criza anexării Bosniei — Hertegovinei. — Afacerea doamnelor Lucia Poenaru-Căplescu și Ana Olănescu acuzate a fi pus foc imobilului din str. Constantin 8 [...] + Constantin Boerescu 23 octombrie 72 ani + Victor Macri — 7 noiembrie. Kiazim Bey Mare Cruce Steaua (noiembrie). Al. Radovici mare ofițer Steaua 5 noiembrie. C. R. Geblescu fost prefect povestește în „Adeverul” istoria pretensei intervenții a lui I. Brătianu într-o afacere intimă între B. Știrbey și două femei (D-na Niculescu și Drăguțescu) — B. Știrbey dezmente în „Epoca” (noiembrie) + Constantin B. Vlahutzi, fost prefect Prahova 15 noiembrie + Eftimie P. Vlădoianu 15 noiembrie + Gheorghe Cantili senator, fost ministru, comandor Steaua 15 noiembrie Ploiești + Emanuel Crețulescu ministru plenipotențiar 20 noiembrie — Căsătorie Dona — Leontopol 28 noiembrie — Reformarea căpitanului Cătuneanu 22 noiembrie + Ion A. Filittis 23 noiembrie. + Henriette S. Ventura născută Ghica-Deleni 31 ani + Muraviev, ambasador Roma 15 decembrie stil nou <N. Darvari se căsătorește la 6 decembrie cu d-ra Olga Gr. Găleşescu> + Eduard Wachmann 71 ani 11 decembrie (catolic). Ana Ghica (născută Filittis) încearcă în mai multe rinduri să pătrundă în palatul regal.

1909

Catastrofă Mesina 1 ianuarie 1909. *Ana Aurel Vlad intră în închisoarea Szeghedin.* Demisia mitropolitului Moldovei Partenie (Clinceni? *n.a.*) 61 ani. Mihai Ferekyde Mare Cruce Carol I, I. Brătianu Mare Ofițer Carol I, Emil Costinescu Mare Cruce Steaua, Spiru Haret și A. Carp Mare Coroană [...] Sturdza debarcat — Congres național liberal: (lunecați muritori, nu vă sprijiniți) Charles Rey 1680—1754 — Jipescu secretar general departamentul finanțe ianuarie. + inginer Petre Peretz 7 ianuarie 84 ani. + Raluca de Laroque născută Lamotescu 12 ianuarie 70 ani (metresa lui Kogălniceanu) — Misiune spaniolă la București [...] Duel Gr. Sturdza — Alexis Catargi Paris. Leon Mavrocordat comandor Steaua. Căsătoria Zizi Cantacuzino — Dudu Kalinderu + Mitropolitul primat Iosif 24 ianuarie + P. S. Aurelian Președinte Senat, fost Pre-

Mich. Cantacuzène-Paltineano + Constantin Bottea, ingénieur 26 mars 64 ans. + Nicolas San Marin + 10 mars : — anc. dir. police, procureur. Comm. Couronne, off. Étoile. Comm. Sainte Anne + Princesse Hélène Couza 2 avr. [...] Visite Kronprinz Bucarest 7 avr. — jubilé 70 ans roi [...] Visite 5 avr. pr. Ch. Ant. Hohenzollern frère cadet pr. hér. Roum. — Pr. imp. Allemagne collier Charles I; gr. off. Charles I pr. de Hohenzollern. I. Bratiano : Gd. Croix Charles III, Djuvara, T. Stelian, Dui [sic] Zamfiresco, Al. Em. Lahovary gd. Cr. Isabelle, S. Tresnea, Greceanu, Burghela, Diamandy, N. Filodor comm. Charles III plaque etc., A. Beldiman Aigle rouge 1er cl. avec brillants. Gd. Cr. Couronne Roumanie métropolitains Athanase et Pimen + gén. Nicolas Gradishteano comm. Couronne, off. Étoile, chev. Wladimir 4 mai 72 ans (suicidé) + Dem. Marinesco-Marion 1 mai — Pr. Charles chev. Aigle noir (10 mai ministre All. <lui> remet roi insignes pour le prince) — Bene Merenti 2e cl. I. Luchian, A. Verona, S. Popesco, N. Grant, K. Loghi, Gh. Popovici, Em. Bardasare, Storck, Hegel, Burcush, Stefannesco, Berendey, Eft. Antonesco, Ionesco-Quintus — Drame de Giurgevo (Foscalino) mai (14? n.a.) Anghel Radulesco avocat tue le sous-lt Foscalino + Mme Pauline Villacrose née Serafim (25 mai) — G. Lorand arrive Bucarest 28 mai — Scutus Viator visite pays (mai) — accident Mlle Patzelt (30 mai) une belle vagabonde + Marie Al. Catargi née Donici 20 mai 90 ans. Mlle Vlad gracie par Empereur. * 14 Juin condamné 1 mois prison. + C. Stancesco dir. École beaux arts 8 Juin. Carol I Gds. off. : P. Poni, N. Gane, comm. : + D. I. Ghika, A. I. Mircesco, Al. Plagino, D. Polyzomichshuneshti, A. I. Mitesco, M. Orleano, C. Fussea, dr. Const. Cantacuzène. Gh. Varnav. Étoile Roumanie : Gd. Cr. gén. Budishteano, Gh. Pherekyde, gd. off. : Costesco-Comanecano, Hilaire Isvorano, G. Liciu, C. Manesco, Dem. Protopopesco, C. F. Robesco, dr. Romnicano, G. Stoicesco, dr. Vernesco, P. Tzerushan [...] + Hélène Militineo née Hiott 13 Juin — G. Corbesco chev. Étoile. — Mme Deciu Galatz assassinée — Visite arhiduc héritier Sinata 27 Juin — Princ. hér. Toison d'or, Craïniceano Gd. Gr. Leopold [...] Grande promotion libérale ordres roumaines. Ambassade extraordinaire ottomane Norandunghian-Effendi min. trav. publics. Kalindero était Gd. Cr. Léopold depuis 1904 — 3 Juillet départ arhiduc — Couronne de fer IIe cl. Assan G. G. prés. ch-bre comm. — C. Bratiano député — Fr. Joseph Plaque (x) Jipescu secr. gén. Min. Fin. [...] Bratiano remet à Aerenthal L'O de Charles I. + acteur Stefan Michailleano + G. G. Assan, Pontresine, Suisse, 17 Juill (? n.a.) <(Empereur Russie France et Angleterre)> + Psse Aglae Moruzi 22 Juill. 81 ans. + Catherine Procopiu 24 Juillet — mère Jean P. — Les dirigeants de sociétés de chant saxonnes de Brashov Bene Merenti Ier classe — G. Corbesco Comm. Fr. Joseph (la gaude : un des noms de la farine de maïs) [...] Excursion français en Roumanie, Revue générale des Sciences groupe 200 français et françaises (départ 15 sept) [...] Ch. Diehl figure parmi les excursionnistes [...] + 18 sept Grégoire Tocilescu né Mizil 1845 — Veturia Triteano — Bene Merenti I^e classe — visite officiers russes (excursionnistes) — 29 sept. — Inauguration port Constantza 26 sept. B. Mortzun Gd. Cr. Couronne, Ang. Saligny Gd. Cr. Étoile — Guérard Gd. Cr. Couronne (ins. gén. ponts chaussées franc. jadis ing. conseil. des premiers travaux port) — Cas Pastia (Jean) ing. chem. fer décédé commencement an. Bruits courent que Pastia avait fraudé les ouvriers de 1.000 (ou 600) 000 lei. Visite officiers russes Constantza 30 sept [...] + Théodora M. Coanda 77 ans. mère général (1 oct.) (30 oct. Départ off. russes) — Pr. Carol sous lt. et. Gd. Cr. Carol I, Étoile Couronne, plaque Hohenzollern et insignes Aigle noir. — Roi décore petrolistes [...] — 13 oct. Evêque Roman jette anathème sur loi synodale et ceux qui l'ont voté + Sherban Jiano 12 oct. 87 ans. Blériot Bucarest 15 oct. Blériot comm. Couronne. Blériot vole 18 oct. — Maioresco donne démission après 37 ans professorat — I. Boamba comm. Étoile. [...] Craïniceano min. guerre 31 oct., Orleano min. industrie. A. Carp. gd. off. Carol I. — Djuvara min. aff. ext. Constantinesco agriculture domaines + George Vlahoutzy Slatineano, anc. secrétaire cons. min., anc. préf. comm. Couronne 48 ans 4 nov. 1909

* Pe marginea din stînga a filei 46: + Marie Joseph Darvari (Nice) 6 avril enterrm. 19 — avr.

sedinte Consiliu de ministri, Camera deputaţilor, Academie, Mare Cruce Carol I, Steaua, Coroana, Sfinta-Ana, Sfintul Stanislas, Medjidie <a revoca o măsură> + Maior de administraţie Nicolae Lamotescu fost senator, comandor Coroana, 26 ianuarie, 74 ani. + Maior de administraţie Constantin Lamotescu 30 ianuarie, 72 ani. + Ilie Niculescu-Dorobanţu comandor Coroana, ofiţer Steaua, 29 ianuarie 74 ani. Proces Ciuchi responsabil de eşuarea navei „Principesa Maria“ la Tenedos — Atanasie Mironescu episcop Rîmnic — Noul Severin confirmat [...] Accident general Budişteanu la Club-Royal + Maria Notara 14 februarie... Ministrul domeniilor (agricultură) îl destituie pe Marcel Brandza pentru incorectitudine + Em. N. Butculescu 31 ani [...] Demisie şi reconstituire cabinet (după interpelare Al. Marghiloman 27 februarie) 5 martie [...] Incident Mihai Cantacuzino-Păltineanu + Constantin Bottea, inginer, 26 martie 64 ani + Nicolae San Marin + 10 martie — fost director de poliţie, procuror, comandor Coroana, ofiţer Steaua, comandor Sfinta-Ana + Prinţesa Elena Cuza 2 aprilie [...] Vizita Kronprinţului la Bucureşti 7 aprilie — jubileul de 70 de ani al regelui [...] Vizita la 5 aprilie a prinţului Ch. Anton Hohenzollern, fratele mezin al prinţului moştenitor al României. Prinţul imperial al Germaniei Colan Ordinul Carol I; Mare ofiţer Ordinul Carol I prinţul de Hohenzollern. I. Brătianu: Mare Cruce Ordinul Carol al III-lea, Djuvara, T. Stelian, Duiliu Zamfirescu, Al. Em. Lahovary Mare Cruce Isabella, S. Trăsnea, Greceanu, Burghela, Diamandy, N. Filodor comandori Ordinul Carol al III-lea placă etc., A. Beldiman Vulturul Roşu clasa I-a cu briliante. Mare Cruce Coroana României mitropoliţii Atanasie şi Pimen + general Nicolae Grădişteanu comandor Coroana, ofiţer Steaua, cavaler Ordinul Vladimir 4 mai 72 ani (sinucis) + Dim. Marinescu-Marion 1 mai — Prinţul Carol cavaler Ordinul Vulturul Negru (la 10 mai ministrul Germaniei <ii> remite regelui insigne pentru prinţ) — Bene Merenti clasa I-a Luchian, A. Verona, S. Popescu, N. Grant, K. Loghi, Gh. Popovici, Em. Bardasare, Storek, Hegel, Burcuş, Ştefănescu, Berindei, Eftimie Antonescu, Ionescu-Quintus — Drama de la Giurgiu (Foscalino) mai (14? n.a.) Anghel Rădulescu avocat îl ucide pe sublocotenentul Foscalino + D-na Paulina Villacros născută Serafim (25 mai) — G. Lorand soseşte la Bucureşti 28 mai — Scotus Viator vizitează ţara (mai) — accident auto d-ra Patzelt (30 mai) o frumoasă vagabondă + Maria Al. Catargi născută Donici 20 mai 90 ani. D-ra Vlad graţiată de Împărat *. 14 iunie condamnată la o lună închisoare + C. Stăncescu directorul Şcolii de Belle-Arte 8 iunie. Mare ofiţer al Ordinului Carol I: P. Poni, N. Gane, comandor: + D. Ghica, A. I. Mircescu, Al. Plagino, D. Polizu-Micşuneşti, A. I. Mitescu, M. Orleanu, C. Fusea, dr. Const. Cantacuzino, Ch. Virnav. Steaua României: Mare Cruce: general Budişteanu, Gh. Ferekyde, Mare ofiţer: Costescu-Comăneanu, Ilarie Izvoranu, G. Liciu, C. Mănescu, Dim. Protopopescu, C. F. Robescu, dr. Romniceanu, G. Stoicescu, dr. Vernescu, P. Țăruşan [...] + Elena Militineu născută Hiott 13 iunie — G. Corbescu cavaler Steaua. — D-na Deciu din Galaţi asasinată — Vizita arhiducelui moştenitor la Sinaia 27 iunie. Prinţul moştenitor Lina de Aur, Crăiniceanu Mare Cruce Leopold [...] Mare promoţie liberală ordine româneşti. Ambasadă extraordinară otomană Norandughian-Effendi, ministrul lucrărilor publice. Kalinderu avea Marea Cruce Leopold din 1904 — 3 iulie plecarea arhiducelui — Coroană de Fier cl. a II-a Assan G.G. preşedintele Camerei de comerţ. — C. Brătianu deputat. Placă Frantz Joseph Jipescu secretar general ministerul de finanţe [...] Brătianu îi remite lui Aerenthal Ordinul Carol I. + actorul Ştefan Mihăileanu + G. G. Assan, Pontresine, Elveţia, 17 iulie (? n.a.) <(Împăratul Rusiei Franţa şi Anglia)> + Prinţesa Aglae Moruzi 22 iulie 81 ani + Caterina Procopiu 24 iulie — mama lui Ion P. — Conducătorii societăţilor săseşti de cintece de la Braşov Bene Merenti cl. I-a — G. Corbescu Comandor Ordinul Franz Joseph (terci: unul din numele mălaiului) [...] Excursie franceză în România, Revista generală de Ştiinţe, grup de 200 franţuji şi franţuoaice (plecarea 15 septembrie) [...] Ch. Diehl figurează printre excursionişti [...] + 18 septembrie Grigore

* Franz Joseph (n. trad.).

+ Mme Alexandrine D. Floresco née Mihelesco 72 ans. + Th. Stephanesco dir. Banque N. + Comm. G. I. Couloglu Secolul du 14 nov. attaque violemment Filipesco, + Dem. de Frank (Milan) <La I-ere Ch.-bre Cour Cassation rejette recours des héritiers de Mme Anne dr. Darvari qui demandaient l'annulation du testament par lequel la défunte fait un legs en vue de la construction d'un hôpital d'aliénés (18 nov.)> [...] + George Soutzo Robesco Jeudi 26 oct. consécration église russe [...] Dr. A. Koslinsky autorisé porter Nishan Iftikar + Zoe A. Riosheano 3 déc. (accident voiture) — 8 déc. attentat contre I. Bratiano (Stoenesco) — Chantecler I. Bratiano Gd. Cr. Étoile manu propria + G. Zara 37 a. 27 dec.

1910

Pr. Hér. reçoit au chapitre Aigle noir Berlin investiture ordre + C. Clitzesco 1 Janv. 55 ans. + Alexandrine Luchian née Movila 3 Janv. 65 ans. Visite pr. Hér. Roumanie Berlin 17 Janv. n.s. + Jean C. M. Soutzo Doudesco 29 Janv. 54 ans. + Henriette Sihleano (n. Lupashko) 30 Janv. + Const. Th. Ghyka Deleni Comm. Carol., gd. off. Couronne, comm. Étoile — 63 ans 2 févr. + Basile Missir près. Ch.-bre, Gd. Cr. Couronne 4 Févr. — Mission belge Bucarest chargé notifier avènement Albert I [...]. Démission Michel Pherekyde — Cincinat Pavelesco comm. Fr. Joseph — Michel Pherekyde près. Ch.-re. [...] + Jean Prodan 66 ans 14 Févr. + Eugen Carada 12 févr. 73 ans. — Maioresco 70 ans 4 mars n.s. [...] + Cap. Georges A. Soutzo + Cyrus Oeconomu — mari à Bibi suicidé gouguenots Brancovenesc + Joseph J. Skupiewski 63 ans. — I. Bratiano Gr. Cr. Aigle blanc Serbie, Stelian, Djuvara Gd. Cr. Saint-Sava — Averesco démission Sénat + Elise M. Rachlivan 19 mars. — Affaire Baud (22 mars) + Anne Piru Vlahoutzi née Slatineano — 3 avril 82 ans. + Emil Zane, insp. fin. 3 avr. — Création nouvelle lég. roy. Espagne — Multedo (? n.n.) y Cortine cur. Visite pr. Guillaume Hohenzollern 21 avr. Sinaia + Roi Angleterre — Visite fonctionnaires chem fer autr. — gén. Craïniceano Constantinople Gd. Cordon Osmanié + gen. Basile Radulesco + Anette Luca Nicolesco (25 avr.) — Visite roi Suède Sinaia 28 avr. + Nicolas Turnesco — Demonstration insultante devant maison Mme Pia Bratiano. Roi adresse télégramme regret (29 avr.) + Marie G. Duca soeur Jean G. D. 28 avril 28 ans. + Constantin Nicolesco-Dorobantzu Paris 24 avril 51 ans (veuve: Fernande) — Visite officiers roumains Russie — Warthiade Gd. Croix Ste Anne brillants. Procès Marcel Brandza 20 mai — acquitté mais transféré — Alex. Rosetti-Solesco Comm. St. Sta-

Tocilescu născut la Mizil în 1845 — Veturia Triteanu — Bene Merenti cl. I-a — Vizita ofițerilor ruși (excursionisti) — 29 septembrie. — Inaugurarea portului Constanța 26 septembrie. V. Morțun Mare Cruce Coroana, Anghel Saligny Mare Cruce Steaua — Guérard Mare Cruce Coroana (inspector general poduri șosele francez, în trecut inginer consilier al primelor lucrări în port). — Cazul Pastia (Ion) inginer căile ferate decedat de curînd. Circulă zvonuri că Pastia i-ar fi fraudat pe lucrători cu 1000 (sau 600)000 lei. Vizita ofițerilor ruși la Constanța 30 septembrie [...] + Teodora M. Coandă 77 ani, mama generalului (1 octombrie) (30 octombrie plecarea ofițerilor ruși). — Prințul Carol sublocotenent și Mare Cruce Carol I, Steaua, Coroana, placa Hohenzollern și insigna Vulturul Negru. — Regele îi decorează pe petroliști [...] — 13 octombrie. Episcopul Roman azvirle anatema asupra legii sinodale și asupra celor care au votat-o. + Șerban Jianu 12 octombrie 87 ani. Blériot la București 15 octombrie. Blériot comandor Coroana. Blériot zboară la 18 octombrie. — Maiorescu își dă demisia după 37 ani de profesorat. — I. Boambă comandor Steaua [...] Crăiniceanu ministru de război 31 octombrie, Orleanu ministru la industrie. A. Carp Mare Ofițer Carol I. — Djuvara ministru afacerile externe, Constantinescu agricultură domenii + Gheorghe Vlahutzi Slătineanu, fost secretar al Consiliului de miniștri, fost prefect, comandor Coroană 48 ani 4 noiembrie 1909 + D-na Alexandrina D. Florescu născută Mihăilescu 72 ani. + Teodor Ștefănescu director Banca Națională + Maior G. Culoglu. „Secolul“ din 14 noiembrie îl atacă cu violență pe Filipescu + Dem. de Frank (Milano) <Prima secție a Curții de Casație respinge recursul moștenitorilor d-nei Ana dr. Darvari care cereau anularea testamentului prin care defuncta face o donație în vederea construcției unui spital de alienați (18 noiembrie)> [...] + Gheorghe Șuțu Robescu. Joi 26 octombrie sfințirea bisericii ruse [...] Dr. A. Koslinsky autorizat să poarte Nișan İftikar. + Zoe A. Rioșanu 3 decembrie (accident de automobil) 8 decembrie atentat împotriva lui I. Brătianu (Stoenescu) — Chantecler I. Brătianu Mare Cruce, Steaua manu propria + G. Zara 37 ani 27 decembrie.

1910

Prințul moștenitor primește, la Berlin, în plenul Ordinului, investitura Vulturului Negru. + C. Clîțescu 1 ianuarie 55 ani. + Alexandrina Luchian născută Movilă 3 ianuarie 65 ani. Vizita prințului moștenitor al României la Berlin, 17 ianuarie stil nou. + Ion C. M. Șuțu Dudescu 29 ianuarie 54 ani. + Henriette Sihleanu (născută Lupașcu) 30 ianuarie + Constantin Th. Ghica Deleni, comandor Carol, mare ofițer Coroana, comandor Steaua 63 ani 2 februarie. + Vasile Missir președintele Camerei, Mare Cruce Coroana 4 februarie. — Misiune belgiană la București însărcinată să aducă la cunoștință suirea pe tron a lui Albert I [...] Demisia lui Mihai Ferekyde — Cincinat Pavelescu comandor Ordinul Franz Joseph. — Mihai Ferekyde președinte al Camerei [...] + Ion Prodan 66 ani 14 februarie. + Eugen Carada 12 februarie 73 ani. — Maiorescu împlinește 70 ani la 4 martie stil nou [...] + Căpitan Gheorghe A. Șuțu + Cyrus Oeconomu, soțul lui Bibi sinucis măcelari Brîncovenesc + Iosif J. Skupievski 63 ani. — I. Brătianu Mare Cruce Vultur Alb Serbia, Stelian Djuvara Mare Cruce Sfîntul Sava — Averescu demisionează din Senat + Eliza M. Rachlivan 19 martie. — Afacerea Baud (22 martie) + Ana Piru Vlahutzi născută Slătineanu — 3 aprilie 82 ani. + Emil Zane, inspector financiar 3 aprilie — Crearea noii legații a regatului Spaniei. — Multedo (? n.n.) y Cortine curator. Vizita prințului Wilhelm Hohenzollern 21 aprilie Sinaia + Regele Angliei. Vizita funcționarilor de la căile ferate austriece. — generalul Crăiniceanu la Constantinopol Mare Cordon Osmanie + general Vasile Rădulescu + Aneta Luca Niculescu (25 aprilie) — Vizita regelui Suediei la Sinaia 28 aprilie + Nicolae Turnescu — Demonstrație insultătoare în fața casei D-nei Pia Brătianu. Regele adresează telegramă regret (29 aprilie) + Maria G. Duca sora lui Ion G.D. 28 aprilie 28 ani. + Constantin Niculescu-Dorobanțu Paris 24 aprilie 51 ani (văduvă: Fernanda) — Vizita ofițerilor români în Rusia — Warthiade Mare Cruce

nislàs 19 mai + Georges M. Andrico Dir. Comptabilité gén. Etat — Comm. Léopold (Belgique — 22 mai — 51 ans) [...] L'attentat des bateliers de Pirée contre l'Emp. Trajan 7 Juin — Accident mortal de Mme P. Grandishteano (14 Juin? n.a.) Crutzesco l'embaume [...] — Dr. Rosen, ministre Allemagne Bucarest + Al. Antemireano 2 Juill. Mis San Giuliano — Gd. Cr. Étoile Roumanie, mis Carlotta Riparbelli Gd. Cr. Couronne pour bons offices incident Pirée — Dr. Mamulea comm. II-e Cl. Wasa. + Dr. Al. Stancesco — Slatina, Comm. Étoile, Couronne 12 Juill. 63 ans. [...] <Paris> + Alex. Vogradin <pr.> (Aleco Pache) Juillet + Cornélie St. Emilian 23 Juillet — Mlle G. Achille — Fould l'artiste-peintre est la fille adoptive de Georges B. Stirbey. — Zaviori, auteur attentat contre Miclesco se suicide [...] Visite universitaires ottomans 8 août + Nicolas Mandrea prés. Haute Cour, prof. univ. — Bene Merenti I-re Cl., Gd. Off. Étoile 10 août — gén. Georgesco — Gd. Cr. Couronne Prussie + Prince Jean C. Cantacuzène fils docteur Constantin Meran (14 août — 31 ans.) [...] + dr. Nicolas Manolesco-Strunga — 20 août 60 ans. — Lucas Ionesco, prés. Cons. Adm. perm. Bene-Merenti I-re Cl. + Ed. Gonzik, architecte, Bene-Merenti I-ère, (hôtels Montecarlo, Gradishteano Bucarest, villa Sihlea etc.) <28 août n.s. étrange discours profession foy prince Louis Bavière inauguration église bavaroise Ste-Anne = 1 sept.> <La plus haute fonction de l'esprit humain c'est celle de gouverner les hommes (St. Simon duc)> + Nicolas... Vrabiesco 23 août, anc. dir. Imprimerie État [...] + Antoine Zaleski 60 ans sept. + gén. dr. N. Georgesco — <Accident Chavez 25 sept. Domod. [ilizibil, n.n.]> 17 sept Kiderlen présente roi lettres rappel. — Affaire Théophile Petit qui avait remis circulation billets banque annulées <Révolution Portugal 7 oct. n.s.> + N. Herjeu ingénieur, anc. secr. gén. min. trav. publ. — Accident auto famille gén. Craîniceano 30 sept. — Visite Reine-mère Hollande Sinaïa oct. commencement — Gén. Craîniceano Gd. Off. Étoile (oct.) + Const. G. Fotiu 6 oct. 62 ans. anc. sén. Comm. Cour. Off. Étoile — Th. Stelian Gd. off. Étoile (oct.) + Const. D. Budishteano 20 oct. 80 ans. + gén. Othon Sakellario — Craïova fin oct. <Jubilé 60 ans E. Fr. Ioseph> + Nicou Negri, anc. sén. et dép. 2 nov. + Ludwig W. Rhein gd. industriel (saxon transsylvanien). Accident tram. Th. Rosetti tombe de la plateforme tram. rue Brătianu (4 nov.) <Escapade et mort Tolstoi fin octobre> + gén. Alex. Koslinsky 7 nov. 85 ans. — Vercesco a été direct. général prisons <(!!!!)> Michel Pherekyde mbre Jockey (nov.) + Nicolas N. Darasco avocat Off. Couronne 26 ans. + P. Antonesco, insp. forêts Bene-Merenti I-ère Cl. + Al. A. Costesco anc. cons. appel. secr. gén. — 15 nov. (Père Cacandega) — (Pano était mort 1910) <+ de Leon Tolstoi 19 nov. n.s.> + Al. Durma anc. insp. domaines (nov.) + gén. Cernavodeano 23 nov. 77 ans — Accident mortel auto Dem. Theodoro, secr. gé. instr. public (Falcu) 8 déc. — Isaye et Pugno B.M. I.Cl. + gén. Al. M. Falcoiano — Comm. Stanislas 73 ans [...] Cabinet conservateur Carp. 29 déc. C. Carp. prés. cons., min. finances, Maioresco aff. étr., Marghiloman ist., J. Lahovary domaines, C. Arion instr., Filipesco guerre, Delavrancea trav. publ., Nenitzesco commerce, Cantacuzène (M) justice — Carol I gd. off. Haret comm. [...]

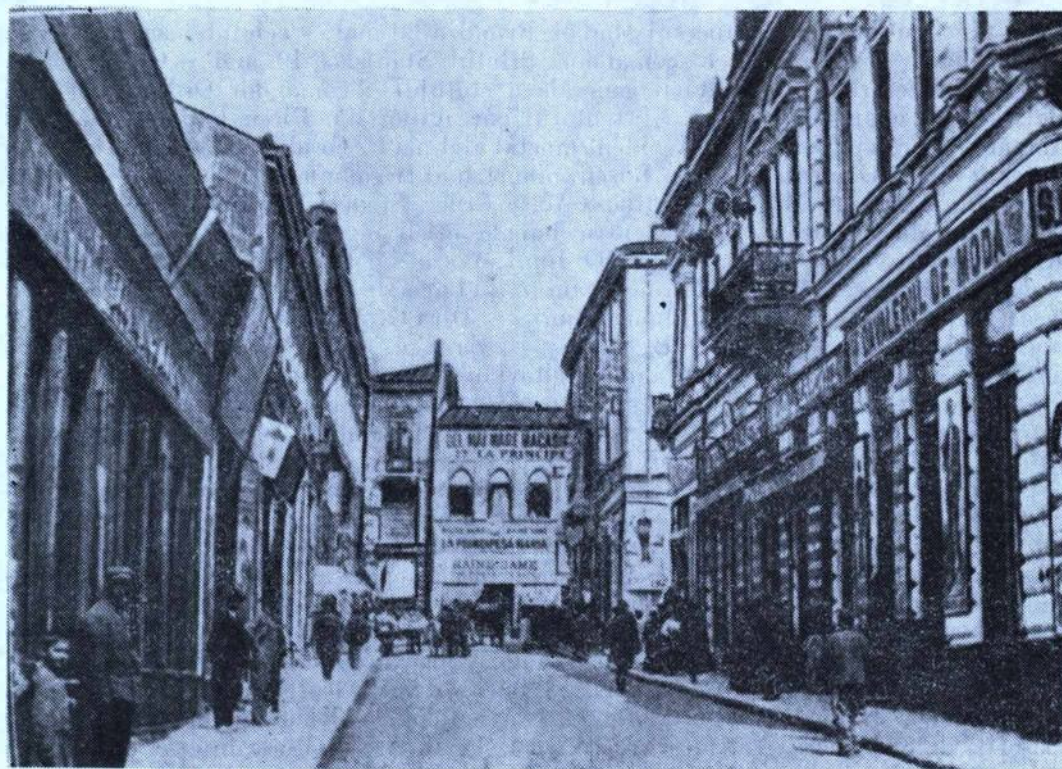
1911

+ Hélène Al. Telemaque née Olanesco 6 Janv. [pată de cerneală în text, n.n.] + France : Const. N. Lahovary, frère gén. et Jean, prix Ass. anc. élèves de Louis le Grand. Inf. Alph. de Bourbon et Béatrix de B. à Bucarest. + Gr. Vorvoreanu, 70 ans, prés. honn. club libéral Craïova — + Grég. Ghickă, anc. min. Roumanie + subitement Rome. Bene-Merenti I-re Cl. G. G. Orleano ; + Al. G. Danielopol 30 ans ; 30 Janv. + Simeon Populiano anc. cons. Haute Cour. Comm. Étoile, Gd. Off. Couronne ; [...] + Const. V. Filipesco Chev. Couronne, 47 ans (Cousin Nicolas F beau-père Michou Bassarabeanu puis R. Franasovici) + gén. div. aide-camp Panait Warthiadi 7 févr. 64 ans. E. Kretzulesco Gd. Cr. Saint-Stanislas — Résultat élections J. Lahovary min. domaines échoue I-er coll. Vlashka — Duel pistolet (sans résultat) gén. Gardesco — gén. Georgesco 20 févr.,

Sfinta Ana cu briliante. Procesul Marcel Brândză 20 mai — achitat însă transferat. — Alexandru Rosetti-Solescu comandor Sfintul Stanislas 19 mai + Gheorghe M. Andricu Directorul contabilității generale a statului — comandor Ordinul Leopold (Belgia — 22 mai — 51 ani). [...] Atentatul barcagiilor din Pireu împotriva vasului „Împăratul Traian“ 7 iunie — Accident mortal al d-nei P. Grădișteanu (14 iunie? *n.a.*) Cruțescu o îmbălsămează [...] Dr. Rosen, ministru al Germaniei la București + Al. Antemireanu 2 iulie. — Mis San-Giuliano Mare Cruce Steaua României, mis Carlote Ripabelle Mare Cruce Coroană pentru bunele oficii în incidentul de la Pireu — Dr. Mămulea comandor cl. a II-a Ordinul Wasa. + Dr. Al. Stăncescu — Slatina Comandor Steaua, Coroana 12 iulie 63 ani [...] <Paris> + Alex. Vogoride <pr> (Alec Paș) iulie + Cornelia St. Emilian 23 iulie — D-ra G. Achille-Fould artistul-pictor este fiica adoptivă a lui George B. Știrbey. — Zavioni, autorul atentatului împotriva lui Miclescu se sinucide [...] Vizita universitarilor otomani 8 august. Nicolae Mandrea președinte al Înaltei Curți de Casație, profesor universitar — Bene Merenti cl. I-a, mare ofițer Steaua 10 august — general Georgescu Mare Cruce Coroana Prusiei + Prințul Ioan C. Cantacuzino fiul doctorului Constantin Meran (14 august — 31 ani) [...] + dr. Nicolae Manolescu-Strunga — 20 august 60 ani. — Luca Ionescu, președintele Consiliului administrativ permanent Bene Merenti cl. I-a. + Ed. Gonzik, arhitect, Bene Merenti cl. I-a (casele boierești Monteoru, Grădișteanu, București, vila Sihlea etc.) <28 august stil nou straniu discurs profesiune de credință al prințului Ludovic al Bavariei la inaugurarea bisericii bavareze Sfinta-Ana = 1 septembrie> <Cea mai înaltă funcție a spiritului uman este aceea de a-i guverna pe oameni (St. Simon duce)> + Nicolae Vrabiescu 23 august fost director al Imprimeriei statului [...] + Anton Zalevski 60 ani septembrie + general dr. N. Georgescu <Accident Chavez 25 septembrie Domod. [ilizibil, *n.n.*]> 17 septembrie Kiderlen prezintă regelui scrisorile de rechemare. — Afacerea Théophile Petit care repusese în circulație bilete de bancă anulate <Revoluție în Portugalia 7 octombrie stil nou> + N. Hirjeu inginer, fost secretar general ministerul lucrărilor publice — Accident auto familia generalului Crăiniceanu 30 septembrie — Vizita reginei-mame a Olandei la Sinaia la începutul lui octombrie — Generalul Crăiniceanu mare ofițer Steaua (octombrie) + Constantin G. Fotiu 6 octombrie 62 ani fost senator, comandor Coroana, Ofițer Steaua. — Th. Stelian mare ofițer Steaua (octombrie) + Constantin D. Budișteanu 20 octombrie 80 ani. + general Othon Sachelarie — Craiova, sfârșitul lui octombrie <jubileul 60 de ani Franz Joseph> + Nicu Negri, fost senator și deputat 2 noiembrie. + Ludwig W. Rhein mare industriaș (sas transilvănean). Accident tramvai Th. Rosetti cade de pe platforma tramvaiului pe strada Brătianu (4 noiembrie) <Fuga și moartea lui Tolstoi la sfârșitul lui octombrie> + general Alex. Koslinsky 7 noiembrie 85 ani — Vercescu a fost directorul general al închisorilor <(!!!)> Mihai Ferekyde membru Jockey-Club (noiembrie) + Nicolae N. Dărăscu avocat ofițer Coroana 26 ani + P. Antonescu inspector forestier Bene Merenti Cl. I-a. + Al. A. Costescu fost consilier la Curtea de Apel, secretar general — 15 noiembrie (Tatăl lui Cacandega) — (Panu era mort în 1910) <+ lui Leon Tolstoi 19 noiembrie stil nou> + Al. Durma fost inspector Domenii (noiembrie). + general Cernavodeanu 23 noiembrie 77 ani — Accident mortal auto Dim. Teodoru, secretar general Instrucție publică (Fălciu) 8 decembrie — Isaye și Pugno Bene Merenti cl. I-a. + general Al. M. Fălcoianu — comandor Stansilas 73 ani [...] Cabinet conservator Carp 29 decembrie P. Carp președinte consiliu miniștri finanțe, Maiorescu afaceri externe, Marghiloman interne, J. Lahovary domenii, C. Arion instrucție, Filipescu război, Delavrancea lucrări publice, Nenitescu comerț, Cantacuzino (M) justiție — Ordinul Carol I mare ofițer; Haret comandor [...]

1911

+ Elena Al. Telemac născută Olănescu 6 ianuarie [*pată de cerneală în text, n.n.*]
+ Franța: Const. N. Lahovary, fratele generalului și Ion, premiul foștilor elevi ai

+Grég. Stephanesco — prof. univ. (gourdineurs = bataushi) — Virgil Arion près Ligue 12 févr. +gén. Nestor Rentz Berlad. Maioresco offre six dîner diplomatiques copieux +Zoe S. Hagi-Pantelli (Reinek? n.a.) Bruxelles +Gén. Roshiano 17 mars Gd. Off. Couronne +Jean Rosesco 66 ans 17 mars. — Départ pr. Schoenburg — Princes-Hohenzollern (Charles Antoine et sa femme) Bucarest — Retour mission extraordinaire roumaine à Rome (chef D. Greceano) Dr. Buicliu (Christian) Gd. Cr. St. Sava. +J. Bacalbasha dir. gén. théâtres 4 avr. — „Daily Express“ 4 avr. n.s. annonce financières psse Elisabeth avec diadoque 15 avr. +Jean G. Cantacuzène 15 avr. 63 ans. — gén. Mavrocordat comm. Carl I +Mme Pauline Lucaci femme rev. p. V. Lucaci Vienne +C. I. Stoicesco Gd. Cr. Couronne gd. off. Étoile 59 ans. 10 mai — Cas évêque Roman (mai) — Visite reine Roumanie Euxinograd 14 mai. Accident mortel ministre Berteaux +Rich. Franasovici 66 ans. Gr. Cr. Takowo et St. Sabba 14 mai 1911 +gén. C. Mano anc. Près. Cons. Gr. Cr. (Collier) Charles I-er, Étoile, Couronne, Gd. Cr. Aigle rouge, Couronne de fer, Sts. Maurice-Lazare, St. Stanislas, Osmanié, Nichâne, Iflichar [ilizibil, n.n.], Vertu mil. I-ere Cl. (or) — Synode demande résignation évêque Roman — Gd. Cr. Couronne — S. N. Bagdad, Jacques Negruzzi (Près. Académie) — Gd. off. Pacleano, Deshliu, P. Theodoro, A. C. Pashcano, E. Ghica-Budeshti, C. Dobresco, Osc. Nicolesco-Mrazek, Pangrati, Saratzeano, Fleishlen — 27 mai Furtstenberg arrive Bucarest — +C. Alimeneshiteano 45 ans 31 mai = Comm. Étoile [...] +Catherine Al. Ecsarho n. Kostaki-Epureano 13 Juin. — Procès Chiricesco (prof.) en relation avec aff. métropolitain [...] 16 Juin. — Travaux monument Souvoroff commencement (Juin). Socle granit Finlande — sculpteur Edwards +Emmanuel A. Floresco 72 ans 23 Juin — Arrêt St. Synode — acquittement métropolitain — dépossession évêque Roman (débouté d'une action en désaveu etc. — rejeté pourvoi en appel) (sensationnel mariage Aurica Oresco 27 Juin. Margot D.) Retraite métropolitain fin Juin — Anniversaire 300 ans victoire

Colegiului Louis le Grand. Infantele Alphons de Bourbon și Beatrix de Bourbon la București. + Gr. Vorvoreanu, 70 ani, președintele clubului liberal din Craiova — + Grig. Ghica, fost ministru al României + subit (la Roma). Bene-Merenti cl. I-a. G. G. Orleanu; + Al. G. Danielopol 30 ani, 30 ianuarie. + Simeon Populiano fost consilier Înalta Curte de Casație, comandor Steaua, mare ofițer Coroana; [...] + Const. VI Filipescu cavaler Coroana, 47 ani (vărul lui Nicolae F., socrul lui Mișu Basarabeanu apoi al lui R. Franasovici) + general de divizie aghiotant Panait Warthiadi 7 februarie 64 ani. *Em. Crețulescu Mare Cruce Sfântul-Stanislav* — Rezultatul alegerilor J. Lahovary eșuează la primul Colegiu Vlașca. Duel cu pistolul (fără rezultat) general Gărdescu — general Georgescu 20 februarie. + Grig. Ștefănescu — profesor universitar (gourdineurs = bătași) — Virgil Arion președinte al Ligii la 12 februarie + general Nestor Rentz Birlad. Maioreșcu oferă șase dineuri diplomatice copioase + Zoe S. Hagi-Pantelli (Reinek? *n.a.*), Bruxelles. + General Roșianu 17 martie mare ofițer Coroana + Ion Rosescu 66 ani 17 martie — Plecarea prințului Schvenburg — Perechea princiară Hohenzollern (Karl Anton și soția sa) la București — Întoarcerea misiunii extraordinare românești de la Roma (conducător D. Greceanu) Dr. Buicliu (Cristian) Mare Cruce Sf. Sava + I. Bacalbașa director general al teatrelor 4 aprilie — „*Daily Express*” 4 aprilie stil nou anunță logodna principesei Elisabeta cu diadocul la 15 aprilie + Ion G. Cantacuzino 15 aprilie 63 ani. — generalul Mavrocordat comandor Carol I + D-na Paulina Lucaci soția părintelui reverend V. Lucaci Viena + C. I. Stoicescu Mare Cruce Coroana, mare ofițer Steaua, 59 ani 10 mai — Cazul episcopului Roman (mai). Vizita reginei României la Euxinograd 14 mai — Accident mortal ministrul Berteaux + Richard Franasovici 66 ani, Mare Cruce Takowo și Sf. Sava 14 mai 1911 + general C. Manu — fost președinte al Consiliului de miniștri, Mare Cruce (Colan) Carol I, Steaua, Coroana, Mare Cruce Vulturul Roșu, Coroana de Fier, Sfinții Mauriciu-Lazăr, Sf. Stanislav, Osmanie, Nișan, Iftikar [*ilizibil, n.n.*], Virtutea militară cl. I-a (aur) — Sinodul cere renunțarea la scaun a episcopului Roman — Mare Cruce Coroana — S-N. Bagdad, Jacques Negruzzi (Președinte Academie) — mari ofițeri Picleanu, Deșliu, P. Teodoru, A. C. Pașcanu, E. Ghica-Budești, C. Dobrescu, Oscar Niculescu, Mrazek, Pangrati, Sărățeanu, Fleishlen — 27 mai sosește la București Furstenberg — + C. Alimăneșteanu 45 ani 31 mai = comandor Steaua [...] + Caterina Al. Exarcu născută Kostachi-Epureanu 13 iunie — Proces Chiricescu (profesor) în legătură cu afacerea mitropolit [...] 16 iunie. Începutul lucrărilor la monumentul lui Suvorov (iunie). Soclul de granit din Finlanda — sculptor Edwards + Emanuel A. Florescu 72 ani 23 iunie — Hotărîrea Sf. Sinod — achitare mitropolit — depozitarea episcopului Roman (cărui i se respinge acțiunea de retractare) — respins recurs în apel <senzațional mariaj Aurică Orăscu 27 iunie cu Margot D.> Retragera mitropolitului sfârșitul lui iunie — Aniversarea a 300 de ani de la biruința lui Radu Șerban, de la Brașov. — Plecarea marchizului Beccaria — Inundații — Vizita mareșalului japonez Noghi la 19 iulie. + Dim. Mirescu — profesor matematici — Noghi Mare Cruce Steaua + Dumitru (Tache) Protopopescu (Lausanne) 20 (3) iulie + dr. A. Nichita (Andrițeanu Nichita) comandor Stanislav, Coroana Italiei etc. 24 iulie Cîmpulung + Alexandru Bibescu născut 1841 Aix les Bains — + Maria Al. Horbatsky născută Paris + Nicolae C. Brăiloiu referend la Curtea de conturi 6 august 56 ani — Vizita prințeselor Bentheim la Sinaia 8 august — Vizita prințului moștenitor al Turciei (Sinaia 16—17) <Furtul Giocondei> Accident mortal auto Leon Leonida, Iusuf — Articol scandalos în „*Epoca*”, 22 sau 23 august — Dilema țiganului —, accident mortal auto Constantin Gussi <Măgura> Tufele lui Cocoș, Vlașca — + Ion Mihai Darvari 25 august 1911 70 ani <Franklin O>. Prințul Lippe și prințul Weiningen sosesc la Sinaia după excursie în Moldova — Prințesa de Wied la Sinaia. + Irina Costache Iarca 76 ani 30 august + Gheorghe Steriadi 70 ani fost redactor-șef la „*L'Indépendance roumaine*” 3 septembrie. — + Emil Ghica, Sinaia, 3 septembrie. Regele se duce la domiciliul defunctului + Filon Mitrescu directorul gimnaziului Șincai 5 septembrie + general Alexandru Angelescu 75 ani — Vizita escadrei ruse la Constanța 18 septembrie [...] Alexandru

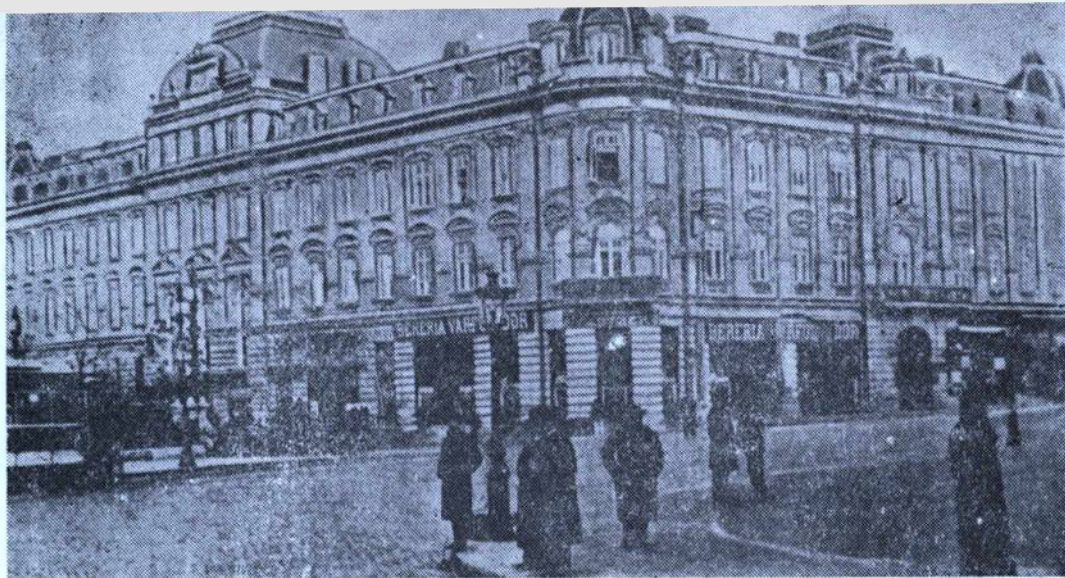
R. Sherban Brashov. — Départ marquis Beccaria — Inondations — Visite maréchal japonais Noghi 19 Juillet. + Dem. Miresco — prof. mathématique — Noghi Gd. Cr. Étoile + Dêmètre (Take) Protopopescu (Lausanne 20 (3) Juillet) + dr. A. Nikita (Andritzeanu Nikita) Comm. Stanislas, Couronne Italie etc. 24 Juillet Campulung + Alexandre Bibesco n. 1841 Aix les Bains — + Marie Al. Horbatsky née Paris + Nicolas C. Brăiloiu référend au C. comptes 6 août 56 ans — Visite princesses Bentheim Sinaïa 8 août — Visite pr.-hér. Turquie (Sinaïa 16—17) <Vol Joconde> Accident mortel auto Léon Leonida, Yousseuf — Article scandaleux „Epoca“ 22 au 23 août — Le dilemme du tzigane, — accident mortel auto Constantin Gussi, <Magura> Tufele lui Cocosh, Vlashka — + Jean Michel Darvari 25 août 1911 70 ans. <Franklin O> Prince Lippe et. pr. Weinigen arrivent Sinaïa après excursion Moldavie — Princesse Wied Sinaïa — + Irène Kostake Iarca 76 ans 30 août + Georges Steriadi 70 ans anc. réd. en chef „Ind. roumaine“ 3 sept. — + Emil Ghika, Sinaïa 3 sept. Roi se rend domicile défunt + Filon Mitresco dir. gymnase Sinaï 5 sept. + gén. Alexandre Angelesco 75 ans. — Visite escadre russe Constantza 18 sept. [...] Alexandre Ranetti anc. fonctionnaire préf. police avait falsifié passeports détournant 3820 lei. Condamné 1 an prison — appel rejeté 24 sept. + Lucia Negri née Rakovitza 28 sept. — fêtes Jassy 25—26 sept. visite roi Jassy. „Fraîcheur des oeufs : plus ils restent horizontaux plus frais [sic! n.n.] ; quand ils restent verticaux et flottent = pourris. — Gaffe du recteur Bogdan à Jassy — Comte Kankrine gouv. Bessarabie et feldmaréchal autr. bar. de Gemmingen Gd. Cr. Étoile — Collier Carol au prince Carol 18-e anniversaire — Rosetti-Solesco min. St. Petersburg mis disponibilité 15 Oct. — Accident princes Stirbey 18 oct. <+ Hélène Broshteano 70 ans? [n.a.]> + Georges de Skupiewski 32 ans — + Emil Soutzo ing. 20 oct. 60 ans. — Incident Bourse Jipesco-Bescovice (Elie) qui accuse premier avoir déterminé baisse actions Banque Nationale. + Grégoire C. Mano (? n.a.) + 22 oct. + Const. M. Stroici préf. Dorohoi 27 oct. 1911 — Double attentat et suicide rue Doamnei (banque Bengal) J. Marculesco — + Marie Loupou — Bogdan née Docan 25—26 oct. Gadinisky — Diamandy (C) présente lettres rappel Sofia. Gd. Cr. Mérite Civil + général C. Budish-teano anc. ministre, anc. prés. sénat. Gd. Cr. Étoile et Couronne 7 nov. 72 ans. + Dem Golineano (Jean de Mitty) + Jeanne R. Vacaresco née Jean Lahovary 15 nov. 30 ans. — C. Dissesco comm. Légion d'honn. (nov.) C. Nano, min. St. Petersburg Gd. off. Étoile. — 25 nov. affaire tramways — Consultation Emile Algave, Ferd. Larnande, Gh. Massigli, Ernest Chaveguin, Raymond Saleilles. — Incidents Thomas Ionesco-Callimaki, Jean Procopiu-Callimaki. — Bene Merenti I cl. Col. N. Arghiresco et comm. Paul Angheliesco — Affaire P. P. Carp terre Dourneshti (Durnești) achetée à la Dacia pour compte Mme Carp. — Kiderlen-Wächler Gd. Cr. Aigle rouge — Al. Catargi Gd. Couronne Roumanie (déc.) Retraite opposition Parlement après que gouvernement dessaisit justice de l'affaire des trams. (16 déc.) + Alex. Vitzu 18 ans., 8 déc. — Arrestation Mlle dr. M. Evemgiopol (depuis Al. Odobesco) pour bris sceaux. Gr. Cretziano Gd. off. Couronne.

Ranetti fost funcționar la prefectura poliției falsificase pașapoarte deturnând 3820 lei. Condamnat la 1 an închisoare — apel respins la 24 septembrie. + Lucia Negri născută Racoviță 28 septembrie. — sărbătorile de la Iași 25—26 septembrie. Vizita regelui la Iași. «Prospețimea ouălor: cu cât rămân mai orizontale, sînt mai proaspete; cînd stau pe verticală și plutesc = stricate» — Gafa rectorului Bogdan la Iași — contele Kankrin guvernatorul Basarabiei și feldmareșalul austriac baron von Gammingen Mare Cruce Steaua — Colan Carol I prințului Carol la a 18-a aniversare — Rosetti-Solescu ministru la St. Petersburg pus în disponibilitate la 15 octombrie. — Accident prinții Știrbey 18 octombrie <+ Elena Broșteanu 70 ani (? n.a.)> + George de Skupievski 32 ani — + Emil Șuțu inginer 20 octombrie 60 ani. — Incident Bursă Jipescu — Bescovici (Ilie) care îl acuză pe primul a fi determinat căderea acțiunilor Băncii Naționale. + Grigore C. Manu (? n.a.) 22 octombrie + Constantin M. Stroici prefect Dorohoi 27 octombrie 1911 — Dublu atentat și sinucidere strada Doamnei (banca Bengal). I. Mărculescu — + Maria Lupu-Bogdan născută Docan 25—26 octombrie. Gadinsky-Diamandy (C) prezintă scrisorile de rechemare la Sofia. Mare Cruce Meritul Civil + general C. Budișteanu fost ministru, fost președinte al Senatului, Mare Cruce Steaua și Coroana 7 noiembrie 71 ani. + Dum. Golineanu (Jean de Mitty) + Ioana R. Văcărescu născută Ion Lahovary 15 noiembrie 30 ani — C. Dissescu comandor Legiunea de Onoare (noiembrie). C. Nanu, ministru la St. Petersburg mare ofițer Steaua. — 25 noiembrie afacerea tramvaie — Consultație Emile Algave, Ferd. Larnande, Ch. Massigli, Ernest Chaveguin, Raymond Saleilles. — Incidente Toma Ionescu — Callimachi, Ion Procopiu — Callimachi — Bene Merenti cl. I-a colonelului N. Arghirescu și maiorului Paul Anghelescu — Afacerea P. P. Carp moșia Durnești cumpărată la „Dacia“ în contul d-nei Carp. Kiderlen-Wächler Mare Cruce Vulturul Roșu — Al. Catargi Mare [sic!] Coroană România (decembrie) Retragera opoziției din Parlament după ce guvernul a desărcinat justiția de afacerea tramvaielor (16 decembrie) + Alex. Vițu 18 ani, 8 decembrie. — Arestarea d-rei dr. M. Evemgiopol (apoi Al. Odorescu) pentru a fi rupt sigiliile. — Gr. Cretzianu mare ofițer Coroana.

(Traducere de Barbu CIOCULESCU)

Strada I. C. Brătianu
colț cu strada Doamnei

Hôtel de France.

Omul de societate

ȘTIM CĂ ÎNCĂ DIN ADOLESCENȚĂ, DE pe cînd se și socotea scriitor, iar, altfel, își și descoperise pretinsa ascendență nobiliară, Mateiu se pregătea pentru traiul în înalta societate (vezi *Correspondența*), în vederea căruia cultiva anumite relații și studia bunele maniere. Istoriografia a reținut totuși mai cu seamă imaginea omului retras și distant, dînd la iveală, prin ținuta sa vestimentară, o anumită jenă materială, chiar în anii de după căsătorie. Această imagine poate fi însă simțitor corectată prin chiar materialul documentar aflat în Arhiva din Fondul Saint Georges, de la Biblioteca Centrală de Stat. S-au păstrat aici, la cota CLIX/7, o serie de invitații, unele adnotate de mîna sa, de natură a ne da o idee ceva mai precisă asupra frecventărilor omului și, chiar dacă nu sînt numeroase, invitațiile păstrate, *menu*-urile, anumite însemnări largesc posibilitatea biografului de a reconstitui modul în care își petrecea timpul artistul.

Iată, de pildă, un *menu*, din 11 decembrie 1913, pe a cărui copertă Mateiu și-a pus semnătura. Masa a avut loc la Palace Hotel și a fost desigur copioasă: «Tzuica et Mastica, Zakouski, Oeuf[s] mollets à la d'Orléans, Sterlets du Danube à la Parisienne, Medaillons de Rés de Veau à

l'Archiduc, Asperges sauce Mousseline, Canards sauvages de la Bresse rôtis sur Canapés, Salade Francillon, Fromage, Bombe Impériale, Gouffres, Fruits, Café-Liqueurs». Deci o mulțime de bunătăți la un loc: cegă, friptură de vițel, rață (sălbatică), sparanghel, — preparate din ouă, brînzeturi, înghețată (bombal), licheur, iar vinurile veneau la urmă — pe listă, firește: Château Carbonnieux Monopole, Château Pontet Canet 1904, Musigny 1903 și șampania, aceasta G. H. Mumm Cordon Rouge!

Mesele după război s-au arătat ceva mai sărace — cartoanele cu *menu*-ul nu sînt mai timpurii de 1930. La masa dată în cinstea scriitorului italian F. T. Marinetti (12 mai 1930), se servesc: aperitifs — Hors d'œuvres, Esturgeon sauce hollandaise, Asperges, Chou-Fleurs sauce polonaise, Petit porc roti Boulanger, Poussin à la broche, Salades de saison, Fromages assortis, Pommes, Oranges, Bananes, Parfait, Café — respectiv, nisetru, o delicată din sparanghel și conopidă, purcel de lapte fript, pui la frigare, și alte bunătăți, care nu vor fi displicut poetului futurist venind de pe meleaguri ce cunoșteau un regim de controlată cumpătare! Însă vinurile sînt acum indigene: Vieux Dragashani, Bordeaux Dragashani, apoi «Eau de Borsec», Sifon, Champagne. Masa a fost oferită de Societatea scriitorilor.

La dineul oferit scriitoarei franceze Colette, care s-a iscălit pe *menu*-ul lui Mateiu (1 martie 1931) s-au servit: «Caviar frais, Crème de Celeris, Filet de morun [sic] Meunier, Agneau Rôti, Pommes Balon, Salade Verte, Parfait Ananas, Langue [sic] de Chat, Corbeilles de

fruits, Café», iar ca băuturi: «Tzuica-Mastica, Garoflid superior, Bourgogne Stirbey, Borvis de Borsec, Champagne Rhein». În invitație se specifică și ținuta: «de oraș». Masa s-a servit la restaurantul „Cina”. (Un alt meniu, la același restaurant, poartă data «5 dec.», fără an, și are printre finețuri și un fel numit Chalot Meunier, în care cred că trebuie să citim «șalau», precum și un «Dindonneau rōti» — curcănaș fript. *Menu-ul este întovărășit de un bilet semnat «Verești — Min. Muncii, Sănătății și Prevederilor-sociale.»*)

Mateiu primise deci o invitație din partea lui Liviu Rebreanu (Educația poporului — Cabinetul Directorului), invitație autografă, din 4 dec. 1930, spre a participa la dejunul în cinstea lui Gaston Rageot — președintele oamenilor de litere din Franța, dejun care a avut loc o zi mai târziu, și tot la restaurantul „Cina”. Mateiu a participat cu siguranță, căci în timpul dineului i-a transmis lui Liviu Rebreanu următoarea carte de vizită: «Domnul M. Caragiale — întreabă pe Dl. Rebreanu dacă n-ar fi bine ca, în calitate de președinte al S.S.R., să-l proclame pe Gaston Rageot membru de onoare al S.S.R.» (Scrisă cu creion chimic.)

Biletul se află în fondul corespondenței primită de Liviu Rebreanu, la Biblioteca Academiei R.S.R. unde, de altfel, se mai află și această scrisoare, mai veche:

«Stimate Domnule Rebreanu,

Aveam tocmai intenția să vi-u să vă spun personal că mă aflu în imposibilitate de a răspunde la măgulitoarea D[umnea]voa[s]tră atenție de a mă pune pe afișul festivalului. Venit pentru 48 de ore în București, de la moșie, trebuie ca mîine, sîmbătă, să mă întorc iar acolo, unde prezența mea e indispensabilă. Cu regretul de a vă pricinui acest involuntar neajuns, și în speranța de a-l repara în viitor, rămîn al d[umnea]-v[oastră]:

M. I. Caragiale
12.IV.1929

[Pe verso]: MATHIEU JEAN CARAGIALE

[Adresa pe plic]: Domniei sale Domnului Liviu Rebreanu Director al Teatrului Național din Capitală, Președinte al S.S.R. etc.»

Mai puțin abundent și variat fusese, la 20 decembrie 1930, banchetul ce aniversa cei zece ani de apariție a revistei „Gîndirea”. Aici *menu-ul*, precum se și potrivea unei publicații tradiționaliste, era în românește — cu mici

metehne franțuzești; pe *menu-ul* unde Mateiu scrisese: «Banquet anniversaire 10 ans „Gîndirea” 20 decembre 1930» citim: «Țuică sau mastică (dar poate și ! n.n.), pateuri cu carne, filet de șalau Niçoise, pui fripți în frigare, cartofi paille, castraveți și gogoșari» etc., etc.

Cu numai o lună înainte, Mateiu participase și la un banchet oferit de P.E.N.-Club în cinstea scriitorului francez Maurice Bedel, care tocmai făcea o vizită în București — renunțăm la transcrierea, care ar părea obsesivă, a *menu-ului* unde apare, în sfîrșit, și mușchiulețul de purcel la frigare cu varză călită!

Cum se vede, invitatul nu se menaja, și în orice caz păstra, odată cu amintirea acestor mese colegiale, și — ca să zicem așa — documentul!

Nu mai puțin invitat a fost Mateiu I. Caragiale, ca meloman notoriu, la concerte. Cînd evenimentul se petrecea la palat, atunci, în invitație se specifica ținuta: frac, decorații. La o asemenea serată muzicală, din 21 ianuarie 1925, programul are următorul cuprins: «Quator de Fauré No 2 — D-nii Al. Alexandrescu, Nottara, Popovici, Cocea; 2) Melodii — d-na Lee Toma; 3) Baladă-Nocturnă — Mazurcă, Studii de Chopin, D-na Delavrancea-Lahovary; 4) Melodii, dl. C. Stroescu, acompaniat de dl. Al. Alexandrescu» (și această invitație e în limba franceză).

Un afiș-program anunță un concert la Ministerul Afacerilor Externe, dat de către Asociația Muzicală Română, duminică 11 martie 1928, ora 5 p.m. — un concert-festival Schubert. Au intervenit pesemne modificări în program, căci, cu meticulozitatea-i cunoscută, Mateiu le-a trecut în program: a scris numele Elizei Băycoianu peste acela al d-nei Gigirtu, a șters numărul următor din program. De valoroasa cîntăreață știa, oricum, mai demult: asistasă, duminică 20 februarie 1927, la un „Mare Concert Festival Beethoven”, la care d-nele Eliza Băycoianu și Rita Stern ar fi trebuit să execute „Schottische Lieder”. Tot cu mîna lui, Mateiu a șters numele Ritei Stern și a scris deasupra Ghermănescu, întocmai cum a inversat numerele 1, 2, 3 din program, care prin urmare, începuse cu Eliza Băycoianu. Diva mai cîntase, sub patronajul reginei, și atent, credem, urmărită de melomanul din sală, și la 21 martie 1926! (În același an asistă, la Brașov, la concertul de orgă din 3 septembrie, dat de Franz Xavier Dressler — în program J. S. Bach, Hugo Wolf, Max Reger etc.)

pe care și-o punea arzător și Mateiu), de John Barlet, și mai multe alte bucăți de epocă, de același gen: *Break now my heart and die* de Campion, *If she for sake me I must die* de Rosseter — repertoriu dramatic — acesta la 18 martie 1933.

De bună seamă, Marica nu viola sertarele soțului, care-și păstra liniștit prada, programele cu adnotări, cam singurul lucru cu care se alegea de pe urma pasiunii sale pentru crudela cîntăreață. Le putem și noi contempla astăzi, refăcînd itinerarul omului de lume.

Omul de societate fusese înscris într-un club de marcă — nu ne-a spus care, deci nu *Jockey*-ul, și frecvența cursele de cai, nu oricare, ci pe cea mai importantă, Derby-ul, împrejurarea în care își etalau doamnele toaletele, iar seducătorii fumurile. Nu paria probabil, căci atunci, ordonat cum era, ar fi adus acasă, în Arhivă și buletinele respective. Petrecea, o știm, multe și instructive ceasuri în Biblioteca Academiei, unde, pe lângă lecturi, vina și cotele unor eventuale viitoare satisfacții — hîrtioarele cu liste de cote le-a păstrat, cu precizarea că nu a trecut și titlurile respective — nu spre a economisi timp, credem, ci pentru ca nimeni să nu știe cu ce lecturi se delecta. Împăturite peste foile cu socoteli, acestea numeroase și de toate felurile, invitațiile la concerte aduc completarea preocupărilor unui ins scindat.

Gospodarul așezat mai pășra pe lângă aceste relicve ale amorului refuzat și unele «acte» mai puțin poetice: bilanțurile de cheltuieli ale omului de lume. Un astfel de tabel de *Consommations personnelles*: (ou offertes), deci mese luate în oraș — sau oferite, deci cu oaspeți, fusese gândit pe trimestre. Altul pe ani. Astfel:

« 1933: 802 lei

1931: 9882

1930: 9454

1929: 8963

1928: 5800

1932: 807

1934: 290 »

Iar într-un alt grafic (CLX/7-12, Fondul Saint Georges), concluzia, pe anii 1928—1935:

« (Cheltuiești) medii

pe an 13.604,80 lei

pe trim. 901,21 lei

pe lună 300,40 »

într-o contabilitate, ce e drept, cam bizară!

Sumele scad cu trecerea anilor, vădind influența crizei economice. Nu sînt dealtfel exagerate. Cea pe anul 1934 este chiar modică.

Lipsit de mijloace — la scara unui aristocrat, firește — omul de lume dina și cina acasă la el, unde-l așteptau, printre altele, produsele moșiei. Într-un bilanț mult mai complet, în care intrau, pe capitole, toate soiurile de venituri și de cheltuieli pe anul 1931, barează cu o linie despărțământul *Consommations personnelles ou invité personnel*, și tot cu o linie la *Domestiques* (pl. !), deci cuplul nu mai ținea nici măcar slujnică, așa cum aveau pe atunci și burghezii cei mai mici. Scăderi se remarcă și pe o foarte completă listă de cheltuieli cu îmbrăcămintea. Dar se observă că, de fapt, între 1928 și 1934, garderoba se completase cam cu tot ceea ce-și putea dori un gentleman.

Cum nu avem decît o singură mărturie — și aceea tîrzie, a d-nei Adrian Schina — despre traiul lui Mateiu în casa de pe strada Robert des Flers și deci nu știm dacă cuplul Caragiale primea sau nu cu regularitate oaspeți (*jour fixe*), ne mai putem face o părere despre relațiile mondene ale lui Mateiu, din telegramele și cărțile de vizită pe care le-a primit Marica în trista împrejurare a morții soțului ei. Peste 26 cărți de vizită și o seamă de bilete, scrisori, de la persoane

proeminente: George I. Tanoviceanu, Eugen Titeanu, Ion M. Mitilineu, d-na C. Argetoianu, Constantin I. Băicoianu, Dr. Eliza Gr. Ștefănescu, Maria General Schina, d-nul și d-na I. Nonna Otescu, Ika Băbeanu, familia G. Lakeman-Economu, Nadia Cernovodeanu, familia Em. Slătineanu, familia Paul Prodan, Florica I. Berindei, Noémi Rosetti, Arethie Tătărăscu, Helena I. Budișteanu, Irène Procopiu, familia Robert Bossy, Marie Mavrocordat, Madame P. Gardesco, Elena C. Obedeanu și Constanța C. Obedeanu, Alexandru Băbeanu (directorul general al Eforiei spitalelor civile), d-na și dl. Georges C. Piteșteanu — dr. I. Urlățianu, d-na și dl. gen. Davidoglu, d-na și dl. Nicolae C. Filitti, d-na gen. Zossima, d-na și dl. Fred. A. Romalo etc., etc., etc.

Desigur, gîndul ne duce imediat la *Efemeride...* și numai un spirit sucit (*mal tourné*, dacă veni vorba) s-ar gîndi la *Soborul țătelor*. În fapt, au trimis condoleanțe numeroasele și sus-pusele prietene ale văduvei, care, însă, fuseseră, nu mai puțin și ale soțului ei. Iată una din aceste scrisori, al cărei semnatar nu l-am putut identifica:

Crecy-sur-Serre, 3 mai
Aisne

Chère Tante Marica,

Nous sommes consternés d'apprendre la mort prématurée de Matei, alors que rien ne pouvait faire prévoir une issue fatale, cela montre, hélas, la fragilité de la vie humaine.

Laissez-moi vous dire toute la part que nous prenons à votre peine — Matei nous avait toujours témoigné beaucoup de sympathie et c'était réciproque.

Ns. ns. réunissons pour vous adresser nos sentiments affectueux, nous serons heureux de recevoir de vos bonnes nouvelles.

Bien tristement nous vous embrassons ainsi que tante Flo.

GABRIEL

MARTHE

(Cota CXIX—1—51, Fondul Saint-Georges)

Scumpă tanti Marica,

Aflăm cu consternare moartea prematură a lui Matei, atunci cînd nimic nu putea da de bănuț un sfîrșit fatal, aceasta arată, vai, cît de fragilă este viața omenească.

Lasă-mă să-ți spun cît de mult luăm parte la durerea ta. Matei ne arătase totdeauna multă simpatie, și aceasta era împărtășită.

Ne întrunim spre a-ți adresa sentimentele noastre afectuoase, și vom fi fericiti să primim vești bune din partea ta.

Te îmbrățișăm cu multă tristețe pe tine și pe tanti Florica.

GABRIEL

MARTA

Un model de scrisoare aristocratică pentru trista împrejurare ca dealtfel și telegrama: «Iau parte din toată inima la nenorocirea ce v-a lovit» semnată: familia Zarifopol.

Iar în nota funerară din „Cuvîntul liber“, semnată cu inițialele ziarului, concluzia suna astfel: «*Craii de Curtea veche* e o carte ca un almanah de Gotha al boerilor români din ultimele cinci decenii ale secolului XVIII». Pesemne gazetarul nu deschisese cartea nici în momentul-cheie cînd trebuise să scrie un cuvînt despre ea.

Din noblețea inimii, o singură scrisoare, venită din Suedia, cea mai scurtă: «Bunul lui Uhry...» (Uhrynovsky, n.n.).

Chiar și înmormîntarea urma să respecte regula omului de societate, mai presus decît activitățile lui lumești, prin stirpe și mediu: văduva s-a împotrivit ținerii de discursuri și Alexandru Rosetti, editorul lui Mateiu, a trebuit să-și apere cu energie foile din mînă pe care Marica voia să i le smulgă. Totuși, pînă la urmă, și chiar acolo, scriitorii l-au recuperat...

*

O întrebare se pune de la sine, chiar la o atît de sumară cercetare: a fost oare omul de lume fericit? Izvoarele, cite sînt, ni-l înfățișează, după căsătoria cu Marica Sion, îmbunătățit, mai deschis către societate, mai primitiv. Că nu s-a produs o schimbare radicală în firea lui Mateiu, ne-o demonstrează *Jurnalul* său, în care insul apare mai departe însingurat și chinuit de aceleași fantasmе ca și în tinerețe. Devizele pe care și le impune, regulile de comportament sînt, paradoxal, ale unui om singur. În unica relatare mai amplă asupra relațiilor cu semenii artiști, mărturia lui Petru Comarnescu asupra întîlnirii lui Mateiu cu un cerc de tineri admiratori, are ca notă dominantă tristețea din ochii omului, aerul vag, distrat, rezervat, starea de jenă în fața efuziunilor...

Desigur, bărbatul însurat cu o femeie mult mai vîrstnică decît el nu s-a simțit înclinat către o viață de vizite, de mondenități. Avariția, reală sau impusă, l-a împiedicat să țină casă deschisă — ar fi fost poate și prea costisitor într-o vreme de apăsătoare scădere a veniturilor. Dar nici nu s-a claustrat și nici n-a rămas în afara acelei societăți care-l interesa mai mult. Dacă, omeneste, nu era făcut pentru fericire, a fost în orice caz, satisfăcut, trăind așa cum singur își menise, în aura de taină prin care, mai apoi, carii timpului au săpat galerii.

Barbu CIOCULESCU

Un caz de... «telepatie literară»

LITERATURA EPISTOLARĂ A LUI MATEIU I. CARAGIALE a fost publicată¹ de numeroși cercetători atenți și scrupuloși, care au restituit, în publicații de prestigiu, tot ce s-a putut găsi în arhive publice și particulare. Astfel, s-a ajuns la concluzia că autorul incitantei cărți *Craii de Curtea Veche*, nu a fost un epistolier împătimit. Misrvele sale sînt, în general, de serviciu, excepție făcînd cele adresate bunului său prieten, N. A. Boicescu. Acestea din urmă se constituie într-un palpitant jurnal ce frizează mai mult ficțiunea decît realitatea imediată. Așa cum s-a mai spus², misrvele către N. A. Boicescu stau sub semnul literarului și nu sub cel al documentului arid și neexpresiv.

Misiva lui Mateiu I. Caragiale pe care o comunicăm acum a fost generată de un instructiv și eficient Concurs al sonetului, organizat de poetul și memorialistul I. Valerian (1895—1941). Cum s-a întîmplat? I. Valerian, în calitate de redactor principal al „*Vieții literare*“, a discutat³ în nenumărate rînduri cu Pompiliu Constantinescu și Octav Șuluțiu despre eficiența mai mult morală decît materială a unui Concurs al sonetului. Pompiliu Constantinescu s-a opus, menționînd că «un talent autentic răzbate și fără zgomot. Ce te faci dacă premiezi pe cineva și apoi tace sau scrie lucrări mediocre?»

¹ A se vedea: *Mateiu I. Caragiale — un personaj. Dosar al existenței*, București, Muzeul Literaturii Române Biblioteca „Manuscriptum“. Lucrare colectivă, prefăcută de Al. Oprea. Aici se află publicată și corespondența lui Mateiu I. Caragiale către I. Valerian, pp. 260—268, comentată de Barbu Cioculescu.

² Ovidiu Cotruș, *Opera lui Mateiu I. Caragiale*, București, Editura Minerva, 1977, pp. 380—387, (*Corespondență*).

³ I. Valerian, *Chipuri din viața literară*, București, Editura Minerva, 1970, p. 98—100 („*Viața literară*“ deschide concursul sonetului și *S-a deschis „Concursul sonetului*“, în „*Viața literară*“, 8, nr. 152, 30 ianuarie—15 februarie 1934, p. 1, col. 1—3, sus).

De cu totul altă părere era Octav Șuluțiu, critic incisiv și exeget onest al literaturii române interbelice. Remarca sa în acest sens rămâne memorabilă: «Tinerii scriitori luptă cu greutatea începutului, trebuie să-i ajutăm. Premiul nu-i atît un mijloc material, ci mai ales unul moral — promovează un nume. Scopul nostru este revelarea talentului».

În acest timp, Pompiliu Constantinescu își pregătea un nou volum de critică, iar Octav Șuluțiu obținuse o catedră în orașul Oradea, așadar lui I. Valerian îi revine meritul de a fi organizat acest concurs «pentru cel mai bun sonet și pentru cel mai judicios răspuns al cititorilor». Pe adresa redacției din strada Agricultori nr. 78, unde era și locuința poetului I. Valerian, au venit circa o sută de manuscrise ce conțineau un important număr de sonete. Din comisia de premiere făceau parte E. Lovinescu, Romulus Dianu, Zaharia Stancu, Dragoș Vrânceanu și I. Valerian. După citirea integrală a sonetelor comisia a publicat un număr de douăzeci de poezii numerotate de la unu la douăzeci. Fiecare sonet avea cîte un motto. Nu s-a ținut seama de acesta, deoarece ar fi ocupat în spațiul revistei un loc prea mare. Acestea sînt ⁴: *Sonet-Sonet, Amurg de iarnă,*

Fatum, Noapte valahă, Anotimpuri, Iașul, Infernit, Întrupare, Impresii dobrogene, Biblioteca, Canalul Filipoi, Stih de suflet, Cetății Sucevei, Vis profan, Sonet, Spovedanie și Psalm. Textele au fost publicate pentru ca cititorii să delibereze care este cel mai bun, evident din toate punctele de vedere. Lectorii au opinat că sonetul cu numărul zece merită să fie premiat ⁵. Sonetul se intitulează *Panoplii*, iar autorul este poetul Mircea Pavelescu, care face parte din dinastia literară a Paveleștilor. În numerele următoare ale revistei „Viața literară” s-au publicat și cele care au luat mențiuni ⁶, precum și scrisoarea lui Petru Teodorescu, profesor de limba și literatura română la Liceul Dr. I. Mașotă din Brașov, care constituie răspunsul cel mai avizat asupra sonetului *Panoplii*. Acest răspuns a și fost premiat de comisia instituită de „Viața literară”.

Pînă aici, lucrurile au decurs într-o normalitate absolută. Dar, intervine aproape întotdeauna un semnificativ și ciudat dar. În momentul apariției numărului 152 din „Viața literară” cu cele douăzeci de sonete, I. Valerian primește din partea lui Mateiu I. Caragiale următoarea misivă:

[București], 6.II.[19]34
9 a, Robert de Flers III

Stimate domnule Valerian,

Simpla curiozitate mă împinge a vă comunica un caz oarecum bizar în legătură cu concursul sonetului „*Vieții literare*”. Foarte demult, am încercat a reflecta, într-un sonet, coloarea și lumina, cu totul particulare, din *Sburătorul* lui Heliade. Rezultatul acestui exercițiu pur didactic a fost cu totul nesatisfăcător. S-a întîmplat ca acel sonet să scape de distrugerea cuvenită și să rămîie printre hirtiiile mele. Acum cîțiva ani, împiedecîndu-mă de el, i-am și dat un titlu adecvat textului în toată submediocritatea lui: *Noapte valahă*. Puțin după acest tardiv și superfluu botez, sonetul a dispărut cu titlu cu tot. Sunt unul dintre aceia care lasă în seama științei să explice aceste dispariții, paguba fiind de altfel tot așa de nulă ca sonetul și titlul său.

E totuși lesne de închipuit că nu fără surprindere la sus pomenitul concurs am văzut la n[umă]r[ul] 5 titlul *Noapte valahă*, deasupra unui sonet pe care — fără a voi

⁴ Aug. Pop, *Sonetele*, în „Viața literară”, 8, nr. 152, 30 ianuarie—15 februarie 1934, p. 3, col. 2—4; „*Concursul sonetului*”, în „Viața literară”, 8, nr. 152, 30 ianuarie—15 februarie 1934, p. 3. Sub prescurtările Aug. Pop. cititorul este rugat a remarca colaborarea viitorului documentarist Augustin Z. N. Pop, care pe atunci se încerca în istorie literară.

⁵ Într-o notă, *S-a desemnat premiul de sonet*, în „Viața literară”, 8, nr. 155, 20 martie—15 aprilie 1934, p. 4, I. Valerian afirma: «În urma voturilor primite, pînă la închiderea concursului de sonete, majoritatea s-a pronunțat pentru sonetul nr. 10 intitulat *Panoplii*. La desfacerea plicului s-a constatat că autorul celui mai bun sonet este d. Mircea Pavelescu. În consecință comisiunea l-a decernat premiul întâi».

⁶ În acest sens a se vedea cele două note ale lui I. Valerian: *Cititorul premiat și Sonetele ce au luat mențiuni*, în „Viața literară”, 8, nr. 156, 8—25 aprilie 1934, p. 4, col. 2—3. Redăm ultima notă a lui I. Valerian, spre a se vedea raporturile sale cu colaboratorii. «Am arătat, în numărul trecut, că premiul de sonete a fost decernat d-lui Mircea Pavelescu, pentru poezia *Panoplii*. În afară de această estimațiune, s-au mai atribuit mențiuni sonetelor următoare: *Biblioteca* de d. Al. Claudiu; *Psalm* de d. P. V. Fulcă; *Întrupare* de d. V. Popa și *Stih de suflet* de d. Pavel Nedelcu. Rugăm a ni se trimite ultima adresă exactă pentru a li se expedia revista».

să prejudec — nu-l găsesc superior alui meu, deși în totul deosebit și care începe cu o grosolană greșeală de limbă românească, ce m-a făcut să presupun că autorul e străin. Departamentul de a revendica paternitatea unui titlu de sonet și numai pentru motive strict personale, independente de literatură, vin a vă ruga, ca, după ce decernarea premiilor va fi fapt împlinit, în cazul când numele autorului sonetului n[umă]r[ul] 5 nu se publică în revistă, să mi-l comunicați. E un caz foarte interesant de telepatie literară. Primiți, vă rog, salutările mele

M. I. CARAGIALE.

[Adresa pe plic]:

Domniei sale domnului I. Valerian, Directorul revistei „Viața literară”, Strada Agricultori, 78, Loco, 4.

Se impun acum unele clarificări: I. Valerian menționează pe cartolina lui Mateiu I. Caragiale următoarele: «*Am răspuns la 10.IV.[19]34. I. Val[erian]*». Nu știm ce cuprindea răspunsul lui I. Valerian. Însă, după multe investigații, știm că autorul sonetului *Noapte valahă* este Nicu Marin, fratele poetului Aurel Marin. Acest lucru l-am dedus din adresa comună a celor doi frați din orașul Brașov — *Strada de Mijloc 24 A*, pe de o parte, iar pe de altă parte din adresa lui Nicu Marin din București, *strada Spiroi 28*. Acest ultim argument este întărit de următoarele dovezi: a) Nicu Marin dorește să i se răspundă pe adresa: *ptnă la 18 ianuar[ie] 1934 în Strada de Mijloc, 24 A, Brașov, după 18 ianuar[ie] în București IV, Strada Spiroi 28*; b) cu numele *Nicu Marin Spiroi* a semnat o scurtă proză, *Mamă*, în „*Front literar*”, 3, nr. 9—10, februarie-martie 1939, p. 4—5, col. 1—2. Ar mai fi necesară o expertiză grafologică a celor două sonete trimise lui I. Valerian — *Noapte valahă*⁷ și *Vise*⁸, care se

păstrează în arhiva doamnei Aurelia I. Valerian din București și a manuscrisului *Mamă*, dacă se mai păstrează în arhiva poetului și prozatorului V. Spiridonică, redactorul prestigioasei reviste „*Front literar*”, spre a avea o certitudine absolută. Deși Mateiu I. Caragiale, într-o ciornă a unei scrisori către I. Valerian, amintește că «numele Nicu (M) și care să domicilieze în strada Spiroi 28 nu există printre cunoștințele mele».

Poetul și excelentul memorialist V. Spiridonică își amintește bine de Nicu Marin, fratele lui Aurel Marin și de faptul că acesta din urmă îi mărturisea unele întâlniri cu Mateiu I. Caragiale. Oricum problema rămâne deschisă pînă la găsirea unor dovezi irefutabile atît de necesare în elucidarea acestui caz.

Nicolae SCURTU

pași, (o-ntile sovăire) / Ca slovele uimirea-n negre șire / Din pagini nevisate-odinoară / Meandre de lumini, în rămurire / Lunată-n tre mesteceni tremurată. / Nu sînt decît o șoaptă de vioară / În seara-ntrînzată desfrunzire. / Fieci stei un gînd, ca o petală. / O pesteră pentru-un sobor de greieri / Ori pentru o domniță liliacă. / Frămînt între pleoape-n tresedeschise / Din amintirile de cînd cutrele / Mărgăritarul serii. Iată vise. • Sonetul se intitula inițial *Iată vise*, apoi autorul a șters «*Iată*», iar «*v*» a fost schimbat în *V*. În dreapta sus se află menționat: «*Motto: Maeterlinck*».

• Aurelia I. Valerian (n. 1906), soția lui I. Valerian, poetă, prozatoare, redactor timp de 13 ani la „*Viața literară*”. A păstrat cu grijă tot ceea ce a rămas în arhiva revistei „*Viața literară*”. În prezent pregătește o ediție cvasicompletă a operelor lui I. Valerian. În momentul cînd i-am citit din volumul *Mateiu I. Caragiale — Un personaj*, clorna lui Mateiu I. Caragiale către I. Valerian, imediat mi-a pus la dispoziție tot materialul ce vede acum lumina tiparului. Pentru acest fapt îi aduc întreaga mea grațitudine.

⁷ Manuscrisul se află în arhiva soției poetului I. Valerian, București. I. Valerian a scris în colțul din stînga, sus, 8 cursiv, iar deasupra titlului, la mijloc, numărul 5, sub care figurează și în revista „*Viața literară*”. Are ca motto următoarele versuri din Maurice Maeterlinck: «*Ils ont tué trois petites filles / Pour voir ce qu'il y a dans leur coeur / La troisième était pleine de malheur / Et parlait où coule son sang / Trois archanges veillèrent trois ans.*»

Traducere: «*El au ucis trei fetițe / Ce-l în inima lor spre a vedea / Plină de nenorocire era cea de-a treia / Și pe unde curgea sîngele, pretutindeni / Veghează, trei ani, trei arhangheli.*»

⁸ Manuscrisul celui de-al doilea sonet, *Vise*, este inedit, drept pentru care ne îngăduim să-l transcriem aici: «*Intru-n pădure ca-ntr-o carte rară. / Căări duc*

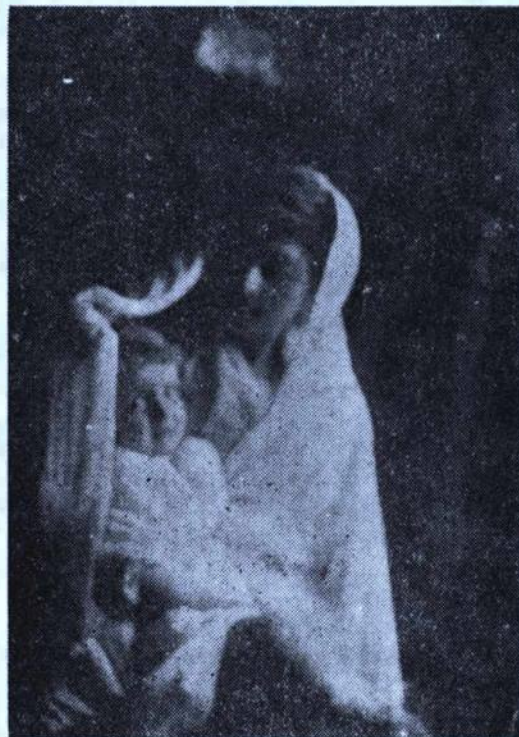
POEZIE/TEATRU

Hortensia PAPADAT-BENGESCU

Poeme franceze

DESPRE PRIETENIA DINTRE CONSTANȚA Marino-Moscu și Hortensia Papadat-Bengescu s-a discutat constant în monografiile și articolele dedicate prozatoarei.¹ Unii critici, elogiind personalitatea Hortensiei Papadat-Bengescu, au încercat să afirme că, într-o asemenea prietenie, Constanța Marino-Moscu n-ar fi avut decât meritul de a o stimula pe autoarea *Balaurului* să scrie, amenințând-o chiar cu publicarea scrisorilor ce i le trimitea. S-a reținut, probabil, un interviu din 1926, în care Hortensia Papadat-Bengescu își exprima satisfacția că a izbutit să debuteze la „*Viața Românească*” fără recomandarea prietenei: « Eu singură am trimis „*Vieții Românești*” câteva pagini de manuscris. Voiam să răzbat prin propriile mele puteri »².

Cunoscându-se în Buzău, în primii ani ai veacului nostru, unde-și urmau soții magistrați³, cele două prietene au avut nevoie de comunicare continuă.⁴ « Singura mulțumire sînt vizitele

¹ Vezi: bibliografia selectivă alcătuită de Viola Vancea. În: *Hortensia Papadat-Bengescu*, București, Editura Eminescu, 1976, (Colecția *Biblioteca critică*), pp. 339–345.

² Ciobanu, Valeriu, *Hortensia Papadat-Bengescu*, București, Editura pentru literatură, 1965, pp. 18–23.

³ Moldoveanu, Ion, *Hortensia Papadat-Bengescu la Buzău*. În: „*Viața Buzăului*” (supliment), aprilie, 1970, p. 11.

⁴ Constanța Marino-Moscu « a îndemnat-o pe Hortensia Papadat-Bengescu să scrie conducându-i, uneori, ucenicia literară și fiindu-i intermediar la „*Viața Românească*”. Cf. Dobrin Elisabeta, *Constanța Marino-Moscu. Schiță monografică*. Lucrare de diplomă. Cond. șt., conf. univ. dr. Constantin Ciopraga, Iași, 1970, p. 14, și vol. *Scrisori către Ibrăileanu*, București, Editura pentru literatură, 1966.

doamnei Papadat — cu ea sînt eu — după vizita ei simt ca o mulțumire de a fi putut spune ce gîndesc. »⁵ Oriunde s-ar fi aflat, în țară sau în străinătate, cele două prietene își scriau, se întâlneau singure sau împreună cu soții și copiii. Dialogul epistolar, însemnările din jurnalele lor, corespondența Constanței Marino-Moscu cu fiii ei sînt, toate, mărturia unei trainice prietenii bazate pe afinități comune, pe prețuire reci-

⁵ Constanța Marino-Moscu, *À travers la vie*, Jurnal, mss. inedit. Colecția Xenia Moscu — Elisabeta Dobrin-Popescu.

procă. Încă de la început, Hortensia Papadat-Bengescu recunoștea talentul și experiența Constanței Marino-Moscu; permanent a apreciat-o pentru felul cum « a navigat prin viață », menținându-și independența spirituală, preocupările artistice și luptând mult pentru copii, pentru studiile acestora, rămânând, în același timp, un om deosebit. Socotită « o natură tare, oarecum stăpînă pe sine, la care recurgeau (prietene și cunoștințe — n.n.) cînd aveau un sprijin moral de cerut ca la un sfetnic ponderat și cu mult simț al realității imediate, care avea asupra împrejurărilor și oamenilor dimprejur o ascendență de voință și inteligență »⁶, Constanța Marino-Moscu trăia bucuriile și necazurile tuturor. « Dacă n-avea destule amărăciuni, mai împrumuta și de la alții... [...] Era mai vioaie și mai tînără sufletește decît noi toți, cei care ne adunam în jurul cununii ei de argint cu îndoieli în inimi și cu negură în ochi, să facem provizie de optimism, de curaj, de nădejde. Într-un cuvînt — de tinerețe... »⁷

Se înțelege astfel de ce în arhiva de familie a Constanței Marino-Moscu s-au găsit trei poezii în manuscris ale Hortensiei Papadat-Bengescu, încercări din ianuarie 1940⁸.

Nu știm în ce măsură aceste poezii confirmă părerea că autoarea scria, în limba franceză, « confesiuni în vers liber », « cu hotărîre de sertar », că versurile ei rămîn « niște interludii repause poetice, *nimic mai mult* » (*subl. n.*) cum spune profesorul dr. doc. Const. Ciopraga.⁹

Argumente că Hortensia Papadat-Bengescu nu le socotea « de sertar » sînt mențiunile făcute; la poezia *Honte*, notează: « *Ana Maria-Salvini HPB* » și: « *Encore trop neuve pour, être à point* » (Prea nouă încă pentru a fi gata) iar la *Voyage*, tot în paranteză, precizează: « *Encore frais échos... Le Temps va ciseler — 1940 fin Janvier* » (Încă ecouri proaspete... Timpul le va cizela. 1940 — sfîrșitul lui ianuarie). Probabil că nu le făcea publice « din timiditate, căci eram umila admiratoare a marilor noștri poeți » — cum nota autoarea în *Jurnal*. Totuși, în E. Lovinescu și Constanța Marino-

Moscu avea încredere să-și dezvăluie încercările poetice, așteptînd păreri, transmițînd că nu sînt finite.¹⁰ Ni se pare că « prea nouă pentru a fi gata » nu înseamnă exprimarea unei prudențe, apel la concesiune în felul de a-i judeca poeziile; credem că în această precizare trebuie să vedem cît de mult simțea Hortensia Papadat-Bengescu nevoia de comunicare imediată cu prietena Constanța Marino-Moscu. De asemenea și însemnarea de la cealaltă poezie. Amîndouă argumentează că scrierea versurilor în limba franceză era mai mult decît diletantism, cum s-a apreciat.

Poezia *La ballade du Cavalier*, semnată Ana Maria Salvini HPB, păstrează la sfîrșit însemnarea: « *Pe o temă muzicală a poetului însuși* », ceea ce nu surprinde, deoarece într-un fragment de *Jurnal*, din ultima parte a vieții, proza toarea se definea astfel: « De cînd am cunoștință, m-am consacrat numai preceptului de a fi și eu una cu muzica și poezia »¹¹. Muzicalitatea versurilor în limba franceză, ritmul interior credem că-i dădeau posibilitatea de a se exprima mai lejer pe sine, cu trăiri nebănuite la vîrsta de aproximativ 65 de ani. Reținem obsesia timpului, a timpului « fără oprire », « infinit », « obsesia existenței ». Am mai completa că poezia *La ballade du Cavalier* confirmă mărturisirea din *Jurnalul* autoarei că avea multă înclinație pentru descifrarea temelor muzicale: « Pentru muzică am avut ceea ce se cheamă talent neizbutit, am descifrat-o cu ușurință mare în dauna studiului lent, al atingerii fiecărei clape; am înțeles lacuna și am renunțat treptat, fie chiar la descifrarea temelor muzicale pentru care aveam multă predispoziție »¹².

A încerca să comentăm fiecare poezie¹³ ni se pare un abuz de spațiu tipografic și o lipsă de modestie, deoarece am arătat că ele au stil și idei întîlnite și în versurile comentate deja de Valeriu Ciobanu și Constantin Ciopraga.

Elisabeta DOBRIN-POPESCU

⁶ *Scrisori către Ibrăileanu...*, p. 41.

⁷ Cazimir, Otilia. *Prieteni mei scriitori...*, București, ESPLA, 1960, pp. 13, 55—64.

⁸ Constanța Marino-Moscu a murit în septembrie 1940.

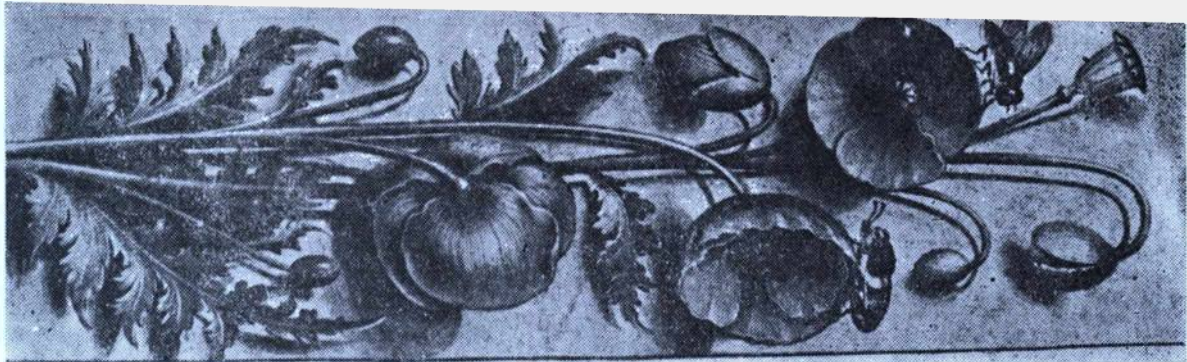
⁹ Ciopraga, Constantin, *Hortensia Papadat-Bengescu*, București, „Cartea Românească”, 1973, pp. 47—48.

¹⁰ Constanța Marino-Moscu însăși scrisese versuri în limba franceză pe care le trimisese lui Vlahuță. Acesta le apreciază și îi recomandă să scrie în limba română.

¹¹ Ciopraga, Const., *op. cit.*, p. 84.

¹² *Idem*, pp. 21—22.

¹³ Actualmente, aceste poezii se află în arhiva Muzeului Literaturii Române.

Honte

(Encore trop neuve pur être à point)

Lorsqu'il faudra que je m'en aille
que cela soit vite fait
avec des gestes habiles,
et avec propreté
Et avec un peu, — très peu de pitié
— Misère que la pitié des vivants
avant qu'on atteigne celle des cieux! —
Un voyage imprévu — quoique depuis la
naissance su —
Un voyage dans l'inconnu
peut-être vers les bonheurs disparus...
Voyage sans cesse retardé
par l'amour d'exister
— Cette honte tienne de n'être plus!
Vite que cela soit fait avec prudence et en
secret
S'en aller avec le moins possible de laideur
et surtout ne pas faire peur aux bienaimés
Se cacher dans quelque obscur lieu
— Non pas humide — non pas maudit —
Surtout, bien à l'abri
de toutes paroles « d'après » —
Paroles, telles une poignée de sable
dans un désert infini
— pareilles à des étincelles vite éteintes
pour qu'il fit encore plus nuit
Non! Nulle parole d'après...
Elle rongerait l'âme
pire que le ver ronge la chair pourrie...
Misère de n'être plus fini...
Partir, partir en fraude, partir honteux
comme-un honni
puni, pour n'avoir pas su retenir
le souffle...
Pour avoir cessé d'être une sublime parcelle
vivante dans l'infini...
La vie... la vie... la vie!...

Ruşine

(Încă prea nouă ca să fie pusă la punct)

Ceasul plecării când va bate
fie să treacă totul iute
cu gesturi sigure
curate
și milă, — un strop de milă cer
— sărmană milă-a celor vii
când n-ai ajuns la cea din cer! —
Neprevăzut — deși din naștere știut —
un drum către necunoscut
spre fericiri pierdute, poate...
Călătorie aminată
de dragul de a exista
— rușinea de a nu mai fi!
Sfielnic, iute treacă toate
și-n taină
cât mai puțin din ce-i urât
pe cei dragi să nu-i înspăimînt...
Ascunsă în ungher ferit
— nici umed și nici blestemat —
și mai ales, la adăpost
de toate vorbele de « după » —
Cuvinte ca un pumn de praf
în infinit pustiu zvîrlit...
precum scînteii prea grabnic stinse
ca noaptea și mai grea să pară
Nu! Nici o altă vorbă după...
Ar roade sufletul mai tare
decît un vierme corpul putred...
Mizerie: încă nu-i sfîrșit...
Rușine, fraudă-n plecare...
ca un damnat
ce-i pedepsit că nu învață
cum să păstreze o suflare...
Pedeapsă c-a-necat să fie
strop viu sublim în infinit...
de viață... viață... viață!

Voyage

*Si l'on pouvait me croire absente...
 M'attendre, s'impatienter,
 Tresaillir lorsque une porte s'ouvrirait
 Être déçu par mon retard
 S'attarder à m'espérer...
 M'en vouloir pour mon silence prolongé
 Imaginer que je me suis enfuie
 quelque part du monde
 pour cacher
 un bonheur inespéré.
 Être accusée par quelque amitié anxieuse
 d'oubli, de trahison
 Soupçonnée d'être heureuse
 en quelque endroit mystérieux
 Déclancher en quelque âme close
 un orage devastateur
 ...ou une nostalgie incurable
 et sans cause
 ...Si quelqu'un d'un peu amoureux de moi
 — et que j'ignorais
 jalousement attendrait mon retour
 pour quelque espoir absurde
 imaginaire
 — Alors que seule le hanterait
 mon ombre austère
 ...Si l'on pouvait me croire absente
 me désirer,
 Avoir la nostalgie de ma voix
 de mon regard
 l'obsession de ma créature
 Si l'on pouvait me croire... Vivante
 Souffrir... M'aimer...
 Alors que...
 ...Si...
 Encore frais échos...*

*Le Temps va ciseler
 1940 — fin Janvier*

Călătorie

Dacă m-ar crede doar absentă...
 Cu nerăbdare așteptată
 cu tresăriri la uși deschise
 dezamăgire că intirzii
 până tirziu nădăjduită...
 Cu pică pe tăcerea-mi lungă
 Imaginînd că sint fugită
 pe undeva, s-ascund
 în lume
 e fericire nevisată.
 De-o amicie-anxioasă să mă acuze că-s de vină
 sau de uitare, de trădare,
 că fericirea mi-e deplină
 în tăinită-ascunzătoare
 În cite-un suflet să dezlănțui
 un uragan devastator
 ...sau nostalgii fără de leac
 fără izvor
 ...Vreunul care mă-ndrăgește
 — și îl ignor —
 gelos întoarcerea-mi aștepte
 pentru speranțele-i deșarte
 imaginare
 — cînd îl va bîntui doar umbra-mi
 cea auster-nepăsătoare
 ...Dacă m-ar crede doar absentă
 de-aș fi dorită
 să aibă nostalgia vocii
 privirii mele
 obsesia făpturii-mi fie
 Dacă s-ar crede că sint... vie...
 Să sufere... Să fiu iubită...
 În timp ce va...
 Dacă...
 Încă vii ecouri...

*Timpul va cizela.
 1940 — sfîrșitul lui ianuarie.*

La ballade du Cavalier

MOTTO DU POÈTE:

— « et d'écouter ce qu'on n'entend et qui repose
au fond des choses qui
se taisent
elle fit naître un Cavalier »

- 1 La Dame de la Tour
parce que avait cru qu'aimer
est noble cause
dans la Tour on l'avait enfermée
et devant Dieu avait, sa foi abjurée
en l'amour
Jamais, jamais plus n'aimerait
La Dame de la Tour.
Parfois de sa tour descendait
liait fleurs en bouquets frais
de l'air et de la forêt
et de la neige sur les sommets [,]
heureuse,
— sauf d'humaine herbe vénéneuse
La Dame de la Tour!
Un mouton... une oiselle...
— une vache rousse... une tendre vache...
...une bambine et un berger...
...et l'herbe fraîche —
pour s'y rouler...
La prison qu'elle était belle!
La prison était si belle...
« Si j'étais bambine, oiselle
...si j'étais le mouton blond,
la caresse du berger, ses bras lents
et sa voix douce
me berceraient, me berceraient... »
La Dame, la Dame de la Tour!
- 2 La nuit, seule dans sa Tour
Seule, seule et très dolente
avait une peur grande
d'être seule à triple tour...
La Dame de la Tour.
Non, personne, personne jamais
jusqu'à elle n'arriverait...
— Le Temps, le Temps sans arrêt!...
...Jour nouveau et jour nouveau...
Qui donc l'avait enfermée
enfermée à triple tour
La Dame, la Dame de la Tour!
Le méchant, méchant vautour
le méchant l'a fait pleurer...

Balada Cavalerului

MOTTO-UL POETULUI:

— « din ascultarea a ce nu se-aude a
ceea ce zace-n adîncuri de lucruri fără-
de-glas —
ea făcu să se nască un Cavaler »

- 1 Doamna din Turn
din vina crezului său că iubirea
i-o nobilă cauză
în Turn fusese închisă
și înaintea Celui-de-Sus ea vesti să
abjure crezu-n amor —
niciînd, niciînd nu va fi-ndrăgostită
Doamna din Turnul cu foișor!
Doamna din Turn
pogora din turn uneori
să lege-n mănunchiuri flori
umezi de-ale pădurii răcori
și de zăpada de pe culmi,
voioasă,
— dar nu și omeneasca iarbă veninoasă,
Doamna din Turn!
O mică pasăre... — o mioară...
roșcata vacă... un vițel...
...o copiliță și-un păstor...
...și iarba crudă —
să te-nfășori...
Frumoasă mai era-nchisoarea!
Cît de frumoasă închisoarea...
« De-aș fi copilă, pasăre, oare
de-aș fi în locul bălaiei mioare,
păstorul cu brațe mingietoare
și dulce glas
m-ar legăna, m-ar legăna...
Doamna, Doamna din Turn »
- 2 La ceas nocturn, singură-n Turn
singură foarte și-ndurerată
era grozav de înfricoșată
că-i singură sub întreită lăcată...
Doamna din Turn
Desigur nimeni, nimeni, niciînd
la ea n-o ajunge vreodată...
— Timpul, Timpul cel neoprit!
...Zi după zi, și iar o nouă zi...
Cine oare-o ținea ferecată,
ferecată cu întreită lăcată
pe Doamna, Doamna din Turn!
Răuvoitorul, răul vultur
el a făcut-o să plîngă-ntre muri,

Le méchant l'a enfermée
 à triple tour
 La Dame, la Dame de la Tour!
 — Le Temps, le Temps sans arrêt —
 De nonchalance et de langueur,
 de solitude et lèvres closes
 et de douceur aux prunelles claires
 — et d'écouter ce qu'on m'entend
 et qui repose au fond des choses
 qui se taisent —
 Elle fit sur les steppes moroses
 de l'âme
 — elle fit naître un Cavalier
 la Dame de la Tour.
 3 Grand et doux — si doux et grand
 à lui allait, à elle venait
 douceur d'âme
 lui à la barre, elle à la proue
 du même navire solitaire
 Dame belle, doux Cavalier
 lui l'aimer, elle l'aimer
 pourrait...
 — Temps sans arrêt
 sur les monts sur les vallées
 Temps sans arrêt!
 Par la porte, la porte fermée
 une voix la consolait
 la voix douce du Cavalier
 Oh! l'espoir qu'il ouvrirait!
 ...Mais jamais, jamais n'osait...
 — Le Temps, le temps sans arrêt!
 Oh! La Steppe elle la hait
 c'est la Steppe qui est méchante
 Elle le lui a volé...
 Son regard si pâle s'absente
 au de là des jours lassés
 le bon le doux Cavalier...
 Peur... Peur... Peur d'aimer!
 Une peur et l'autre peur...
 Un attrait et l'autre attrait
 La Dame et le Cavalier!
 — Mais jamais, jamais n'osait...
 Est-ce un Conte pour les Fées
 Non! Jamais ils n'oseraient...
 Le Temps, le Temps sans arrêt!
 4 « Toi Icône du rocher
 Te ferais don d'un bouquet
 s'ils pouvaient se rencontrer...
 — d'anémones et de bleuets
 Te ferais don d'un bouquet
 — s'ils pouvaient se rencontrer...
 Ne plus, ne plus avoir, peur,
 La Dame et le Cavalier!
 — Le Temps, le Temps sans arrêt

el i-a închis trei lacăte-n jur
 Doamnei, Doamnei din Turn!
 — Timpul, Timpul cel neoprit!
 Din nepăsare și din langoare,
 din solitudinea gurii tăcute
 și din blindețea pupilelor clare
 — din ascultarea a ce nu se-aude
 a ceea ce zace-n adincuri de lucruri
 fără de glas —
 ea făcu, în stepe de suflet nocturn,
 — ea făcu să se nască un Cavalier
 Doamna din Turn.
 3 Înalt și blind — atît de blind și-nalt
 spre el mergea, spre ea venea
 anima blindă
 la cîrmă el, la prova ea
 pe-același vas solitar
 frumoasă Doamnă, Cavalier plin de har
 să se iubească unul pe alt'
 ar fi fost menit...
 — Timp neoprit
 peste munte și vale fără răgaz
 Timp neoprit!
 Prin poarta, poarta închisă un glas
 o consola
 vocea blindă a Cavalerului
 O! Speranța ce s-ar deschide prin ea!
 ...Dar nicicînd, nicicînd nu-ndrăznea...
 — Timpul, Timpul cel neoprit!
 O, Stepa, cit o ura de cumplit,
 Stepa aceea atît de rea
 i l-a răpit...
 Privirea ei goală se pierde stingher
 dincolo de-al zilelor zid
 preabunul blind Cavalier...
 Teama... Teama de a iubi!
 O teamă și altă teamă se cer...
 Una atrage și alta atrage,
 Doamna și-al ei Cavalier!
 — Dar nicicînd, nicicînd nu-ndrăzni...
 Oare-i poveste pentru copii
 Nu! Nicicînd nu vor fi îndrăznit...
 Timpul, Timpul cel neoprit!
 4 « Ție icoană din piatră
 un buchet cîm ți-aș mai închina
 de-ar fi ei împreună vreodată...
 — anemoni și nu-mă-uita
 un buchet cum ți-aș mai închina
 de-ar fi ei împreună vreodată...
 Să nu se mai teamă, stingheri,
 Doamna și-al ei Cavalier!
 — Timpul, Timpul cel neoprit

— *Est-ce une Conte pour les Fées*
Il l'aimait... et Elle l'aimait...
Est-ce un Conte pour les Fées !
Une fumée, une petite fumée
Une étoile s'est allumée...
lueur au ciel étoilé ?
 — *Cigare pâle dans la buée ?...*
Il l'aimait et Elle l'aimait
La Dame et le Cavalier
 — *Le Temps, le Temps sans arrêt —*
...il l'aimait, Elle l'aimait
 — *Le Temps, le Temps sans arrêt !...*

La Dame et le Cavalier !...

Sur un thème musical du
Poète lui-même

ANA MARIA SALVINI
 H.P.B.

— Oare-i poveste pentru copii
 El o iubea... și Ea îl iubi...
 Oare-i poveste pentru copii!
 Un fum mărunț cu dire-argintii
 o stea se aprinse pe cer...
 licărire din instelate stihii?
 țigară palidă-n ceața de zi?
 El o iubea și Ea îl iubi
 Doamna și-al ei Cavalier
 — Timpul, Timpul cel neoprit —
 ...El o iubea și Ea l-a iubit
 — Timpul, Timpul cel neoprit!...

 Doamna și-al ei Cavalier!

Pe o temă muzicală
a Poetului însuși

ANA MARIA SALVINI
 H.P.B.

(Traducere de Grete TARTLER)

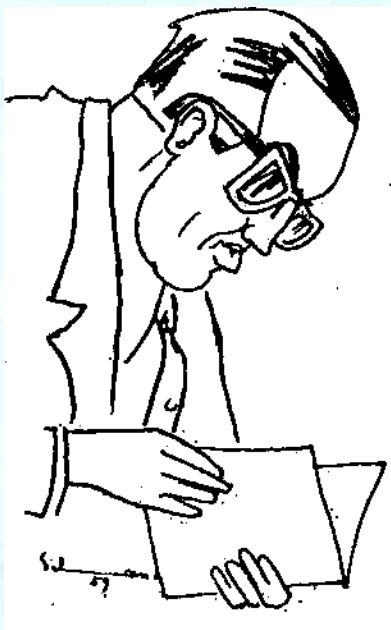
TEATRU/POEZIE

Mihu DRAGOMIR

Între spectacol și adevărul vieții

DEȚINEM ÎN ARHIVA MUZEULUI LITERATURII Române documente care atestă că, tânăr de 24—26 de ani, Mihu Dragomir frecventa, cu un interes mai mare decât al unui spectator obișnuit, teatrul. Acel teatru aflat, ca și tinerețea autorului *Poveștilor bălților*, la intersecția lumii care dispărea cu lumea care sta să se nască.

Încă dinainte de 23 August, dramaturgia noastră dăduse semnele unei anume sleiri, fenomen analizat și explicat în diverse rânduri de Valeriu Răpeanu. Cam «din 1937, marii dramaturgi ai epocii încep să cunoască partea descendentă a creației lor, să se repete într-o gamă minoră, să-și supraviețuiască prin lucrări care aduceau uneori aminte — în scene izolate, în câteva replici — de culmile operei lor»¹. Cît despre repertoriul general al acelor ani de dibuiri, el nu se ridică, din punct de vedere al calității, deasupra stagiunilor celor mai slabe din întreaga istorie a teatrului nostru. O listă întocmită din cronica dramatică a publicațiilor de specialitate evidențiază faptul că piese de valoare ca *Manasse* de Ronetti Roman, *Mitică Popescu* de Camil Petrescu, *Ultima oră* de Mihail Sebastian, *Visul unei nopți de vară* de Shakespeare, *Școala femeilor* și *Don Juan* de Molière, *Bădăranii* de Goldoni, *Nevasta pantofarului* de Lorca, *Profesiunea doamnei Warren* și *Discipolul diavolului* de Bernard Shaw, *Furtuna* de Ostrovski, *Nora* de Ibsen, *Henric al IV-lea* de Pirandello intervin

accidental în alegerile celor peste 25 de scene bucureștene ale anilor 1945—1946.

Compus, în majoritate, din piese de autori ca: Henry Bernstein, Jean Sarment, Alfred Savoir, Victorien Sardou, Pierre Wolf, André Bisson, Pierre Frondaie, Noel Coward, Scribe și Legouvé, *Porte-Riche*, d'Ennery și Cormont, Robert de Flers și Caillavet, Louis Verneuil, Paul Géraudy, Fedor Lazslo, Pierre Louis, Jacques Deval ș.a., repertoriul acesta apare azi cel puțin derutant. Și poate că la vremea lui exprima tot o derută: a conducătorilor de teatre care nu știau ce așteaptă publicul de după război, de la teatru.

Documentele din arhiva noastră, care vorbesc despre relația lui Mihu Dragomir cu teatrul, sînt patru manuscrise dramatice. Un monolog umoristic, intitulat *O idee genială*, și trei piese neterminate. Una din ele nu are titlu, iar celelalte două se numesc: *Decorația tovarășului director* și *Dansul singelui*. Ele nu reprezintă numai ademenirea unui poet de către Thalia, ci și reacția unui contemporan față de un repertoriu care nu exprimă nici gustul, nici preferințele, nici interesul, nici preocupările omului nou.

¹ O antologie a dramaturgiei românești, 1944—1977. Teatru de inspirație contemporană. Antologie, studiu introductiv și aparat critic de Valeriu Răpeanu, Editura „Eminescu”, București, 1978, p. 7.

Din păcate, autorul nu a revenit asupra acestor manuscrise. Dată fiind valoarea mai ales a fragmentului rămas fără titlu, și inventariat în arhiva muzeului cu numărul 13899, îl încredințăm tiparului. Prilejuim, astfel, o întâlnire a cititorilor revistei noastre cu Mihai Dragomir, aflat într-o postură diferită de cea cunoscută de poet, prozator, traducător, eseist, istoric literar.

Mihai Dragomir imaginează spectacolul-premieră al unei piese de factură boulevardieră. Există în ea, ca personaje: soția adulterină și cartoforă, femeia agitată și veșnic îndrăgostită, eleva care tinjește după viața cu timpul pierdută la Cazino, decavatul, — un rafinat al jocului de cărți pentru plăcere nu pentru câștig, comisionarul etc. — oameni aparținând unei societăți lipsite de griji, dar și de idealuri de muncă și de frumusețe morală. Acțiunea se petrece la Brăila. De fapt, nu avem de-a face cu vreo acțiune, ci cu personaje care tind unele spre altele. Toți se caută și nu că nu s-ar găsi, dar se găsesc în momente nepotrivite. Studentul își caută mama și și-o află cu un bărbat străin pe o bancă în parc; eleva îl caută pe student și îl întâlnește când el e beat și nu-și mai pot spune nimic; femeia agitată îl caută pe domnul cu pipa neagră atunci când acesta nu dorește să o vadă; domnul cu pipa neagră o caută pe femeia agitată în timp ce ea se află cu alt domn etc. Această acțiune, compusă din prea puține fapte, dar care reușește să creeze o anume stare de încordare a căutărilor, este întreruptă de felurite incidente ale desfășurării spectacolului. Regizorul, decoratorul și un electrician dau buzna în scenă pentru a pune la punct unele detalii de montare; un personaj își întârzie intrarea în scenă fiindcă nu-și găsește un pantof; un interpret își uită rolul, altul se îmbată, altul nu mai vrea să continue să joace. Autorul conduce toate aceste intercalări cu o mare siguranță.

Jocul dintre planul acțiunii piesei jucate și planul acțiunii de montare a piesei se menține de la început până la sfârșit. În primul, personajele suferă de un anume alean iscat din unele contratimpuri ale găsirilor și regăsirilor. În al doilea, care-î privește pe interpreți, lucrurile se desfășoară în notă comică. (Aproape toate încurcăturile dramatice ale lui Mihai Dragomir se înscriu în registrul comediei satirice.) Un comic fin, de calitate, născut din întreruperea bruscă a curgerii acțiunii lente a piesei repre-

zentate. Incidentul nu trece, așa cum ar fi posibil, neobservat. Dimpotrivă, o dată produs, el ia amploare, restul interpreților aderă la el. Îl comentează, pun întrebări, iau atitudine. Și ceea ce frapează e fantezia, bucuria autorului de a se juca în teatru.

Dacă am voi să definim piesa, ar trebui, poate, să spunem că acțiunea redă întâmplările interesante de la premiera unei lucrări neinteresante.

Ca formulă dramatică, această piesă polemică se află la antipodul teatrului în teatru. Am zice teatru dezghecat de teatru. Sau, întrucâtva, *teatru* invadat de *viața* care-și caută o altă formă. Ceva amintind oarecum de Pirandello. Acolo însă viața năvălește în scenă pentru a căpăta drept la existență pe scenă. Aici, actorii nu se mai simt în largul lor într-un repertoriu perimat.

Întilnim citeva expresii pirandelliene ca: « În toate se ascunde dramă »; « Totul e fals, crede-mă, în teatrul de azi »; sau « O dramă se poate întâmpla tot atât de natural pe plajă, în avion sau mâncând fructe ».

La Pirandello, personajele merg spre autor pentru a i se impune, ca embleme ale realității. La Mihai Dragomir, actorii îl cheamă pe autor pe scenă ca să-l tragă la răspundere pentru piesa falsă pe care a creat-o și ca să-i arate *viața* care așteaptă să fie scrisă. Pentru că toate ieșirile interpreților din matca piesei culminează cu o revoltă a lor și mai ales a Decavatului, actorul cu rolul cel mai fad, mai nepotrivit cu vremurile noastre. El consideră și declară ferm: [În teatru] « este necesară o injecție masivă de viață. Să dispară mirosul de confecție, de laborator »; « Să ucidem pretențiile artistice ale refuzaților spirituali »; « Să creem o artă nouă, sănătoasă, din suferințele și bucuriile poporului »; « Că singura noastră călăuză este colectivitatea, poporul ».

Regretăm că Mihai Dragomir și-a lăsat în părăsire acest act fără titlu și fără indicația finală: Sfârșit. Pentru ceea ce vrea să demonstreze și pentru nivelul artistic la care se face demonstrația, atât cât este, actul are rotunjimea unei lucrări finite. Ea ar putea foarte bine constitui obiectul unei montări. Din ea, publicul și-ar da seama în ce măsură, dacă ar fi continuat să cocheteze cu Thalia, Mihai Dragomir ar fi rămas în istoria literaturii noastre și ca dramaturg.

Claudia DIMIU

[Incursiune în prezentul imediat...]

Fragment dramatic

Parcul unui Cazino modern. Arbuști aliniați, tăiați în cuburi geometrice. Alei în diagonală. Bănci. Se aude muzică, din dreapta. În stînga se ghicește Cazinoul, prin mijloace de regie. Decor de parc noptatec. Un chioșc, în fund, cu intrarea în față. Un chioșc, o masă cu scaune. Arde un lampion galben.

La ridicarea cortinei, la masa din chioșc stă DECAVATUL. Costum modern, tăiat simplu. Cravată fîpătoare. Păr argintiu la tîmple. Aer fanat, dar oricum distins, de distincția caracteristică jucătorilor. Stă cu capul rezemat în palme, drept, fumînd, cu ochii în gol. Din dreapta intră STUDENTUL și un COMISIONAR.

STUDENTUL: Cred că o vom găsi.

COMISIONARUL: Vom încerca, întîi, în sălile de joc. Dacă nu va fi acolo, vom merge în bar, prin sala de dans. Dacă sînteți sigur că a venit aici, trebuie s-o găsim. *(cu un aer profesional)* N-ai o țigară?

STUDENTUL: *(se caută febril, deși distrat)* Da, da, poftim.

DECAVATUL: *(intervenind, fără să-și schimbe poza, cu un ton lent, măsurat, asemeni unor picături de apă dintr-un robinet defect)* Vă rog, cît arată ceasul? E tîrziu?

COMISIONARUL: *(descoperindu-l și inclinîndu-se, ca unui cunoscut al Cazinoului)* Bună seara! Este exact *(se uită la ceas)* zece și douăzeci și trei.

DECAVATUL: *(nu răspunde. Rămîne la fel de impasibil.)*

COMISIONARUL: *(înțelegînd)* Bună seara.

STUDENTUL: *(încet)* Cine e domnul?

COMISIONARUL: *(cunoscător)* Un mare jucător. Domn din aristocrație. Sînge de mare cavalier.

(Intră femeia agitată. Rochie puțin bizară, fardată cu destul gust, dar oarecum prea mult. Coafura liberă)

FEMEIA AGITATĂ: *(direct la comisionar)* Auzi, uite, caută pe domnul acela cu pipa neagră, vezi, *(joc agitat extrem)* ia biletul, ce te uiți ca un caraghios, aștepți răspuns, nu așa, nu îndoi plicul, îl cauți pretutindeni și-mi aduci răspuns, du-te, ce mai stai. *(îl îmbrîncește)* *(Comisionarul)* face cîtiva pași, calm) Stai, dă-mi biletul. *(desface plicul. Către Student)* Un creion, repede, un creion *(Studentul năucit, încearcă să caute, dar Comisionarul)* întinde stiloul. Femeia agitată îl ia, furios, și scrie cîteva rînduri) Cumpără alt plic și du-l. Aștept aici. *(Comisionarul)* iese)

DECAVATUL: *(se apropie cu pași egali, privirea înainte. Vădit aristocratic)* Domnul cu pipa neagră a plecat din stațiune, stimată doamnă.

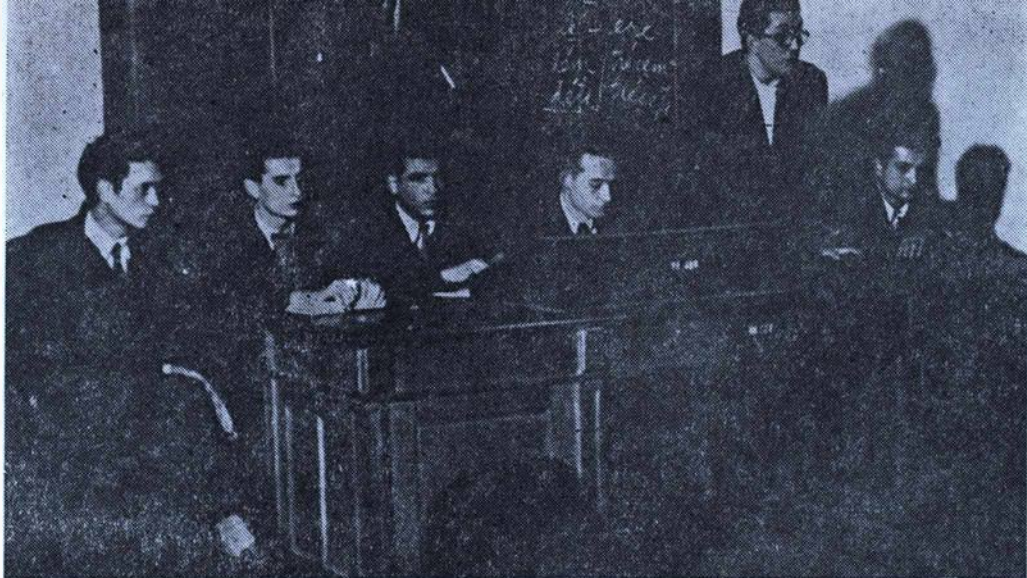
FEMEIA AGITATĂ *(se plimbă, nervoasă, fără să audă)*

DECAVATUL: *(în continuare, la fel de calm)* Fumați? *(îi întinde portîgaretul)*

FEMEIA AGITATĂ: Nu! Și nici nu mă interesează. *(nici n-a auzit cele spuse de Decavat. Către Student, care este perplex)* Hai să mergem. *(îl ia de braț și-l trage spre dreapta)*

DECAVATUL: *(rîde, calm)* Iar iubește. Numai două zile a fost neocupată și s-a îndrăgostit din nou. *(rîde)* În două zile poți sparge banca sau te poți ruina. *(trece, prin fund, o pereche grăbită)* Acum, la ce mi-ar folosi încă două zile? Cît aur poți extrage din parfumul neclar al nopții? *(serios)* Poți oare împușca precis, ca într-un panou de țintă, ghinionul?

(Intră Domnul cu pipa neagră. Haine de seară, grăsun, ochelari. Mai mult așerat decît politician. Cu femeile necunoscute, pasionat, aprins. Ține mîinile în buzunarele hainei. După el, imediat, Comisionarul)

COMISIONARUL: Bună seara. *(cu șapca în mână)* Vă rog iertați-mă, dar am misiunea de a vă preda o scrisoare și a aștepta răspunsul. *(întinde plicul)*

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: *(curios)* De la cine?

COMIS[IONARUL]: Nu știu, domnule. O domnișoară sau doamnă.

D[OMNUL CU] PIPA NEAGRĂ: *(citește)* O! *(introduce plicul în buzunar)* N-am răspuns.

COMIS[IONARUL]: Nici verbal?

D[OMNUL CU] PIPA NEAGRĂ: Nu! *(gândindu-se puțin)* Sau spune-i că tocmai plecam. Sint reținut aiurea. *(iese grăbit)*

COMIS[IONARUL]: Prea bine, domnule!

DECAVATUL: *(care s-a gândit, zîmbind, tot timpul)* Hei, băiatule!

COMIS[IONARUL]: Mă rog, domnule!

DECAV[ATUL]: Caută pe femeia aceea *(zîmbind mereu)* și spune-i că eu îi pot vorbi despre acest domn lucruri interesante. Înțelege? *(zîmbește straniu)*

COMIS[IONARUL]: Nu-i nevoie să înțeleg, domnule. Îi voi comunica exact.

DECAV[ATUL]: O aștept în chioșc.

(Comisionarul iese. Decavatul se destinde, cu mâinile la spate)

DECAV[ATUL]: Ultima noapte. O viață trăită și sfârșită noaptea. Trebuie să murim elegant. *(aprinde o țigară și se îndreaptă spre chioșc. Se așează, distins, pe scaun)*

(Întră regizorul, decoratorul și un electrician)

REGIZOR[UL]: *(gesticulînd)* Iată, fundalul trebuie mai luminat. *(către electrician)* Notează tot ce-ți spun. Banca asta trebuie deplasată spre intrarea chioșcului. Cine dracu a pus lampion galben? Am spus albastru! *(se șterge cu batista pe frunte)* Uf! Va fi o catastrofă de spectacol. Muncim de-atîta timp și...

DECORATOR[UL]: Dar vezi că...

REGIZOR[UL]: *(îțînd)* Lasă-mă nene-n pace! Eu mă lipsesc! D-tale îți convine, nu ești de-aici! Dar eu sint brăilean, băiete, și nu mă pot face caraghios.

DECAVATUL: *(iese din chioșc, disperat, lepădînd jocul de pînă acum)* Sinteti nebuni? Ieșiți afară de pe scenă! Nu vedeți că în seara asta este spectacolul? V-ați îmbătat? Vă treziți la repetiții?

(Cei trei se uită în sală, încearcă să vorbească, se bîlbîie, apoi se precipită spre ieșire)

DECAV[ATUL]: *(amenințînd spre ei)* Bețiivi ordinari! *(către public)* Scuzați, vă rog. Domnii neglijaseră că seara aceasta este premiera. Uitați incidentul. Continuăm. *(între în chioșc)*

(Întră studentul și f[emeia] agitată)

F[EMEIA] AGITATĂ: Cum crezi că am plecat? Doar cu trei valize. Nemernicul, bestia, mi-a reținut bijuteriile, rochiile, aproape tot ce-mi oferise până atunci. *(fatală)* Ah! Sint disperată! *(sgîlțindu-l)* Înțelegeți?

STUDENTUL: Îhi!

(Intră Comisionarul, la fel de calm)

COMIS[IONARUL]: Vă rog, am predat plicul d[umnea]v[oa]s[tră] la destinație.

F[EMEIA] AGITATĂ: *(smulgîndu-se de lingă Student)* Și răspunsul?

COMIS[IONARUL]: *(imperturbabil)* Domnul tocmai pleca. Era chemat într-o chestiune de mari interese. Dar un alt domn vă roagă să-l ascultați, întrucît are să vă comunice unele lucruri foarte interesante, în legătură cu destinatarul biletului d[umnea]v[oa]s[tră].

F[EMEIA] AGIT[ATĂ]: Cine?

COMIS[IONARUL]: Vă așteaptă în acest chioșc. *(arată)*

FEMEIA AGITATĂ *(irupe spre chioșc)*

COMIS[IONARUL]: *(trage pe student de-o parte)* Știi ce s-a întîmplat? Boul de Mihăilescu s-a-mbătut cu electricianul și cu decoratorul și-au intrat adineaori pe scenă, crezînd că sint la repetiții.

STUDENTUL: *(altul)* Ce-i nebun? Și publicul?

COMIS[IONARUL]: Naiba știe! Ne-a compromis! Depinde de noi să nu se transforme într-o catastrofă. Și Vasilescu nu mai vine! *(redevine grav intrînd în rol)* Domnule, ați găsit persoana pe care-o căutați?

STUDENTUL: *(idem)* Nu, domnule comisar. Vrei să mă ajuți să o mai căutăm?

COMIS[IONARUL]: Desigur!

(Decav[atul] cheamă din chioșc)

DECAV[ATUL]: Hei, băiete! *(iese un pas afară)* Ești bun să[-l] chemi [pe] maitre pînă aici? Pe Jules!

COMIS[IONARUL]: Imediat, domnule! *(se retrage. Către student)* Hai, tinere! Crezi oare că mama dumitale... *(ies)*

(Decav[atul] rămîne afară din chioșc, vorbind Femeii agi[ate]. Ea se fardează nervos)

DECAV[ATUL]: O noapte ca un crin negru imens. Fiecare stea un pistil. Nu mai poți distinge cît îți aparții și cît te pulverizezi. Bănuiesc, aproape, un lac fără fund, o apă imaterială, în care ne vom cufunda fără nici o senzație egali și impersonali, ca un sunet în vid.

FEMEIA AGITATĂ: Nu-ți începi destăinuirile asupra domnului cu pipa neagră?

DECAV[ATUL]: *(suride)* Imediat. Să vină maitre. Cîteva sandwichuri și o sticlă de Ponsardin. Putem vorbi mai în voie.

FEMEIA AGITATĂ: Fie. Fă comanda mai repede.

(O pauză, care se prelungește penibil)

DECAV[ATUL]: *(mai în șoptă)* Ce Dumnezeu, trebuia să intre în scenă zăpăcitul ăla.

FEMEIA AGITATĂ: Ce-o fi făcînd?

(încă o pauză)

FEMEIA AGITATĂ: Cheamă-l!

DECAV[ATUL]: *(enervat se îndreaptă spre ieșirea dreaptă)* Sandule, intră, mă, în scenă, că ți-a venit rîndul.

VOCEA LUI SANDU: Acum, mă, stai că nu-mi găsesc un pantof!

DECAV[ATUL]: *(se reîntoarce, enervat)* Mare aiurit! Am compromis reprezentația!

(intră Maitre. Șchioapătă)

MAITRE: Sint la ordinele D[umnea]v[oa]s[tră].

DECAV[ATUL]: Ești un dobitoc! Ne lași să așteptăm și nu intri pe scenă la timp! Nu vezi că...

MAÎTRE: (*lepădînd rolul*) Lasă-te, mă, de chestiile astea. Pe cuvînt că nu-mi găseam pantoful!

FEMEIA AGITATĂ: Ho! Opriți-vă! Jucăm teatru sau ne certăm?

MAÎTRE: Gata! Reîncepem! (*reia rolul*) Sînt la ordinele D[umnea]v[oa]s[tră].

DECAV[ATUL]: (*idem*) Simplu de tot, cunoști masa mea!

MAÎTRE: (*notează*) Desigur, desigur, Ponsardin, nu?

DECAV[ATUL]: Da. Și repede.

MAÎTRE: Minimum de timp. (*se înclină și pleacă*)

DECAV[ATUL]: (*după el*) Știi ce te rog? Sînt într-o pasă neagră și...

MAÎTRE: Mă rog, n-aveți nici o grijă. Ca și altă dată, ne vom înțelege.

DECAV[ATUL]: Dar servește-ne repede.

MAÎTRE: De data aceasta 25%!

DECAV[ATUL]: (*fără să se gîndească*) Bine, bine. Dar nu întîrzia.

MAÎTRE: Nici un minut în plus, domnule.

DECAV[ATUL]: (*vine gînditor, dar cu același zîmbet straniu, pînă la intrarea chioșcului*) Frumoasă necunoscută, vom începe incursiunea în prezentul imediat.

FEMEIA AGITATĂ: În trecut, vrei să spui.

DECAV[ATUL]: Pentru d[umnea]ta în trecut, pentru mine în prezent. Sînt omul cu un singur timp.

FEMEIA AGITATĂ: Așadar spuneai că domnul cu pipa neagră este un cavalier...

DECAV[ATUL]: ...de industrie. Exact. L-am cunoscut într-un restaurant de Pullman, acum șase ani, străbătînd Elveția. Călătorea spre Balcani. Aceași statură, bine îmbrăcat, deși nu prea cu gust. Purta o mustață atunci la modă și nu arborase, încă, ochelarii. Am jucat bridge împreună. Eu jucam încet, cum faci o lectură plăcută. El pasionat. Dorea să cîștige bani. Jocul era pentru el doar un pretext.

FEMEIA AGITATĂ: Dar natural, toți joacă pentru cîștig.

DECAV[ATUL]: Toți? Nu. Cunosce unul care nu s-a gîndit niciodată la cîștig. Sau s-a gîndit o singură dată: atunci cînd pierduse tot.

FEMEIA AGITATĂ: Și? Spune mai departe. Cum l-ai cunoscut? Ați fost prieteni?

DECAV[ATUL]: Am fost... (*pauză*) Am fost... (*se apropie de cușca sufleurului*) Am fost... (*semne vădite de lapsus. Frămîntare*) Am fost...

SUFLEURUL: (*ieșind pe jumătate din cușcă și țipînd*) Am fost două fețe ale aceleiași vieți de noapte!

DECAV[ATUL]: Exact! Am fost două fețe ale aceleiași vieți de noapte. În timp ce eu sorbeam mireasma inedită a riscului, el trișa în modul cel mai vulgar, pentru a cîștiga bani. Astfel ne-am legat, oarecum. Eu călătoream fără nici o țintă. Tipul mă interesa. Am călătorit, deci, cu el. Aproape trei luni. La sfîrșitul iernii, el cîștigase destul pentru a putea reapare în metropolă, iar eu pierdusem tot ceea ce era prevăzut. Ne-am încheiat amîndoi sezonul.

FEMEIA AGITATĂ: Și acum, acum, ce face el? Joacă? Cîștigă?

DECAV[ATUL]: Cred. Nu sînt aici de prea mult timp.

FEMEIA AGITATĂ: D[umnea]ta cîștiga?

DECAV[ATUL]: Numai experiență. Am acumulat destulă. Nu mai am nevoie de nici un profesor, de nici o lecție. (*continuă să vorbească în chioșc*)

(*Intră Mama și Bancherul obez*)

MAMA: O, ce seară, Doamne, ce situații paradoxale! Credeam că ne-nvîrtim împotriva voinței noastre. Voiam să-mi limitez șansa, să pierd, să mă opresc! În zadar. Cred că am cîștigat enorm.

BANCHERUL OBEZ: Doamnă, ați fost încîntătoare. Ce succes, ce succes!

MAMA: Nu doriți să stăm pe bancă?

BANCHERUL OBEZ: O, cu plăcere. (*se așează pe o bancă*) Doamnă, permiteți-mi să vă spun pe nume, doamna...

MAMA: Spune-mi Lulu.

BANCHERUL OBEZ: Cam greu de asimilat, Lulu, Lulu, Doamnă... Iartă-mă, nu Lulu, crezi că din vastul tău noroc nu s-ar putea bucura și meschina mea viață? Crede-mă, sînt atît de bogat și atît de singur, încît *(se apropie, din ce în ce, punîndu-i mîna pe talie)* tînjesc după o urmă de soare, *(se apropie mai mult)* aș vrea să putem vorbi numai noi, altfel, în altă parte.

MAMA: Dar...

BANCHERUL OBEZ: Nu mă respinge! Lasă-mă să-ți vorbesc despre mine, despre singurătatea și dorințele mele.

(Intră Studentul și Comisionarul)

COMISIONARUL: Eu cred, tinere, că te-ai înșelat. Mama d[umi]tale nu este aici.

STUDENTUL: Știu eu? Credeam că... *(o observă)*. Mamă! *(se duce, familiar, la ea)*.

Mama e ffoarte stînjenită)

MAMA: Tu aici? Ce cauți? *(se desface încet, din brațele Bancherului)*

STUDENTUL: Să vezi, am mîine o excursie cu băieții și cum tata nu este acasă, vreau să-ți cer ceva bani, știi tu.

MAMA: *(foarte încurcată, se caută în poșetă)* Să văd, să caut, uite, ține aici. *(ti întinde)*

STUDENTUL: *(ride)* Ce să fac cu astea?

MAMA: *(mai încurcată)* Ah! Sînt fise, știi tu, fise...

BANCHERUL OBEZ: Doamnă, dacă credeți că pot fi de folos *(se caută în buzunarul dinlăuntru.)*

MAMA: Nu, nu. *(către Student)* Știi, trebuie schimbate la casa Cazinoului, vei primi bani pe ele.

COMISIONARUL: *(trage de mîneacă pe Student. Către Mama)* Iertați-mă, D[oam]nă, îi voi arăta eu D[omnu]lui.

MAMA: *(eliberată)* Bine, bine, te rog arată-i.

COMIS[IONARUL]: *(trăgînd pe student)* Hai cu mine, astea înseamnă bani grei.

STUDENTUL *(încă nedumerit, iese tras de comisionar, uitîndu-se la fise)*

BANCHERUL OBEZ: *(perfid)* Încurcată?

MAMA: Nu, dar vezi, nu mă așteptam defel! Fiul meu căutîndu-mă aici?

BANCHERUL OBEZ: Și soțul?

MAMA: N-a știut niciodată [că] eu joc.

BANCHERUL OBEZ: Nu știe nici alte lucruri, probabil.

MAMA: Of! Devii agasant. Să mergem.

BANCHERUL OBEZ: Stai un moment. Să stabilim unde mergem.. *(intră Maitre, urmat de 2 chelneri, unul cu tava, celălalt cu vasul de gheață și vinul; servește la chioșc)* Cred că te-ai plictisit destul de șansa ruletei. Să mergem în oraș. Vom lua masa împreună.

(Se stinge lumina pe scenă)

FEMEIA AGIT[ATĂ]: Ce-i asta?

MAMA: Hei, cine se joacă? E spectacol, ce D[umne]zeu!

DECAV[ATUL], BANCHERUL, MAÎTRE, CHELNER *(vacarm, țipete)*

— Aprindeți lumina.

— Să vie electricianul.

(Cineva aprinde un chibrit)

MAMA: Eu, una, nu mai joc. Asta-i bătaie de joc, nu festival!

DECAV[ATUL]: Fii serioasă, că se repară.

BANCHERUL: Lasă că vorbim noi mîine la ședință.

(Se aprinde lumina. Toți stît în mijlocul scenei, zăpăciți, enervați. Electricianul tocmai intră, cu o scară.)

ELECTRICIANUL: Stai c-o repar acu!

MAÎTRE: Du-te de-aici, nu vezi că s-a aprins?

SUFLEURUL: *(care a ieșit cu totul din cușcă)* Începem sau o lăsăm baltă?

DECAV[ATUL]: Hai! Toți la locuri. Unde am rămas?

SUFLEURUL: Răspunde-i bancherului obez.

BANCHERUL OBEZ: *(se reasează pe bancă. Toți își reiau locurile)* Cred că te-ai plictisit destul de șansa ruletei. Să mergem în oraș. Vom lua masa împreună.

MAMA: Într-adevăr, m-am plictisit de toate, în seara aceasta. Să mergem. Aș vrea să doresc altceva.

BANCHERUL OBEZ: *(tăios)* Dorești o dorință?

MAMA: *(vag)* Da. *(se strînge, înfrigurată, de braț)* Să plecăm de-aici. Mi-e frig. Să mergem.

BANCHERUL OBEZ: Nu înainte de-a încasa, fiecare, câștigul.

MAMA: *(rîzînd zgomotos)* Da, desigur, am câștigat noi, nu Cazinoul. *(se ridică, luîndu-l de braț. În timpul acesta Maître și cei doi chelneri au terminat serviciul și pleacă, la fel de ceremonioși ca la venire)*

BANCHERUL OBEZ: Doream să plec și parcă îmi place mai mult locul acesta. O bancă anonimă, fără numărul aurit de pe lojile restaurantelor.

MAMA: *(femeie)* Devii sentimental, domnule. O, ce curios! Nici nu știu cum te numești!

BANCHERUL OBEZ: Fără importanță. Un nume comun, ca și moneda pe care-o mînuiesc. *(amîndoi, în mod aproape natural, se reasează. Pauză scurtă)*

MAMA: Ai dreptate, mă simt mai bine aici.

BANCHERUL OBEZ: Nimeni nu ne vede. Sintem mai singuri ca într-un compartiment rezervat. *(pauză)* N-ai vrea să plecăm împreună?

MAMA: Iar în oraș?

BANCHERUL OBEZ: Nu, într-un voiaj oarecare.

MAMA: *(interesată)* Mult timp?

BANCHERUL OBEZ: Pînă la falimentul băncii mele. *(intră Eleva. Timidă. Din exces de timiditate spune lucruri îndrăznețe)*

ELEVA: *(se orientează puțin, apoi franc se duce spre bancă)* Doamnă și domnule, vă rog, n-ați văzut un tînăr student pe aici?

MAMA, BANCHERUL OBEZ *(schimb de priviri)*

ELEVA: Înalt, drăguț, poartă o floare albă la butonieră.

MAMA: Parcă. Dar de ce ne întrebi pe noi?

ELEVA: *(rîzînd)* Păi, dacă vă văd aici! Pe cine ați vrea să întreb? Pe amoreații ăia din chioșc? Văd că d[umnea]v[oa]s[tră] sînteți oameni bătrîni și serioși.

BANCHERUL OBEZ: Te rog, fetiço...

MAMA: Las-o, dragă. *(către elevă)* Nu l-am văzut, dragă. Și te rog nu întîrzia pe aici. Ai putea să ai neplăceri cu școala!

ELEVA: Ei! Parcă dacă termin școala n-o să vin și eu la Cazino! *(intră Studentul și Comisionarul. Comisionarul caută să-l țină, dar Studentul se smucește)*

STUDENTUL: *(ride flasc, e beat)* Aia, ă... mama... am băut toți banii...

MAMA: *(apăsă)* I-ai jucat, băiete!

STUDENTUL: I-am jucat, naiba mai știe. Fapt e că am băut la bufet vreo nouă licheu[ru]ri și mai vreau bani.

(Toți interpreții se privesc, reciproc, cu teamă, Comisionarul face gesturi de lepădare)

MAMA: Ai jucat la ruletă, vrei să spui, n-ai băut la bufet.

STUDENTUL: *(ride idem)* Hî! Am jucat. Mai dă-mi bani. *(face o sforțare)* M-a prins ruleta în... *(se înecă. Se aude, clar, vocea sufleurului)* ...în virtejul ei magic și simt că... aia, da... în virtejul ei magic și simt că... *(se strangulează, își vîră degetele sub guler)* uff! Tare a fost licheurul ăsta, m-am turtit de-a binelea! Auzi, dă-mi bani, mamă *(se bîlbîie)* Vreau să beau, adică să joc, ce-o mai fi cu jocul ăsta, simt că... dă-mi banii și plec. *(nu mai așteaptă nimic și se îndreaptă spre ieșire, impleticîndu-se)*

MAMA: (*către Comisionar*) Ce-i cu el, Gicule?

COMISIONARUL: Uf! a băut la bufetul teatrului, până i-a venit rindul să reentre în scenă, vreo zece licheururi.

BANCHERUL OBEZ: (*dă un cot Comisionarului, arătându-i publicul*) Basta! (*tusește, regizoral*)

COMISIONARUL: Bună seara, domnule! (*vrea să plece*)

BANCHERUL OBEZ: Un moment, băiete! Cheamă-mi mașina.

COMISIONARUL: Da, domnule.

BANCHERUL OBEZ: (*către Mama*) Mergem și noi?

MAMA: Cit mai repede. (*ies*)

(*după un minut se reîntoarce în scenă și către Elevă*): Hai și tu, că ți-ai ratat rolul.

ELEVA: Nici nu mă gîndesc. (*încăpățînată, către public*) Studentul trebuia să exclame, văzîndu-mă: — Tu, aici, Eliza, dar gîndește-te... Iar eu îi răspundeam, roșindu-mă: te-am așteptat la poartă, aproape un ceas, dar era atîta întineric. Mi-a fost frică. Te rog condu-mă acasă. Trebuie să ne pregătim p[en]t[ru] excursia de mîine. El se încurca și-mi spunea: — Imediat, vezi, să vorbesc, numai un minut. Apoi eu... (*izbucnește în plîns*) Dar ați văzut cum s-a-mbătut, imbecilul, în afară de rol și m-a lăsat fără nici o replică! (*iese plîngînd*)

FEMEIA AGITATĂ: (*mirată*) Încă un pahar. Haha! Ce interesantă, toată povestea... dumitale! N-am auzit niciodată ceva mai extravagant, mai formidabil decît poveștile de-acum.

DECAVATUL: (*solemn*) În cinstea ta, frumoasă doamnă sau domnișoară.

FEMEIA AGITATĂ: (*rîzînd*) O, nu-mi spune așa! Spune-mi...

DECAVATUL: (*oprînd-o, cu palma pe buze*) Nu vreau să-ți cunosc nici un secret. Nu vreau să știu nimic despre tine. Să bem. (*ciocnesc*)

FEMEIA AGITATĂ: Noroc! (*bea. Iese apoi, afară, din chioșc, aspirînd adînc*) Cîte surprize! Mă simt tentată să joc și eu! Haide, zău, domnule, învață-mă să joc! Păcat dacă din noaptea aceasta nu stoarcem ultima picătură de frumusețe. Hai, condu-mă în sala de joc.

DECAVATUL: (*bea, calm, ultimul pahar*) Eu, oricum, nu mai am nici măcar iluzii de pierdut. Haide. (*ies amîndoi, spre stînga*)

(*Intră Eleva și Comisionarul*)

ELEVA: (*rugătoare*) Te rog domnule Comisionar, scoate-l pe Sandu de-acolo! Trebuie să mă conducă acasă. Ce-or să zică prietenii, mîine, la excursie, dacă vom lipsi!

COMISIONARUL: (*patern*) Domnișoară, crede-mă că-l scot. Dar ai răbdare. Nu multă! Un om odată intrat în sala de joc, nu iese decît la închidere. Adică dimineața. Și domnul student are șansă acum, zău. Așa că nu-l putem fura din fața mormanului de fise!

(*Intră d[omnul] cu pipa neagră*)

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: Băiete!

COMISIONARUL: Mă rog, domnule!

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: Unde este doamna care ți-a dat biletul?

COMISIONARUL: Domnule, este pe-aici, cred. Dar țin, respectuos, să vă informez că se află în tovărășia unui domn.

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: (*ride, indiferent*) Nu-i nimic. O voi căuta. (*se întoarce spre dreapta*) A, dar iat-o că vine! (*din dreapta intră Decavatul. Pauză*)

COMISIONARUL: (*tărăgînînd, uluitor, fraza*) Îmi pare bine, domnule, că ați întîlnit-o atît de repede.

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: Da, desigur... (*către Decavatul, mai încet*) Unde-i zăpăcita aia?

DECAVATUL: (*același joc*) Nu mai vrea să joace. E cineva în sală care-o incomodează.

COMISIONARUL, ELEVA: (*interesați se apropie*) Și ce facem?

DECAVATUL: Eu zic să plece Angela și să reentre în rolul ei!

ELEVA: Eu! Dar nici nu știu rolul! Și apoi mai am, acum, câteva replici.

DECAVATUL: Le tăiem, ce mare pagubă! Du-te și intră repede.

ELEVA: (*tare*) Atunci, bună seara, domnule Comisionar. (*fuge*)

COMIS[IONARUL]: (*repetind*) Îmi pare bine, domnule, că ați întâlnit-o atât de repede.

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: Da, da, desigur... trebuia să-i vorbesc.

(*către Decavatul, încet*) Du-te și tu și reintră cu ea.

DECAVATUL: Așa-i! Bine zici. (*fuge*)

BANCHERUL OBEZ: (*către Comis[ionar]*, *tușind*) Și... ce mai faci?

COMIS[IONARUL]: Bine, mersi. (*tresare*) Bine, domnule. Dar D[umnea]v[oa]s[tră]?

BANCHERUL OBEZ: Mă plictisesc groaznic. Cred însă că va trece.

COMIS[IONARUL]: Desigur, cred și eu. (*convorbirea e extrem de penibilă*)

(*Pauză. Intră Decavatul și Eleva, transformată parțial în Femeia agitată. La fantezia regizorului*)

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: (*reluind*) O, dar iat-o că vine!

COMIS[IONARUL]: (*prea repede, ușurat*) Îmi pare bine, d[omnule] că ați întâlnit-o atât de repede.

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: M-ați căutat, d[oa]mnă!

ELEVA (F[EMEIA] A[GITATĂ]): O, da, v-am scris câteva rânduri dar mi s-a spus că tocmai plecați. Și apoi d[omnul] (*strânge mai tare de braț pe Decavat*) mi-a povestit atâtea lucruri despre d[umnea]ta... Am băut împreună, am ris, am vrut chiar să jucăm, dar d[umnea]lui este prea interesant să nu-i prefer prietenia, jocului.

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: (*sarcastic*) Ceea ce-i interesant este totuși că m-ai căutat!

ELEVA (F[EMEIA] A[GITATĂ]): Te-am căutat peste tot. Am așteptat la poartă o oră și dacă-am văzut că nu mai vii, am intrat înăuntru. Știi că mâine trebuie să plecăm în excursie și... (*Decavatul îi dă un cot puternic*) ...asta... ce spuneam... (*revenind*) da, v-am căutat. Dar am și uitat ceea ce doream să vă spun. (*trage pe Decavat și vrea să treacă mai departe*) Bună seara, d[omnu]le!

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: O! Atât de repede? (*o reține*) Cred că avem lucruri oarecum interesante să ne spunem.

ELEVA: Te-nșeli, domnule! Vroiam doar să-ți spun bună seara. (*căutând să plece*) Și călătorie frumoasă!

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: A! S-a aflat despre pro[i]ectul meu de călătorie? Indiscreți sînt oamenii!

ELEVA: (*smulgîndu-se*) Cînd faci declarații tuturor femeilor, implorîndu-le să plece cu d[umnea]ta, nu găsesc că este vorba de indiscreție. Bună seara. (*către Decavat*) Nu mai vrei să jucăm?

DECAVATUL: Cu aceeași plăcere. Sau, mai bine zis, cu aceeași indiferență. Vom juca. (*îi oferă brațul, ceremonios*) Bună seara! (*ies*)

(*Intră Bancherul obez, Mama și Femeia agitată, ultima jucînd, insuficient travestiută, rolul Elevei*)

MAMA: Sînt sigură, domnișoară, că totul se va sfîrși bine.

F[EMEIA] AGITATĂ: Cred, doamnă, dar vedeți...

BANCHERUL OBEZ: (*care e enervat de prezența Elevei*). Fără grijă, fără grijă, duduie, du-te și caută-ți flăcăul. Îngrijiți-vă de excursie!

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: (*care a vorbit pînă acum cu Comisionarul*) Dacă poți aranja, primești încă pe-atît. (*îi dă o bancnotă*)

COMIS[IONARUL]: Voi încerca orice, d[omnu]le.

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: Îi spui la început atît: Rivoli. Apoi continui ceea ce te-am învățat.

COMIS[IONARUL]: Prea bine, d[omnu]le. (*se întoarce, să plece. Dă cu ochii de F[emeia] agitată și se înclină*) Bună seara. Aș vrea să vă comunic ceva, domnișoară.

F[EMEIA] AGITATĂ: Mie?

COMIS[IONARUL]: Exact. Țin întâi să vă reamintesc un nume: Rivoli. Domnul cu pipa neagră... *(În acest timp Bancherul obez îi șoptește)*

B[ANCHERUL] OBEZ: Joacă acum rolul Elevei, mă, nu vezi?

COMIS[IONARUL]: Auleu! Uitasem. *(se precipită spre ieșire)*

MAMA: Aș vrea...

B[ANCHERUL] OBEZ: Mai bine am...

ELEVA: Atunci, mă retrag...

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: Pe rînd! Vă bilbliți din pricina unei gafe?

(Toți tac. Comis[ionarul], Banch[erul] obez, Mama pleacă)

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: *(către Elevă)* Și acum? Tot îți mai cauți tînrul student?

(Din loje stînga intră Decavatul, Femeia agitată)

F[EMEIA] AGI[TATĂ]: Este un adevărat scandal! Ar trebui să apelăm la poliție. Actori care nu-și știu rolul, se-mbată, regizorul uită că este premieră.

DECAV[ATUL]: Ei și? În toate se ascunde o dramă. Ne-am obișnuit cu acțiuni înche-gate, cu fraze umflate. Actorul își învață rolul ca poeziile la grădina de copii și publicul aplaudă. Totul e fals, crede-mă, în teatrul de azi.

F[EMEIA] AGITATĂ: Și atunci crezi că trebuie să renunțăm la teatru?

DECAV[ATUL]: *(fumează)* O, nu! Dar este necesară o injecție masivă de viață. Să dispară mirosul de confecție, de laborator. Un om iese pe scenă și fiecare cuvînt spus este definitiv, axiomatic. O femeie își înșeală bărbatul într-o zi și din miile de zile trăite, teatrul alege tocmai ziua aceea. Viața nu-și cenzurează personajele. O dramă se poate întîmpla tot atît de natural pe plajă, în avion sau mîncînd fructe. Cîte fraze din astea ai rostit pînă acum, pot intra într-un repertoriu teatral?

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: *(se*)* Tăcere, vă rog. Ne încurcați jocul!

DECAV[ATUL]: *(ridicîndu-se exasperat)* Să revoluționăm. Să operăm abcesul monstruos care sufocă viața teatrului! Să ștergem pentru totdeauna rușinea sinuciderilor pe scenă, a intrigilor siropoase, să sfîrșim cu tiradele gongorice, cu scrișnetele de efect!

D[OMNUL] CU PIPA NEAGRĂ: Tăcere!

ELEVA (F[EMEIA] A[GITATĂ]): Liniște!

DECAV[ATUL]: Da, clasicii! Să învățăm de la clasici. Anticii n-aveau farduri, decoruri, jocuri de lumină, recuzită. Scena era în mijlocul scenei. Să învățăm de la Plaut, să învățăm de la Shakespeare! Cît mai simțim că dincolo de cotidian este o atmo-sferă de ozon, să ne smulgem dintre bălării! Să ucidem pretențiile artistice ale refu-zaților spirituali. Și să creem o artă nouă, sănătoasă, din suferințele și bucuriile poporului. Jos mediocritatea, prieteni!

(Pe scenă apar toți actorii)

D[OMNUL CU] PIPA NEAGRĂ: Ne vei lăsa să terminăm spectacolul?

COMIS[IONARUL]: Ne vom adresa poliției!

DECAV[ATUL]: Pentru ce? Voi nu simțiți că aproape totul e putred între aceste deco-ruri? Voi nu simțiți că nu vorbe meșteșugite așteaptă publicul, ci viață? Nu sim-țiți că singura noastră călăuză este colectivitatea, poporul? Jocuri de ruletă, mese copioase, intrigi zaharisite de dragoste, — ce înseamnă aceste nimicuri, față de sentimentele vii care se frămîntă în orice inimă omenească astăzi?

(cei de pe scenă: Autorul, să vină autorul!)

DECAV[ATUL]: Da, să vină autorul! Să se explice. Să-și supună procesul de creație aici, în fața publicului, să-l judecăm acum.

(Pe scenă: autorul, autorul!)

AUTORUL *(apare la rampă)*

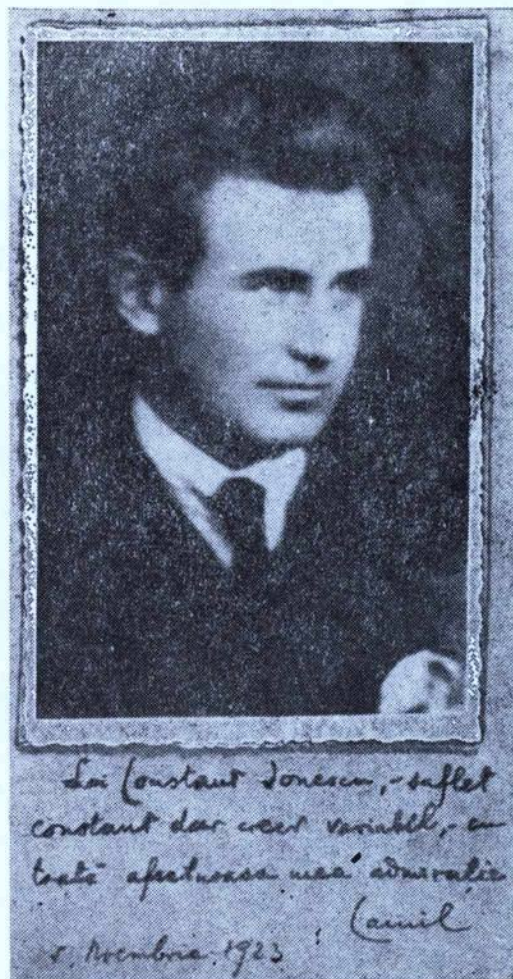
* cuvînt indescifrabil.

PASIUNEA ESEULUI

Camil PETRESCU

Vederea noosică

CITITORUL CARE A URMĂRIT PÎNĂ acum fragmentele din opera filosofică inedită a lui Camil Petrescu, *Doctrina substanței*, publicate în paginile acestei reviste, își va fi putut forma, fără vina sa, o imagine eronată despre maniera de filosofare a marelui scriitor. Discursul coerent, desfășurat cu tranșanță, caracterul său deocamdată sistematic au lăsat impresia că, deși neterminat, *Substanțialismul* este o operă ce conține multe idei definitive. Nimic mai fals! Dacă ar fi să găsim o caracterizare sintetică și cuprinzătoare a *Doctrinei substanței*, atunci cea mai potrivită formulă ar fi poate aceea de căutare perpetuă. Neliniștea gândului pe care o înregistrează cel ce pătrunde în laboratorul de creație filosofică al lui Camil Petrescu este nu numai în consonanță cu scopul de adevare la concret pe care și-l propune programatic scriitorul, dar și cu natura structurii sale mentale. Forma redactată în 1940 a cunoscut în anii următori reformulări și adăugiri menite a preciza gândul inițial acolo unde nu părea a corespunde exigențelor unei revizuii eliberate de febra elaborării. Dar căutarea nu a fost cu aceasta abandonată. Camil Petrescu a continuat să gîndească și regîndească *Substanțialismul* pînă la sfîrșitul vieții. Rezultatele acestei neîntrerupte frămîntări spirituale sînt conținute în 40 de mape și tot atîtea caiete ce însumează laolaltă mai mult de cinci mii de pagini. Multe din reformulările ulterioare sînt nuanțări ale primelor formulări, simple variațiuni pe aceeași temă. Altele, însă, marchează adevărate mutații. Astfel, dacă la început fenomenologia și biologia au furnizat materialul de construcție pentru edificiul *Doctrinei*

substanței, în faza ultimă a activității filosofice, Camil Petrescu acordă înțietate matematicii și fizicii, vizînd o materializare a filosofiei sale, dar și o simultană reorientare a matematicii spre concret și calitativ.

În cele ce urmează, vom ilustra afirmațiile de mai sus printr-un caz particular. În subcapitolul intitulat *Imagine și percepție*, oferit cititorului în numărul de față, Camil Petrescu introduce conceptul de «vedere noosică», pe care-l raportează la percepție. Revenind ulterior asupra primei redactări, Camil Petrescu va fi fost, probabil, nemulțumit de felul în care definește și tratează «vederea noosică», fapt atestat de cele cîteva reluări semnificative

ale temei. Astfel, în mapa nr. 25 există patru file dedicate în exclusivitate conceptului în discuție. Vederea noosică este definită ca « reprezentarea absolută cu titlul rațional cu care e dată ». Într-o altă notație, ulterioară formei din 1940, notație conținută în mapa nr. 6, scriitorul-filosof afirmă, pe linia efortului de adâncire a înțelesurilor conceptului său, că « vederea noosică ne dă absolutul », în timp ce simțurile, de care vederea « noosică » trebuie distinsă « cu cea mai mare grijă », stau sub semnul imperfecțiunii, al incompletitudinii, deși nu al erorii.

În cele patru file din mapa nr. 25, Camil Petrescu își propune, de fapt, să enunțe postulatele vederii noosice. Vom trece în revistă câteva dintre ele, desigur pe cele care ni se par mai importante. Din « postulatul intuiției esențiale » aflăm că domeniul de existență al vederii noosice se suprapune peste cel al intuițiilor esențiale. « Postulatul semnificației » îl întregeste pe cel anterior: tot ceea ce este real, dar depășește intuiția esențială, este semnificație. Vederea noosică își găsește limita în simțuri, în « condiția eului biologic ». Alături de această limitare generică sînt posibile și limitări individuale ale vederii noosice datorate patologiei simțurilor. Daltonismul ar fi un astfel de caz. În viziunea lui Camil Petrescu aceste idei dau conținut postulatului « limitării vederii noosice ». Un alt postulat este cel al intuiției substanțiale. Aceasta surprinde « modalitățile substanțiale ale concretului » și constă din intuiții esențiale și semnificații. Postulatul actului este valabil și pentru vederea noosică. Ca orice act de cunoaștere, vederea noosică nu se poate întoarce asupra ei însăși.

Într-o adăugire scrisă la scurt timp după încheierea primei redactări și inventariată de noi cu numărul 796, Camil Petrescu tratează atenția ca pe un factor perturbator al vederii noosice. Stînd sub semnul « dorinței, preferințelor, temerilor », atenția tulbură în trei feluri vederea noosică: a) prin favorizarea aspectelor neesențiale, amănuntelor; b) prin formarea greșită a percepțiilor; c) prin introducerea de imagini anterioare în înregistrarea noosică prezentă.

Adăugirea inventariată sub numărul 782 ridică de la început o problemă concretizată apoi în mai multe întrebări. Problema este a « itinerariului vederii noosice ». Aceasta ar trece succesiv prin mai mulți centri de imagini, primul fiind indispensabil datorită faptului că

oferă contactul cu originalul. Întrebările sînt de următorul tip: « E posibil să fie și lucruri și imaginea lor în creșterea și viziunea lor imagine? Cum se proiectează în afară imaginea? În vis este tot afară localizată, de ce? De ce nu e și în amintirea trează același lucru? »

Una din caracteristicile importante ale vederii noosice este impersonalitatea. În adăugirea 792 Camil Petrescu își propune să demonstreze această teză pe temeiul comportamentului animal în acțiunile instinctive. Nu este greu să admitem că animalele au inteligență din două motive: a) am asociat indisolubil percepția și memoria cu inteligența; b) percepția și memoria le considerăm dublate în mod necesar de sentimentul eului. « În cazul acesta, dacă admitem percepția, memoria și gândirea, trebuie să le admitem în acte de conștiință, însă ni se pare evident că animalele n-au conștiință. Ni se pare că e o greșeală această asociație pînă la identitate structurală a eului cu inteligența. » Și cu toate că n-au conștiință, animalele se comportă inteligent. Gînditorul român citează un text al lui Mac Dougall unde este descris comportamentul viespei silitoare.

În sfîrșit, în adăugirea 780, întîlnim ideea că vederea noosică este oboseitoare. « Vederea noosică integrală cere un anume efort care contrazice principiul economiei forțelor care pare să călăuzească activitatea ». Această frază introductivă este continuată de exemplificări: simțurile rețin din impresiile lor doar ceea ce este util, memoria înregistrează doar ceea ce e subliniat de percepție, atenția se fixează asupra *Gestalt*-ului și apoi asupra zonei care interesează direct. Vederea noosică, al cărei specific este de a menține obiectul în cadrul privirii plenare, un timp cît mai îndelungat, intră așadar în conflict cu o tendință biologică fundamentală. Stă în puterea artistului, crede Camil Petrescu, să depășească aceste servituți biologice reținînd nu în funcție de ele, ci dominîndu-le.

Notațiile întregitoare de tipul celor menționate mai sus clarifică multe puncte din manuscrisul filosofic al lui Camil Petrescu care, în absența lor, ar rămîne obscure. De aceea, de acum înainte vom însoți, ori de cîte ori va fi cazul, textul primei redactări a *Doctrinei substanței* de note editoriale în care vom rezuma completările aduse de autor operei sale de-a lungul anilor. În volum, ele vor fi intercalate în locurile cuvenite.

EDITORII

DOCTRINA SUBSTANȚEI [v]

ESENȚA ȘI IMAGINEA

Cunoașterea noosică (inaccesibilă în quidditatea ei însăși) ne este dată în intuiții, iar conținutul intuițiilor sint esențele. Esențele sint însăși individualitatea momentelor, indiferent de semnificații; esențele sint grupările organice ale senzațiilor, într-un principiu existențial, într-o unitate de sistem care înlocuiește elementarismul de origine logicistă. În actul intuiției, care reprezintă adecvarea noosică perfectă, se reconstituie, deoarece cunoașterea e sub condiția individuației, de către noos (ori se înregistrează direct cu realități efective) unități de sisteme, unități pur și simplu, în datele reale. Aceste unități, care însă sunt numai esențe de unități, sunt primul prag în seria transformărilor, sunt momentul perigetic al cunoașterii. Ele se aplică fluidității și cvasi inefabilului realității, structurându-l pentru gândire, fără să izoleze nimic, ca și când ar fi intenția numai de izolare. Trecerea de la esența unității în intuiție, la unitatea percepției, e o trecere indeterminabilă, când s-a realizat nu se vede clar decît rezultatul. Ceea ce se poate spune e că la începutul trecerii se găsesc intențiile, apoi indicațiile, apoi esențele tot mai constituite. Numai ulterior, gândirea caută să situeze și să determine prin referințe de semnificații, izolînd, comparînd, adică opunînd ceea ce e perceput, restului. Percepția implică neapărat gândirea, fiindcă în actul percepției sunt necesare semnificațiile, care sunt acte de gândire. Dacă noosul n-ar fi limitat istoric, dacă orizontul ar fi divin, n-ar fi nevoie de semnificații și percepția n-ar mai avea, deci, sens. În experiența descoperirii Americii, momentul de intuiție a fost apariția flăcării, apoi, imediat, fixarea esenței ei drept ceea ce e, apoi trecerea spre percepție. Numai în urmă a fost întrebarea ce semnificație are flacăra, moment care coincide cu gândirea, cu transformarea obiectului în subiect de judecată « E o flacăra ». E momentul individualizat și pragul gândirii. Odată obiectul individualizării el este din nou integrat, dar acum se caută altă semnificație, în funcție de sensul obiectului individualizat. Călătorii vreau să identifice în noapte flacăra ca flacăra, în percepția devenită judecată: « E o flacăra »... Pentru ca întrebările următoare să fie aproximativ: O ține cineva în mînă? e o torță? arde ceva departe? e un vas pe mare? ce ar putea să fie? pentru că fiecare dintre aceste semnificații implică, la rîndul lor, altele. Toată zona aceasta este indeterminabilă, nu însă și esența ori, eventual, substanța în experiența apogetică. Nu pot să știu cu care picior am ieșit din casă, nu pot să știu pe cine mi-a căzut privirea în prima clipă, cum a alunecat pe urmă, cit de mare a fost primul pas, cit a fost al doilea, la ce distanță de ascensor, etc., etc. E o zonă de indeterminare, dar am ieșit din casă și esența actului e determinată.

Am pomenit încă de o altă gravă limitare a cunoașterii noosice istorice. Cunoașterea intuitivă a esențelor este o cunoaștere limitată în timp la prezent. Este, cu alte cuvinte, atît de limitată încît fără îndoială că mulți oameni de știință sunt gata să tăgăduiască esența însăși a cunoașterii în asemenea condiții. Vom răspunde că o esență este o esență și că titlul ei nu poate fi tăgăduit din pricina condițiilor ei istorice. De altfel, o fulgerare de chibrit de o optime de secundă, în noapte, e tot lumină.

Nu e mai puțin adevărat însă că această limitare în timp este o gravă insuficiență pe care evoluția a remediat-o prin crearea unui instrument ajutător, care este *imaginea*.

Funcțiunea organică este o funcție care ca tot ceea ce e acțiune materială, lasă urme, amprente. Tot ceea ce organele simțurilor, cu centralele lor în creier, au înre-

gistrat a fost nu numai prezență — contact noosic, ci a lăsat și o anume amprentă în materia acestor organe.

Condițiile fiziologice pot pune în funcțiune spontan aceste amprente, cînd organele simțurilor pot funcționa, cum am spune, în gol, fără necesitatea reală și fără participarea polului noosic. E *memoria involuntară*, care funcționează în vis, în momentele de evadare de realitate, în cazurile patologice și pe care ni s-a părut că Bergson o confundă cu spiritul însuși, numind-o memorie pură (?). În vis, ea funcționează după legile asociației și după legile accentelor fiziologice.

În zona animală, ea furnizează reflexele condiționate. La condiția umană, *eul* a ajuns să minuiască spontan și dirijat această funcție a memoriei și astfel s-a născut gîndirea, memoria voluntară și gîndirea concretă și cea inventivă, imaginația.

Ce putere are *eul fiziologic* să gîndească spontan? De unde? Răspunsul îl vom da la capitolul anume despre eul biologic.

IMAGINE ȘI PERCEPȚIE

Există oarecare tendință să se condiționeze structura imaginii date în intuiție cu capacitatea de percepție, identificîndu-se oarecum posibilitatea de a avea imagini cu posibilitatea de a «cunoaște» într-un anume sens cu percepția. Analiza apogetică este în privința asta dintre cele mai dificile, căci este vorba de a se stabili o relație între capacitatea de a privi extensiv și intensiv, în același timp. S-ar părea că pentru simțuri nu există decît punctul de inserție și tot ce e înainte de el nu constituie decît o viziune ștearsă, nedecisă, uneori o pseudo-viziune.

Este, aici, zona experienței intime și strict individuale. Orice afirmație e lovită de condiția subiectivității. Ceea ce pot spune e că intensitatea vederii mele în toate înțelesurile ca distanță, ca precizie, ca intensitate, este fabuloasă față de ceea ce izolează percepția. Într-o fracțiune de secundă, într-o cuprindere de 2 metri pătrați de suprafață de dulap de nuc la 2 1/2 distanță, îmi dă atîtea bogății de fibre, nuanțe, linii întortocheate ale rădăcinii de nuc lăcuit, cu o precizie care mi se pare absolută, cît n-aș putea descrie într-o săptămînă întreagă pe zeci de pagini de hîrtie. De cînd scriu anume acest capitol, nu am posibilitatea să fac experiența pe un ecran original, totuși pot spune că viziunea unui peisaj nou, care tocmai de aceea mă pasionează, este și mai intensă, îmi vine să spun, ca expresia mea de scriitor. De altfel, cele mai multe descrieri în roman le-am făcut din amintire. Eram eu însumi, pe vremuri, inclinat să identific imaginea cu «cunoașterea» și cunoașterea cu expresia în sens crocian, dar, astăzi, mi se pare incontestabil că viziunea noosică depășește percepția, iar prezența depășește expresia. Astăzi, mi se pare necesar să introduc între viziunea noosică și percepție, esența care are un caracter de instantaneitate cu atît mai remarcabil de folos, cu cît fiind toată dată, nu are nevoie de adecvare semnificativă.

Aș mai aduce aci un argument pe care eu îl socot decisiv, dar știu ce rezistență întîmpină în lumea psihologilor asemenea argumente. Vreau să spun că o dovadă că viziunea depășește percepția este însuși caracterul de intensă realitate a viselor, de o culoare și o bogăție care depășește orice posibilitate de descriere. Știu că este suspectată această bogăție de structuri a viselor care poate fi o vagă iluzie accentuată din pricina ecuațiilor pe care le implică dramatica visului. Se pare că e foarte greu pentru cei mai mulți să povestească în ce a constatat pretinsa bogăție a viziunii în vis. Cît de mult adevăr e în această obiecțiune știu eu însumi din experiența literară. Opere de o simplitate naivă le par, uneori, autorilor lor și celor devotați autorilor de o bogăție care îi emoționează. Mă cred îndreptățit să afirm că totuși îmi dau seama, cu o luciditate convenabilă, de conținutul viselor mele, care uneori se caracterizează printr-o luciditate care-mi depășește chiar luciditatea normală. Emoțiile mi-au sporit întotdeauna luciditatea, și în război mi-am păstrat luciditatea chiar în atacuri. În

vis e același lucru. Pot să spun că am avut în copilărie, când percepția era desigur redusă, vise de o complexitate de linii și culori care depășește orice încercare a mea de imaginație când sunt treaz. Țin minte, de altfel, zeci de vise din astea, pentru că amintirea lor mi-e mai puternică decât amintirea celor mai multe întâmplări din viață. Două vise, de altfel, se alternau, în variante, în copilărie: un vis de o frumusețe paradisiacă și vreo două, ca să spun, infernale. Cel paradisiac era o viziune de grădini și lacuri suspendate, cu bazine imense, din care țșneau jerbe uriașe, cu chioșcuri de o grație dantelată, în număr imens, totul de o bogăție de linii și luciri de ape pe care niciodată n-aș putea-o exprima în descriere. Alt vis, dintre cele infernale, era o viziune de gropi de lut, ceva mai adânci decât gropile de obuz, pline cu șerpi groși cât un braț de om, care erau așa de mulți că se amestecau unii cu alții, zvîrcolindu-se, virîndu-se cei treji printre colacii celor adormiți. Gropile acestea se întindeau într-un orizont ceva mai mare decât al vederii normale, dar sub un cer de plumb. Dealtfel, asupra acestei *perspective* speciale aș vrea să revin cîndva. Era o perspectivă, și e și în visele de azi, supranormală și o bănuiesc accentuată, în realitatea ei, prin substratul emotiv. Am văzut, astfel, unii din munții cei mai înalți din Europa... Niciodată nu mi s-au părut atît de înalți cît cite un munte din vis. Îndeosebi, într-un vis am avut imaginea unui peisaj din Turchestan, dominat de un munte ca o cupolă care se ridica la o înălțime amețitoare și colo sus dintr-o disproporție de date se creea o relație și mai impresionantă. Oamenii mici deabia se vedeau, dar se vedeau, erau lingă niște uriașe spînzurători întoarse ca niște arcuri de candelă, dar așa de înalte acolo — că acum treaz, cînd raportează la date reale, aș spune că aceste arcuri erau de zeci de ori mai înalte decât pare turnul Eiffel (muntele cu ele cu tot, ca un turn, ar fi trebuit să aibe în perspectiva dată poate 10 mii de metri înălțime). Toată această modificare de proporții, care da visului o intensitate halucinantă, venea, cred, tocmai din excesul de amănunte, din bogăția de structură. În mod normal, un munte se estompează la înălțimi mari. Dacă totuși s-a înălțat pînă aproape de zenit, deși baza era numai la o distanță de cîtiva kilometri, marcată prin șoseaua cu case și grădini, (copacii dînd perspectivă) înseamnă că era atîta bogăție de structură, încît devine intens. Poate că trebuie să ținem socoteală și de faptul că în vis, din cauză că te poți deplasa instantaneu, perspectiva nu există ca în viață. Revenind, deci, la obiectul discuțiilor e neîndoios că nu se poate condiționa intensitatea și bogăția de structură a viziunii intuitive de percepție, adică de colaborare a gîndirii, ci de intensitatea originară a viziunii, care, la rîndul ei, e favorizată de o înregistrare, sensibilă cu adevărat, de imagini bogat structurale.

Încă un argument al acestei disocieri ni se pare că ar putea să-l constituie faptul că amănuntele cele mai vii sunt legate de tinerețe cînd percepția e mai slabă, dar cînd intuițiile sunt mai puternice și înregistrările se fac cu o substanță senzitivă mai proaspătă. La fel despre viziunile din stările de trezie.

Deosebirea dintre imagine și percepție prezintă un interes deosebit, fiindcă *deosebirea gîndirii de cunoașterea noosică* — intuitivă — în nici un caz cunoașterea logică — *e de o însemnătate capitală pentru problemele de care ne ocupăm*. Pe de altă parte, în artă, se discută adeseori dacă și cei profani au aceeași viziune cu artistul, dar numai că nu pot să exprime, cum e o teză — sau cum ę cealaltă, au doar iluzia că au aceeași sensibilitate cu artistul. Ceea ce putem spune deocamdată, este că sensibilitatea trebuie desfăcută chiar de percepție, și cu atît mai mult de expresie. În ce privește teza în discuție, ni se pare cert cel puțin că artistul are o viziune mult mai bogată decât poate să exprime (ceea ce nu justifică pe artiștii mediocri, care simulează o sensibilitate pe care n-o au, într-o expresie specific excesivă), și, în același timp, probabil, chiar o sensibilitate mult mai reală, dovadă comentariile unor critici «mari» care îmbogățesc, e drept, cu vedere pe autorii mediocri, dar îi sărăcesc pe cei mari. O parte din public are probabil o viziune noosică săracă însă completă prin spontaneitatea gîndirii și a memoriei dialectice, așa cum vom vedea mai tîrziu.

Ceea ce ne interesa aci era stabilirea realității absolute a polului noosic cunoscător, indiferent de tulburarea pe care o introduce în această ecuație eul subiectiv și care ea însăși va face obiectul altor studii.

PERCEPȚIA ȘI GÎNDIREA

Tranziția între cunoașterea noosică istorică și auxiliarul ei absolut necesar în condiția noosică o face percepția.

Fără *memorie*, nu există noțiunea de timp și toată existența e actuală. Dar în orizontul esențialității însuși, din însăși condiția lui, vom găsi originea percepției care e aceea limită de contact din polarizarea noosică istorică, și polarizarea necesității, constituită din sisteme și circuituri, în primul rînd, ale individuației.

Din însăși condiția lor biologică, esențele sunt abstractizante. Ele au un punct de inserție care se izolează, prin această inserție, de tot restul concretului. Este esența unității care va da naștere gândirii dialectice. În experiența apogetică, mina izolează obiectul pe care-l apucă, iar vederea dialectică, o secțiune din orizont, creînd prin dialectica determinării esența totului și a părții dialectice ele înseși. Dar înainte de această modalitate, esența izolării se obținuse prin deplasarea obiectelor izolate în cîmpul vizual. Izolarea prin mișcare a creat imaginea-percepție. Înregistrarea noosică a punctului de plecare a unei imagini în mișcare și a ajungerii ei, a creat biologic, probabil, noțiunea timpului, care apare și astfel ca o dimensiune, a patra, a spațiului: mișcarea.

În toată evoluția apogetică, percepția mișcării va rămîne percepția fundamentală și la baza științei însăși este știința esenței mișcării, fizica. Dacă percepția vizuală a putut să ducă la noțiunea de timp, putea foarte bine ca să ducă apoi la o confirmare a noțiunii de timp și la simțul auzului, care e însuși simțul exterior al timpului. Un minim de memorie e necesar în ambele cazuri (ca, de pildă, amintirea punctului de plecare — și întoarcerea atenției la el, amintirea sfîrșitului unui strigăt și începutul, după o scurtă pauză, al celui de al doilea, care toate ar fi putut fi momentele de creație ale funcțiunii memoriei și odată cu ea, mai tîrziu mult, *conștiința* care e simțul *timpului interior*, adică al mișcării de succesiune a imaginilor și cunoașterii.

Suntem într-o zonă de indeterminare în care nu putem să dăm decît presupuneri pe care urmează să le verificăm în zona apogetică. Nu e cazul să ne ocupăm aci mai de aproape de aceste date, în care noțiunea pipăitului în spațiu e esențială, și ele necesită o concentrare anume asupra domeniului lor.

Ceea ce vrem să reținem, este că *percepția* este principiul trecerii de la existența simultană în spațiu, la existența succesivă în spațiu și aci, întretăierea simultan-succesiv, una din marile răsplatii ale devoluției. Mecanismul este analog cu mecanismul *transformării* presiunii în deplasare la tracțiunea mecanică, iar *consecințele* lui sunt *incalculabile*, căci a dus la *nașterea* gândirii.

Din condiția individuației organelor simțurilor, cari impun caracterul de categorie al izolării și al unității esențiale, concretul spațial trece printr-un aparat care-l transformă în imagini decupate și înregistrate în succesiune de timp.

Odată decupate și izolate, imaginile se pot regrupa în ordini foarte diferite, după cum intră în funcțiune anumite zone cerebrale. Dacă, la început, ordinea de reprezentare este asociația automată, și asta caracterizează gândirea primitivă, mai tîrziu în cazuri extreme de devoluție, regruparea este elaborată și mai ales reintegrată concretului, prin actul gândirii inventive, imaginația substanțială.

Dealtfel, gîndirea e necesară chiar în cîmpul noosic din pricina insuficienței categoriale a simțurilor. Nu numai că gîndirea trebuie să completeze cu imagini viziunea noosică, transformînd turnul de la orizont în biserică, pata roșie într-o casă de pădurar, dar chiar în cîmpul apropiat, pe masa din față, înregistrarea, percepția procedează

numai succesiv, solicitînd, în răstimpuri extrem de scurte, de neînregistrat dar reale, concursul memoriei.

Teoretic, noi ne putem gîndi la viziunea unui Dumnezeu omnipotent și omniprezent, și acest orizont îl vom numi orizont divin. El este un orizont lipsit de perspectivă, fiindcă totul e dat dintr-o dată și nu dintr-un anume unghi de viziune.

Condiția istorică e însă *perspectivată* și în funcție de memorie, cunoașterea ei e succesivă. De aci, în afară de esența percepției necesității, «semnificația» care este reînțelegerea unității izolate în concret și viziunea concretului însuși în ordinea lui, substanța. Credem că totuși percepția care e eminent actul de cunoaștere perigetic al zonei periferice, de tranziție, deci indeterminabilă, scapă analizei noastre adecvate, ea fiindu-ne dată gîndirii ca esență, în plenitudinea cunoașterii apogetice.

GÎNDIREA CONCRETĂ

Obiectivarea

Analiza zonelor de indeterminare chiar cu concursul experienței apogetice, este legată de toate incertitudinile și a insista asupra acestor zone nu prezintă interesul pe care-l presupunea psihologia atomistă ori cea embriognostică, căci ceea ce formează cu adevărat obiect de cunoaștere interesant este dat în experiența apogetică și chiar atunci cînd alergăm la zonele de indeterminare, facem acest lucru tot supunînd rezultatele verificării apogetice.

Gîndirea este activitatea cerebrală prin care eul biologic, constituindu-se ca subiect, suplinește și ajută spontan cunoașterea noosică, istorică.

Disponînd de imagini, subiectul, aci în sensul substanțial, caută să suplezeze insuficiențele *istorice* ale simțurilor. Casa, pe care o văd numai dintr-o parte a ei, o pot înconjura și atunci pot spune că o cunosc toată, și anume partea dinspre mine, în intuiții esențiale, adică în unități, căci esențele sunt date numai în unitate, iar cealaltă întregită din imaginea depozitată în memorie. *Gîndirea este posibilitatea de a manipula imaginile, iar fără memorie, fără imagini oricît de palide, gîndirea este și imposibilă și fără sens.* Semnificația este partea de colaborare a gîndirii, fiindcă aduce contribuția memoriei, nu e mult mai ușor de analizat. Constituirea obiectelor depășește intuiția esențială uneori; cu toate acestea, credem că putem adopta aci descrierile fenomenologiei husserliene, evident cele din *Ideen* — deși ele sunt bazate pe conceptul identificării noosului cu conștiința pură, ceea ce duce la consecințe cari mi se par inadmisibile — deci, cu multe rezerve credem că putem accepta tot capitolul despre obiectizare, despre «*constituire*» al fenomenologiei¹. Ceea ce am vrea să subliniem mai ales este faptul că gîndirea nu se exercită, după părerea noastră, decît cu ajutorul memoriei, iar conștiința este cunoașterea noosică a memoriei, nu a gîndirii însăși. În acest sens, toată «fenomenologia» trebuie să treacă din planul conștiinței pure în planul conștiinței biologice, ceea ce e o răsturnare fundamentală a fenomenologiei pure.

*

Ceea ce putem spune e că ni se pare că s-ar putea lua din fenomenologie fenomenul intuiției esențiale, dar nu ca al conștiinței pure, care ar fi un soi de pipăire din afară a cunoașterii noosice și care ar exista, într-o activitate spontană, în zona de indeter-

¹ Am renunțat pînă la urmă la această «constituire».

minare situată între cunoaşterea noosică şi percepţia însăşi, ceva între senzaţie şi percepţia senzaţiei, în sfârşit, esenţa însăşi în care o existenţă e dată dintr-o dată unitar şi care, credem, este punctul de naştere a unităţii însăşi. Esenţa este actul spontan care creează unitatea, şi care rămâne numai unitate, deci prima activitate de izolare, adică intenţia izolării, ceea ce nu mai aparţine noosului. Şi ca atare ţinând de activitatea spontană, ţine de pragul gândirii însăşi. Ni se pare însă neîndoios că există înregistrări noosice şi sub pragul esenţei, deci că există şi înregistrări nu numai prin actul izolării, ci totale, vrem să spunem că memoria nu înregistrează numai percepţiile ci şi zona de margine, de franje, ceea ce Husserl numea senzaţie brută, materie, hyles, prin urmare memoria e anterioară gândirii, deoarece nu se înregistrează numai ceea ce a perceput.

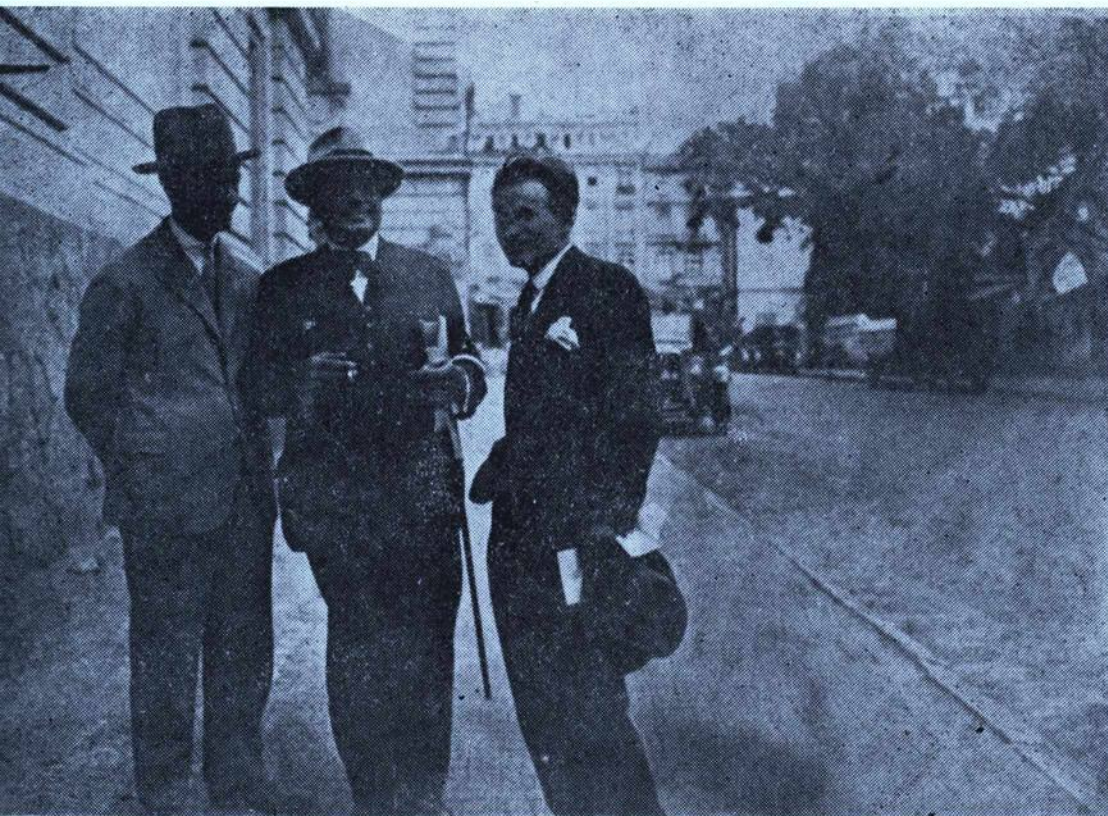
Trebuie ținut seamă de faptul că în zonele de indeterminare, nu trebuie să se arate certitudini şi să se pretindă un limbaj clar, care ar fi înţia falsificare. Şi acolo trebuie utilizat un limbaj de îndoială, îndoială circumscrisă evident, şi trebuie aşteptate propunerile de ameliorare, căci dat fiind caracterul lor perigetic, asemenea propuneri nu modifică sistemul substanţial.

Prin urmare, gândirea este activitatea spontană prin care eul biologic suplineşte deficienţele cunoaşterii noosice, în cunoaşterea raţională.

Dacă apropierea de obiect se face prin vederi în perspectivă, cum remarcă Husserl, atunci e de presupus că există zone care trebuie să fie reconstituite cu ajutorul memoriei. La obiectele familiare asemenea colaborare e aproape imperceptibilă şi de o spontaneitate instantanee. De altfel, aceste obiecte sunt atât de cunoscute încît spontaneitatea eului se dispensează în fragmentul de realitate de multe, încredinţându-se exclusiv activităţii spontane care ajunge la automatism. Este gândirea cu «scheme». Sunt automatismele vieţii cotidiene. Este *gîndirea nadevată*, care e gândirea normală a oamenilor.

Adecvarea gândirii presupune o anume cheltuială de energie, un anume efort, fiindcă trebuie să se obţină o potrivire, o adaptare la datele reale. Adecvarea în sine e o adaptare care cere mult efort de atenţie şi de stăpînire a spontaneităţii. Puneţi pe cineva să deseneze o hartă anume, va reuşi extrem de rar, daţi-i voie să deseneze o hartă la întîmplare şi va izbuti cu uşurinţă. *Momentul acesta al adecvării care este noţiunea de bază a întregii noastre expuneri substanţialiste, căci e modalitatea gândirii concrete, trebuie reţinut ca atare.* El ne va ajuta să reconstituim ştiinţa modernă. Vrem să rămînă stabilit că adecvarea activităţii spontane cere un efort considerabil eului biologic, după obiectul care e dat ca motiv iniţial, pe cînd activitatea spontană exercitată liber nu numai că nu cere nici un efort, dar e uneori recreativă şi are reuşita dată anticipat. Vreau să arunc cu o piatră într-un stîlp. Va trebui să arunc de multe ori fără să nimeresc. Dimpotrivă, orice piatră aruncată nimereste ceva şi dacă mă mulţumesc cu aceasta, atunci în acest sens ating perfecţia «absolută», căci totdeauna e acord între ceea ce am vizat şi ceea ce am nimerit.

Dealtfel, dificultăţile de întregire a obiectului real, prin gândirea adecvată sunt sporite în măsura în care avem mai puţine «vederi» luate asupra lui. Ceea ce, în experienţa apogetică, se traduce prin dificultatea de a reconstitui ca obiecte, obiectele văzute rar şi numai parţial. Pentru gândirea spontană însăşi, care individualizează fără rigurozitate în gândire, asemenea piedici nu sunt piedici, ele completează prin imagini de împrumut ceea ce au necomplet, şi sunt victimele lor proprii, constituindu-şi o realitate obiectivă falsă. În ceea ce priveşte cunoaşterea sufletului omenes, asemenea greşeli sunt normale şi numai geniile izbutesc să se elibereze de limitările prea subiective pentru că numai personalităţile puternice pot să-şi impună eului lor biologic sacrificiul unei reprimări a contribuţiei spontaneităţii subiective la obiectizare. În ordinea apogetică, alt proces se observă în puterea de «obiectivare» a marilor «creatori de oameni» ca Shakespeare, Balzac, Tolstoi şi, dimpotrivă, la creaţiile de un pasionalism subiectiv şi mărginit ale autorilor mediocri, ca să nu mai vorbim de subiectivitatea cu care-şi descriu personagiile autorii de melodrame obişnuite.

Colocvii amicale pe străzile Bucureștiului

Nu numai deosebirea dintre cunoașterea noosică istorică și dintre gândirea propriu-zisă — ci și numai sublinierea caracterului spontan și biologic al gândirii pe de o parte și al caracterului ei de *activitate subordonată*, de *ajutor* al cunoașterii noosice, [pe] de alta, ne poate înlesni, de altfel, explicația nu numai a gravelor erori săvârșite până acum în judecarea activității științifice, tehnice și artistice, dar a ciștigurilor reale ale științei, artei și tehnicii.

Data fiind imensitatea orizontului concretului față de îngustarea orizontului individual, se înțelege că folosirea gândirii concrete întâmpină greutăți foarte mari. Se creează o disproporție între minimul de real cunoscut pe care îl cere ecuația cunoașterii și numărul prea mare al necunoscutelelor. Ecuațiile matematice concrete, adică acelea care rezolvă problema despre real, cer un număr determinat de cunoscute, față de numărul variantelor necunoscute. Dacă diferența nu e respectată, ecuațiile sunt insolubile. Gândirea cealaltă însă nu prea ține socoteală de acest raport și avem atunci soluții false, *întregiri hibride*, lipsite de *autenticitate*.

Astfel de soluții ni se propun uneori, de pildă, despre viața din planeta Marte sau despre ceea ce s-ar fi întâmplat la curtea Faraonilor. Numim aceste soluții *fanteziste* și le declarăm produsul fanteziei, adică al uneia dintre modalitățile gândirii neadecvate, dialectice.

Revenind la experiența pe care am luat-o ca tip, putem spune că gândirea fantezistă țesuse destule legende de la fenicieni până la 1492 despre marele ocean, dar că numai de la 1492 gândirea a început să se adecveze.

În experiențele comune, și din orizontul individual, totuși ni se pun probleme pentru gândirea imaginativă (cînd trece o siluetă familiară, cînd ni se pare că am văzut, că «bănuim», de pildă, cine ne-a căutat azi dimineața după indicațiile jupînesei).

E aci de menționat toată contribuția așa-zisei psihologii a «schematizării» ca și, în anume sens, ceea ce se numește „Gestalt-Psychologie“.

Facultatea gândirii spontane de a dispune liber chiar de imagini este la baza gândirii concrete și a însemnat una din etapele decisive ale evoluției, dar pe de altă parte evoluind dialectic e și pricina tuturor erorilor care se comit, ale celor care gîndesc, așa cum cere progresul substanțial, chiar cu imagini de vorbe.

Ratificarea cunoașterii noosice istorice a obiectelor ieșite din colaborarea auxiliară a facultății de a imagina constituie ceea ce numim descoperire sau invenție.

Gîndirea cu imagini verbale care a constituit o altă etapă în evoluție, (căci gîndirea interioară este *indeosebi* gîndirea pe scheme de cuvinte și mai puțin, la genii, pe imagini propriu-zise), a însemnat ieșirea omului de pe scara animală. Redusă la folosirea imaginilor de proveniență exterioară, gîndirea e foarte grea și desigur dacă animalele nu pot gîndi este fiindcă nu au la îndemină vorbirea și imaginea interioară a vorbirii, care dau iluzia gîndirii concrete.

Să nu uităm că analiza gîndirii însăși ne este interzisă din postulatul actului, care nu se poate întoarce imediat asupra lui însuși, și că despre gîndire nu putem avea decît o cunoaștere mijlocită, dar cu asta intrăm în capitolul conștiinței.

LIMITAREA CUNOAȘTERII ȘI GÎNDIREA CONCRETĂ

Condiția biologică a cunoașterii apare ca o adevărată categorie limitativă. Intuițiile esențiale în funcție de simțuri suferă condiționarea lor. Pipăitul nu depășește volumul corpului, mirosul o oarecare distanță, auzul alta, în sfîrșit, văzul, care are cea mai mare rază de acțiune, nu funcționează decît în funcție de lumină (pare-se cu excepția unor animale de noapte) și e plin de unghiuri moarte.

Atît cit poate răzbate noosul prin necesitate este, desigur, prea puțin și acest orizont *senzorial* reprezintă un prag foarte scăzut pe scara devolutivă. E drept că animalele, spre deosebire de plante, au posibilitatea să lărgească acest orizont senzorial prin deplasare. Astfel, animalele aleargă să vadă și să apuce. Numim *orizont individual*, orizontul ipotetic pe care un individ îl poate realiza prin deplasare. Tot ceea ce se poate realiza prin deplasare este însă foarte puțin în comparație cu imensitatea concretului. Completarea cunoașterii o realizează noosul pe cale biologică, prin funcțiile cerebrale ale eului biologic. Orientarea și atenția, memoria globală asociativă și memoria analitică selectivă sunt operații care apar în experiența apogetică preliminară gîndirii însăși. Progresul realizat prin posibilitatea de disociere a imaginilor și prin posibilitatea de a le regrupa din nou, este *funcția biologică fundamentală în evoluție*, căci această funcție este *gîndirea* însăși.

Asociația devenind anticipativă în actul percepției, cunoașterea noosică a găsit un sprijin conjugat în experiență, adică a găsit posibilitatea de a folosi cunoștințe trecute pentru ca să scutească demersuri biologice viitoare. Un animal văzut în depărtare e perceput ca atare, nemaifiind nevoie să fie văzut pe toate fețele, prin ocol, pipăit. Toate unghiurile moarte ale orizontului senzorial sunt umplute cu ajutorul gîndirii concrete.

În zona de indeterminare perigetică, la fel ca în zona apogetică, de altfel, alegerea imaginilor din trecut pentru a completa ceea ce e dat esențial într-o experiență, într-o percepție, a fost legată desigur de multe dificultăți. Chiar o percepție este în esența ei o problemă, dacă nu s-a automatizat, căci este o identificare perigetică de multe ori fulgerătoare, dar, de multe ori, cînd suntem în prezența unui obiect nou, aproape invincibilă. *Căci această colaborare la cunoaștere a gîndirii este sub condiția adecvării*, adică sub condiția de a fi efectiv un act de completare a datelor intuiției esențiale. Ca funcție ajutătoare a cunoașterii, gîndirea este o mare biruință a noosului, căci el a găsit aci mijlocul de a birui limitarea impusă prin categoriile individuației. Menirea

gîndirii este deci numai atunci realizată cînd ea își păstrează acest caracter de auxiliar al cunoașterii, de adevcare, adică să o supleze în unghiurile moarte din spațiu și, mai ales, din timp.

Numim gîndire concretă, gîndirea autentică, adică gîndirea auxiliară a cunoașterii, condiționată de adevcarea aportului ei la realizarea necesară.

Această gîndire concretă va evolua pînă la formele cele mai substanțiale, la totalitatea artei, științei și tehnicii, dar neconținut valoarea ei va fi condiționată de adevcare și metode speciale se vor aplica pentru ca să verifice această adevcare a gîndirii concrete. Ea își va îndeplini cu mult greu această funcțiune, care pare-se că necesită eforturi biologice excepționale. Formele deviate ale acestei funcțiuni, din pricina minimei rezistențe, sunt forme dialectice despre care ne vom ocupa mai tîrziu.

GÎNDIREA CONCRETĂ

Imaginația: Gîndirea prin asociații spontane

Dacă un progres a însemnat, pe scara biologiei, posibilitatea de orientare voluntară a organelor simțurilor și a mijloacelor de locomoțiune, un și mai însemnat progres trebuie socotită posibilitatea dobîndită de subiect de a trece de la asociațiile de imagini automate la cele spontane, adică dirijate de subiect, la atenție.

Gîndirea în formă relativ superioară e gîndirea care asociază imaginile după voință, dar sub condiția biologică¹.

În acest sens, *subiectul* este efectiv, dar mult mai puțin poate fi vorba de obiecte în actul gîndirii, vrem să spunem că poate fi vorba despre obiect în anume sens. A gîndi nu este o acțiune tranzitivă, ci e o acțiune care se referă la ceva. Impresia dintii este că imaginile sunt obiectul gîndirii, în realitate, imaginile nu sunt decît materialul gîndirii. Subiectul alege un pol de orientare și concentrare a gîndirii și în acest sens poate fi vorba de un obiect, pentru că alegerea *implică* un obiect.

Deci avem întîi corelativ subiectului, datorită spontaneității eului biologic, un pol de gîndire, un obiect care poate să fie orice, de la imagine la esență ori la cuvînt, adică, așa cum spunea Husserl, cu alte referințe, chiar o categorie. În acest sens, noi remarcăm că obiectul e desemnat în cele mai multe limbi prin prepoziția *la*. De ce această remarcabilă nuanță? Fiindcă alegerea, fiind pur biologică, se completează cu actul de prezență al noosului, iar gîndirea este orientarea spre noos. Noosul nu are caracter subiectiv și în clipa cînd «vedem» (relație de indeterminare) pare că e compus exclusiv din obiecte fără nici o mențiune noosică, iar obiectul funcționează ca atare față de subiect. Noi vedem mai ușor aceasta în experiența externă, căci aci obiectul văzut e în spațiu și obiect, în sensul acesta, înseamnă și realitate necesară, dar tot realitate este și imaginea care, în calitatea ei de realitate este obiect. De aceea, referința este *la*. În experiența citată, Asia era obiectul gîndirii lui Columb, el se gîndea *la* Asia. La început, acest obiect era o imagine, pe urmă a devenit o zonă reală care nu pierdea nimic dacă se numea astfel, cît ne referim la ea, dar dacă era exactă ca esență, și putea să fie, India văzută din apus — fără să schimbe nimic din esența ei — nu era exactă ca semnificație. La început deci, obiectul Asia era o imagine, pe urmă o esență și a rămas o esență. Esență numim cît e cunoscut cu titlul de existență cu care e cunoscut, atît și numai atît, restul fiind semnificații. Credem că și acesta este sensul intenționalității, care e sensul orientării.

¹ Folosim expresia tipică «sub condiția istorică», ori «sub condiția noosică», de asemeni «sub condiție biologică» și, în genere, termenul «sub condiție», ca să marcăm că funcționarea de care ne ocupăm are în afară de ea însăși și varianta «condiției» indicate.

Ceea ce putem desprinde din această experiență, este că obiectul nu are semnificația pe care i-o atribuie filosofia idealistă, de a înlocui realitatea cu alt titlu și că titlul de existență al obiectului este esența imaginii care-l constituie. Legea care dictează titlurile e mereu legea raționalității și orice titlu nu reprezintă decât ceea ce e. Obiectele gândirii idealiste sunt obiecte cu acest titlu. Nici coeziunea lor — indiscutabilă în unele visuri — și nici faptul că lumea externă nu există decât prin simțuri — nu justifică vreo schimbare de titlu și numai în cazuri anume realitatea obiectivă se acoperă cu realitatea necesară.

Subiectul nu poate crea nici un obiect, el gindește cu obiectele existente, care sunt realități. El poate să creeze doar în sensul că poate modifica realitatea existentă, fie în natură, fie în creația artistică, fie în sisteme ideologice. Reprezentarea absolută este a noosului, nu e în puterea subiectului, și titlul reprezentării nu poate fi schimbat de subiect. *Ori a crea este a schimba titlul de existență și asta e cu neputință.* Subiectul gânditor nu poate face acest lucru, ci numai noosul istoric și aceasta numai respectînd, mai bine-zis suportînd legile necesității, convertindu-le, dar nu prin simpla lor reprezentare, modificată în gîndire.

În lumea realității necesare, subiectul creează lucruri de necesitate externă, în lumea imaginilor lucrează cu imagini.

În ce măsură e posibilă această creație? *În măsura în care, la verificare, titlul ei rezistă, confirmîndu-se cu o realitate de alt titlu, de altă necesitate.* Aceasta înseamnă o imagine adecvată.

Eul subiectiv poate regrupa fie lucrurile din afară prin activitate tehnică, dirijată în gradul superior de imaginație, fie în lumea internă cu imagini, dar, *în amîndouă cazurile, imaginația trebuie să fie adecvată*, adică să urmeze o necesitate obiectivă.

Această funcție de adecvare a gândirii este extrem de costisitoare ca efortare și de obositoare pentru organism. Ea pune în funcție centrii nervoși foarte delicați și cere o energie rafinată, care se obține, pare-se, extrem de greu. Este gîndirea concretă care caracterizează activitatea cerebrală a geniilor.

CONȘTIINȚA

De altfel, ajungem aci la un alt capitol interesant al problemei în discuție. Despre conștiință s-a scris atît de mult și atît de eronat, încît nici refuzarea tezelor greșite nu mai e cu putință. Preferăm, deci, să expunem de-a dreptul punctul nostru de vedere. *Conștiința este o parte din cunoașterea noosică istorică și anume este cea întoarsă asupra imaginilor.* Orice altă concepție duce la false probleme. O conștiință pură nu există, o intuiție pură nu există, există o cunoaștere noosică a imaginilor, de orice natură ar fi aceste imagini. Tot materialul conștiinței e deci strict biologic. (Dar de ce roșu e roșu? Fiindcă traversează o anumită zonă? Dacă privim prin ochelari verzi roșul nu mai e roșu?). Dacă nu va ține socoteală de acest lucru, psihologia e o știință menită încă multă vreme rătăcirilor. Ea valorează atît cît valorează imaginile: uneori foarte mult, alteori foarte puțin.

Genetic, apariția ei o bănuim în momentul în care animalul a început să deosebească imaginile interioare de viziune noosică prin contact direct. Ea nu pune probleme atît de grele cît s-ar părea, fiindcă, deși înzestrat cu o percepție exterioară, extraordinară uneori (cum e desigur a șarpelui care își pîndește prada) e de presupus că aceste animale nu au decît un număr limitat și grosolan de imagini, care rămîn în umbră foarte ușor, lăsînd loc reflexelor. Imaginile trebuie să fie în raport cu calitatea creierului și o consecință a lui trebuie să fie posibilitatea visului și a halucinației, adică reluarea pur dialectică a imaginilor.

Sensibilitatea materială a creierului, ducînd la capacitatea de imagini, a dus și la progresul conștiinței. Viața omului primitiv o bănuim torturată de confuzia frecventă,

dintre viziunea reală și imagine. Ea se perpetuează pînă la omul din societatea modernă care, atunci cînd părăsește terenul acțiunii imediate și necesare existenței, e prada «iluziilor» și propriilor lui obsesii.

Gîndirea adecvată concretului este singura gîndire reală, care contribuie la progresul substanței, dar aplicarea ei în domeniul imaginii e plină de cele mai complicate greutăți. Cei mai mulți oameni nu pot exercita această cunoaștere a imaginilor, conștiința eului biologic e instabilă, interpretarea imaginilor și mai dificilă din cauza interferențelor subiective ale intereselor *eului biologic*.

În asemenea condiții, introspecțiunea prezintă greutăți chiar pentru oamenii superiori, ba uneori încă mai mari la ei, fiindcă ei vin cu idei preconcepute. E cazul lui *Cogito* al lui Descartes care a ajuns tocmai la concluzii opuse realității. Actul vederii interioare, actul cunoașterii însuși este impersonal, indiferent, emancipat de biologic. El este negarea însăși a eului biologic. În clipele efective ale lui *Cogito*, dacă e vorba de cunoaștere, eul dispăre. Reapare acest eu existențial abia după ce cugetarea a trecut și atunci cunoașterea nu se exercită decît asupra urmei materiale a cugetării, asupra imaginii ei. Intuiția eului este intuiția imaginilor interioare. La fel greșește Kant, „Ich denke“ nu întovărășește în același plan orice act, el îl urmează după un timp mai mare sau mai scurt ca o constatare de imagine a conștiinței interioare, a cunoașterii noosice despre imaginile eului biologic, e un dat cinestetic. Acest eu biologic este eul corespunzător unității organice și începe cu eul fizic din unificarea senzațiilor de durere, cînd se face prima despărțire dintre lumea exterioară care *nu mă doare* și cea interioară a corpului *care mă doare*. Pe urmă impresia actelor de voință și mai tîrziu impresia imaginilor de gîndire, dar nu a gîndirii însăși.

Din neînțelegerea acestei condiții, procesele biologice sunt abuziv arătate ca fenomene psihice intenționale: a urla, a iubi, a dori, a judeca etc. și totuși nu toate fenomenele biologice, socotite psihice, presupun un obiect: a rîde, a plînge, a zbiera, a merge, a fi tu însuși nu comportă obiecte, iar pe de altă parte există și în lumea fizică acțiuni care comportă obiect: piatra care se rostogolește zdrobește vițelul, apa îneacă pe cei din ea. Ceea ce se poate spune e numai că omul își dirijează intenționat unele dintre acțiunile sale: el merge sau lovește etc. Restrînsă acolo unde e reală, intenționalitatea e o dovadă de finalitate. În gîndire, unde a făcut îndeosebi obiectul cercetărilor lui Husserl, e certă, dar și aci trebuie spus, îndeosebi, că actele sufletești nu funcționează în gol absolut sau, chiar dacă funcționează, noi nu le putem cunoaște decît prin imaginile pe care le comportă și imaginile sunt întotdeauna și obiecte ale cunoașterii. Și atunci, ne apare intenția din ele, suntem «conștienți» de obiectul lor. Gîndirea însăși e o activitate biologic finalistă, și, deci, orientată. Orientată spre realitatea obiectivă și necesară (esența concretă), ori spre imagini, ori spre esențe abstracte și combinațiile lor. Chiar presupunînd, prin absurd, că ar exista gîndire fără obiect, noi nu am putea s-o cunoaștem, fiindcă actele de cunoaștere nu se aplică decît la imagini. Poți să mergi și în vis, poți să gîndești ca și în vis, însă dacă în mers și în gîndit nu am măcar imagini cinestetice, nu poți să-ți dai seama că ai mers, că ai gîndit. Amorul psihologic va fi studiat în altă parte, pentru ca să arătăm ce e în el biologic și ce e eventual psihic.

Rămîne deci că gîndirea este orientată. Intenționalitatea ei este, de fapt, o dedublare a viziunii noosice.

INCONȘTIENTUL

Gîndirea, ca orice proces biologic, cu alte cuvinte, ca și instinctul, dar în altă măsură, are două semne caracteristice. Împărtășește soarta biologicului, în funcție de creier, și este orientată noosic ca toată istoria, dar într-o măsură mai mare decît restul istoriei. Ca atare, ea se poate desfășura și fără prezența noosului istoric — dar firește nu în absența vieții. Ca și memoria, dealtfel, ca și adaptarea, care sunt tot funcțiuni

biologice. De aci, posibilitatea așa-zisului inconștient și subconștient. Voluntară sau involuntară, memoria este toată biologică și aci ne deosebim categoric, de pildă, de Bergson, de care ne deosebim și în neacceptarea duratei ca o formă a spiritua-lității pure, durata fiind numai noosul istoric.

În asemenea condiții, toate operațiile biologice pot avea loc și în afară de prezența noosului, adică pot fi inconștiente. Deosebirea dintre conștiința internă și conștiința externă nu comportă pentru noi nici o deosebire mai mult decât titlul de raționalitate: este cunoaștere noosică în amindouă cazurile. E posibil să fie un punct sediu al conștiinței noosice, dovadă că se obțin prin procedee medicinale diferite grade de conștiință. Dar și în cunoașterea internă, ca și în cunoașterea externă — adică în intuiția internă ca și în intuiția externă — deoarece noi identificăm cunoașterea cu intuiția ca bază a cunoașterii, imaginația nefiind decât un mijloc auxiliar, are nevoie să fie ratificat ca să devină cunoaștere concretă și e atita cunoaștere câtă ratificare e. Deci nu cunoaștem pe Neptun «descoperit» de Leverrier, decât cu titlul cu care-l cunoaștem. Preferăm să folosim termenul de intuiție internă, sau de cunoaștere internă, fiindcă subliniază mai bine identitatea noosică. Dar aici, trebuie să subliniem o greșală curentă, care se face adeseori, și, mai ales, pe care, din confuzia între noos și gândire, o face Husserl. Astfel, autorul fenomenologiei crede că semnul distinctiv al conștiinței este de a se întoarce indefinit, asupra ei însăși, posibilitatea de a se constitui ea însăși indefinit, din nou și din nou, ca obiect al ei însăși.

E o iluzie. Ceea ce se schimbă în aceste poziții succesive este materialul care este folosit de operațiile biologice ale gândirii, polul noosic nu se schimbă în nici un mod. Nu oglinda reia viziunea ei proprie ca obiect, ci se schimbă obiectele care se oglindesc, cu adaosul, de fiecare dată, că poate să fie tot obiectul vechi, dar cu conștiința că am intrat în timp, e la trecut și acum e cu imaginile biologice trecute, obiect. Astfel, nu numai că în nici un mod (și nici experiența de până acum nu îngăduie aceasta) conștiința nu se întoarce asupra ei, căci ar însemna că noosul să se întoarcă asupra lui însuși ceea ce este imposibil, dar tot atât de imposibil ar fi ca și gândirea ori memoria implicate să se întoarcă asupra lor însele. Tot ceea ce se oferă conștiinței, și nimic mai mult decât atât, sunt imaginile lăsate de ele biologic, urmele lor, efectele lor, în centre succesive, după ce au trecut: căci relația de indeterminare spune că sau gândirea este în funcție efectivă și atunci noosul este orientat spre activitatea ei, sau nu funcționează și atunci nu poate fi vorba de o cunoaștere. Rămâne cel mult amintirea operației, care date fiind slabele imagini directe ale activității biologice, va păstra, mai ales, aceste imagini lăsate sub gândirea formei articulației interne a cuvintelor sau sub formă de creație obiectivă.

LIMITAREA CUNOAȘTERII NOOSICE

Sensibilitatea organică

Așadar, *prezența prin contact* este condiția esențială a cunoașterii. El e stabilit întâi prin individuație, reluat apoi prin evoluția corpului substanțial iar contactul biologic, care e și el fundamental cunoașterii, e contactul prin mijlocirea simțurilor. De la simplul reflex, până la organul atât de evoluat care e ochiul, ne găsim în fața unui procedeu de contact, menit să puie polul noosic în prezența materialului, adică a realității necesare, care trebuie cunoscută. Numărul organelor de simț e limitat, dar nu atât cât pare, fiindcă sunt, probabil, unele încă necunoscute, fiind cu un prag foarte scăzut, și modul lor de funcționare suferă de toată condiția istorică. Mai întâi, ele transformă într-o diversitate de viziune, în «natură», omogenitatea specifică a realității necesare. Dacă fiecare organ e sortit să înregistreze numai anume vibrații, el

le înregistrează cu o anume fidelitate, și transformă cu o anumită fidelitate contactul în viziune specifică fiecărui organ.

Este, aci, o eroare frecventă care neținind socoteală de această anume fidelitate, pune adesea întrebarea dacă nu cumva animalele, avind alte simțuri, nu au cumva și altă viziune despre lume. Aci trebuie să precizăm un lucru, anume că simțurile sunt eterogene ca structură, dar, în același timp, se aplică unor zone diferite ale realității, pe care ele le traduc cu anume fidelitate. Prin urmare, adaosul sau minusul de organe de simț corespund cu o viziune mai bogată ori mai săracă, dar de aceeași esență. Viziunea despre lume a unui orb e mai săracă, dar nu alterată.

Experiența întoarsă lămurește, însă, acest lucru: dacă unii oameni văd Dunărea la Passau îngustă, iar alții oameni o văd lată și împărțită în brațe la Brăila, nu înseamnă că unii din ei au văzut-o prost și e de presupus că privită de la 1000 km de sus, cu o lunetă uriașă, cineva ar vedea-o în aceeași privire în amindouă modurile. Avem toate motivele să credem că pe întreaga scară biologică organele reacționează cu o tendință uniformă de *adecvare la realitate*, deci au o anumită omogenitate și ochiul de albină ca și ochiul uman văd aceeași esență structurală, cu variații, poate, de colorit general, și cu variații cantitative, așa cum o lunetă slabă vede același obiect ca o lunetă tare, sau nu-l vede deloc, și mai simplu ca structură. Unitatea polului și actului cunoscător în acest sens, trebuie înțeleasă pe toată scara istorică.

Organele sensibilității noosice apar ca o linie de progres, în anume sens, continuu pe toată scara devolutivă — mai precis a corpului substanțial — care și-a sporit neconținut capacitatea de sensibilitate, realizând, de pildă, în forma actuală, o diferență specifică absolut considerabilă, față de specia om, care nu folosește tehnica «modernă» a sensibilității. De la simplul ochelar care sporește vizualitatea, pînă la telefonía radiofonică, aproape toate organele de simț au dobîndit o acuitate care ea însăși caracterizează, în bună parte, devoluția ca și evoluția. Dacă alături de omul care încă nu știe să fabrice unelte, vei pune un uriaș așa de înalt că poate să facă un pas de 100 metri pe secundă, că poate să ridice un vagon cu un singur braț, că poate să sară la 18 km, în aer, ce are un auz așa de dezvoltat că aude de pe un continent pe altul, ce poate lovi cu piatra de 1000 kg explozivă la 120 km distanță, ce vede destul de bine unii aștri, și încă și mai bine celulele organice, ce are o ținere de minte care poate ști lucruri de acum sute de ani, poți să judeci progresul biologic pe care l-a făcut specia om, dacă mai putem păstra acest cuvînt, atunci cînd e vorba de omul tehnic, mai ales că toate aceste posibilități *sunt ereditare*. Acesta e sensul în care a sporit sensibilitatea și deci a sporit puterea de cunoaștere a polului noosic. O întrebare este dacă într-adevăr noosul pur este pasiv, cînd el, în forma istorică, este atît de activ, cum e o întrebare despre natura însăși a cunoașterii. Dar e de presupus că e o sensibilitate la orice număr de vibrații, o vedere *fără unghiuri moarte*, și totuși mai adăugăm altă întrebare: noosul transcendent pur are nevoie de organ ca să «vadă»? E omniprezent? E un sens, la el, în «a vedea»?

CATEGORIILE CUNOAȘTERII NOOSICE ISTORICE

În afară cu cazurile patologice, funcționarea organelor de simț e prescrisă necesar, după cum am arătat, de insuficiențe structurale strict organice, provenite din însăși condiția lor istorică, individuația care funcționează, cum am spus, ca o serie de centre de imagini corelate.

Astfel, în individuație, ele se exercită pe o rază limitată, variabilă după fiecare dintre ele. Pipăitul nu depășește lungimea brațelor și întinderea corpului în genere, auzul o oarecare distanță, mirosul alta, în sfîrșit, văzul, care are orizontul cel mai larg, nu funcționează fără lumină și nu trece nici el în cîmp deschis de cîtiva kilometri

și el fiind întretăiat de unghiuri moarte. Am numit acest prim orizont, *orizont senzorial*.

Animalele, spre deosebire de plante, au posibilitatea să lărgască acest orizont senzorial prin deplasare, astfel ciinele aleargă să vadă și să apuce, să muște. Am numit *orizont individual*, orizontul pe care un individ îl poate realiza prin deplasare.

Tot ce se poate realiza însă prin deplasarea atât de redus față de imensitatea concretului, încît ceea ce rămîne de cunoscut dincolo de orizontul individual, e aproape pe proporțiile infinitului.

Vom vedea în ce mod devenirea devolutivă tinde să remedieze categoria orizontului individual, căci rămînerea la acest orizont ar fi fost rămînerea sub scara speciei umane. E propriu-zis, aci, o axă nouă istorică, și anume axa subiectivitate-substanță.

ATENȚIA

Un mijloc de a mări acuitatea simțurilor, de altfel, corelat cu mișcarea, îl găsește organismul în atenție, adică în orientarea intuitivă, și în intensificarea cheltuielii de energie fiziologică, pentru a menține în funcțiune continuă un anumit organ al simțurilor, dimpreună cu deplasarea orientată spre a evita unghiurile moarte. Acesta e sensul atenției, care e un fenomen de ordin fiziologic și este explicabil de ce psihologii nu-l descoperă în introspecția «pur» psihologică. În experiența apogetică, îl găsim acest sens și condiția lui în observațiile îndelungate la telescop ori dimpotrivă la microscop.

PATOLOGIA SIMȚURILOR

Dar, în afară de insuficiențele categoriale ale simțurilor, e necesar să menționăm cazurile lor patologice. Întîlnim aci toate alterațiile funcțiunii de la «defectele de construcție» la absențe pur și simplu, și de la hiperfuncționare la uzare completă. Aceste efecte patologice se regăsesc întocmai și la prelungirile organice tehnice. O lupă poate să fie defectă cu focarul deplasat, un telefon „deranjat”, un aparat de radio influențat de «paraziți», o vedere e mioapă ori presbită, urechea e tulburată de vijteli care diminuează auzul. Există în funcționarea organelor de simț un normal și un patologic, ca și la prelungirile lor tehnice, care implică și o stare de defectare, calculate pe baza unui normal.

Am putea să menționăm aci cazurile de transmisiune prin simțuri străine, ca acela al unui savant care ar privi cu ochi străini, cum era cazul unui profesor de științe naturale de la Universitatea din București

Nu vom considera ca modificări patologice, firește, influențele pe care spontaneitatea dialectică a gândirii și tendințele pasionale le au asupra funcționării organelor de simțuri, asociațiile fortuite în genere, din necesitatea de completare.

De asemenea, nu considerăm patologice tulburările de funcționare provenite din prea marea cheltuială de energie, din oboseală, adică acelea care înseamnă o ieșire din ritmul biologic, dacă anumite măsuri de prevedere reintegrează acest ritm.

SUBIECTIVITATEA

Dacă gândirea este autonomă față de noos și dotată de spontaneitate autonomă, ceea ce îi permite să-și construiască o lume proprie, (care trebuie înțeleasă ca spontaneitate raportat la actul cunoașterii, altfel e mecanică), în anume raporturi cu lumea istorică, activitatea ei net tranzitivă îi dă o structură specială pe care o formulează

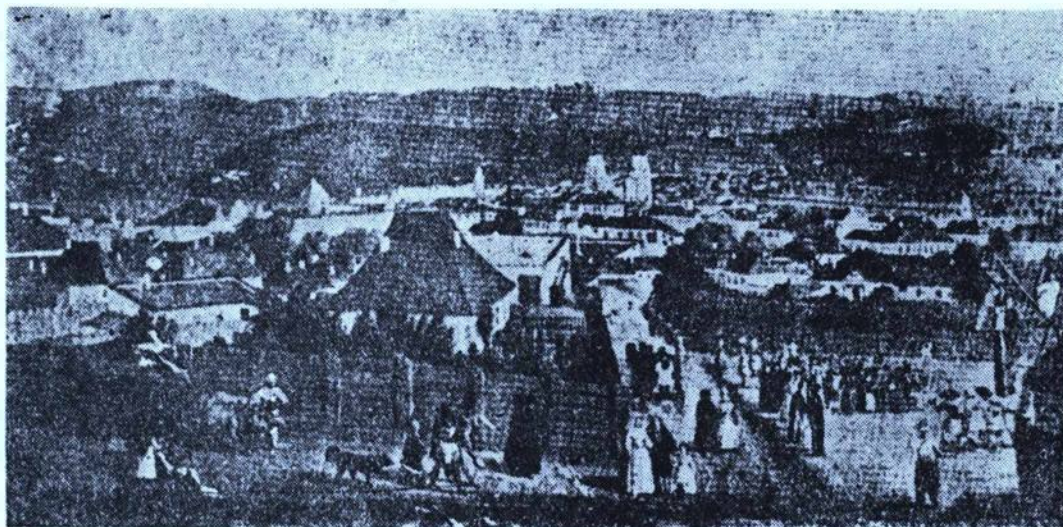
relația *subiect-obiect*. Subiectul din această relație este subiectul biologic, este cel care în propozițiunea formulată face ceva, este principiul activității însăși. « Calul păste iarbă ». Calul este subiect. « Galileu a descoperit luneta ». Galileu este subiect. « Inima bate », inima este subiect. Toate funcțiile ajutătoare cunoașterii sunt astfel biologice, în afară de cunoașterea însăși, care nu e totuși mai puțin sub condiția biologică, fiindcă e un sens istoric.

Confuzia dintre polul noosic și centrul de activitate care este subiectul, a venit din confuzia dintre cunoașterea noosică, poate dintre intuiția esențelor și dintre activitatea gândirii. « Eu gîndesc » este atît de puțin pol noosic, cît « eu mîncînc » și orice confuzie aci e plină de urmări. Conștiința, cunoașterea internă, deosebește aci o relație de subiect-obiect, cum o descoperă și în lumea externă. « Eu rup linia » mi se pare mie o relație de subiect-obiect cu un titlu deosebit, cînd nu-i decît realitatea obiectivă văzută din interior pe jumătate (căci gestul ruperii îl văd) a imaginilor cinestetice care se adaugă la celelalte, și care lipsește pentru cel care nu mai vede pe altul făcînd o acțiune. Sunt cazuri cînd aceste imagini nu sunt obiect de atenție noosică și atunci acțiunea se desfășoară absolut ca una exterioară. Activitatea inconștientă pentru subiect, e reală pentru spectatori în cazurile hipnotice etc. Subiectul este deci un centru de activitate, sub condiția biologică, istorică, ca o consecință a individualității. Individul posedă: un corp fizic al lui de care cred (fiindcă e zona de indeterminare) că ia cunoștință cel dintîi din funcția durerii, care are un anume rol biologic, cel de a delimita individualitatea fizică, dintr-un centru de voință și activitate care constituie adevăratul sens al subiectivității — noosul istoric fiind tocmai realitatea opusă subiectivității. Noosul este universalitatea, impersonalitatea însăși, dar sub formă istorică este un noos localizat într-un individ, urmînd soarta biologică a individului, ca un gînditor pe o corabie părăsită în plin ocean, martor neputincios al sforțărilor organizate sau nu pe care le face corabia ca să se salveze... Astăzi încă nu mi se pare lămurit dacă piere la un loc cu marinarii sau dacă ascuns într-o celulă e nemuritor (dar fără memorie, bineînțeles).

(Text ales și stabilit de Florica ICHIM și Vasile Dem. ZAMFIRESCU)

de atentie (nu putu ascult o bucată mare de muzică)
Durerea nu provoacă atenție, advențita de frecvență
simplă, deci funcționează atenția (la nivelul nervii în creier
cu amănunt)
Sentimentul de placere, grație a atenției provoacă
atenția.
Durerea atenție variabilă... la fel și durerea la audiere
(de la lipsa de atenție) Petru Cornel
Anul I de filozofie

EPISTOLAR / Costache CONACHI

CORRESPONDENȚA ¹ LOGOFĂȚULUI-POET Costache Conachi, socotit de G. T. Kirileanu — care a ostenit mulți ani să-i descifreze scrisul, uneori ilizibil, — un «mare om al trecutului nostru cultural și gospodăresc» ², nu s-a bucurat din partea istoricilor de o atenție deosebită, deși, după cum se va vedea, ea conține o sumă de informații care lămuresc unele aspecte necu-

noscute ale vieții poetului. Îi adăugăm acum câteva scrisori din schimburile epistolare pe care le-a avut cu Iordache Donici ³, mitropolitul Veniamin Costache, Ștefan Vgoride ⁴, domnitorul Mihail Sturdza și Nicolae Vgoride.

Correspondența cu Iordache Donici, presupunem, a început cu mulți ani mai înainte de 12 martie 1823, data primei scrisori dintre cele pe care le publicăm, Conachi cunoscându-l, poate, prin intermediul lui Petrache Negre,

¹ Vezi „Uricarul”, VII, Iași, 1886, p. 116, C. Conachi către P. Kiselev; pp. 229—230, către Veniamin Costache. Ion Bianu, *Costache Conachi*, în „Revista nouă”, I, 4, 15 martie 1888, p. 129, către o „Cucoană”. C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei*, București, 1888, pp. 134—135, 137, 169, 172, 362, către Veniamin Costache. Gh. Ghibănescu, *Două scrisori ale lui Conachi*, în „Arhiva”, III, 1902, pp. 91—95, către Petrache Negre și Smaranda Conachi. N. Iorga, *Cîteva scrisori ale poetului C. Conachi*, în *Calendarul „Neamului românesc” pe anul 1917*, Iași, 1916, pp. 116—125, către Veniamin Costache, domnitorul Mihail Sturdza și Wilhelm Kotzebue, originale la Arhivele Statului Iași, *Mitropolia Moldovei*, 1840, dos. 8, ff. 7, 12, 14, 19—19v, 22—22v, 29—29v, 52. Gh. Ghibănescu, *Scrisoarea lui C. Conachi către paharnicul Iordache Oprișan*, în *Teodor Codrescu*, I, 8, 1 mai 1916, pp. 116—117, original ASI, Doc., Pac., 429/109. *Idem*, *Scrisori Conachi*, în „Revista istorică”, V, 1919, 4—5, pp. 94—95, către Iordache Oprișan; scrisoarea publicată «fără dată» este din 1 iunie 1822, original la ASI, Doc., Pac., 423/183, iar cea din 22 august 1822, *Ibidem*, 423/179. C. Bobulescu, *Poetul Costache Conache episcop al bisericii Banu din Iași*, în *Spicuitor în ogor vecin*, I, 1920, pp. 38—39, 45, către Veniamin Costache. Al. Teodorescu, *Scrisori inedite ale lui C. Conachi către P. D. Kiselev*, în „Revista

arhivelor”, 1963, 2, pp. 254—256. Gh. Ungureanu, D. Ivănescu, Virginia Isac, *Documente*, București, 1973, pp. 20—22, către domnitorul Mihail Sturdza și Secretariatul de Stat. C. Turcu, *Costache Conachi și Costache Negre*, în „Anuarul de lingvistică și istorie literară”, Iași, XXIII, 1972, pp. 153—156, către Secretariatul de Stat.

² G. T. Kirileanu, *Correspondență*. Ediție îngrijită de Mircea Handoca, București, 1977, p. 299. Scrisoare către Gh. Ungureanu, 28 aprilie 1950.

³ Fiul lui Manolache Donici și al Ilenei Rosetti, fiica lui Nicolae Rosetti-Rosnovanu și a Smarandei Hrisoscoleu, căsătorit în 1807 cu Ecaterina Rosetti, fiica lui Nicolae Rosetti și a Catrinei Lupu Costache (R. Rosetti, *Familia Rosetti*, I, București, 1938, p. 155). Fratele mai mare al Smarandei Donici, căsătorită cu Petrache Negre, mama lui Costache Negre.

⁴ Calmacam în Muntenia și în Moldova în 1821—1822. În aprilie 1834 este numit capuchehaie a Moldovei la Constantinopol. Fiica sa Smaranda s-a căsătorit în 1834 cu domnitorul Mihail Sturdza. Vezi și I. C. Filitti, *Notice sur les Vgorides*, în *Contribuții la istoria diplomatică a României în secolul al XIX-lea*, 1935, pp. 13—17.

cumnatul lui Donici, o veche cunoștință a sa.⁵ Această epistolă este expediată din carantina de la Sculeni, la 12 martie 1823, în zilele cînd Conachi aștepta trăsurile cu care să se poată întoarce la Iași.⁶ Părăsise capitala la cîteva zile după intrarea trupelor otomane în Moldova și Muntenia, trimise să reprime mișcarea etcristă. La 17 mai era încă la Iași⁷, dar peste o lună era la Chișinău și, în înțelegere cu ceilalți boicri refugiați, mitropolitul Veniamin Costache, vornicul Iordache Rosetti-Rosnovanu, Grigore Sturdza și alții, semnează un memoriu pe care-l prezintă împăratului Rusiei, Alexandru I, la întorcerea acestuia de la Laibach.⁸

Conachi probabil că nu a zăbovit prea multă vreme la Iași și a plecat la Țigănești să cerceteze starea moșiilor, căci, în timpul refugului său, avusese multe neazuri cu vătafii care întirziau să-i trimită bani la Chișinău.⁹

După ce s-a reintors la Iași, a plecat la Dorna, la «api». Era aici la 18 iulie. Își scosese și un pașaport pentru a putea trece în Bucovina «în Gordan». Revine în capitală cu puțin înainte de 2 iulie 1823.¹⁰

Alte scrisori se referă la rezolvarea unor interese ale lui Conachi, cumpărarea de noi

terenuri agricole sau încasarea arenzilor de la unii arendași rău-platnici. Îndatorat față de Iordache Donici pentru serviciile pe care i le făcuse, nu-i iartă însă neglijența, cînd este cazul.

Cum era de așteptat, nu lipsese din această corespondență informații despre Smaranda Negre, iubită de Conachi cu statornicie și rară pasiune. După opinia lui Al. Teodorescu, Conachi ar fi cunoscut-o pe Smaranda în 1812¹¹, argumentul constituindu-l, probabil, cîteva versuri din *Jaloba mea* scrisă în 1821:

«De nouă ori primăvara cu vestmintul
inflorit
Și iarna cu cărunteță pe pămînt s-au
invîrtit,
De cînd am văzut cu ochii o muritoare a ta
Cu frumușăța și nurul vărsate în fața sa ».

Versurile se referă într-adevăr la Smaranda Negre și la cei nouă ani de pătimire sfîrșiți în august 1819 la Slănic, cînd frumoasa Zulnie (Smaranda) se lasă înduplecată de acea «cucer-nicie de dragoste» de care nu o dată îi vorbise Ikanok (anagrama lui Conachi). Se cunoscuseră, deci, în 1810, după luna ianuarie cînd Smaranda s-a căsătorit cu Petrache Negre¹².

După moartea lui Petrache Negre, întimplată la Chișinău, 5 martie 1823, Conachi se preocupă îndeaproape nu numai de multele încurături bănești cu care rămăsese împovărată Smaranda, ci și de sănătatea ei. «*Pe Cucoana Zmărădița nu o zîmîti de la ferețele*¹³ Odesăi — îi scrie lui Iordache Donici la 18 iunie 1823 — *chiar de ar fi să vii în grabă. Doar i-ar folosi ca să îndreptează de slăbiciunea ce ari* ».

La sosirea Smarandei Negre la Iași, cu puțin înainte de 15 decembrie 1823, Conachi constată, cu surprindere, că Iordache Donici nu avusese grijă să-i trimită și «*săpetele cu hărtii și scrisori ca să se poată face o dezbatere și socotele de starea*

⁵ La 15 aprilie 1804, în prezența lui Costache Conachi, se face hotărnicia unei părți din moșia Călmățui pe care Petrache Negre o ia, prin schimb, de la serdarul Nicolae Liciul (Arhivele Statului București, *Documente istorice*, MCCCLXXIX/36).

⁶ Conachi intenționa să se reîntoarcă la Iași încă din 22 august 1822. La această dată îi scrie paharnicului Iordache Opreșan: «Eu sînt în hotărîri de a treci cît de curînd (însă să fie de Dum[nea]ta numai știut) și pentru a mea spre această grabnică gătire îmi trebuiesc patru mii lei din banii ce sînt la Dum[nea]ta, căci, fiind datoriu, nu pot scăpa fără a plăti, precum știi rînduelile pe aice ». (Gh. Ghibănescu, *Scrisori Conachi*, în *loc. cit.*, pp. 94—95). Pentru această sumă de bani, vezi scrisoarea lui Conachi către Vasile Căpolca, «grămătic» din Leova, 22 august 1822 (ASI, *Doc.*, Pac. 410/107) și cea a lui Alexandru Callimach către Iordache Opreșan, 19 aprilie 1822 (*Ibidem*, 410/100).

⁷ *Documente privind istoria României. Colecția Eudoxiu Hurmuzaki*, serie nouă, II, București, 1967, p. 699, nr. 655.

⁸ *Ibidem*, p. 711, nr. 665. Pentru conținutul memoriului vezi ASI, *Doc.*, Pac. 546/21.

⁹ Teodor Codrescu, I, nr. 8, 1916, pp. 116—117. La 29 octombrie 1822 Dumitrache Pastia îl informează pe Iordache Opreșan «Dar apoi supărarea Cuconului Costachi [Conachi] că neconținut îmi zice ce poate fi atîta a mea întirziere aici [la Leova], în vreme cînd știi că l-am lăsat numai într-un pol mahnudea » (ASI, *Doc.*, Pac. 410/109).

¹⁰ N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, II, București, 1903, p. 66.

¹¹ Al. Teodorescu, *Costache Conachi*, în *Istoria literaturii române*, II, București, 1968, p. 187. Dată acceptată și de Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini pînă la 1830*, București, 1977, p. 618. Gh. Cardaș propusese anul 1816 (*Costache Conachi*, în „*Universul literar*“, XLII, 1926, nr. 16, aprilie, p. 11).

¹² Căsătoria a avut loc, se pare, la Chișinău sau la una din moșiile lui Manolache Donici, în ianuarie 1810. La 4 februarie 1810 Petrache Negre și Smaranda erau în carantina de la Leova. Se reîntorceau la Blînz (ASB, *Doc. ist.*, CCX/65).

¹³ băile

casei și să se poată da răspuns la cei ce fac pretenții». Își mustră, în continuare, prietenul pentru această neglijență care menținea situația Smarandei într-un provizorat supărător.

Statornica grijă pe care Conachi o manifestă permanent pentru rezolvarea tuturor necazurilor pe care le avea Smaranda Negre o determină pe aceasta să accepte propunerea lui Conachi de a se căsători. La 22 ianuarie 1828 Conachi îl anunță pe Iordache Donici de hotărârea luată. Căsătoria a avut loc la Țigănești la 29 ianuarie 1828.

Scrisoarea către mitropolitul Veniamin Costache a fost prilejuită de unele neînțelegeri ce se produc la căsătoria Catincăi Negri¹⁴, fiica mai mare a Smarandei, cu Vasile Rosetti-Pribești.¹⁵

La începutul anului 1845, mai exact la 5 februarie, cînd era hotărîtă căsătoria Ecaterinei-Cocuța Conachi cu Nicolae Vogoride, acesta cere domnitorului Mihail Sturdza, cumnatul său, să fie «împămîntenit». Își susținea cererea pe următoarele temeuri: se născuse în Moldova «în vremea domniei fericitului întru pomenire domnu Scarlat Calimah voevod», slujise «acestei țări în postul de capuchihă la Țarigrad, fiind părintele meu azir»,¹⁶ după încheierea căsătoriei cu Ecaterina Conachi avea să poarte și «numirea familiei Conachi»¹⁷.

Cererea este recomandată de domnitor bunăvoinței Adunării Obștești, care în ședința din

9 februarie 1845 respinge petiția lui Vogoride de «a se împămînteni acum îndată», recomandîndu-i să respecte «leguirea pravilei de împămîntenire»¹⁸ ce prevedea un termen de șapte ani.¹⁹

Au urmat, desigur, noi demersuri ale lui Nicolae Vogoride, ca și ale lui Costache Conachi pe lângă domnitor. Ele sînt amintite în scrisoarea trimisă de domnitor Adunării Obștești la 26 februarie 1846: «Dumnealui logofătul Costache Conachi, prin scrisoarea către noi, dăvălește simțitoarea măhniciune de care se găsește cuprins sufletul său nevăzînd încă în poziția ce dorește pe logodnicul a singurei născute fiicei sale pe luminarea sa prințul Nicolae Vogoride, a fi cunoscut de pămîntean ca să poată săvîrși și legătura cununiei». La motivele arătate de Nicolae Vogoride, pe care le repetă, domnul mai invocă și «legăturile frăției luminării sale către noi», fiind încredințat că toate acestea vor convinge Adunarea «a-l cunoaște în numărul pămîntenilor».²⁰

Adunarea nu îndrăznește să se mai opună dorinței domnitorului și în ședința din 1 martie 1846 acceptă, în majoritate, cererea lui Nicolae Vogoride²¹. Decretul domnesc este semnat la 7 martie 1846²².

Căsătoria Ecaterinei Conachi cu Nicolae Vogoride a avut loc la Țigănești, la 2 iunie 1846²³, dar Conachi era conștient că împămîntenirea era, pentru ginerele său care «nu-și cunoștea nici țara», o simplă formalitate. Pentru a înlătura acest mare neajuns, Conachi îi scrie, la 27 iunie 1845, de la Slănic, lui Ștefan Vogoride ca să-și îndemne fiul «să învețe limba bine»²⁴,

¹⁴ Ibidem, pp. 19—20, 156.

¹⁵ Regulamentul organic a Prințipatului Moldovei, Iași, 1846, pp. 245—246.

¹⁶ ASI, Doc., Pac. 237/45; „Analele parlamentare” XIV, 2, 1907, pp. 54—55.

¹⁷ „Analele parlamentare”, XIV, 2, pp. 56—57; Hurmuzaki, Documente, XVII, București, 1931, p. 1084, MXX; D. Ciurea, Moldova sub domnia lui M. Sturdza, Iași, 1947, p. 179.

¹⁸ ASI, Doc., Pac. 112/1, copie.

¹⁹ BARS., ms. rom. 137, f. 313; G. T. Kirileanu, Testamentul și pomelnicul marelui logofăt C. Conachi, în „Convorbiri literare”, XLII, 1908, p. 614). Nuni au fost «vara» Safta Negre (sora lui Petrache Negre) și Costache Conachi. A asistat și domnitorul Mihail Sturdza, care se întorcea de la Constantinopol; („Albina românească”, XVII, nr. 47, 15 iunie 1846, p. 185; „Gazeta Transilvaniei”, IX, nr. 53, 1 iulie 1846, p. 211).

²⁴ N. Vogoride a început să învețe «gramatică» limba românească cu Teodor Codrescu în 1844 (T. Codrescu, O căldătorie la Constantinopol, Iași, 1844, p. II; „Uricarul”, IX, Iași, 1887, p. 434).

¹⁴ S-a născut, probabil, în 1811. Nicolae Carp scria, la 27 octombrie 1830, următoarele despre fata Smarandei: «Cuconița din cea mai fragidă vîrstă au învățat în pansion la Odesa. Este bună prin cît se vede, și cu o educație de dorit pentru fisticare om cu simțire și bune sentimenturi» (ASB, Fond P. P. Carp, 83). Pregătirile pentru căsătorie au început din 1830, dar «izvodul» de zestre este semnat la 19 februarie 1831 (ASI, Tr. 739, op. 410, dos. 1, f. 29—29v; ASB, Doc. ist., MXLVII/43; Gh. Ungureanu, D. Ivănescu, Virginia Isac, op. cit., p. 195). Au avut o fiică, Smărăndița, născută la 15 decembrie 1831 și căsătorită la 12 februarie 1850 cu Mihail Jora (BARS., Arhiva C. Rosetti-Teșcanu, II, Acte 1; ASI, Tr. 1750, op. 1984, dos. 788, f. 361; R. Rosetti op. cit., I, p. 188). Eudoxiu Hurmuzaki o întâlnește la Viena, la 23 martie/4 aprilie 1841, era divorțată «conform legii» (ASB, AN., MMDCLVIII bis/54). Vezi și scrisoarea lui V. Rosetti-Pribești din 2 august 1843 (BARS., S. 6/LXVII). A decedat la 13 februarie 1904 („Adevărul”, XVII, nr. 5224, 17 februarie 1904).

¹⁵ Fiul lui Ioniță Rosetti și al Zamfiriței Manu (R. Rosetti, op. cit., p. 136).

¹⁶ supraveghetor, administrator

¹⁷ „Analele parlamentare ale României”, XIII, 2, București, 1906, pp. 155—156.

«...vei cunoaști că simt prieteșug... între statornicie»

I

[Costache Conachi către Iordache Donici]

Cu frățescă dragoste mă închin Dumitali vere Iordachi,

Sosind în Sculeni, nu lipsăse a cerceta pentru Dum[nea]v[oastră]. Eu am sosit în Sculeni și aștept trăsuri din ceea parte și nădăjduiesc că pi mercuri¹ voi trece, și să rămîneți Dum[nea]v[oastră] sănătoși. Am vorovit și cu Munsiu Șafarov pentru corespondența noastră și mi-au făgăduit că o va păzi-o. Rămîni numai frățoare să cercezezi ades la pocită ca să afli scrisorile meli. Pecetea va fi pururea aciasta ce iaste și pe plicul acesta.²

Veri Iordachi iartă-mă, mă rog de îndrăzneala ce fac și te rog, priimind acest contract, la vremea cuviincioasă, să iai banii de la neguțătorul post[elnic] Pavăl Teliman,

¹ 14 martie.

² Plicul acestei scrisori nu s-a păstrat. La celelalte scrisori către Iordache Donici, pe care le publicăm acum, am întilnit două sigilii. Unul cu inițialele B.S. într-un scut însoțit de elemente antropomorfe și zoomorfe (scrisoarea 6) și altul cu numele său într-un oval (scrisoarea 9).

să învețe starea pămîntului și pravilele cu obiceiurile țării ».

La 23 iulie 1846 a decedat la Como, în Italia, Mihail, fiul domnitorului Mihail Sturdza, întîiul născut din cea de a doua căsătorie cu Smaranda Vogoride²⁵. Conachi, înrudit acum cu domnitorul prin alianță, îi trimite, la 14 august, o scrisoare de condoleanțe.

Scrisoarea către Nicolae Vogoride este în legătură cu pregătirile pe care le făcea Costache Negri pentru o nouă călătorie în Anglia²⁶, unde spera să poată vinde o cantitate mai mare de porumb, desigur, cu un câștig mai bun.

În acest scop, Conachi se oferă să-l împrumute cu 10 000 de galbeni, pentru cumpărarea porumbului. Vogoride a participat la această afacere, care era perfectată la 15 februarie 1847, cînd Negri cere autorităților un pașaport « *spre a merge prin Austria, la Franța și Anglia pentru trebi de negustorie* »²⁷.

După cum se poate observa din corespondența publicată acum, cea adresată lui Iordache Donici completează cu amănunte interesante biografia logofătului-poet, pentru a cărei cunoaștere deplină mai trebuie făcute îndelungi cercetări arhivistice.

Paul PĂLTĂNEA

²⁵ „*Albina românească*”, XVIII, nr. 64, 15 august 1846, p. 233; *Testamentul și codicilele principelui Mihail Sturdza. Testamentul princesei Smaranda Sturdza*, Iași 1890, pp. 4—5; D. Ciurea, *op. cit.*, p. 184; Alexandre A. C. Sturdza, *Régne de Michel Sturdza*, p. 126 nu-l menționează. S-a născut la 5 octombrie 1844 („*Albina românească*”, XVI, nr. 79, 5 octombrie 1844, p. 325) și a fost botezat de Nicolae Vogoride la 2 noiembrie (*Ibidem*, nr. 87, 2 noiembrie 1844, pp. 357—358; C. Bobulescu, *Fostul palat domnesc din Iași al lui Mihail Vodă Sturdza*, Iași, 1931, p. 28).

²⁶ Costache Negri mai vizitase Londra în iulie—august 1846. La 4/16 august M. Kogălniceanu îi scria lui

I. Ghica: « Negri este încă la Londra și îl așteptăm din zi în zi » (Cornelia Bodea, *Lupta rmănilor pentru unitate națională, 1834—1849*, București, 1967, p. 287. Augustin Z. N. Pop datează greșit această scrisoare în 1845, M. Kogălniceanu, *Scrisori. Note de călătorie*, București, 1967, p. 48). Vezi și N. Cartoian, *M. Kogălniceanu la Paris în 1846, în Omagiu lui Mihail Dragomirescu*, București. 1928, pp. 519—526.

²⁷ Paul Păltănea, *Not contribuții la biografia lui Costache Negri*, în *Danubius*, II—III, 1969, p. 139; G. Ungureanu, D. Ivănescu, Virginia Isac, *op. cit.*, pp. 198—199.

ce şede lângă moşia Şişcani a lui Costachi Razu. Şi banii luîndu-i vor sta la Dum[nea]ta. Dumisali Cucoanei Catincăi cu multă plecăciuni îi sărut mină.

Şi sint al Dumitali ca un frate şi slugă

CONACHI vornic *

mart[ie] 1 [1]823

Mă rog ca să dai acest plic către Dumneaei Cuc[oana] Zmărăgdița. *

Priet[ni]lor tuturor închinăciune. *

[ASB, Doc. Ist., XXIV/120, text scris de altă mînă, înscălitura şi completări autografe C. Conachi]

II

[Costache Conachi către Iordache Donici]

Cu frăţească dragost[e] mă închin Dum[ital]i veri Iordachi Donici.

Am priimit scrisorili triimese prin ciulic [*sic*!]. S-au dat îndată pe la locurile adresarisite.

M-am bucurat că sînteţi sănătoşi. Astăz[i] au venit răspunsul de la Botoşeni în cari scriu ispr[avni]ci[i] că din 3 000 lei di pi moşiea s-au luat 700 lei analogon ci au dat toţi pe moş[i] ce ieu aice precum şti[i]. De cari bani ari şi Dumnea[l]u[i] veri Dimachi³ ştiinţă. Am scris să-mi triimită aceşti 2 300. Deci, scrie-m[i] viind ce să fac cu dîşii şi unde să-i dau.

Cucoanii Catincăi cu plecă[ciune] sărut mîna.

Fratile şi slug[a] Dum[ital]i,

CONACHI vornic

apr[ilie] 1 [1]823

Scrie-m[i] mă rog de aţi priimit bani de la Costea [?]. Dum[nea]ta şi vărul Iancu Sturza.⁴

Veri Iordachi mă rog vîroveşti cu Cucoana Zmaragda, sora Dum[ital]i pentru lăzile turcului, să le triimită cu un ceas mai înainte, că aice şi un [*sic*!] turcul aşteaptă, scoate sufletul.⁵

Ci[n]st[it] al meu ca un frate Dum[ital]i vărului Iordachi Donici cu frăţească dragoste.

[ASB, Doc. Ist., XXIV/128, autograf C. Conachi]

III

[Costache Conachi către Iordache Donici]

Te îmbrăţoşez veri Iordachi,

Eu cred că vei [fi] priimit un plic al meu din 8 a curgătoarei triimis prin vărul Alecu Sturza⁶ către frate său împreună şi cu 1 540 lei pentru C[ucoana] Zmărăgdița şi cu buna înştiinţări din parte[a] Doamnei⁷ şi a mea, ca să vă sculaţi să veniţi cu duduca Zamfirica.⁸

* Autograf C. Conachi.

³ Probabil vornicul Nicolae Dimache.

⁴ Fiul lui Mihail Sturdza şi al Ecaterinei Sturdza.

⁵ Se referă la turcul Ismail aga care la 3 aprilie 1823 îi scrie Smarandei Negre, la Chişinău, ca să-i trimită nişte «lucruri» ce i le dăduse lui Petrache Negre. Aminteşte şi insistenţele, fără rezultat, pe care le făcuse pe lângă Conachi (ASI, Doc., Pac. 317/80).

⁶ Fiul lui Mihail Sturdza şi al Ecaterinei Sturdza.

⁷ Ecaterina Sturdza, născută Rosetti, soţia domnitorului Ioan Sandu Sturdza, soră cu mama Smarandei Negre (R. Rosetti, *op. cit.*, I, pp. 74, 90—91).

⁸ S-ar putea să fie vorba de fiica lui Petrache Negre şi a Smarandei pe care am găsit-o menţionată doar într-un raport al carantinei din Leova, 23 noiembrie 1823 (comunicat de Efil Levit, Chişinău, căruia îi mulţumim şi pe această cale), sau de Zamfiriţa Donici, sora lui Iordache Donici, căsătorită cu Dumitrache Rusu.

De nu-l vei fi priimit mergi de [i]e-l di la vărul Iancu Sturza⁹ și priimind banii, fii poliță, ori îi pornești cu sigur ocazion către Dumne[a]iei¹⁰ la Odesa.

Eu sint la Dorna, la api. Am pașaport de trecut și în Cordon¹¹. Deci vreu a ști mai înainte pe cînd vei vini la Ieși. Pe Cucoana Zmărăgdița nu o zminti de la fere-deile Odesăi, chiar de a fi să vii în grabă. Doar i-ar folosi ca să să îndreptează de slăbiciunea ce ari.

C[ucoanei] Catincăi sărut mină.

Al D[u]m[ital]i frate și slugă

CONACHI vornic

[1]823 iunii 18

Dorna

Și a D[u]m[ital]i și a Cucoanii Zmărăgdiții scrisori adresarisăștili către vornic Iordachi Epureanu¹², care s-au însărcinat cu triimterea lor pînă aice.

[ASB, Doc. Ist., XXVII/215, autograf C. Conachi]

IV

[Costache Conachi către Iordache Donici]

Prea iubite vere Iordachi,

Și astăz[i] cercetez pentru a Dum[nea]v[oastră] petreciri și sănătate cu durerea aceea necuvântată de a nu fi puternec să viu să te văz. Te las să giudeci pînă la cit mai mihnit că nu m-ai înștiințat frate!

Între altile ce ave[a]m ați vorovi sint și aceste două pricini, una și mai întli că n-am un răspuns. N-am luat de la Dum[nea]ta pe plicul ce ți-am trimis prin Iordachi Ghica în cari și scrisoarea către graful Voronsof.¹³ Al 2-le[a] pentru vecheliamul ce am lăsat lui Ioniță Iamandi¹⁴ în pricina unei moșii la Hotin ce mi-o înghite Alecul Cantacozini sau Delian¹⁵, că adică era să mă înștiințezi că ai priimit scrisorile pe cari iată acum le încredințez în mână Dumitali și te rog fiindcă moșiile lui Alecul et¹⁶ Hotin era să să hotărască de an, și eu scrisorile le ave[a]m în cevghirul [?] Mitropolii au fost rămas că viind, să i le triimit, unde fiind și a altora mult nu s-au putut deschide din pricina vremilor, atunceia îndată după venirea mea.

Te rog, dar, priimindu-le să le încredințăz[i] în mina lui Ioniță Iamandi (dacă vei socoti de cuviință după cum auz) împreună cu această scrisoare, iar dacă nu, să iai vecheleam și tot, și înștiințindu-mă voi triimite om ca să între în giudecată.

Al Dumit[ale] ca un frate și slugă

CONACHI vornic

dechem[brie] 11 [1]823

Vere Iordachi de va priimi a lua scrisorile Iamandi, te rog să i să dea un izvod în cari să iscălească că le-au priimit și acel izvod să mi-l triimeți.

[ASB, Doc. Ist., XXVII/209, autograf Conachi]

⁹ Frate cu Alecu Sturdza.

¹⁰ Smaranda Negre.

¹¹ Teritoriul din nordul Moldovei răpit de austrieci în 1777. Regiunea fusese ocupată sub pretextul instituirii unui cordon sanitar împotriva bolilor contagioase.

¹² Fiul lui Grigore Costache Epureanu și al Mariței Karadja, căsătorit cu Catinca, sora lui Petrache Negre.

¹³ Prințul Mihail Semenovici Voronțov, 1782—1856. Guvernator al Basarabiei în perioada 1823—1844.

¹⁴ Asesor colegial în Basarabia, fiul stolnicului Vasile Iamandi, căsătorit cu Maria, fiica paharnicului Grigoraș Criste. A murit în anul 1827 la Chișinău (G. G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, I, București, 1940, pp. 209, 251—252).

¹⁵ Fiul lui Matei Cantacuzino și Ralu Grigore Callimachi.

¹⁶ de la

V

[Costache Conachi către Iordache Donici]

Cu frățească dragoste mă închin Dum[ital]i veri Iordachi,
Am priimit totodată și scrisoarea acea cu plicul către graful Voronsof și cu sinetul ¹⁷
lui Dracachi ¹⁸ și acea cu scrisoarea către log[o]f[ătul] Dimitrachi ¹⁹.

Voi fi următor la toate precum scrii și vei primi răspunsuri. Dar frate, pentru ce să-mi întorci scrisoarea către Voronsof, ori că s-ar fi despecetluit în drum sau că ar fi fost însuși pecete[a] mea aceea. De la un strein veri Iordachi nu cer evropeni[i] bunele cuviință și mai ales ²⁰ un om ca graful plin de mărime de suflet, dar nu de fumur[i] zădarnici. Oricum Dum[nea]ta, ca unu ce nu știi franțuzești, nimica nu-mi pute[a]i vătăma. În sfârșit să fi luat o pecete ce ai fi socotit și să o fi pus deasupra.

Acum după 7 luni ce pricini pot eu găsi de a-i scrii heretisindu-l ²¹ și tocmai ace[a]sta prisosuea să o socotești că este o ră cuviință a heretisă pre un om de bună venire după șapți luni de zili, cale de apel de loc, iar nu a pecetii.

Eu nu ascund că de acum sînt silit, dacă ți voi scrii, să-i pomenesc de întoarcirea scrisorii mele și Dum[nea]ta ți vei da cuvintele Dum[ital]i.

Acum să mă întorc a[-]ți vorovi pentru Cucoana Zmărădita, sora Dum[ital]i și te întreb trimis-o-ai ca s-o vadă Eșul cu ochii sau ai trimis-o ca să stea să-și caute de pricinile casei. La ce[a] întâi întîmplari nici voi răspunde Dum[ital]i, iar la asta de al doile că fără scrisori și hîrtii a casei nici Dumneii, nici alții, nici o dezbateri nu pot face. Zic giudecă Dum[nea]ta însuși. Pentru ace[a]sta frate ori scrii să să întoarcă la Chișinău (precum și văz că au venit silnic), ori triimite-i săpetele cu hîrtii și scrisori, ca să să poată face o dezbateri și socotele de starea casei și să să poată da răspuns la cei ce fac pretenții de moșii și alți socoteli de datori[i] și luaturi. Cit pentru celelantu calabalic oprește-l sau zi precum Dumneii va scrii.

Nu te supăra de asprime[a] cuvintelor, căci așa sînt obicinuit către prietenii cari mă chirăsăsc la datoriile cele întăi.

Sînt al Dum[ital]i frate și slugă.

CONACHI vornic

dechem[brie] 15 [1]823

Cîstit al meu ca un frate Dumisali vărului Iordachi Donici cu frățească dragoste.

[ASB, Doc. Ist., XXVII/168, autograf C. Conachi]

VI

[Costache Conachi către Iordache Donici]

Cu frățească dragoste mă închin Dum[ital]i veri Iordachi,

În pricina banilor Dum[ital]i de la Dum[nea]lui vornic Dracachi, după priimirea cărților Dum[ital]i, am triimis ca să-i iai după cursul ce să politicești acolo în Basarabia și iată spre pliroforia Dum[ital]i închid aicea însuși răspunsul triimisului meu carile au priimit banii într-aceste monede. Adică:

46 galbeni cite 19 lei

2 ichilici ²³ cite 4 lei16 mahmudeli ²² cite 26 lei1 pol ²⁴ ichilici de 2 lei.*

¹⁷ Inițial scrisese: și acea cu sinetul, apoi a șters acea.

¹⁸ Dracache Rosetti zis Baston, fiul lui Nicolae Rosetti și al Ecaterinei Lupu Costache (R. Rosetti, *op. cit.*, I, pp. 152—153).

¹⁹ Dimitrache Pastia sau Dimitrache Burduja, logofeți ai lui C. Conachi.

²⁰ Urmează un cuvînt șters.

²¹ felicitîndu-l

²² Monedă turcească de aur.

²³ Monedă de argint de 2 lei.

²⁴ jumătate

Și Dum[nea]ta îți vei faci socoteală după cursul de acele cari bani stau aicea la mini. Pentru aceea dacă îi vei avea a mai scriea cevași cumnatului Dum[itali] în pricina aciasta, ca să nu te păgubească bini, și dacă vărul Alecu Sturza nu va priimi, precum îmi scrie, la cine să-i dau, căci, precum zic, banii într-acest curs stau la mini veri Iordachi. Pe aice s-au auzit multe vorbi pentru unii di acolo, că în pricina zăloagilor pentru podraturi li s-ar fi suferstruit averile pin[ă] la cel mai mic lucru. Deci fiindcă scrisorile moșilor meli de la Hotin[...] ²⁵ triimit la Dum[nea]ta, măcar că scrisășăm că de vei socoti de cuviință să le dai Dum[nealu] C[u]c[onului] Ioniță Iamandi. Dar înadinsu scriu Dum[ital]i rugindu-mă ca să iai măsuri în pricina aciasta, ca nu cumva să-mi cadă scrisorile în vreo supărari fiindcă aud că ali C[u]c[onului] Ioniță Iamandi averi ar fi toate în primejdie.

În sfârșit ca un prieten fă aceea ce vei socoti cu cale.

Sluga și fratele Dum[ital]i

CONACHI vornic

dec[embrie] 21 [1]823

C[u]c[oaana] Zmărăndița și copiii[i] sint sănătoși și astăzi iaste a să porni la Birlad. Cînstit al meu ca un frate Dum[isa]li vărului Iordachi Donici cu frățească dragoste
La Chișinău.

[ASB, Doc. Ist., XXVII/145, text scris de altă mînă, înscăltură autografă. Pile cu sigiliu.]

VII

[Costache Conachi către Iordache Donici]

Cu frățească dragoste mă închin Dum[ita]li veri Iordache,

Din carte cătră văr Dumitrachi Rășcan ²⁶ ci închid Dum[ita]li te vei pliroforisă ²⁷, pentru care te rog ori ci chip vei socoti întrebuițază și fără nimică întirzieri îmi triimeți ace[a] hirtie sau și di pi alti hirtii și anaforalii copii împreună cu arătata hirtie ci au rămas acolo la răposare[a] stolnicesăi Măriuții stol[ni]c Holban fiica sp[ă]t[a]r Rășcan ²⁸. Și crede că-ți vei cunoaști cel mai mare har și îndatorire pentru di apurare.

De vremi ce sint a Dum[ita]li ca un frate și * slugă *

CONACHI vornic

[1]827 febr[uarie] 15

Vere Iordachi tari te rog într-acești pricini să stăruiești a mi să triimite copii adiverite de presusfii, căci originaluri nu cred că să va putea.

Poate că bădița Dimitrachi Rășcan eșind din marșa lui să li fi făcut teslim la diadohul Dumisali. Ia-te după dînsul și le găsăști numaidecit să mi le praftacsăști până în 25 zile, căci tari îmi trebuesc.

Iar când ni vor fi luat hirtiili D[umnealui] vorn[ic] Iordachi Rășcan ²⁹, apoi pe lingă copia ad[e]verinței ce trebui să fi dat să mi să triimită și în scris arătari despre marșa lui cari le va fi făcut teslim. *

²⁵ Loc rupt, un cuvînt ilizibil.

²⁶ Fiul lui Constantin Rășcanu, vornic, și al Anastasiei, căsătorit cu Maria Sturdza. Mareșal al nobilimii din Basarabia. A murit în 1831 (G. G. Bezviconi, *op. cit.*, pp. 106—107).

²⁷ a lămuri

²⁸ Fiica lui Alexandru Rășcanu, spătar, și a Casandrei Gîndul, căsătorită cu Andrei Ilie Holban. Foaia de zestre a fost semnată în aprilie 1795 (Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, X, 1915, p. 57). Pentru familia Holban, vezi N. Iorga, *Despre familia Holban*, în „*Drum drept*“, I, 1913, 6, pp. 389—394. Conachi, încă din 1813, a cumpărat moșii de la Măriuța Holban (Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, pp. 186—192).

²⁹ Fratele Măriuței Holban, căsătorit cu Paraschiva Lambrino.

Ci[n]st[it] al meu ca un frate Dum[i]sale vărului Iordachi Donici. [Cu frățescă dragoste.

100
C. Conachi

Chișinău

C[u]c[oane] Di[mi]trachi fă bunătate a să da sigur această scrisoare la locul adresă-
risit, fiind interesat.

Slug[ă] plec[ată]

DONICI

Arhon sărdar Costachi. Dă carte la pocita ruse[a]scă și plătește stehavoiu stind
să să pui pecetii și negreșit vei primi în curînd răspuns priimitorului *...³⁰

[ASB, Doc. Ist., XXVII/200, text scris de altă mînă, încălțură și completări autografe C. Conachi]

VIII

[Costache Conachi către Iordache Donici]

Cu frățescă dragoste mă închin D[u]m[i]tali veri Iordachi,
Mai întii cercetez pentru mult mie dorită întrigime sănătății D[u]m[i]tali, pe cari
doresc să fie păzită deplin.

D[u]m[i]sali verei Catincăi frățești închinăciuni, pe copii părintești îi îmbrățoșez.
Verii Iordachi am scris D[u]m[i]tali de vreo două, trei ori până acum și mai ales
prin vărul Scarlat³¹ pentru scrisorile Costienilor ce au fost să priimești D[u]m[nea]ta
de la răposatu Ioniță Emandi și nici un răspuns nu m-am învrednicit a primi. Pentru
carele tari te rog că dacă le-i priimit să mi le și triimiți, iar de nu le-i priimit
să stai frățioare să mi le scoți numaidecît, să mi le triimiți prin Scarlat, căci tari
sînt apucat pentru dînsăli. C[u]c[oa]na D[u]m[i]sali răposatului știi când i le-am dat.

Mai am și altă rugăminte. Că pe moșiile Măndo[a]le și Călimănești³² de pe Nărnova
nu am priimit nici o para pe anu[1] [1]824, [1]825, [1]826 și [1]827 carile trebui să
mi-i răspundă pe tot anu[1] înainte toțo, după contract. Contractul l-am dat la vărul
Iancu Sturza, dar ari și el contract. Cumpărătoriul este trăitor în Șîșcani, ci au fost
a Razului, numele zău nu-i știu. Te rog frați și pentru una și pentru alta să te sălești
și hotărit ți-o sluji și eu la cevași.

Ce știu ce frănicești pentru mini și îmi pare rău că puțin mai cunoscut. Nădăjduesc
că după Paști ți-i prefaci ideea și vei cunoaști că simt prieteșug și îl simt fără enteres,
și îl simt întru statornicie, iar nu flueretic, precum ai putut cugeta fără de muștrări *

Slugă, frate *

CONACHI vornic *

[1]827 mart[ie] în 7

[ASB, Doc. Ist., XXVII/212. Text scris de altă mînă, încălțură și completări autografe C. Conachi.]

IX

[Costache Conachi către Iordache Donici]

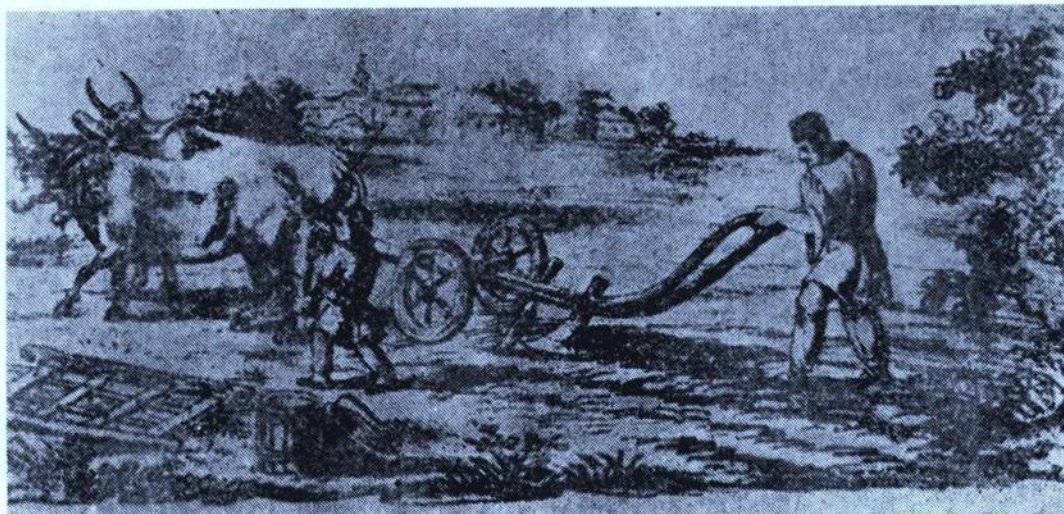
Cu frățescă dragoste mă închin Dum[ital]i vere Iordachi,

Cu trecerea în Baserabia a Dumisale vărului Scarlat nu lipsăsc a cerceta pentru
mult dorita mie sănătate Dum[nea]v[oastră] ce doresc a fi pururea păzită în deplin.
Noi sîntem sănătoși, dar supărările nu ne slăbesc frate, abea scăpăm de una și cădem

³⁰ Cuvînt ilizibil.

³¹ Scarlat Donici, fratele Smarandei Negre, căsătorit cu Smaranda Rosetti, fiica lui Ioan Rosetti
și a Casandrei Palade (R. Rosetti, *op. cit.*, I, pp. 165—166).

³² La 2 aprilie 1822, Conachi a arendat aceste două moșii lui Pavel Teleman pe termen de trei
ani (ASB, *Doc. ist.*, XXVII/216). Cu toate greutățile pe care le-a avut în încasarea arenzii, la 15 mai
1827, Conachi mai prelungește contractul pe încă trei ani (*Ibidem*, XXVII/207).

intr-alta și încă ne temem și de alte maladi[i] și mai cumplite. Dumnezeu să agiute a le potoli și pre noi a ne mîngiea.

Deosebit frate, am auzit cu mare bucurie a mea că în curînd sînteți hotărîți a veni la noi, atît[e] păreri de bini nu cred că vă puteți închipui cîte sînt, mai ales eu unu, dacă ar fi a crede că la pieirea fiisticăruie din frați aveți a veni, cutez a zice că în curînd n-ar mai rămîne, vere Iordache. Voroava umblă că de la Iliucă³³ au rămas mulțimi de bani și tot în aur. Aceea ce știu este că vreo două mii galbeni de îndată s-au văzut Dracachi³⁴ plătînd pe unde să află datorii. Aceasta cu bani samă și bini ar fi să grăbiți vinirea cu cît să poate.

Alăturez Dum[ital]i copia contractul[ui] moșii mele de la Nărnova din care la pontul al...³⁵ vei vedea că banii pe anul [1]827³⁶ adi[că] 44 olandezi nu mi i-au dat, îndatorîndu-s[ă] a mi-i da la Sinchetru și nici pînă acum nu i-am mai luat. Te rog apucă-i și mi-i ad[ă]. Apoi, fiindcă cînd au fost Madama Buzichini aice am avut voroavă pentru de istov vînzare acei moșii, poftesc fă bunătate a vorovi cu Dum[nea]iei Ma[dama] Buzichini și de a voi a-m[i] da una mie galbeni, ce primesc a i-o da și atunci alcătuiind și făcînd pre Dum[nea]ta vechil, cînd vei veni vom da sfîrșit.

Deosebit frate vei ști că Costachi³⁷ a C[ucoane]i Zmărăgdița mai nimică nu învață cu dascălii de pe aice și socotința mea este că dacă M[unsu] Pagani ar voi a să alcătui cu mini pentru învățătura a doi copii în limba nemțească și franțuzească, cu șederea în casa mea, să-l eu pe Pagani, pentru cari pricină am scris și vărului Iancu Sturza, dar, de socotești, vorovești și Dum[nea]ta și întrebîndu-l cu ce s-ar mulțami ca să-i dau, să șadă în casa mea cu toate cele trebuincioase, a spălatului[?], a mesii, a casii, încălzirii, afară de ale cafelii lucruri, care, pentru ca să nu să facă supărare de slugi, să o socotesc în liefuri și văzînd cu ce se va mulțami să mă înștiințezi.

Pentru niște bani ce posesorii arată că pe doi ani au dat la vărul Iancu Sturza, dacă ți-i va da, poftesc să mi-i aduci.

³³ Ilie Rosetti, fiul lui Nicolae Rosetti și al Ecaterinei Lupu Costache. Era cumnat cu Iordache Donici (R. Rosetti, *op. cit.*, I, p. 103).

³⁴ Dracache Rosetti zis Baston, frate cu Ilie Rosetti.

³⁵ Loc gol în text.

³⁶ Urmează trei cuvinte șterse.

³⁷ Costache Negri. Amănunte despre profesorii lui, la Paul Păltănea, *Informații inedite despre tinerețea lui Costache Negri*, în „*Revista de istorie și teorie literară*”, 29, 1980, 2, pp. 319—324.

Dumisali Cucoanii Catincăi sărut cinst[ite] mîni, pe copii îmbrătoșez. Cucoanei Zamfirițăi frățești închinăciuni.

Al Dum[ital]i ca un frate și slugă,

CONACHI vornic

1827 aug[ust] 23

Tuturor prietinelor și fraților închinăciuni.

[*Anează plic, cu sigiliu.*] Cinst[it] al meu ca un frate Dumisali văr[u]lui Iordachi Donici cu frățescă dragoste.

Vă KIȘINEV

[ASB, Doc. Ist., XXVII/208, autograf C. Conachi.]

X

[Costache Conachi către Iordache Donici]

Iubite frate vere Iordachi,

Astăzi am uitat să-ți scriu în pricina clironomii Drăchicești³⁸, că pe lingă două mii galbeni ci s-au văzut plătind, precum am scris Dum[ital]i, să vedi încă întovărășit la menzil, unde știm cu hotărîri că au fost trebuință de vro sută mii lei pentru a gătirii celor trebuincioase. Și este știut lucru că despre tovarășii cîți sînt și îi știm, nici unu să fi pus bani, nicidecum nu să poate pentru că sună în cobză, ce să zici că toți bani[i] ar fi a lui Drăcachi.

Moșiile cite ari au peste 25 000 lei pe an venit și că ar fi multă pline, cari după seamă peste ce este poate să prindă bani.

Frate, în scurt, toată pricina aceasta cerea venire[a] Dum[ital]i, căci răposatul nicidecum diată nu au lăsat.

Asupra lui Vasile Baston³⁹ s-au ivit vro două jalobe de ale creditorilor cîți nu intră să ia curat în mofluzuclul dentii și îndată au urmat potoliri și tăceri. Se înțelege că le-au dat, ce le-au dat, ca să tacă, să nu se afle.

Aceste toate mă bucură pentru că pe lingă folosința Dum[nea]v[oastră] mi-ar pricinui dulce bucurii de a vă videa, sînt dator însă a-ți și însămnă că noi ne aflăm îngrejiți.

Nicidecum turcii nu pleacă la cererile aliaților. Mulți prepun oameni[i] de acoloa și cu aproapi de adevăr. Eu aș socoti că peste vreo 25 zili (adecă pînă ce să va întoarci și Cucoana Zmărăgdița de la Cernăuți) să mă repez la Sculeni, că văzînd starea lucrurilor pînă atunce[a], să poți da hotărîri a venirii sau de a fi să vii, să le ai Dum[nea]ta cu Cucoana Catinca a prepuni.

Sînt al Dum[ital]i ca un frate și slugă,

[Costache] [CONACHI] vornic

Aug[ust] 25 [1]827

Cucoani[i] Catincăi sărut mîna, pe copii îmbrătoșez, tuturor prietenilor închinăcini.

[ASB, Doc. Ist., XXVII/210, autograf C. Conachi.]

XI

[Costache Conachi către Iordache Donici]

Cu frățescă dragoste mă închin Dum[i]tali vere Iordache,

Mini în 23, vrînd Dum[ne]zeu, plec în gios cătră ale meli. Pînă a nu purcedi este drept datoria mea la hotărîrea cu cari merg a mă cinsti cu vecinica întovărășiri

³⁸ Averea rămasă după moartea lui Ilie Rosetti, 26 iulie 1827 (ASB, Doc. ist., XXVII/221). R. Rosetti a datat-o greșit, august 1827 (*Familia Rosetti*, I, p. 154).

³⁹ Vasile Rosetti, zis Baston, frate cu Ilie și Dracache (R. Rosetti, *op. cit.*, I, pp. 151—152).

a pre[a]iubitei Dum[ital]i surioare cununii, să dau în știință frații tali și să cer frățescă blagoslovenii și bunăvoință.

Pricini politicești încurcări una preste alta, au făcut a lua amândoi această măsură și a nu împlini sfînta unire în Eși. Înrudirea cari apropierea încă mai mult pe sufletele de demult împrietenite, îm[i] sporești dulce încredințări că o îndoită dragoste va întovărăși viața noastră despre Dum[nea]v[oastră], pentru cari în deosăbit și vă rog și vă pre[a] rog atît pe Dum[nea]ta, cît și pre Cucoana Catina și pe toți ceilalți frați.

Întîmplîndu-să într-acesteși vremi a auzi spre bucuria mea alegirea Dum[ital]i în prezențîia giudecătorii politicești, după heretisirii ce din toată inima fac Dum[ital]i spre bini slujiri și mulțămiri către coroană, adresarisăsc o pricină de impresurări a moșilor Luminiții și Horondești ot Hotin, unde Dum[nea]u]i Cuconu Costachi Rusul, aflîndu-se cu cercetarea, au făcut o pidosnică lipetură, la care pricină cercețînd scrisorii m-am mirat cum au putut Dum[nea]u]i a-și cumpăni hotărîrea la un lucru ce toți copiii pot descurca. Adică că o hotarnecă veche de 80 de ani întovărășită cu punerea de pietre și cu pacinică stăpîniri de atunci și pînă mai în an[i] trecuți, nu poate fi surpată de mărturii împotrîvnici a unui om Șeptelici, mai ales cînd cu 80 ani mai înainte, atunci la hotărî, după cercetări ce scrii hotarneca că au făcut, au surpat de pe loc aceali mărturisite de Șeptelici. Pentru că de să pot numi și una și alta mărturii, dar una fiind prubată și alta formalnică, una fiind di pi loc protisteluită și anerăsită prin ce[a] al doile[a], una neavîndu-și întemeerea cu stăpîniri, ceealaltă avîndu-o prin puneri de pietre și urmări de stăpîniri că deși să zdrobești ființa mărturi[i] lui Șeptelici.

Pentru cari poftesc pe Dum[nea]ta priimînd această jalobă a surorii mea ⁴⁰, să binevoești a o pune în lucrare și prin potvescă la vreme, cînd a fi să să facă cercetarea să să dei în știința surorii mea, pentru ca să-și rînduească vechil sau să-și vie singură.

Ce vei avea de acum a-mi scri[i] să adresaresăști către vărul Ion Mutul ⁴¹ ce s-au rînduit în locul meu la Departament ⁴² cu carele am vorovit ca să înlesnească triimterea scrisorilor moșilor și a deli[i].

Dumisali Cucoanii Catincăi și celorlalți frați închinăcini frățești arată mă rog. Al Dum[ital]i ca un frate și slugă,

CONACHI vornic

[1]828 ghen[a]r[ie] în 22

[ASB, Doc. Ist., XXVII/228, autograf C. Conachi.]

XII

[Costache Conachi către Iordache Donici]

Prea iubite cumnate și cumnătică,

Ciasul de mulțămiri, ciasul de fericiri de atăta vremi păsuît, sosînd prin săvîrșirea însoțirii mele cu pre[a] iubita surioară Dum[ital]i la 29 ghen[a]r[ie] nu lipsăsc a da și înștiința Dumne[a]voastră, ca să binivoiți a blagoslovi frățești aciastă sfîntă unire.

⁴⁰ Maria, Marghioala, fiica lui Manolache Conachi și a Săfetei Sturdza, a doua soție, căsătorită în 1801 cu Nicolae Balș (Maria Dogaru, *Un armorial românesc în 1813. Spița de neam a familiei Balș*, București, 1981, p. 107), fiul lui Teodor Balș și al Zoitei Rosetti. Era decedat la 2 iulie 1829 (ASB, Doc. ist., LI 64). Au avut doi copii, Teodor, viitorul caimacam, și Ecaterina, căsătorită mai întîi cu Lascăr Bogdan și apoi cu căpitanul Suliacov (G. T. Kirileanu, *Testamentul*, p. 613).

⁴¹ Este vorba de vornicul Ion Neculce, fiul lui Vasile Neculce, zis Mutul.

⁴² La 28 decembrie 1823, Conachi a fost numit președintele Departamentului Pricinilor Străine (Hurmuzaki, *Documente*, X, p. 262, CCCXLII; *Ibidem*, XX, pp. 860—861, DCCCLXI; *Documente privind istoria României*, Col. E. Hurmuzaki, s-n. II, p. 968, nr. 859). A funcționat, poate, pînă în mai 1824, cînd face parte dintr-un comitet care conduce Vistieria (Hurmuzaki, *Documente*, XVI, p. 1144, MMCIX). La 12 februarie 1827 este renumit președintele Departamentului Pricinilor Străine (*Ibidem*, X, p. 409, CCCXCXV).

Eu nu am îndoială că acea dragoste streină pînă acum, iar de acum înrudită, nu numai de pe loc va spori, ci încă și în vremea viitoare mergînd în creșteri să va adăogi, pentru că așa simt în mini o dorință ascunsă. Pentru dînsa vă rog, printr-însa să mi-o dăruieți și să mă aveți drept ca un frate.

Cumnatul[ui] Neculache⁴³, cumnatei Zamfiriții frățăști închinăciuni (zisă Zamfirița și îmi adusă aminte că sufletul acel îmbunătățit, ca din Nastav prooroc, pentru ace[ă]stă înrudiri apropiată, im[i] arăta de pe atunce semne de adevărată dragoste). Pre toți rog ca să mă iube[ă]scă. Pe copii îi sărut părintești, Trandafirași, le sărut gurița. Hrănim dulce nădejde că ce vom dobîndi, dar din alegerea postului de prezydent trag socotință că nu vei putea scăpa.

Scrie-m[i] mă rog cum petreceți și de a fi să vii, te rog frățioari să aduci pe Trandafirași⁴⁴ și pe Zulnia⁴⁵.

Sînt al Dum[nea]v[oastră] ca un frate și cumnat,

CONACHI vornic

[1]828 fev[ruarie] 5

[ASB, Doc. Ist., XXVII/211, autograf C. Conachi.]

XIII

[Costache Conachi către Iordache Donici]

Cu frățească dragoste închinîndu-mă te îmbrățoșez cumnate Iordache,

Nu din pricina uitării, nici a lenevirii, tăcerea, ce din pricină că după făgăduințele ce arătai unora și altora că vii curînd, așteptîndu-te, din zi în zi, ni-am amăgit noi pre noi.

Acum cu venirea acestui înadins cătră acolo, cercetez frățioare pentru a Dum[nea]-v[oastră] petrecirea și sănătate de cari sînt pînă la o vreme pliroforisit de către vărul Panaiole Catargiu ce și acesta mă încredințează că curînd veniți.

Te aștept cu brațeli deschisă. Măndica⁴⁶, cam fără vreme, dar s-au ușurat cu o fetiță de 7 luni. Am lăsat-o bini și gătindu-să ca să vie la Iași, unde eu am fost chemat.

Cumnățele, pentru copila⁴⁷ cari scrii Dum[itali] și Zmărăgdița nu mai esti de a să prelungi cu Odesa și îndată binivoești a o aduce, nemăi lăsîndu-o să între pe altă giurătare anu și rămiînd acolo unde vei socoti. Cu venirea Dum[itali]i vom pune la cale cele de cuviință pentru căsătoria ei. Deosebit frate: iată însemnai pentru banii ce au a mai de neguțitorii moșie[i] mele de pe Nărnova, Măndoaia și Călimănești. Poftesc treceți și luîndu-i sau îi dai în trebuința copilii și mă înștiințează ca să-i primesc de la casă sau mi a-i da în venire[a] Dum[itali]i. Asemenea te rog pentru niști țigani ce mi-au fugit de aice de la Iași. De se va întimpla a-i videa feciorul, să pue mina pe dînșii și să mi să triimată măcar pînă la Sculeni. Eu sînt în prepus că vor

⁴³ Neculai Donici, fratele lui Iordache, căsătorit cu Ecaterina Teodosiev (G. G. Bezviconi, *op. cit.*, I, p. 213).

⁴⁴ Poate unul din copiii lui Iordache Donici.

⁴⁵ Fiica lui Petrache Negre și a Smarandei. S-a născut la Chișinău (ASB, *Doc. ist.*, XXIV/123), probabil, în ultimele luni ale anului 1823. La 17 octombrie 1840, Costache Conachi scria, într-o jalbă către domnitor, că Zulnia « *abia au împlinit acum al 16 an al vîrstei sale* » ([N. Iorga], *Cîteva scrisori ale poetului C. Conachi*, pp. 118—119). Cînd Smaranda Negre s-a reîntors la Iași, Zulnia a rămas în grija lui Iordache Donici, pe care îl roagă, la 14 ianuarie 1824, « *dacă vreți Dumnea-voastră s-o mai opriți vre un an* » (ASB, *Doc. ist.*, DCCCXLVIII/166). S-a căsătorit cu vornicul Nicolae Mavrocordat, cu puțin timp înainte de mai 1839. Au divorțat imediat, dar procesul a durat pînă în februarie 1846. În 1850 s-a recăsătorit cu Vasile Sturdza, care divorțase de Ecaterina Balș. Au avut doi copii: Rudolf, născut în decembrie 1854, și Constantin.

⁴⁶ Smaranda, soția lui C. Conachi, care a născut la 17 august 1828 pe Ecaterina-Cocuța (G.T. Kiri-leanu, *Testamentul*, p. 614).

⁴⁷ Catinca Negri.

fi tras la moșia lui Măcărescul ⁴⁸, unde mai fugind în anii trecuți citeva rude a acestora, am fost silit a-i vinde. Dar în scrisoarea vinzării s-au îndatorat și el și eu ca orice țigan s-a întâmpla a tragi sau din acea la ai mei, sau dintr-ai mei la aceea, îndată să fim datori a da de știri și a-i întoarce. Deci poftesc ca [să] să dea un fecior lui Constantin, pentru ca să meargă teptil acolo, doar îi va găsi.

Cumnatii Caticăi sărut mână, pe copii sărut cu dulce.

Fratele și sluga Dum[ital]i

CONACHI vornic

[1/828 sept[e]m[brie] 8

Cinst[it] al meu ca un frate iubit Dum[nealui] cumnatului Iordache Donici cosliscoi asesor cu frățescă dragoste.

La Chișinău.

[ASB, Doc. Ist., XXVII/204, autograf C. Conachi]

XIV

[Costache Conachi către Iordache Donici] ⁴⁹

Prea iubite comnate Iordachi [te] îmbrățișez frățești și te sărut de mii de ori.

Nu-ți pot zugrăvi necazul meu ce tocma la acest prilej de a petreci împreună, mă văz silit a nu te vede[a] măcar decît dulceli minuti cînd ai venit la mini. Nu am ce faci, pricina este mare și nu o pot lăsa.

Frățioare, pînă ce voi avea fericirea de a te vede[a], priimești mă rog o imamea ⁵⁰ de ciubuc pentru mata și două testemeli [pentru] cumnățica, ci am adus de la București, suvenir pînă vă vom vede[a].

Eu poate să mă mai răpez la București. Scrie-m[i] ce-ți trebui să-ți aduc. Scrie-m[i] de sinteți sănătoși și cum petreceți. Nu mă uita cumnațale, iubește-mă întru încredințare că tare vă iubesc, pentru că din familia Dum[nea]v[oastră] cunosc fericirea și norocirea mea.

Adio prietene. Sărut minili Cucoani[i] Catincăi din partea mea.

Plecată slugă,

CONACHI vornic

[1829] noemv[rie] 14

[ASB, Doc. Ist., XXVII/213, autograf C. Conachi.]

XV

[Costache Conachi către Mitropolitul Veniamin Costache]

Preasfințite,

Cînd m-am întorsu de pe linia Prutului ⁵¹ am găsit pe soția me[a] și pe Cucoana Safta Negrea în voroavă cu Cucoana Zamfirița Manu ⁵² pentru înscrisura.

⁴⁸ Probabil Teodor sau Pavel Măcărescu care aveau moșii în ținutul Orhei (G. G. Bezviconi, *op. cit.*, I, pp. 98—99).

⁴⁹ Scrisoarea este din anul 1829, pentru că la 8 februarie 1830 Conachi cere lui Pavel Kiseleff permisiunea să se «reîntorcă în Moldova, pentru că rămînerea mea în acest oraș [București n.n.] nu s-ar putea prelungi decît în paguba sănătății mele». «Numeroasele indispoziții» pe care le avusese «în această iarnă» nu puteau fi tratate aici („Uricarul”, VIII, Iași, 1886, p. 116).

⁵⁰ Capătul de chihlimbar al ciubucului pentru fumat.

⁵¹ Conachi și alți boieri fuseseră trimiși să potolească țăranii ce se răsculasera din cauza abuzurilor făcute cu ocazia recrutării (Hurmuzaki, *Documente*, X, p. 453, DXLIX).

⁵² Mama lui Vasile Rosetti-Pribești, soful Catincăi Negri.

Ceea ce vedești prin izvodul alăturat de zestre⁵³ au fost tocmelele dintre noi afară numai de pretenția de la Ghica⁵⁴, pe care nevrînd a i-o lăsa, nici i-am pus-o înainte în voroavă.

Izvodul ce i să făcuse întîiu, și să iscălisă de mine și de Zmărănița, singură au cerut a să schimba, pretindarisînd pretenția locului stăpînit de turci supt numi de baltă. I s-a împlinit cerirea. L-au luat pe izvodul acest de pe urmă, au săvârșit cununia și a treia zi au venit și în sălă l-au lăsat în casă la Zmărănița supt cuvînt ca să-i pretenția de la Ghica, lucru care nu pot face, pentru că s-ar îndoi parte[a] în analoghia către ceială[ltă] parte a fraților. Al 2-lea că de ce să-i pui în galbini și de ce să arăt plata datoriilor în vremi ce galbini dau și sănături de galbini a ei și a fiilor să-l plătesc. Al 3-lea că de ce să o supui a feri pe fiul Dum[isa]li de alte îndatoriri, în vremi ce o găsesc pe Dum[nea]lei datoare cu vro 80 de mii de lei. O găsesc luînd lefe pe la frații Dum[isa]li, o găsesc cu moșiia vindută la unul din frații ei cu ingiumătate de preț și în sfîrșit cu banii luați de pe moșii cu un an mai înainte și căutînd acum a trăi cu împrumutări.

Eu izvodul a-l țin în casa me[a] nu pot, vă rog să binevoiți a-l păstra cu protestăluirea mea aceasta și să binevoiți a-mi încredința copia alăturată, cetînd și două răvășele ce me-au scris Dum[nea]lei și care dovedesc încă mai mult că pretențiile Dum[isa]li sînt deșarte.

Prea plecat fiu sufletesc și slugă *

CONACHI vornic *

[1]831 fevr[uarie] în 24 *

Am cercat chipuri spre a o face să înțeleagă și nimic nu am săvîrșit. *

[ASB, Doc. ist., MXLVII/52, text scris de altă mină, încălțură și completări autografe, C. Conachi.]

XVI

[Costache Conachi către Ștefan Vgoride]

Strălucite principe, iubitul meu cuscru,

Mai întîi rog pe Dumnezeu să vă dăruiască sănătate și fericiri cu a căruie milă și eu mă aflu bine, făcînd feredeii la Slănic.

Tinerii noștri, întovărășiți cu voe[a] Domnului și înarmați cu blagoslovenie bătrănelului post[el]nic, întind vîntre către Țarigrad. Binevoește Dumnezeule a-i duce lin și fără supărare pe luciul apelor în brațele părintești, unde cîștigînd blagoslovenie să fie fericîți.

Socotesc de neapărat a vă arăta ceea ce socotesc acum de trebuincios și grabnic pentru Necolache, pentru că dacă veți fi de asemenea socotință să să și pue în lucrare. El acum fiind împămîntenit, trebue să să facă desăvîrșit moldovan, adică să învețe limba bine, să învețe starea pămîntului și pravelele cu obiceiurile țării, după cari, apoi intrînd în slujbe, să să arati pururi patriot. Aceste dar neputîndu-le dobîndi decît în Iași, unde și dascăli și praviliști sînt, cere a petrece în astă iarnă acolo și a să îndeletnici cu dinsele, pentru cari și înadins te rog a-i poronci și a-l sfătui părintește, pentru că a fi numit cu numele moldovan și a nu-și cunoaște nici țara, nici legile, nici limba ei socotesc cu totul necuviincios și nepotrivit cu starea în care este și în care s-a aruncat.

După ce dar odată aceste să vor cîștiga, apoi va urma trebuință și de vreo slujbă a pămîntului, pentru a face practica învățăturai, lucru ce crez că și Măria Sa Vodă

⁵³ ASB, Doc. ist., MXLVII/43.

⁵⁴ Iorgu Ghica, fiul lui Teodor Ghica, proprietarul moșiei Frumușița, județul Galați, care în 1827 cumpărase 249 stînjini din trupul moșiei Ijdileni. Smaranda Conachi ceruse, în temeiul legii, să răscumpere, la 9 aprilie 1829, această parte de moșie (ASI, *Anaforale*, 39, ff. 25—30; Tr. 379, op. 410, dos. 1, f. 30; ASB, Doc. ist., CDXXIX/68), netrecută în zestrea Catincăi Negri și pe care Zămfirîța Manu o pretindea.

va face cu lesnire atunce. Iar cît pentru ceva a economiei rurale trebi fiind și ușoare de deprins și ca al doile la starea lui Necolache se vor puni în lucrare după ce va ciștiga pre cele neapărate și grabnic trebuincioase pentru dinsul.

Aștept dar frățesc răspunsul Strălucirii Voastre și sint ca un frate, cuscru și slugă.

CONACHI log[o]f[ăt] și cav[aler]

1846 iunii în 27, Slănicul

[BARSk, S. DCLIII/6, autograf C. Conachi.]

XVII

[Costache Conachi către domnitorul Mihail Sturdza]

Prea Înălțate Doamne,

Odată cu buna vestiri a sosirii luminatei Doamne în patrie⁵⁵, năpădind și trista încredințare de eșirea din viață a luminatului prunc Mihail, obștește s-au vărsat mihniciune ca pentru un iubit fiu a părintelui obțesc. Cu ce cuvinte să viu către mingiere unor părinți la așa întimplari, decît cu aceea ce legie și Dumnezeu prescrie de a da laudă lui Dumnezeu, stîmpărindu-vă durerea cu aceea că voința lui așa au fost, carile negreșit în locul aceștii mihnicioasă întimplari a vă bucura cu altuceva de miile de mii de chipuri ce ari și păstrează pentru un părinte bolnav și o maică plină de bunătați.

Închipuindu-mi durere[a] și tremurînd cu condeiul în mină, sfîrșesc rugînd pe Dum[ne]zeu să privească cu bucuria ce negreșit vă pregătește.

Al Înălțimii Voastre plecat și slugă,

CONACHI log[o]f[ăt] și cav[aler]

1846 a[u]g[u]st 14

[BARSr, S. XCVIII/13, autograf C. Conachi.]

XVIII

[Costache Conachi către Nicolae Vogoride]

Iubite ginere Neculachi,

Cercetez de sănătate[a] Dumitale pe care Dum[ne]zău să o păzească întreagă și deplin. Iubitul nostru Costachi Negre vine acolo⁵⁶ pentru o pricină atingătoare de folos pentru amîndoi. Aceasta esti cumpărari de păpușoi și ducirea lor la Irduit amîndorora a vă da în această pricină zăce mii galbeni spre mărirea speculației. Dum[nea]ta vei vedea și scrisorile ci s-au făcut, și dacă vă veți întovărăși, eu am scris pah[ar]ni[cului] Dimitrachi⁵⁷ că să caute zece mii galbini și înștiințîndu-mă să triimet îndată și sineturile, căci bani gata știu că nu au adunat ca să aibe.

Dum[nea]ta dacă voești aciaștă înto[vă]rășie, precum prin înscris ești arătat, bini, deci, că eu nu te silesc și or într-un feliu sau într-altul, poftesc să am drept răspuns.

Sint părinteli Dumit[ali] și socru,

CONACHI log[ofăt] și cav[aler]

[1]846 noiemo[vrie] 18⁵⁸

Beizade[a] Niculai Conachi Vogoride. La Eși⁵⁹

[ASI, Doc. Pac. 237/117, autograf C. Conachi.]

⁵⁵ Doamna Smaranda Sturdza, care-și însoțise copilul în Italia, s-a întors în țară, după moartea acestuia, la 10 august 1846 („Albina românească”, XVIII, nr. 64, 15 august 1846, p. 233).

⁵⁶ La Iași.

⁵⁷ Dumitrache Burduja sau Dumitrachi Pastia.

⁵⁸ Urmează două cuvinte ilizibile.

⁵⁹ Autograf C. Negri.

LABORATOR DE CREAȚIE

Ion BARBU

Maria SPRING

**în alte
variante**

POEZIA MARIA SPRING A APĂRUT ÎN revista „Sburătorul“, anul IV, serie nouă, nr. 7, ianuarie 1927, pg. 87, cu dedicația « Lui Leo Delfos ». Trebuia să facă parte din ciclul al II-lea, intitulat *Isarlık* și închinat *Gloriei lui Anton Pann*, al volumului prezumtiv *Ochian*, care fusese propus spre tipărire Editurii „Casa Școalelor“ (1927) și a rămas în manuscris. Din același ciclu mai făceau parte: *Discurs aleerat*, *Isarlık*, *Nastratin Hogeia la Isarlık*, *Selim* și *Domnișoara Hus*. Ar fi fost penultima.

Textul poeziei din volumul manuscris *Ochian* este același cu cel din caietul-copier « *Versuri de Ion Barbu — nepublicate în volum* », care a stat la baza alcătuirii edițiilor realizate de Al. Rosetti — Liviu Călin, Dinu Pillat și Romulus Vulpescu. Versurile 21—22 din varianta dactilografiată în acest caiet-copier sînt comentate astfel: « *Tema sterilității Herodiadei — în haină bărbătească* ».

Într-un alt caiet manuscris, intitulat de asemenea *Ochian*, pe care noi îl vom numi *Ochian I*, se află o variantă inedită, cu mai multe redactări suprapuse, realizate în timpul elaborării poeziei.

Reproducem toate variantele, editate și inedite, pentru a înfățișa transformările succesive: S = varianta din caietul mss. *Ochian I* și caietul-copier dactilografiat. De asemenea, au fost redatate și variantele anulate de poet, în vederea ilustrării cît mai veridice a laboratorului de creație ionbarbian.

Mircea COLOSENCO

MARIASPRING

(ul. 14a) (1914)

Cu altul pe o bancă bălăd în un nuc.
De fugă arse fara roșia până departe
O toamnă colorată, un vânt de bălăncu
Încăleceau la mla pe iarburi multe, marte.

Și cel când cu capul în palme pe un nuc
De odăia izbore scolpase un trabuc.
Muc desolat și umed la capătul scufie
De sufletul cădută amoro de-îngălbentire.

Lumina îndoită pînă cu-un fel de opt,
La drum locomotive albiu dintr'o supapă;
Era la ora albit când nu știai să zici
De putre e, ori dău, ori a trecut de cîmă.

Perechi delirante de Eise și de Hans
Săuau la hanul mare din deal unde e dans.
În han cu nume dublu, nu știai să-ți mai fîn minte
Cu paci și servitoare și dui de — îngădămintă.

Cum Eise forta multe de Hans și răsună te-aple
Fisau, mă încercară rochi plămuri conjugale.
Pe ochis altele la unchi melancolic
Idile amorată se dău, ducele.

— Dar, Taumau? Bărbătu cea dregădă nu e dată
La xim să se întăndă, cîmădă și curădă?
Cu frunsa pudicită din creștetul de nuc
În palme și pîlăre, pe umeri și surtuc.

ION BARGU

DUH SFÂNT

Tu am adălmeneat prin ceapă de miș strămagre
În cloș de rugă crănoasă, imbulănată;
Căntînd în genunchi, la fîrmară de ape 'mnoptate,
Speram să te surb armonia din clopot ceresc.

În atec-mi atîtă de Tine, profund idolatră,
Din lespede arăd de soare un chip și-am cîștit.
Șe brașle mele aprins, un gest și-am cerșit.
Dor Tu, ai rămas pentru Tine, sub căma de piatră

De fum și-am ștearsă chipul pe aîd înorșit de hîncie,
Acolo speram să fi Tu, dîră, tu m-amu.
Dor viin-mi cădu de pe mîi, erai tot așu
Cem gîti autăduna puterea-Ti sub aîduri și fîrăci.

Cînd gîndu-mă topi tu sub Tine, în plămîi de sticlă,
Cînd tot mai rădăni se pierdeau sub o frumă sticlăuă,
Din umeri-mi cobășii, simții cum se lasă
Capul Tine, greu de lămi, pe brașoă-mi grele.

G. NICHTA

LEGENDA

Străduindu-și ca să-și uingă,
Sub scuturi, țigări au lăsat
Cărbușul nău și-î înțînășii,
Sădăți în aer răsărit.

Și lăma pasigilor pale
De pleacă șoareci ferți
Al cerșii șoareci animale
Îngădă în dîmăle teră.

Șe rău arăd e mai albiușu
Șe norărele zăușu șu
E rana toamăușu oșu,
— Cădădă, fara tîlăușu.

ION BARGU

DIN REIMER MARIA RILKE

Nealută! Voi, craya,
Nu reardăi lăcu și lăpman
Cu arme în ere și în țîlă
Că în înșet, înșame au?

Odi pînă de paven, dăcu
În foame noastră n'a potănu
— Pictură: adă în melerău
Și gîte timpuri să dăruce
Și amăuri hătușu, acuna.

Prinși din strenguile răuă
E-acelu, nu se dă dălu.
Și adă cu cîră înșăuă
În nare tîc și a creșu.

El e trimău adălu,
Și lăcușu pămăi lăc e mîu

Traducere liberă de KON DANK

(1) Stundebuch.

VIZIUNE DE AMURG

Lănu, adămă de flăuare răsăroșu ca pe sicriu
mărmărușu nebănu prin tot parul cîmău.
Încălece purtămădă cu o năuă de hălușu
prin mîrău pe-aîd aîmău umbre de dălușu gră
Pe albuște-ogănușu de alud lănu în cîrăușu urăd în a
În sefer se-aîdă frunze din monșoaci de mîșu;
păcîdănu și a gîrădă de fîmăle arăntă
pentru dănu de dănușu pe potăre trandăfăru.
Și în rînd de lă, pîlăci, opăntănu se au dăcușu
purți, cîmăuri dăntănușu dinopre răsău de cîșu
Ea grău hănu în cîrăușu dău. Apă-murșu, ară de p
cascădădă de strîngăre, arbori de mîșu în cîșu,
a cîmău hănușu, vîșu, un dălușu de dănu.
Și cu dănu pe o șeodă mă brănceș pîșădușu gîșu cîmău
cu suspăne rîșu lăcușu și cu fîșu de mîșu.
O, în aîșu, tu adăcătănu colătușu de lău.

SAROU TUDOR

Ion Barbu, elev la
 liceul „Gh. Lazăr”, la
 ora de matematică a
 profesorului Ioan
 Banciu.

Maria SPRING

SO_{1,2,3}, D

Lui Leo Delfos S

1. Cu altul pe o bancă bătută la un nuc.	S,D
...bancă de frasin la...	O ₁
...bancă de frasin lângă un nuc	O ₂
...altul fără șoapte pe-o bancă la un nuc	O ₃
...bancă și sub nuc	O ₃
...și supt nuc.	O ₃
2. De țigle arse țara roșea pînă departe	S
Tîrg vechiu de țigle țara...	O _{1,2,3} ,
De țigle arse tîrgul roșea pînă departe;	D
3. O toamnă colorată, un vînt de balamuc	S
O toamnă păruită, un...	O ₁
O toamnă întîrziată, un...	O ₂
O toamnă ologită, un...	O ₂
O toamnă dezbrăcată, un	O ₃
O toamnă zgîlțiată, un...	O ₃
O toamnă despuiată, un...	D
4. Încolăceau la vale pe ierburi multe, moarte	S
Se tolăneau la vale pe ierburi tot mai moarte	O ₁
Se tăvăleau la vale pe ierburi multe moarte	O ₂
Se lămuriau la vale pe ierburi tot mai moarte	O ₂
Împărăția pe ierburi și frunze tot mai moarte	O ₃
Se tăvăleau cu strigăt pe ierburi tot mai moarte	O ₃
Se călăreau la vale pe ierburi multe, moarte	D
5. Și cel căzut cu capul în palmi pe vis năuc	S,D
Și-acel pribeag pe banca de frasin lângă nuc	O ₁
Și-acel drumeț ca-n basme, căzu în vag năuc	O ₂
Și-acel drumeț cu ochii căzuți în gol năuc	O ₃

6. De-atita istovire scăpasem un trabuc
De-atita lincezire scăpase...	S,O _{1,2,3} ,
D
7. Nuc desfoiat și umed la capătul subțire	S,O _{1,2,3} ,D
8. De sufletul căzutei amiezi de-ngălbenire
De sufletul acelei amiezi de-ngălbenire
De sufletul muratei amiezi...
De sufletul răpitei amiezi de-ngălbenire
De sufletul acelei amiezi de-ngălbenire	S
O ₁
O ₂
O ₃
D
9. Lumina îndoită părea cu-n fel de apă	S,O _{1,2,3} ,D
10. La drum locomotive albeau dintr-o supapă
Locomotiva-n zare fuma dintr-o...
Sub cer locomotiva fuma...
Pe fund locomotiva fuma...
Locomotiva-n funduri fuma...
A drum locomotive fumau...	S
O ₁
O ₂
O ₃
O ₃
D
11. Era la ora albă cind nu știai să zici	S,O _{1,2,3} ,D
12. De patru e, ori două, ori a trecut de cinci
E patru, două numai sau a...
...numai ori a...
...numai sau a bătut de cinci
De-i patru, două numai ori a trecut de cinci	S
O ₁
O ₂
O ₃
D
13. Perechi deliberate de Else și de Hans
Părechi atunci gătite de Else...
Părechi atunci ieșite de...
Părechi unificute de...
Părechi duminicale de...	S
O ₁
O ₂
O ₃
D
14. Suiau la hanul mare din deal unde e dans	S,O _{1,2,3} ,D
15. Un han cu nume dublu, nu știu să-l mai țin minte
...dublu, rar mi-l aduc aminte
...dublu, și greu de ținut minte
...greu-de-adus aminte	S,D
O ₁
O ₂
O ₃
16. Cu vaci și servitoare și duh de-ngrășăminte
Cu păsări, servitoare și...
Cu vaci și slugi și păsări și...
Cu vaci, cu slugi, cu păsări și...	S,D
O ₁
O ₂
O ₃
17. Cum Else foarte multe de Hanși răzmate-agale
...și Hanși porniau agale
...Hanși umblau agale
...Hanși curau agale
...Hanși urcau agale
...Hanși glăsuiau agale	S,D
O ₁
O ₂
O ₃
O ₃
O ₃
18. Visau, mă încercară vechi planuri conjugale
Alunecai pe seară în planuri
Alunecai lunatec...
Alunecai molatec in...
Au scăpătat cu timpul in...
Scăpam la dese timpuri in...
Visau, mă cercetară, dulci planuri...	S
O ₁
O ₂
O ₃
O ₃
O ₃
D
19. Pe aburii aleii la nucul melancolic
...aleii sub nucul...
Prin aburii aleii la...
Cu aburii câmpiei la...
...câmpiei cu nucul...	S,D
O ₁
O ₂
O ₃
O ₃
20. Idila ancorată se dilua bucolic	S

Trei rinduri de căminuri am conceput bucolic	O ₁
Trei casnice de moduri am rinduit bucolic	O ₂
...am construit bucolic	O ₂
O bergerie dulce am oferit bucolic	O ₃
O dulce bergerie am conceput bucolic	O ₃
Idila ancorată se închea bucolic	D
21. Dar, Toamnă! Bărbăția cea dreaptă nu e dată	S,D
Dar le-am surpat. Căci tihna, mi-am spus, nu este dată	O ₁
...surpat. Că tihna, am zis, nu...	O ₂
Dar dreapta bărbăție, mi-am spus, e poate dată	O ₃
Dar am gândit: viața e poate numai dată	O ₃
22. În sine să se-ntoarcă, cinstită și uscată?	S
E viața să se toarcă sucită și...	O ₁
Se toarce viața sucită...	O ₂
În sine a se toarce sucită...	O ₃
În sine să se toarcă: sucită...	O ₃ D
23. Ca frunza podidită din creștetul de nuc	S,D
Ca frunzele pe care toamnătecul de nuc	O _{1,2} D ₁
Ca frunzele acestea din nukul singur cuc	O ₃
Ca frunzele acestui toamnătic liber năuc	O ₃
Ca frunzele turnate din creștetul de nuc	D ₁
24. În palmi și pălărie, pe umeri și surtuc	S
Le toarnă-n pălărie și varsă pe surtuc.	O _{1,2}
Turnate-n pălărie, scăpate pe...	O ₂
Le varsă în pălărie, pe umeri, pe surtuc	D ₁
În palmi, în pălărie, pe umeri, pe surtuc.	D

Delegat la Congresul
de matematică, Oslo,
1936.

LABORATOR DE CREAȚIE

V. VOICULESCU

Fragmente dramatice

ARĂTAM CU O ALTĂ OCAZIE¹ CĂ PENTRU un scriitor ca V. Voiculescu, profund implicat prin trăire biografică în miezul creației sale *manuscrisele* reprezintă o impresionantă oglindă, capabilă să reflecte tot patosul și toate meandrele acestei existențe atât de discret consumată sub aspect diurn, dar atât de năvalnic și direct exprimată, prin sublimare estetică, în contextul esențial al operei.

Unui prieten mai tânăr, ce-l iscodea, la un moment dat, în căutarea unui drum spre descifrarea originalității universului său creativ, Voiculescu îi comunica astfel, impenetrant, că *«viața și poezia mea, din nefericire, au curs strins împletite; și asta ar fi o cheie pe care ți-o pun în mână»*. (Nefericirea invocată constituind tocmai specificitatea trăirii artistice, unghiul virtual la nivelul căruia existența civică de zi cu zi se confundă cu viziunea creatorului)

Altă dată, vorbind despre rostul și menirea poeziei, într-un ceas tîrziu al vieții lui dramatice, scriitorul mărturisea întregul zbugium al căutării de sine în dezvăluirea căilor adînci ale experienței lirice: *«Am crezut-o, la început, sacerdoțiu în slujba adevărului, că e zugrăvire a misterurilor. Apoi, imagine, și m-am îmbătat de metafore. Mi-am luat seama și am socotit-o ca pe razde X, penetrante, prin care transpare carnea luminii și vedem dincolo. În urmă am temut-o, cu pe o rună magică, cu care deschidem enigma creației și pipăim lucrul în sine. Aș inclina acum să cred că mi-a fost însăși viața cu*

¹ Vezi: V. Voiculescu sau lecția construcției de sine în „Manuscriptum”, an. IX, nr. 1(30), 1978, pp. 151—154.

toate înfățișările ei orict de zilnice și nelsemnate, și când vom ști ce-i viața, avem să descoperim și tainele poeziei». Concluzie, sceptică oarecum, dar care pune încă o dată în lumină, în acest caz, identitatea destinului uman al lui Voiculescu cu cel al creatorului pe care-l reprezenta.

Ținând cont de asemenea *confesiuni* și *declarații* cu caracter mai mult sau mai puțin personal, se marchează, fiecare în parte, posibile etape în proiectarea și aprecierea *urcușului* spre sensul suprem al unei existențe trăite exclusiv sub zodia *artisticului*, putem, fără îndoială, considera creațiile voiculesciene, configurând în totalitatea lor *opera*, drept ceea ce autorul *Întezărilor* ținea să precizeze despre una dintre lecturile sale preferate, ca fiind: « *expresia unei trăiri vii, singura veridică, ce-și caută o ieșire de șipot curat din stinca vieții. Nu e nevoie să ne răpească noroiul, și să ne curețe și aline ca pe însuși autorul lor* ». Ideea purificării prin artă și, totodată, a compensației, a « alinării » superioare, în plan estetic, născută ea însăși pe baza unui proces de defulare spirituală, nu poate fi trecută aici cu vederea, ducând spre impunerea aceleiași imagini finale a contopirii artistului cu propria lui imagine cotidiană.

Demersul eticist al scriitorului are astfel o explicație mai adâncă și o justificare majoră: relevarea dramatică a lui experiențe umane², venic sublimată în operă.

Se înțelege, așadar, că, în descoperirea chipului adevărat al creatorului dincolo de idealitatea creației sale, lumea manuscriselor voiculesciene încheagă un teritoriu fascinant, între granițele căruia se află cuprinse, deopotrivă, toate bogățiile omului și toată strălucirea și patima artistului. Bineînțeles, nu avem în vedere, când constatăm acest lucru, numai *însemnările* diurne sau jocul *mărturisirilor* relevante, din care se urmărește adesea a se compune un *jurnal indirect*, un *prospect* posibil al creației, alternând cu probele tănuite ale unui îndelung și tenace proces de elaborare artistică, în cele mai numeroase cazuri mult mai ample și mai semnificativ decît lasă să se bănuiască opera publicată.

Importanța manuscriselor voiculesciene constă în integralitatea confesiunii lor, în depozitia esențială pe care o depun despre capacitatea

impresionantă a omului de a se replămădi clipă de clipă, de a se structura în conformitate cu descoperirea marilor taine ale firii, de a-și însemna cu îndărătnicie sensurile adânci ale experienței cunoașterii de sine, spre atingerea treptei supreme a *artisticului*. Nu e vorba de înțelesul restrictiv, obișnuit al cuvîntului, ci de semnificația artizanală pe care o închide noțiunea respectivă, de valențele și atributele demiurgice ale *meșterului*, plămuitor al unei lumi, creator al unui cosmos.

Sub acest raport, al revelației naturii creative a *artistului*, manuscrisele lui Voiculescu — continent existînd independent oarecum de formele de relief ale operei —, interesînd dincolo de cristalizări, tocmai în curgerea incandescentă a materiei, pot fi comparate, desigur, la alte dimensiuni valorice, simțitor mai terestre, cu nebuloasa caietelor eminesciene, cuprinzînd ceva din febra, din chemarea misterioasă și tragică spre *desăvîrșire*, din explozia în lanț a unei considerabile încărcături spirituale, dobîndită printr-o permanentă confruntare cu imaginea ideală, mereu aspirînd a fi surprinsă în pagină.

Pentru Voiculescu, putem constata acum, nu a existat niciodată doar un *timp al scrisului* în desfășurarea vieții lui cotidiene, ci numai o *trăire continuă prin scris*. Eșecurile literare ale începuturilor dau, astfel, în planul mai larg al manuscriselor, o altă lumină, încununînd izbînzile senectuții și explicitînd recuperarea eforturilor de creație inițiale într-o sinteză ce deține în final toate dimensiunile vieții. Cel ce străbate hățîșul meandric al creației voiculesciene așa cum se găsește ea, împrăștiată și regăsită, chinuită, schițată și întregită, în *caietele* laboratorului său artistic, pentru a ne opri doar la acest aspect al manuscriselor, are nu o dată sentimentul că sensul ispășirii lui Zahei din *romanul* ce-i poartă numele devine simbolic într-un fel și pentru scriitorul care l-a zămislit. Orbul a început să vadă cînd el însuși a ajuns o întruchipare a credinței sale, cînd a reușit, cu alte cuvinte, să-și înțeleagă cu adevărat menirea. În ultimii ani ai vieții, printre filele ce cuprind într-o versiune incipientă redactarea capitolului IV, *În satul Cervoiului*, din *romanul* lui Zahei, Voiculescu a notat, la un moment dat, pe un colț de pagină: « *Ca să fii plin de toate bucuriile și durerile lumii urmează pilda vioarei: golește-te de tot ce ești tu, scobește-ți tot miezul egoismului, așa ca înăuntru să circule — ca un aer — sufletul universului* ». O *resculptare*, așadar, pe dinăuntru, *modelarea* unei cutii de

² Citînd *India* lui Mircea Eliade, scriitorul avea să noteze la un moment dat: « ...iar s-au desleptat în mine vechile rîvne de solitudine și asceză. Mi-e dor de Gange și de Himalaia », adică de curgere și, totodată, de purificare, de cufundarea în unda sacră, urmată, bineînțeles, de *urcuș*, de desăvîrșitul mister al înălțării.

scrisele scriitorului — nu luăm aici în discuție și activitatea paralelă a medicului, nici sarcinile lui de conferențiar popularizator și educator sanitar, îndeplinite cu statornică devoțiune de-a lungul unei jumătăți de veac — cuprind încă o seamă considerabilă de pagini literare nepublicate, cel puțin egale cantitativ cu numărul filelor încredințate până acum tiparului. Versurile inedite ale începuturilor, spre exemplu, depășesc cu mult sub raportul titlurilor, poezia antumă a debutului. Nu ne referim la suita firească a încercărilor și exercițiilor lirice de tot felul, ușor recognoscibile în orice laborator de creație poetică; avem în vedere cicluri cristalizate, poezii definibile sub semnul structurării unei idei poetice, precum volumul *Stropi de sînge*, în care piesele lirice tind să se armonizeze pentru prima oară la Voiculescu într-o curgere poematică, alcătuiind un soi de « canțonier », exaltînd întru adorarea mistică a fecioarei. (« *Deschide-ți sufletul fecioară, / — Potir curat și scump de floare — / Și lasă gîndurile mele dintr-însul mierea să culeagă / Căci și-o voi da tot fie* », sau, și mai exact nuanțată metafora, ca în acest final de epitalam: « *Din jărmuri depărtate sosit-a dragul mire. / Fii veselă fecioară gîndu-te de nuntă / Și cîntă, cîntă... cîntă: „că mirele-a sosit“ !* »; pentru ca, în altă parte, motivul nunții ideale să reapară și mai explicit afirmat: « *Și-atîta putere și dor de-a trăi / În tine-și aflară izvorul, / Prin tine-mi sosiră — Solie din cer — / Tot visul, aștînd și zborul !* »; bineînțeles, nu lipsește nici invocarea pruncului potențial: « *un prunc cu pîrul creș și moale — / Prunc bucălat și dolofan* », coborînd parcă din iconografia catolică, ca o întrupare a șansei mîntuirii: « *Să-i fie brațul de oțel, / Biruitor de-orice balaur / Și-avînd doar binele drept țel / Să fie mintea lui de aur...* », sau ca un dor al împlinirii sufletești, ca o aspirație a pătrunderii misterului creației: « *Dar zămislite-va-n curînd / Fecioara ce-o să-ți fie mamă... / Nu simți cum sufletul ei blînd / Din neîmîntă te tot chiamă ? !* »; jocul oscilant și retoric al imaginilor nu evită aici nici « simbolul / Iubirilor întunecate, / Nici taina care umple golul / Mormintelor cu flori curate », concluzia lirică sintetizîndu-se, într-o comparație prozaică — « *Eu sunt mormîntul, tu ești floarea !* » — îmbinarea dintre proiecția ideală a purității fragile, mereu eterne, și trăirea vremelnică, tranzitorie a datului omenesc, ce atinge veșnicia numai în moarte). În ciuda stîngăciilor de expresie, inerente respectivei etape de elaborare (versu-

rile datează din 1908—1909), *Stropi de sînge* ar fi făcut posibilă, prin relevarea lor în contextul creației voiculesciene cunoscute, sintem siguri, o mai penetrantă și mai subtilă înțelegere a *echivocurilor* pe care critica le-a constatat și în structura ideatică a *Ultimelor sonete...* Sensul metafizic al lucrurilor, bănuita apropiere a poetului de semnificația contopirii demiurgice din *Cîntarea cîntărilor*, sublimarea carnalului spre esența unei iubiri arhetipale, ce năzuiește să refacă unitatea întru ființa originară, sînt astfel prezente în poezia voiculesciană încă din începuturi și ele oferă chei potrivite în descifrarea semnificațiilor liricii de maturitate și senectute a autorului *Clepsidrei*. Nu întîmplător poetul își transformă aici cîntul de dragoste în adevărați *psalmi* ai unei iubiri sublime, ieșită de sub raporturi temporare. În loc de Beatrice sau Laura, Voiculescu propune în *Stropi de sînge* sonuri de adorație pentru Maria, și valoarea simbolului nu ne poate scăpa, chiar dacă existența biografică a poetului ne impune atenției modelul terestru al Mariei Mitescu drept obiect al poemelor sale dinaintea debutului publicistic. E și aceasta o dovadă a capacității tinărului artist de a se ridica mereu deasupra propriei sale trăiri biografice, de a căuta și a găsi inspirat în ea valențele permanenței.

Să observăm, deci, că o cunoaștere și o editare fragmentară a manuscriselor nu pot duce decît la afirmații și interpretări aproximative și în acest caz ca și în altele. Pentru surprinderea climatului intelectual și spiritual în care s-a format, bunăoară, viitorul artist, parcurgerea primelor încercări poetice are o importanță pe care nu credem că mai este necesar să o demonstrăm. În situația lui Voiculescu probele acestor posibile investigații critice sînt, din fericire, mult mai numeroase decît cele « *cîteva, scrise pe ultimele pagini ale unor cărți* »³, cum cred unii dintre comentatorii poetului. Pe baza lor putem constata astfel că, încă din adolescență, tatonările și preocupările scriitorului erau deschise spre genuri și specii literare dintre cele mai diverse, din 1901 — anul din care datează « poemul » *Eminescu*, reproduc adesea ca dovadă

³ Dovadă că lucrurile sînt mult mai amplu ogîndite în manuscrise, decît le înfățișează Liviu Grăsoiu în *Tabelul cronologic* al ediției sale V. Voiculescu, *Versuri* vol. I—II, Editura „Minerva”, 1982 (B.P.T.) este și faptul că poemul de început *Eminescu* are pînă și el o variantă anterioară pe care o reproducem mai jos în facsimil la pagina 122.

a tipului de poezie voiculesciană cultivată în perioada respectivă — provenind, pe lângă numeroase versuri în limba franceză (unele reluate mai apoi), și pagini de proză, epigrame, culegeri de expresii și poezii populare, ca și — mai ales — încercările dramatice.

Răsunarea, poem dramatic în trei acte și cinci tablouri, «sfârșit» — conform notației finale a autorului — la «28 mai 1901; București», este, dealtfel, prima lucrare literară, de mai mari dimensiuni, încheiată, a adolescentului Voiculescu, demonstrând o remarcabilă ușurință a versificării și o anume predilecție pentru «scenele tari», pentru confruntări izbitoare între personaje cu temperamente aprinse, meridionale.

Sigur, sub raportul valorii literare, *Răsunarea* nu poate fi luată în discuție, dar cunoașterea și înțelegerea ei în fluxul creației voiculesciene interesează dintr-un alt punct de vedere. Ținând seama de existența atât de timpurie a acestui «poem dramatic», ca și de celelalte proiecte și demersuri literare vizând o finalitate scenică, identificate încă din manuscrisele primei sale perioade de elaborare artistică, devine destul de greu, dacă nu chiar imposibil pentru un comentator cit de cit avizat să mai susțină că teatrul ar constitui la Voiculescu doar «un exercițiu impus în vederea trecerii la genul obiectiv»⁴. Procesul este mult mai intens decât lasă să se bănuiască dramaturgia voiculesciană publicată până în prezent (dealtfel, sectorul cel mai avantajat în privința tipăririi din întreaga sa operă) și faptul că teatrul ilustrează constant toate perioadele de creație ale părintelui lui *Zahei orbul*, dovedește nu numai o continuitate în preocupările scriitorului, dar și o statornică revenire a artistului asupra motivelor și simbolurilor fundamentale ce-i particularizează universul creativ. Am avut ocazia să urmărim, spre exemplu, într-o altă împrejurare⁵, felul cum se oglindește în proza, poezia și dramaturgia lui Voiculescu tema ispășirii și a pribegiei și am putut constata atunci că semnificațiile poemului dramatic *Pribeaga*, ca și tinguirea sonurilor din *Clepsidra*, (parțial doar puse în circulație publică), restituind eu-lui liric parabola «fiului răătăcitor» întors

⁴ Vezi: I. Apetroaie, V. Voiculescu, Editura „Minerva”, 1974, pp. 154—195.

⁵ Vezi articolul nostru: *În marginea dramaturgiei voiculesciene* în „Manuscriptum”, an. VII, nr. 2(15), 1977, pp. 118—129.

MEMO

Primăria Municipiului București
DIRECȚIUNEA FINANCIARĂ
Serviciul Exterior Public

TABLOU

Un cartouș alfabetic al noilor funcționari desemnați în cadrul Direcției de la 1.10.1930. Data: 1.10.1930.

57 Obligațiuni la 100

1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045	2046	2047	2048	2049	2050	2051	2052	2053	2054	2055	2056	2057	2058	2059	2060	2061	2062	2063	2064	2065	2066	2067	2068	2069	2070	2071	2072	2073	2074	2075	2076	2077	2078	2079	2080	2081	2082	2083	2084	2085	2086	2087	2088	2089	2090	2091	2092	2093	2094	2095	2096	2097	2098	2099	2100	2101	2102	2103	2104	2105	2106	2107	2108	2109	2110	2111	2112	2113	2114	2115	2116	2117	2118	2119	2120	2121	2122	2123	2124	2125	2126	2127	2128	2129	2130	2131	2132	2133	2134	2135	2136	2137	2138	2139	2140	2141	2142	2143	2144	2145	2146	2147	2148	2149	2150	2151	2152	2153	2154	2155	2156	2157	2158	2159	2160	2161	2162	2163	2164	2165	2166	2167	2168	2169	2170	2171	2172	2173	2174	2175	2176	2177	2178	2179	2180	2181	2182	2183	2184	2185	2186	2187	2188	2189	2190	2191	2192	2193	2194	2195	2196	2197	2198	2199	2200	2201	2202	2203	2204	2205	2206	2207	2208	2209	2210	2211	2212	2213	2214	2215	2216	2217	2218	2219	2220	2221	2222	2223	2224	2225	2226	2227	2228	2229	2230	2231	2232	2233	2234	2235	2236	2237	2238	2239	2240	2241	2242	2243	2244	2245	2246	2247	2248	2249	2250	2251	2252	2253	2254	2255	2256	2257	2258	2259	2260	2261	2262	2263	2264	2265	2266	2267	2268	2269	2270	2271	2272	2273	2274	2275	2276	2277	2278	2279	2280	2281	2282	2283	2284	2285	2286	2287	2288	2289	2290	2291	2292	2293	2294	2295	2296	2297	2298	2299	2300	2301	2302	2303	2304	2305	2306	2307	2308	2309	2310	2311	2312	2313	2314	2315	2316	2317	2318	2319	2320	2321	2322	2323	2324	2325	2326	2327	2328	2329	2330	2331	2332	2333	2334	2335	2336	2337	2338	2339	2340	2341	2342	2343	2344	2345	2346	2347	2348	2349	2350	2351	2352	2353	2354	2355	2356	2357	2358	2359	2360	2361	2362	2363	2364	2365	2366	2367	2368	2369	2370	2371	2372	2373	2374	2375	2376	2377	2378	2379	2380	2381	2382	2383	2384	2385	2386	2387	2388	2389	2390	2391	2392	2393	2394	2395	2396	2397	2398	2399	2400	2401	2402	2403	2404	2405	2406	2407	2408	2409	2410	2411	2412	2413	2414	2415	2416	2417	2418	2419	2420	2421	2422	2423	2424	2425	2426	2427	2428	2429	2430	2431	2432	2433	2434	2435	2436	2437	2438	2439	2440	2441	2442	2443	2444	2445	2446	2447	2448	2449	2450	2451	2452	2453	2454	2455	2456	2457	2458	2459	2460	2461	2462	2463	2464	2465	2466	2467	2468	2469	2470	2471	2472	2473	2474	2475	2476	2477	2478	2479	2480	2481	2482	2483	2484	2485	2486	2487	2488	2489	2490	2491	2492	2493	2494	2495	2496	2497	2498	2499	2500	2501	2502	2503	2504	2505	2506	2507	2508	2509	2510	2511	2512	2513	2514	2515	2516	2517	2518	2519	2520	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	2528	2529	2530	2531	2532	2533	2534	2535	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570	2571	2572	2573	2574	2575	2576	2577	2578	2579	2580	2581	2582	2583	2584	2585	2586	2587	2588	2589	2590	2591	2592	2593	2594	2595	2596	2597	2598	2599	2600	2601	2602	2603	2604	2605	2606	2607	2608	2609	2610	2611	2612	2613	2614	2615	2616	2617	2618	2619	2620	2621	2622	2623	2624	2625	2626	2627	2628	2629	2630	2631	2632	2633	2634	2635	2636	2637	2638	2639	2640	2641	2642	2643	2644	2645	2646	2647	2648	2649	2650	2651	2652	2653	2654	2655	2656	2657	2658	2659	2660	2661	2662	2663	2664	2665	2666	2667	2668	2669	2670	2671	2672	2673	2674	2675	2676	2677	2678	2679	2680	2681	2682	2683	2684	2685	2686	2687	2688	2689	2690	2691	2692	2693	2694	2695	2696	2697	2698	2699	2700	2701	2702	2703	2704	2705	2706	2707	2708	2709	2710	2711	2712	2713	2714	2715	2716	2717	2718	2719	2720	2721	2722	2723	2724	2725	2726	2727	2728	2729	2730	2731	2732	2733	2734	2735	2736	2737	2738	2739	2740	2741	2742	2743	2744	2745	2746	2747	2748	2749	2750	2751	2752	2753	2754	2755	2756	2757	2758	2759	2760	2761	2762	2763	2764	2765	2766	2767	2768	2769	2770	2771	2772	2773	2774	2775	2776	2777	2778	2779	2780	2781	2782	2783	2784	2785	2786	2787	2788	2789	2790	2791	2792	2793	2794	2795	2796	2797	2798	2799	2800	2801	2802	2803	2804	2805	2806	2807	2808	2809	2810	2811	2812	2813	2814	2815	2816	2817	2818	2819	2820	2821	2822	2823	2824	2825	2826	2827	2828	2829	2830	2831	2832	2833	2834	2835	2836	2837	2838	2839	2840	2841	2842	2843	2844	2845	2846	2847	2848	2849	2850	2851	2852	2853	2854	2855	2856	2857	2858	2859	2860	2861	2862	2863	2864	2865	2866	2867	2868	2869	2870	2871	2872	2873	2874	2875	2876	2877	2878	2879	2880	2881	2882	2883	2884	2885	2886	2887	2888	2889	2890	2891	2892	2893	2894	2895	2896	2897	2898	2899	2900	2901	2902	2903	2904	2905	2906	2907	2908	2909	2910	2911	2912	2913	2914	2915	2916	2917	2918	2919	2920	2921	2922	2923	2924	2925	2926	2927	2928	2929	2930	2931	2932	2933	2934	2935	2936	2937	2938	2939	2940	2941	2942	2943	2944	2945	2946	2947	2948	2949	2950	2951	2952	2953	2954	2955	2956	2957	2958	2959	2960	2961	2962	2963	2964	2965	2966	2967	2968	2969	2970	2971	2972	2973	2974	2975	2976	2977	2978	2979	2980	2981	2982	2983	2984	2985	2986	2987	2988	2989	2990	2991	2992	2993	2994	2995	2996	2997	2998	2999	3000	3001	3002	3003	3004	3005	3006	3007	3008	3009	3010	3011	3012	3013	3014	3015	3016	3017	3018	3019	3020	3021	3022	3023	3024	3025	3026	3027	3028	3029	3030	3031	3032	3033	3034	3035	3036	3037	3038	3039	3040	3041	3042	3043	3044	3045	3046	3047	3048	3049	3050	3051	3052	3053	3054	3055	3056	3057
------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

dramei *Fata ursului*, pe scena Teatrului Național din București, Voiculescu ținea să precizeze, cu referință directă la necazurile lui ca dramaturg: «*Mai am în manuscrise cteva piese cu subiecte din lumea savanților și care, chiar dacă nu vor fi reprezentate, vor vedea lumina tiparului*».

Găsim aici una dintre puținele declarații ale scriitorului cu privire la laboratorul său de creație și nota ambiguă în care ea se produce lasă loc presupunerilor de tot felul, fără să ne indice stadiul de elaborare în care se găseau, la data respectivă, aceste lucrări teatrale anunțate. Depășise oare Voiculescu, în acel moment, simpla schițare a unor proiecte? S-ar părea, oricum, că, indiferent de faza mai incipientă sau mai avansată de redactare, autorul *Ursului* își configurase atunci cadrul spiritual și de creație, din care, pînă la urmă, după îndelungi filtrări și succesive transformări, avea să se infiripeze peste ani *Demiurgul*, unul dintre puținele titluri voiculesciene, dacă nu singurul, ce nu beneficiază în manuscrise de înfățișarea întregului travaliu al realizării artistice.

Cercetarea caietelor de creație voiculesciana ne dă posibilitatea să identificăm, încă din etapa cînd scriitorul definitiva pentru tipar manuscrisul volumului său de poeme *Prigă*,

începutul unei piese de teatru (un rezumat în proză al intrigii și primele trei scene din *actul I*) axată probabil pe ideea responsabilității morale a omului de geniu. Ar fi prea mult să vedem aici, într-un proiect destul de vag, mai mult enunțativ, prima versiune a *Demiurgului*, dar n-ar fi exclus ca iresponsabilitatea dementă a lui Oscar Fală să fi trecut, în timp, prin nu se știe ce straniu transfer, în impulsul «*neomnesc*» ce-i mîină pe profesorul Mușatin și pe colaboratorul său Claudius, în *Demiurgul*, spre «*o abstracție*» și «*o răceală ucigașă*». Evident, însă, *Eftanasia* (propunînd chiar prin titlul ei o dezbatere morală, schițată dealtfel din plecare) evolua spre alte sensuri pe care în *Demiurgul* doar poate Lucian, într-un alt stadiu de elaborare, le-ar fi putut incorpora. Rudimentar configurat, în *fragmentul* la care ne referim, conflictul dintre *tată* și *fiu* se anunța deja dramatic și el avea să devină vital în *Demiurgul*.

Reproducem acum acest *text*, sub un titlu mai adecvat problematicii expuse pînă în momentul la care s-a oprit redactarea, spre a oferi cititorului ocazia să urmărească singur posibilele mutații dintre un *proiect* și o *operă* definitivată, situate de-a lungul aceluiași fir ideatic.

O GLORIE A ȘTIINȚEI

Inginer Oscar Fală, profesor universitar, faimos în toată lumea pentru studiile lui asupra aeroplanului, inventatorul unui aparat de zburat Aquila, ajuns la tip III, e o minte ascuțită și un savant fără pereche, însă toate aceste calități sunt contrabalansate de o mulțime de defecte: slăbiciune de caracter, instabilitate, impulsivitate, aplecare spre viții și mai cu osebire spre băutură — femei. La vîrsta de 18 ani cînd era încă sărac, un biet student, luptîndu-se să iasă deasupra a sedus pe actuala lui soție, Noemi, dintr-o familie nobilă, unde era preparator...

(În primul an au un copil). Soția părăsește casa și duce lipsuri și mizeria împreună cu Fală, susținîndu-l, întărîndu-l, ajutîndu-l cu tot sufletul și toată inteligența ei... Copilul cu o hereditate încărcată, dar din pricina tatălui, care și el moștenise din străbuni o țară nervoasă. Copilul este un dement precoce, cu accese din ce în ce mai dese. Oscar ajuns celebru uită tot ce a făcut soția pentru el, îi cheltuiește averea moștenită, o abandonează, duce o viață de plăceri, de aventuri, de stricăciuni, întreținută de succese științifice datorită talentului său înnăscut.

Au trecut 15 ani cînd din nou face o escapadă; fuge la Paris cu o tînră studentă; [astfel] lipsește vre-un an sub motivul că studiază invenția sa, aeroplanul Aquila, care trebuie perfecționat. Aparatul însă, construit gata, era în casa soției lui, închis în atelier împreună cu toate planurile.

Soția le păzește ca pe o comoară căci prețuiește încă pe omul scăpărător de geniu, pe prințul științei, cu toate păcatele lui. Pentru el, dar mai ales de a nu mai avea copii, ca și cel dintîi, a renunțat la toate bucuriile maternității și poartă cu durere grija acestui copil dement, care cere acum o supraveghere continuă... mai ales din [partea] mamei. Într-o zi, [copilul] scăpînd de sub supraveghere, pătrunde în atelier

și distruge tot aparatul și planurile. Mama este disperată, dar ține secretul — pe ascuns toată ziua lucrează să așeze bucățică cu bucățică și să lipească planurile rupte.

În acest timp Fală înșelat și părăsit de tinăra studentă care nu era decît o aventurieră, compromis acolo, pleacă în țară dar se ascunde...

* * *

ACT[UL] I

Vechiul birou al lui Fală, acum salonașul doamnei Fală. În fund, ușa la atelier. La dreapta, ușa de intrare. La stînga două uși: cea din față duce în odaia copilului.

Scena 1

DOAMNA FALĂ, MEDICUL

DOAMNA FALĂ: Am mare nădejde în injecțiile astea. Pare să-i facă mult bine.

MEDICUL (*cu amărăciune*): Da, doamnă, v-am spus că boala nu se poate cu nici un chip vindeca... Nici măcar ameliora. Pentru mine singura ieșire rămîne tot casa de sănătate, unde se pot lua toate măsurile de supraveghere. Nimeni nu ne garantează că un nou acces nu poate izbucni peste o zi, un ceas. Demența precoce...

DOAMNA FALĂ: Te rog, să nu-mi mai vorbești niciodată despre asta[,] Doctore, este copilul, copilul meu și nu mă despart de el. Nu-ți închipui că tot dorul meu de mamă, înăbușit în chip voit, de spaimă să nu mai dau naștere la alți nenorociți, tot acest instinct s-a strîns asupra acestui unic copil? Unic și nenorocit din vina noastră, a părinților, care i-am sădit dinainte de naștere răul și nenorocirea.

MEDICUL: Dar vă este cu neputință să-l îngrijiți.

DOAMNA FALĂ: Oh, numai liniștit să fie!... Îl îngrijesc de o mie de ori mai cu drag decît aș îngriji o floare într-un ghiveci. Îl pun în fotoliu și îl hrănesc, îl culc în pat și-l adorm, îl iau de mîna și-l plimb...

MEDICUL: Dar cînd o veni un nou acces?

DOAMNA FALĂ: Nu mă mai îngrozî!... (*Cu un suris ademenitor*); Atunci d[oc-torul], prietenul nostru încercat, aleargă și ne scapă...

[*Medicul*] *ți sărută mîna lung și pleacă. Rămasă singură Noemi vine la birou, trage repede saltarul, scoate o casetă cu bucățele de hîrtie și se apucă să le potrivească, cîte una, pe un petec de hîrtie, pe care sînt deja lipite cîteva. Este un plan, rupt în bucăți, pe care [ea] încearcă să-l reconstituie. Copilul stă lîngă ea pe un fotoliu, abătut, dar nemișcat. Sună cineva. [Ușa] se deschide și intră bătrîna cameristă împreună cu altă servitoare.*

Scena 2

DOAMNA FALĂ, CAMERISTA

[CAMERISTA]: O doamnă dorește să vă vorbească.

DOAMNA FALĂ: Ce dorește?

CAMERISTA: Nu mi-a spus decît că vine de la Paris.

DOAMNA FALĂ (*îi tremură mîinile și glasul*): Ea, te rog, pe Sandu și treci în odaia [alăturată]! (*Stă pînă camerista intră. Se uită bine; închide ușa.*) Ioano, pof-tește pe cucoana aici[!] (*Strînge repede planul, închide caseta și le bagă în saltarul [biroului]. Intră o tinăra femeie, cu părul retezat, cu înfățișarea îndrăzneată. Toate trăsăturile îi sînt strînse ca de o ciudă ascunsă. E foarte liberă însă și foarte emancipată. E frumuseică, se așează singură în fotoliu.*)

Poetul V. Voiculescu
în postura amficio-
nului.

Scena 3

DOAMNA FALĂ, VERA

VERA: Doamnă nu te mira, eu te cunosc de mult. Sunt o mare (cu o ironie nebănuită) admiratoare a soțului d[umii]tale.

DOAMNA FALĂ: Îți mulțumesc, închipuindu-mi că tocmai pentru asta te-ai ostenit, ca să-mi aduci vești de la el. De mult ați sosit de la Paris?

VERA (ironică): Cum, nu știți nimic, nu vă scrie?

DOAMNA FALĂ (tulburată, însă ținându-se): Ba da, dar credeam că-mi trimite prin d[umnea]ta un mesaj deosebit.

VERA (cu intenția de-a [o] răni adînc): O, nu! Nici nu s-a gîndit măcar o clipă la asta!

DOAMNA FALĂ: Atunci?

VERA: Am trăit împreună cu el... (reluînd): Adică am fost mult timp aproape de el, aproape tot timpul cît [a] stat la Paris, și credeam că v-ar interesa (iarăși ironic) să aflați de la mine cîte ceva despre marele nostru inventator, cea mai mare glorie a științei noastre.

DOAMNA FALĂ: Îți mulțumesc! Ați spus cît ați stat la Paris... Acum nu mai este acolo?

VERA: Cum, nu știți? Nu v-a scris? Și eu care credeam să aflu de la d[umnea]ta!

DOAMNA FALĂ: Ce să aflați?

VERA: Unde este?

DOAMNA FALĂ: Cum, unde este?

VERA: Nimic, nimic? Văd că nu știi. E de prisos. (Se scoală să plece).

DOAMNA FALĂ: D[omnișoa]ră, te rog, ai pătruns aici nechemată, de nimeni, totuși nu poți pleca fără să-mi dai o lămurire. Ce vrei?

VERA: Dacă ai ști cine sunt, ai mai vrea lămuriri?... (Se uită scrutător în ochii doamnei Fală). Sunt Vera Salinsky... (D[oa]mna Fală rămîne netulburată, nu pricepe.) Sunt studenta cu care a fugit Oscar Fală la Paris.

DOAMNA FALĂ (după o mică tăcere): În acest caz de bună seamă că nu mai am nevoie de nici o lămurire din partea d[umii]tale.

VERA (*uitându-se la ea cu oarecare interes*): Ești din rasa celor tari? Dacă ai fi așa m-ai interesa. După cum te închipuiam, din cite-mi spusese el despre d[umnea]ta, erai nesuferită. Se vede că a mințit. Mișel, ca totdeauna[!]

DOAMNA FALĂ (*fără aere de demnitate afectată, superioară*): Domnișoară, nu te-am chemat, nici nu te rețin[!] Și nu dau voie nimănui să vorbească astfel despre soțul meu, pe care îl stimez și îl iubesc.

VERA: Chiar dacă ai ști ce isprăvi a mai făcut?... Asta e frumos[!] Minciună și iar minciună, peste tot[!] (*Se așează pe fotoliu iar*). Și zici că-l iubești? Pentru că te-a momit și te-a luat de la părinți ca să te batjocorească apoi, să te înșele și să se urce, pe cînd tu te afunzi în întuneric[?] Crezi că asta este tărie, să spui mereu că ești mulțumită, că ești demnă, că iubești, că stimezi pe un mișel cînd în fundul sufletului — ce-n fund, chiar în față[!] — îl urăști[?]

DOAMNA FALĂ (*tot liniștită*): Liniștește-te, te rog d[omnișoa]ră[!]... (*Vrea să sune să vie servitoarea*).

VERA: A, nu plec[!] Trebuie să-ți smulg masca[!] De ce pretinzi că-l iubești și că-l mai stimezi pe acest nerușinat destrăbălat, care ți-a pătat numele, ți-a mîncat averea, a avut zeci de amante, a petrecut, a băut[?] ..

DOAMNA FALĂ: D[omnișoa]ră[!]... (*Sună și vrea să intre în odaia copilului*).

VERA: A, nu. Să nu vie servitoarea. Nu plec. Am să-[i] spun ei tot ce știu, am să tip...

(*O pauză. Vine servitoarea. Doamna Fală o concediază*).

DOAMNA FALĂ: Ei, bine, d[omnișoa]ră șezi și varsă-ți focul[!] Văd că ești tulburată, agitată... Dacă-ți pot fi de folos cu ceva explică-te[!]

VERA: A, nu vreau milă, nici compătimire. Vreau să te fac atît, să recunoști că ai suferit și suferi pe nedrept din partea acestui om nevrednic.

DOAMNA FALĂ: Nu uita că este o glorie a științei, una din mințile cele mai ascuțite, care aproape a ingenunchiat problema zborului.

VERA (*din ce în ce mai agitată*): Fugi, fleacuri[!]... Asta nu-i slujește decît tot pentru vanitate, ca să cîștige, să aibă trecere, să capete stimă și bani, să cucerească femeii, glorie, gloria... Nu-mi mai vorbi! Eu l-am studiat de mult și de aproape. Sunt poloneză ca și el și-i cunosc firea... Vă știu toată povestea chiar din gura lui. Cum te-a cunoscut în casa părinților tăi, boieri bogați. Cum te-a amețit și te-a luat de acolo. Anii ce i-ai suferit în mansarda din strada Izvor, unde munceai alături de el, îl cirpeai, îl ajutai ca să se urce sus... Ți se părea că ambiția lui e aurul cel mai curat... Vai, ce scîrbos aliaj[!]... Pe urmă, cînd a ajuns... Cum te-a terfelit, cum te-a minjît; zeci de amante, chefuri, datorii, moștenirea ta păpată...

DOAMNA FALĂ: Dacă le știi pe toate astea, de ce mi le mai spui?...

VERA (*ieșită din fire*): Ca să afli că le știu și alții și să-ți stric prefăcătorie, să nu mai pretinzi că-l iubești și-l stimezi. Voi, femeile astea slabe, stricați bărbații[!] Dacă i-ai fi stat în față de-atunci ca un egal, ca un superior ce trebuia să fii, nu ajungea aici. L-ai pierdut cu bunătatea, cu slăbiciunea. Trebuia să-i faci educația, corecția, ca unui copil, ca unui dement. (*D[oa]mna Fală tresare*). Noroc că n-ai avut copii, că i-ai fi stricat, i-ai fi pierdut și pe ei. Credeți că păstrați onoarea ascunzînd ca pisicile scama sub citeva ghiare de pămînt[?]...

DOAMNA FALĂ (*suride cu amărăciune*): De ce nu i-ai făcut-o d[umnea]ta, în urmă[?] Sau, dacă ai știut că este așa, de ce l-ai primit să te iubească[?]

VERA: Prea tîrziu!... Nu m-a iubit. A fost un capriciu de instabil. La Paris a avut alte amante. Acum a fugit cu alta. Nu știi unde este?

DOAMNA FALĂ (*îi urmărește cu patimă mișcările și vorbele*): A fugit cu alta? Unde?

VERA: Nu știi?!... Ești o proastă! Îți meriți soarta! (*Iese pe ușă trîntind-o. După o clipă se întoarce iar, bagă capul pe ușă și întreabă furioasă*): Și n-ai face dacă-i putea un rău. L-ai ucide?... Nu?... Ești o proastă[!] (*Iese*).

DOAMNA FALĂ: Sărmana fată[!]...

Cercetarea metodică a manuscriselor dramaturgice ale lui Voiculescu dezvăluie — cum arătam deja — un laborator de creație deosebit de insistent, cu numeroase reveniri și meandrice episoade, cu reluări târzii într-o altă schemă conflictuală a unor idei obsesiv explorate artistic, ceea ce confirmă opinia generală a criticii potrivit căreia scriitorul a abordat lumea teatrului doar în chip accidental și oarecum experimental.

Pe un alt plan decât cel al unei comedii de situații și o piesă precum *Gimnastică sentimentală*, elaborată într-o primă versiune încă din august 1945, înainte de cea de a doua variantă, definitivă, a *Priegiei* (datată: «1946, mai 20, Buc[urești]») și aproape imediat după

ce terminase redactarea inițială a unei alte comedii, încă inedită, *Trandafir agățător* (doar între 20—29 iunie 1945), își găsește neașteptate, preîmpurii sugestii, într-o proiectată dezbatere morală încă din 1930 în prospectul unei piese ca *Rădăcina de micșunică*, pe care Voiculescu l-a abandonat într-o fază incipientă. Echivo-curile «gimnasticii sentimentale» se rezolvau în *Rădăcina de micșunică* sau trebuiau să se rezolve, mai bine-zis, într-un conflict mult mai linear, la vârsta adolescenței, prin șocul invizibilei verișoare Emily, element echivalent, în *Gimnastică sentimentală*, fantezistului Moldovian. Un lector atent recunoaște cu ușurință identitatea «situațiilor»:

RĂDĂCINA DE MICȘUNICĂ

ACTUL I

Scena I

Băiatul și fata așteaptă să vie verișoara lor, Emi[ly]. Săr[bătoare].

Sună și intră coșarul, adus de servitoare: o htdă, cu rochia poclilită pe ea. Spaima tinerilor, cearta lor, că snt fricoși: fata acuză pe băiat, băiatul pretinde că ea l-a speriat cu țipetele ei, nu coșarul. La urmă se consolează că o întâlnire cu coșarul aduce noroc.

Sună iar: iar tumult. Intră mama care aduce daruri: e ziua de naștere [a] băiatului care a crescut ca un copil; deși mare de 18 ani poartă pantaloni scurți. Mama îi aduce cadou un mielf-]balansoar și un costum de haine cu pantaloni lungi[,] un volum de Jules Verne. Îl sărută pe frunte și-l mltngie pe părul lung.

Sună iar; intră d[omnu]l și d[oa]m[na] Cilibiu, cu alte daruri copilărești [;] copiii trec dincolo să se îmbrace și băiatul vine cu pantaloni lungi. D[oa]m[na] Cilibiu sare să-l sărute, el se opune cu spaimă. Deja de la intrare M-me Cilibiu izbutise să-l îmbrățișeze prin surprindere...

[* * Scena cu M-me Cilibiu, ctnd intră tnti și-l trage pe canapea lngă ea pe băiat:*

— Vreau să te domesticesc. Eu sunt cea mai bună prietenă a ta... Să-mi zici pe nume... Mimi... Să vii pe la mine... Am jucării frumoase... (*echivocuri*)

Cele [două] doamne vorbesc [;] felicitări. Copiii snt surprinși de întârzierea verișoarei Emily... D[oa]m[na] Cilibiu insistă ca băiatul să citească cartea pe care i-a adus-o cadou.

— Ce carte? întrebă el.

— O carte de educație.

— Am citit-o eu, nu face de el, răspunde înțepată fata. El e prea mic pentru ea. E prea grea pentru el ca s-o pătrundă...

— Vai, cum ai îndrăznit să citești tu o asemenea carte?

— Nu e pentru fete? Ca să-l apărăm pe Bubi, eu citesc toate cărțile înainte, așa cum la masa sultanilor primul ministru gustă mâncărurile ca să nu fie otrăvite. Padișahul nostru e astfel asigurat!

[D[oa]m[na] Cilibiu uitase dinadins M-me Chaterley. În mielul enorm de ciocolată e ascuns Boccaccio. Ciocnirea cu fata e de aici: fata îi înapoiază pe M-me Chaterley.]

Sună și intră tatăl, cu o mutră acră. Copiii sar pe el. El îi respinge rece și-i trimite în odăile lor. Apoi destăinuiește că a prins o corespondență între Bubi și verișoara lor Emi[ly], în care e vorba de căsătorie, de dragoste.

— Copilării[,] încearcă mama să zică.

— Ce copilării dragă, din copilării ies încurcăturile și nenorocirile.

— Trebuie să fiți tari[,] *intervine d[oa]na Cilibiu*, să apărați copilul de miasme.

Tatăl bănuiește că copilul e un stricat, care sub aparența copilăriei duce o viață perversă. Spune

Sosește și Moș Nicu, fratele mamei[,], care ține la copii și le cunoaște sufletele. Copiii se destăi-

Sosește și d[omnu]l Kirtop, un bătrîn libidinos care face curte d[oamn]ei Cilibiu. E profesor de

Se instituie un adevărat consiliu de familie caricatural. Ce să facă. Se propune remediul rădăcinii

Mama se schimbă subit și primește tirgul cu seninătate, fără pudoare, avînd în vedere interesul odraslei.

— Fugi, dragă, alea sînt perverse, sare M-me Cilibiu. Îți ia copilul. Lasă că-l suge

Moș Nicu încearcă să le readucă la sentimentul pudoarei. Mama se gîndește atunci la o fetiță neștiu-

M-me Cilibiu e mereu în contra, avînd în vedere primejdiile, excesele sexuale la care fata nu s-ar

— Să ne gândim puțin[,] zice ea. Ce ziceți de Pachita?

Gesturi de oroare la toți

— Dragă[,] bine îmbrăcată, stilată, dăscălită... Lasă că mă însărcinez eu cu asta.

Sună și vine Pachița.

Te miră că ești de-acuma mai pur ca o oglindă
 În care nu rămâne nimic din ceea ce trecut
 C'ai aters chip, umeri, lorate pornește să te prină
 Și mâinilor luciferi de diavoli de lut.

Te zămisleau, de ingen ^{din spuma} ~~poziție~~ malicini?
 Gemenchi de magdalena ~~de~~ ^{de} crest
 Ci' n apriga suflare de fărâșuri a labrin
 Te-a poleit. Durea în anul ei turt.

Dar straniu în ~~luna~~ ^{luna} nu uită dulcea oră.
 Când ~~de~~ ^{de} ~~se~~ ^{se} ~~afară~~ ^{afară} în lătur molătească perdea
 Săpăta doar ^{la} maramă sa goală: aurora
 În arderet ca lampa lui Aladin ardea

Drumecă 15 km ora 20-25
 din

— Dă-i o rochie de-a dumitale și pune s-o tundă[!]

— Să-i dea și cu gaz, zice Moș Nicu.

Intră doctorul care spune că n-a aflat nici o umbră în sufletul băiatului. E pur și cast ca un copil mic. Simțurile dorm încă [în] el; viața liniștită, sportul, educația familiară și pe urmă temperatura. Copilul e ușor limfatic, deficient glandular.

Ce-i aia? întreabă M-me Cilibiu curioasă.

DOCTORUL: Deschide și d[umnea]ta o carte și citește ce-i lipsește unui băiat cu tendință spre îngrășare, moale...

M-me CILIBIU: ...Femeia[!]

DOCTORUL: Nu. Ci ce-i lipsește femeii. Bubi e temperament tîrzielnic. Lăsați-l să se dezvolte în ritmul lui. Glandele se trezesc rînd pe rînd; de ce să-l grăbiți artificial? Știți care-i visul lui, fericirea lui? Mi-a declarat-o adineauri...

M-me CILIBIU: Ce? Venus din Millo?

DOCTORUL: Cozonacul cu lapte, dimineața[!]

M-me CILIBIU: Cum?

DOCTORUL: Da. Îi suprimasem cozonacul care-l constipă și-l îngrașă. Ei bine, nu visează, nu rîvnește decît cozonacul.

MAMA: Dragul mamei[!]

M-me CILIBIU: Mîncă-l-ar mama[!]

Sunt chemați copiii. Tatăl totuși anunșă că pe verișoara Emily a oprit-o să mai vie, a rupt relațiile, fata a și plecat în provincie.

M-me Cilibiu și d[omnu]l, pleacă; ti petrece tatăl. Mama plînsă se duce în odaia ei.

Intră servitoarea îmbrăcată ca mama. Cel dintîi care se pîcălește e tatăl; apoi băiatul, care o îmbrățișează și apoi fuge cu oroare... Pachița în ramele [sic!] mă-sii.

Moș Nicu: Are, băiatul, simțul incestului.

În fine, încheiem acest excurs documentar prin manuscrisele teatrale ale lui Voiculescu, încredinșînd tiparului încă două «texte» aparținînd vastului său laborator de creație, evidențiind jocul ideilor poetice, seriozitatea scriitorului în substanța ideatică a pieselor sale.

Despre relația dintre proiectul piesei *Achile* și primul «*tablou*» al poemului dramatic *Pribeaga*, intitulat, dealtfel, în prima lui variantă (din 1943) «*Asemeni lui Achile la Skyros*», am mai avut ocazia să discutăm. Reproducem acum *textul* spre clarificare.

[ACHILE]

Actul I: Achile la Skyros

*Tabloul I: Peștera lui Chiron. **

CHIRON[,] PELEU[,] THETYS[,] apoi GLAUCON.

Chiron, bătrînul, e înțeleptul centaur[,] educatorul lui A[chile]. Stă singur[,] cîntă din liră.

Sosesc Thetys și Peleu[,] părinții lui Achile, care e plecat cu alți tineri centauri la vînaătoare. Thetys cere [lui] Joe cum să-l scape pe Achile de moarte. Un oracol

* «*Sc[ena] 1*

Chiron cu un grup de alți centauri veniți în vizită. Unii în piciorare, cîțiva culcați, vorbesc despre război, vînaătoare și buruienile de leac. Chiron pansează rana unuia, altuia [ti] dă să bea un leac. Din cînd în cînd se uită spre fund cu mîna strășină și ascultă. Unii centauri îl întreabă despre copiii lor aduși la el pentru educație, despre hrana lui Achile. Ei sînt, împreună cu copilul Achile, la vînaătoare. Îi așteaptă și se miră că întîrziează. Apoi lasă tot[,] pune un buciul la gură și dă zvon. Ecourile umplu fundul muntos... Repetă chemarea. Cîrînd se aud hohote și nechezuri, tropote care se apropie din ce în ce și în galop se prăvălește în scenă o ceată de tineri centauri în frunte cu Achile.

Sc[ena] 2.

Achile biruitor i-a întrecut la fugă și a sosit cel dintîi, deși aduce în spate un pui de leu vînat de el și-l aruncă la picioarele lui Chiron, care se pornește să-i certe că a[u] întîrziat. Tinerii și Achile

prevestește că Troia nu va cădea pînă ce nu va veni Achile pe cîmpul de luptă, dar că și acesta va trebui să moară. Pentru asta Odiseu și Nestor vin să-l ia la Troia; îl caută.

Chiron povestește despre firea focoasă a băiatului, isprăvile lui de vitejie, setea lui de glorie și lupte. Se înțeleg să-l ascundă. Dar unde? Nicăieri nu e mai bine decît la curtea regelui din Skyros, preschimbat în fată, ascuns printre cele 3 fete ale acestuia și roabele lor. Dar cum să-l înduplece pe Achile să primească? Bineînțeles spunîndu-i adevărul și mai ales încercîndu-l într-o intrigă de dragoste cu fata cea mare a regelui Xantos[,] care [cu] vrăjile ei să-l efemineze, să-l robească. Thetys are să roage pe Joe să găsească alt mijloc pentru căderea Troiei. Dar trebuie să se grăbească deoarece Odiseu și Nestor au pornit să-l caute și vin să-l înflăcăreze pe tinăr și să-l ia cu ei la Troia. Deja sosește Glaucon[,] iscoada lui Odiseu, ca un copoi să ia urmele. Peleu și Chiron îl expediază înapoi cu cuvîntul că-l vor aduce chiar ei în tabăra grecilor, mulțumind lui Odiseu și Agamemnon pentru marea cinste ce face unui copilandru, chemîndu-l în glorioasa lor tovărășie de eroi.

După plecarea lui Glaucon, Chiron trimite un centaur să-l aducă pe Achile și continuă sfatul cu Thetys și Peleu.

ACTUL II

La curtea regelui din Skyros.

REGELE, REGINA, CELE TREI FETE și 6 ROABE, THETYS, PELEU, CHIRON, DOUĂ FETE RĂZLETE apoi.

Grădini, boschete, jocuri de apă, parc. În fund marea. La ridicarea cortinei toate fetele în grup, jucîndu-se, hîrjonîndu-se. Din grup se desfac două care îmbrățișîndu-se pe după mijloc dispar în boschet. Celelalte le urmăresc cu pismă. Le strigă, le împiedică confidențele. Intră Regina care le cheamă pe toate să continue jocul. Vine și regele. Vorbesc amîndoi despre voia bună și înțelegerea dintre tineri. Laudă frumoasa purtare, noblețea, gingășia nouăi [*sic!*] venite, pe care n-o mai deosebesc dintre fetele lor (*înadins nu o desemnează*). Nu se știe care e Achile travestit. Fetele se plîng că cele două surori fug de ele, se ascund, țin taine. Perechea vine și ingenunche în fața Reginei și [a] Regelui, spunînd că ele sînt acum mari și nu se mai pot juca cu copii[i]. Regina le silește să se îmbrățișeze pe toate și să se împace. Se aduc gherghEFELE și se așază la umbra unui copac idilic. Cînd un vestitor din turn anunță că se vede departe pe mare o corabie, venînd spre Skyros. Mișcare, agitație, porunci de pază. Coboară din navă Odiseu, Nestor, Nearc; se închină cu daruri și cer ospeție.

Își iau unul altuia vorbele din gură ca să povestească infierbîntați peripețiile, cum Achile a ajuns din goană leul și l-a străpuns cu lancea. Tocmai culegeau buruieni de leac cînd au stîrnit dintr-o vîgăună fiara. Și descarcă traistele cu plante: zîrnă, sunătoare, arnica.

CHIRON: V-ați adus bune leacuri cu care să vă tămăduiți de vîntăile bățăilor ce am să vă trag, hoinarilor! Nu sînteți buni decît de zbenguiei și joacă. Treceți la lecții!.

Plecarea oaspeților; rămas bun de la copii. [Chiron] îl ceartă pe Achile, care mînios îi răspunde și amenință cu lancea [pe] oricine ar îndrăzni să-l lovească.

Sc[ena] 3

Lecția de cîntec cu lira. Chiron îl ia cu binele, îl laudă și-i pune în mînă citara. Replicile tinărului la toate îndemnurile dascălului. Citara e o femeie, care-l deprinde cu purtarea gingașă și delicată cum se cere unui fiu de rege și de zeiță, îi mlădiază sufletul cum se mlădiază degetele pe coardă, îmbrățișînd-o ca pe o fecioară și ascultîndu-i armoniile învață să asculte inimile oamenilor.

Achile răspunde că femeile ca și citara moleșesc brațele și mîinile. El preferă grupurile tovarășilor centauri și încordarea mușchilor decît a coardelor. Un trup de bărbat este de o mie de ori

ACTUL III

Palatul. O serbare. Odiseu povestește isprăvile din războiul Troiei — episod din Iliada — ridică în slăv[i] faptele eroilor nemuritori, laudă pe Ajax, pe Patrocle, pe Agam[emnon] etc... Înflăcărarea cuprinde toată asistența și Odiseu caută cu ochii care este Achile, dar nu-l poate descoperi dintre fete. Regele deplinge că e bătrîn și n-are decît fete.

Se începe un balet. Odiseu se preface entuziasmat de frumusețe [și] neavînd altceva smulge sabia lui scumpă și o zvîrle în mijlocul baletului. Fetele încremenesc. Dară una[,] repede se pleacă și [o] ridică, îi încearcă lama și și-o încinge. Grecii sar. Iată [pe] Achile[,] eroul care va doborî Troia. Fata regelui[,] care-l iubea fără să știe[,] se agață de gîtul lui. El își rupe rușinat vestimintele de fată. Se desprinde robiei și se îmbracă cu cele ce-i întinde șiretul Odiseu. Pune coiful cu semnul...

Atunci cînd semnalăm planul dramei în versuri *Ion-Vodă*, redactat la 13 septembrie 1951, nu identificasem încă toate elementele proiectului. Intuiam însă, chiar și din acele însemnări parțiale, caracterul simbolic și

inițial al piesei în viziunea voiculesciană. *Notele* pe care le publicăm aici vin să întregască respectivele aspecte și să probeze încă o dată că scriitorul își construia parabolic universul.

[ION VODĂ]

« Scena între Golia și Ion în tabără, cînd îl îndupleca să se predea. Apologia pe care i-o face Golia, asemuindu-se pe el cu Iuda, pentru ca Ion să rămiie mare [și] nebiruit, altfel în actualele împrejurări va fi strivit. Golia îl salvează ca să revie iar pe tron, căci cu geniul lui va vrăji din nou pe turci. Drama lui Golia, care e șerpuitor, mlădios, cu superioritatea D[omnu]lui[,] care e dintr-o bucată. Fierul trece prin foc[,] unde se căleşte[,] se face sirmă, dar tot pentru sabie de Damasc se pregătește. Așa și Ion[,] prin toate cîte a trecut, a trecut ca să ajungă domn. Cu asta scapă de Doamnă și pruncul care trebuie și el să domnească. El n-a trăit decît uniform clipa domniei, să fie Domn, n-a ieșit din ea; că și acum să rămiie Domn... Un singur țel: tronul.

mai mlădios decît lemnul încovoiat sau ca corpul fecioarelor; ele sînt ca și căprioarele, nu au alt rost decît să fie vîinate.

Chiron îi spune că mai tîrziu are să simtă și el fiorurile, dorul dragostei. Nu, răspunde A[chile], eu nu iubesc decît pe amicul meu Patrocle, de care m-ați despărțit cu răutate și viclenie.

Chiron îi vorbește despre știința conducerii oamenilor; va fi rege, va cîrmui. Așa cum cîntă și scoate armonie din liră, va cînta din obștea încredințată lui...

ACHILE: Poporul nu e o liră cu coarde, ci un trup uriaș alcătuit din sute de mii, pe care el are să le lege cu voința lui aruncîndu-se pe el ca pe un centaur; are să-l ducă și să-i strunească nu spre armonie, ci spre glorie în virtutea luptelor.

Scena 4.

Se aud cîteva concănituri și se lasă sub privirile ridicate ale tuturor un corb enorm pe un suport special al lui. Conversație între el și Chiron care știe limba păsărilor.

— Bun sosit Koras! (*gadina concăne*) Copii, fiți gata, bunul Koras care ne străjuie așezarea ne vestește oaspeți de seamă!

Chiron trimite doi centauri să-i întîmpine și să-i aducă în timp ce rînduiesc jîlturile și băncile pe scenă.

Scena 5.

Cei dinți cu Thetys și Peleu.

Îi primește Chiron care-i recunoaște și-i salută pe nume. Sare Achile și îmbrățișează înfocat pe maică-sa, apoi pe tatăl său. Se bucură că a[un] venit să-l ia acasă, s-a săturat de aspra educație ce-i dă bătrînul. Îi e dor de acasă, de Patrocle, de lume. După o conversație despre progresele făcute de fiul lor...

Teoria Domnului — oricum, oricind, oricît, o spadă dreaptă care taie ca să facă bine, taie ca să facă [și] rău.

Teoria omului — un copac care crește strimb poate face un rod otrăvitor.

Golia — multiplu, cu spaime, cu îndoieli, cu nădejdi, cu uri și întoarceri.

Ce aromată liniște de noapte

Se crapă-n cer boboc de lună nouă

Privește săgetatul șoim

Vezi, a rămas aripa — dar zborul nu e-n ea.

Un boier îl învață să stoarcă biruri [mari]. Vodă răspunde că țara e sleită, nu mai are de unde. Boierul îi aduce pilda vacii care ascunde în uger laptele. Storci și nu mai vrea să-i dea drumul. Atunci bați ugerul, cum îl bate vițelul cu capul, ca să dea drumul laptelui [pitit].

— Voi sințeti lupii, nu vițelii, răspunde Vodă.

Reproșurile boierului:

— Os de Domn, dar numai os.

Nici inimă, nici minte domnească nu-i în el.

El n-a ieșit din prezent. Chiar în trecut el tot voința domniei a trăit, ca un nebun care nu iese din sminteala lui. Și acum tot așa trăiește. Voința de a rămîne Domn. Nu știe de altceva. N-are trecut. Nu se gindește la viitor. Vremea și întortochelele, mlădierile ei.

În Vodă — un hăndrălău.

Boierii — suveici ce țeș pinză de intrigi.

Boier suveică.

Paianjen ce-ntinzi plasa de-aici la Istambul.

Domnul are putere să deoache (aluzie la pățania solului polonez). Are comori ascunse în — Rodos (cînd este silit să capituleze și cere să fie înfățișat sultanului).

Domnii fugiți, maziliți, se-ntorc ca niște strigoi să sugă singele țării.

Act[ul] I. Să nu se uite agentul ardelean. Un tablou la Saitanoglu. Intriganți localnici dintre grecii istambulenii, atît la Ion în casă cit și la Saitanoglu.

De-ți faci ucenicia domniei la Stambul.

Te scoatem grabnic calfă și-n frunte cu trei tuiuri.

Bei gospodar pe tronul Moldovei te trimitem.

Intriga cu Saitanoglu, supărat pe Chiajna că nu i-a dat fata.

Privirea lui spăimoasă și ochii tunători.

Boierii cu zavistii și popii cu zizăni[i] pișicheri.

Lumea lui Voiculescu se compune din esențe și multiple semnificații ideatice pe care scriitorul le-a dobîndit printr-o nemijlocită și deplină experiență existențială. Poezia, proza sau dramaturgia *operei* sale sînt fațete posibile ale aceleiași oglinzi prismatice în care artistul se înfățișează nestînjinit și adesea netransfigurat, pentru că el nu își desăvîrșește o proiecție ideală, ci își trăiește pînă la ultimele consecințe *creația*.

Nicolae FLORESCU

JURNAL

Grigore C. MOISIL

Scrisori din Turcia

Pe vapor, în drum spre Istanbul.

ÎN ANUL 1945, GRIGORE C. MOISIL ERA profesor la Universitatea din București. Ocupa de 4 ani catedra de „Analiză superioară și logică matematică”, nou înființată pentru el. Își începuse cariera universitară la Iași; acolo predase timp de 10 ani diverse capitole ale matematicii, acolo devenise conferențiar, profesor.

Războiul se încheiase. Țara se afla în plină perioadă de tranziție. Evenimentele, care aveau să răstoarne monarhia și să transforme România într-o republică populară, se succedau cu repeziune.

În momentul instaurării guvernului de largă concentrare democratică, sub președinția Dr. Petru Groza, în 1945, se hotărăște trimiterea ca miniștri plenipotențieri în străinătate a unor profesori universitari progresiști, care, datorită patriotismului, culturii și inteligenței lor, vor

duce la bun sfârșit îndatoririle ce li se încredințau. Astfel, matematicianul Simion Stoilov a fost numit la Paris, psihologul Mihai Ralea la Washington, filologul Iorgu Iordan la Moscova, esteticianul Tudor Vianu la Belgrad, iar Grigore C. Moisil la Ankara.

În ziua de 12 aprilie 1946, noul ambasador pornește cu membrii ambasadei spre Turcia. În intervalul de doi ani și jumătate, cât a durat misiunea, Grigore C. Moisil a fost confruntat cu o viață total diferită de cea dusă anterior. Se găsea într-o țară străină, avea o nouă preocupare, înlocuise mediul științific cu cel diplomatic.

Turcia se afla într-o perioadă de transformări. Kemal Pașa Atatürk, fondatorul Turciei moderne, murise în 1938. Succedase la cîrma țării İsmet İnönü, avusese loc războiul, în

urma căruia Turcia se încadraseră net în blocul apusean. Începea perioada războiului rece.

Ankara, noua capitală a țării, aleasă de Atatürk pentru poziția ei geografică în centrul Anatoliei, luase locul Istanbulului, primul oraș al otomanilor de la năvălirea lor în Europa. Se afla în plină construcție. Cuprinzând sectorul administrativ, ministerele, legațiile, dar abia începând să-și ridice lăcașurile de cultură și artă, părea o capitală artificială. Oraș de podiș stepic, era lipsit de frumusețea magnifică a Istanbulului.

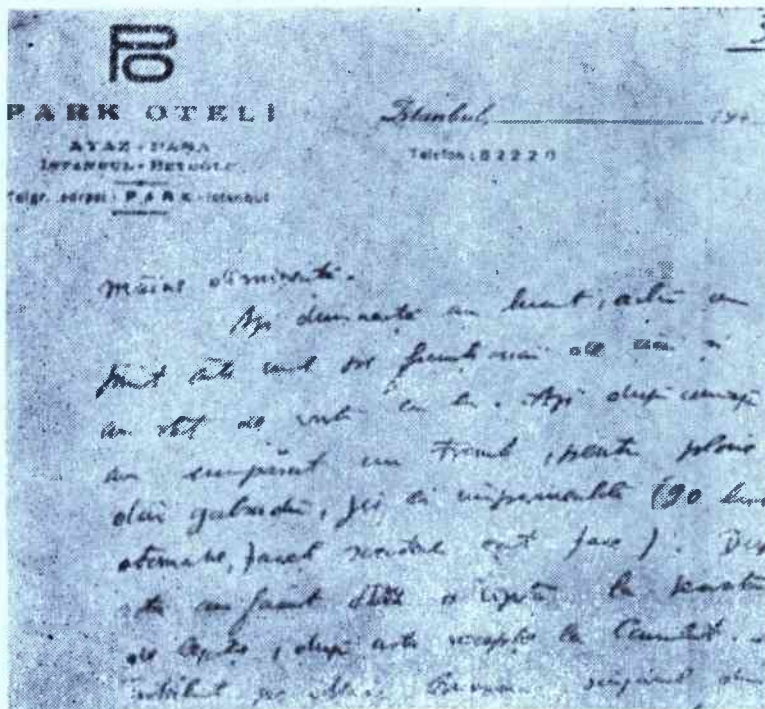
Viața corpului diplomatic se petrecea între cancelarie, unde se îndeplineau treburile curente ale unui oficiu diplomatic, și numeroasele recepții, vizite, mese, cocktail-uri, care prilejuiau întâlniri utile, dar țineau loc și de teatru, cinematograf sau alte distracții, aproape inexistente în această tînără capitală.

Noua meserie nu i-a dispăcut lui Grigore C. Moisil. Îi oferea ineditul unei îndeletniciri noi care îmbina munca de informare, pentru a fi la zi cu situația politică internațională, cu obligativitatea unei vieți mondene. Cereau tact și suplețe. Grigore C. Moisil a reușit să se acomodeze, privind totuși cu umor, oarecum din afară, particularitățile, șabloanele legate de eticheta și protocolul proprii vieții diplomatice, astăzi desuete.

Correspondența de la Ankara cuprinde 162 de scrisori, dintre care 110 de la Grigore C. Moisil și 52 de la familie. Numărul relativ mare de misive păstrate de tată și fiu se datorează legăturilor foarte strînse între membrii familiei Moisil, compusă din tatăl, mama, o soră și 3 frați, toți căsătoriți. Grigore C. Moisil simțea nevoia de a împărtăși alor săi faptele vieții zilnice, în special mamei sale, ținută în pat de o paralizie. Legătura dintre mamă și primul născut fusese dintotdeauna foarte puternică.

Așa cum în anii tinereții Grigore C. Moisil scrisese regulat părinților de la Paris și Roma, unde se afla la studii, relatîndu-le amănunțit luarea de contact cu viața matematică din străinătate, tot așa, acum, la 40 de ani, simțea nevoia de comunicare cu toți ai săi. (Chiar și cu Zoica, prima lui nepoată, care abia învăța să scrie și să citească.)

Din păcate, meseria de diplomat cere discreție, altă asupra problemelor importante, cit și asupra celor mărunte. Acest specific, cit și existența cenzurii turce, îl obligă pe noul ambasador să trimită cel mai adesea relatări anodine asupra stării sănătății, vremii, deplasărilor.

Aproape nimic despre greutățile întâmpinate, despre situația dificilă pe care începe s-o aibă cînd administrația turcă află, după proclamarea Republicii Populare Române, că Grigore C. Moisil este membru al Partidului Comunist Român.

Momentele dezagreabile sînt depășite de optimistul care era Grigore C. Moisil, grație umorului și — poate părea curios — grație matematicii, pasiune statornică a vieții sale. Nu a încetat să facă matematică nici în noile condiții de existență. Descori cînd se întorcea seara, tîrziu, de la un dîneu oficial, se retrăgea în biroul său și lucra cîteva ore spre a se recrea. La Ankara a conceput și redactat cîteva lucrări publicate ulterior în țară. Mai există, tot de atunci, o lucrare încă netipărită.

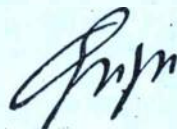
Alegerea scrisorilor a fost făcută spre a se completa biografia matematicianului. Ele sugerează imaginea vieții duse de el la Ankara, vădesc afecțiunea față de familie și umorul lui nedezmîniț.

Correspondența de la Ankara dezvăluie cititorului un Grigore C. Moisil sentimental, care, la maturitate, în condiții deosebite de viață, nu încetează de a face parte integrantă din clanul familiei Moisil.

Viorica MOISIL

Sărutări tuturor foarte multe dela Viorica și dela mine.
Sărutări și Floricichii, și lui Emil, și Zoichii, și lui
Annie, și lui Ionel, și lui Tanti Zoe, și lui Tanti Vichi,
și lui Luță, și chiar lui Gică și Cochi. Pe mama și pe
tata Vă sărut de foarte multe ori

Park Oteli

Istanbul,
15 Aprilie 1946

Mico¹ dragă, tată² dragă,

Avem norocul deosebit de a Vă putea scrie repede: Vasul „Transilvania”³ pleacă
mîine; viitoarea scrisoare trebuie s-o așteptați peste vreo lună de zile.

Drumul l-am făcut foarte bine. De la București la Giurgiu cu automotorul nostru,
pe care l-ați văzut în gară; n-am băgat de seamă cînd am ajuns.

De la Giurgiu la Rusciuc am trecut cu un remorcher, pe o Dunăre liniștită, dar
cam întunecată de nori. Iarăși foarte scurt.

La Rusciuc e un foarte simpatic consul, la care am luat masa cu toții seara. Mai
înainte, Directorul regional=Rezident regal, la noi în țară, ne-a plimbat la o fermă
din apropiere.

Noaptea am dormit în tren și a doua zi dimineața am ajuns la Sofia.

D. Barcianu, Ministrul nostru la Sofia, ne-a primit foarte călduros, ne-a plimbat
prin tot orașul, ne-a invitat la masă și la amiază și seara. E un om foarte amabil.
Și-a amintit cu multă plăcere de timpul cînd a lucrat cu tata la Budapesta.

După amiază D. Barcianu a aranjat o recepție cu cîțiva universitari din Sofia:
matematicieni și d. Gherasimov⁴. Gherasimov a întrebă mult de tata și de Emil⁵
și s-a întreținut aproape tot timpul cu Matei⁶ (turcologul lui Emil).

De sîmbătă seara și pînă azi, luni dimineața, am călătorit cu trenul pînă aici la
Istanbul. Am ajuns pe o vreme splendidă.

Astă seară am vrut să Vă telefonăm, dar era linia deranjată. Mai încercăm și mîine
dimineața.

Azi dimineața am lucrat, adică am primit cîte unul pe funcționarii de aici și am
stat de vorbă cu ei. Azi după amiază am cumpărat un trențel pentru ploaie, din gabar-
dină, zic ei impermeabilă (90 lire otomane, faceți socoteala cît face). După asta am
făcut o vizită la Secretarul de legație, după asta recepție la Consulat. Am întîlnit
pe Mircea Buescu, singurul dintre cei pe care cred că-i cunoașteți. L-am întîlnit și
pe Vlădescu-Olt care și el, bineînțeles, îi trimite tatii respectuoase salutări.

Deasemeni au venit fotografii și m-au fotografiat, ziariști cărora le-am dat o foarte
poetică declarație.

Orașul abia l-am zărit. Mîine luăm masa pe vaporul „Transilvania” și spre seară
plecăm la Ankara. Miercuri dimineața sperăm să fim la Ankara.

¹ Elena Moisiu, mama lui Grigore C. Moisiu.

² Constantin Moisiu, profesor de istorie, arheolog și numismat, tatăl lui Grigore C. Moisiu.

³ Vaporul „Transilvania” făcea în acea vreme curse regulate pe ruta Constanța—Marsilia.

⁴ Teodor Gherasimov, șeful cabinetului numismatic al Muzeului de Antichități din Sofia.

⁵ Emil Condurachi. Viitorul academician se căsătorise în 1937 cu Florica Moisiu, sora lui Grigore C. Moisiu.

⁶ Ion Matei, atașat de presă la Ambasada din Ankara, specialist în istoria Turciei, azi cercetător la Institutul de studii sud-est-europene.

Stăm la Park Oteli, două camere, baie, terasă spre mare. Foarte frumos la văzut. Acum e seară. Se văd peste mare luminile de pe celălalt țărm, al Asiei mici, la Scutari.

Încercați să scrieți și prin poștă, o carte poștală și o scrisoare. Încerc și eu, din Ankara, să vedem cât timp face.

Vă trimit câteva lucruri.

Telefonați D-nei Constante⁷ imediat (cel mai bine la amiază) ca să-i dați o scrisoare pentru mine. Vaporul pleacă înapoi spre Istanbul în ziua a doua de Paști. Aștept vești de la toți. Eu scriu numai un exemplar pentru toată lumea.

Vă sărutăm pe toți de foarte multe ori. Mama să se îngrijească bine, când oi veni în concediu s-o găesc încă și mai sănătoasă decât cînd am lăsat-o.

Multe, multe sărutări,

VIORICA și GRIGRI

P.S. V-am telefonat acum dimineața (la 11 și 10 dimineața) și n-a răspuns nimeni. Mă duc să-mi cumpăr niște pălării.

GR. C. MOISIL

Vă trimit ziarele cu pozele mele și declarația.

2

Ankara, 22 Aprilie 1946

Mico dragă, tată dragă,

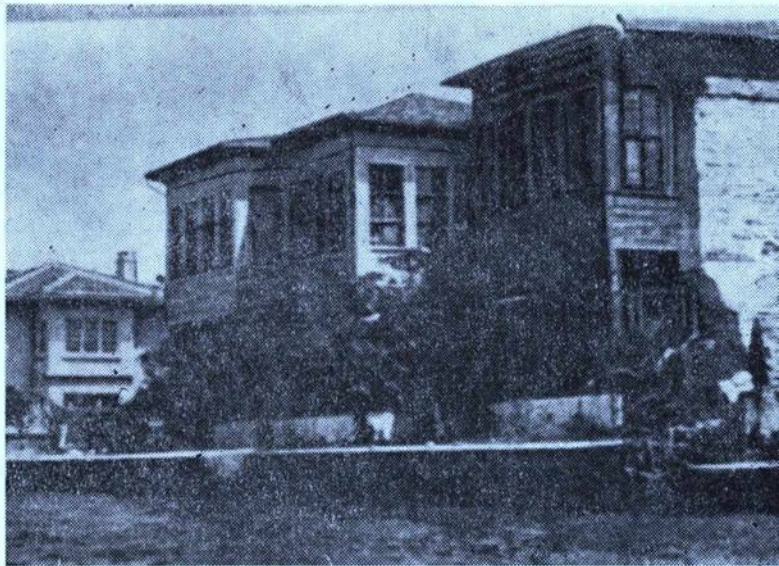
Iată-ne bine instalați aici, de aproape o săptămână. Am sosit excelent cu Expresul „Anatolia“, miercuri dimineața. Am călătorit în condiții foarte bune. La Istanbul ne-am oprit o noapte (în noaptea cînd V-am telefonat); ajunși luni dimineața în Istanbul, am plecat marți seara și astfel de miercuri, cum V-am spus, suntem aici.

Locuința noastră e foarte draguță. La parter e o sufragerie și două saloane, la etaj dormitorul, biroul și două salonașe. Viorica și-a bătut capul mai multe zile cu aranjamentul, mai mutînd dintr-o odaie într-alta ba un scaun, ba un dulap, ba un tablou, așa că acum e pe gustul ei. Eu mi-am aranjat cărțile și am început să-mi aranjez hîrțiile.

Sîmbătă seara am avut aici o primire pentru Înviere. Am ascultat la Radio slujba religioasă dată de Radio-București și apoi am mîncat cu toții împreună, cu toți funcționarii români și am stat de vorbă pînă pe la 4 dimineața. Ieri am dormit o mare parte din zi.

Am fost primit de Ministrul de Externe și acum aștept să fiu primit de Președintele Republicei. Asta o s-o aflați din ziare și de la Radio.

De ieri, cum ați văzut, se poate telefona. Uneori însă e telefonul ocupat, alteori e deranjat așa că nu putem stabili o zi sau oră fixă. De aceea nu Vă mirați dacă nu primiți vești prea regulate. Iarăși, Vă rog, de cîte ori Vă telefonez sau primiți o scrisoare, dați un telefon și D-nei Constante (3.26.56) să aibă și ea vești. (Bineînțeles o

Casa din Kanlica.

⁷ Julieta Constanța, soția lui Constantin Constante — părinții Vioricăi Moisil, soția lui Grigore C. Moisil.

rugămintele analoage i-am scris-o și ei). Viorica i-a scris tot azi și D-nei Constante. Cred să primiți scrisorile în același timp.

Azi văd că e o zi splendidă. Un soare frumos. Vă scriu des-de-dimineață (adică pe la 9 1/2). Acum mă duc nițel pe la cancelarie, să vedem ce mai e nou.

Vă sărut pe toți, pe toți de multe ori.

GRIGRI

Scrieți pe adresa *Moisil Romanya Sefareti Ankara*.

Notați și comunicați-mi ziua când ați primit scrisoarea mea. Peste câteva zile Vă scriu o carte poștală. Să vedem care vine mai repede.

3

[carte poștală]

Ankara, 24 aprilie 1946

Mico dragă,

Am fost ieri seară pe deal și am admirat Ankara luminată de sărbătoare (era „sărbătoarea copilului”). E neînchipuit de frumos. Orașul e așezat pe deal, așa că de sus se vede toată valea cu multe lumini, parcă ar fi pietre prețioase. Toată valea pare o imensă bijuterie. Viorica era încântată, eu deasemeni.

Așteptăm prezentarea scrisorilor de acreditare.

Suntem bine, sănătoși. Sperăm să avem vești de la Voi.

Sărutări

GRIGRI

4

28 aprilie 1946

Mico dragă, tată dragă,

Exact când am scris și Viorica și eu cite o scrisoare supărată că nu ne-ați scris nimic, exact în ziua aia am primit de la tata o scrisoare și ne-am bucurat foarte mult.

Foarte mult ne-am bucurat că credeam că ne-ați uitat. Am băgat de seamă că nu ne-ați uitat, dar nu ne-a scris tata timp de o săptămână. N-ar fi foarte mare lucru, dar nu ne-a scris nimic nici altă săptămână mai înainte.

Ne bucurăm că sunteți bine. Am aflat de flegmonul lui Ionel.⁸ Sper că i-a trecut cu totul.

Noi aici stăm foarte bine. E o vreme frumoasă. Peste zi, când e soare, e foarte cald. Seara se răcorește, noaptea e frig de-a binelea.

Ceea ce e impresionant e că e soare și lumină. Azi, pe la amiază, am ieșit să ne plimbăm pe jos. Era așa de călduț că a trebuit să ieșim în talie.

Viorica a fost puțin plictisită: ea are un rinichi căzut în jos. Nu e nimic grav, dar are din când în când dureri. I-a spus doctorul că ar trebui să se îngrase, ca să se fixeze rinichiul. Eu nu mi-am închipuit că rinichiul mobil se moștenește de la soacră la noră. Vezi!

Eu am lucrat multă matematică în ultimele zile. Am mai și avut câteva mese. Ne gândim să plecăm la Istanbul săptămâna viitoare, să ne mai plimbăm puțin. N-am mai mers cu trenul de aproape o lună de zile.

Scrieți-ne să știm ce mai faceți. Noi Vă scriem uneori, dar nu prea des, că suntem bine și când e cineva bine nu scrie prea mult.

Vă sărut de multe ori

GRIGRI

P.S. În săptămâna asta fiind Sft. Caterina m-am gândit mult la bunicuța.

⁸ Ion Moisil, frate mai mic al lui Grigore C. Moisil.

Légation Royale de
Roumanie en Turquie

Ankara
Duminică 28 aprilie 1946

Flori⁹ dragă, Emil dragă,

Vă scriu pe adresa mamei că poate o să citească scrisoarea întâi altcineva pentru ea.

Noi suntem complet organizați aici: ieri am cumpărat și o mașină. E un Nash mare, beige (alte detalii tehnice nu mă pricep să dau), e frumoasă, încăpătoare și merge domol, nici nu se simte. Viorica e într-al nouălea cer de bucurie, dar se ține demnă, nu se uită tot mereu la ea, ci stă cuminte și se bucură.

Avem impresia că portocalele pe care Vi le-am trimis de Paște s-au pierdut. Nu știu exact cum dar cel care le-a luat probabil le-a uitat pe vapor. Ce să-i faci. Se-nțimplă. Altă dată o să avem grijă mai multă. Ne pare rău numai de Zoica¹⁰.

În privința lui Jean Dumitrescu, proprietarul meu, nu cred că trebuie să vă spe-riati, că nici nouă nu ne lua banii decât pe 6 luni.

Eu cu „Transilvania“ o să vă trimit o procură, s-o aveți la îndemină.

Spune-i Zoichii că i-am cumpărat o minge, s-o aibă. Deocamdată se joacă M-me Îngeraș cu ea, dar îi e frică să nu spargă lămpile.

Am văzut prin gazete că Emil și Tata îi dau înainte cu Societatea Numismatică. Aici mulți oameni au crezut că vine Ambasador tata, numismatul și se bucurau. Azi a și fost unul să-i evaluez o monedă antică, ceea ce bine înțeles n-am prea putut s-o fac.

Miine prezint scrisorile de acreditare. După asta avem oameni la masă.

Acum stau și lucrez liniștit. E duminică și bine și Îngeraș se mișcă prin casă și e bucuroasă.

Sper că sunteți cu toții bine.

Telefonul nostru este: Ankara 6882. Linia e uneori stricată, alteori e bună. Eu n-am apucat să vă telefonez de o săptămână, Viorica a reușit însă să vorbească ieri, mie mi-a spus ieri că e ocupat; mai încerc miine. Duminica e mai greu.

Vă sărut de multe ori pe toți și pe mămica mea, care sper că e sănătoasă și voi-nică și pe Zoia mică și pe toți.

GRIGRI

6

30 Aprilie 1946

Mico dragă, tată dragă,

Mi-am început meseria: ieri după amiază am prezentat scrisorile de acreditare.

În frac și cu joben am fost luat de niște automobile, împreună cu ceilalți membri ai misiunii și am fost duși la Palat, de către doi înalți funcționari de la Ministerul de Externe de aici (Viorica ședea la fereastră și se uita).

Nota bene: în momentul plecării a plouat și imediat după aceea a ieșit un soare splendid așa că peste cinci minute, când am ajuns la Palat nu mai ploua deloc, ci era soare și lumină. O să vă trimit fotografii, când or fi gata.

La Palatul Președintelui Republicii, compania de onoare, muzica a cântat *Trăiască Regele*. Apoi audiența de prezentare. După asta un pahar de șampanie. La ieșire *Trăiască Regele* și întoarcerea acasă cu același ceremonial.

Acasă am oferit celor de la Ministerul de Externe de aici un pahar de șampanie.

Seara am primit pe toți membrii români, recepție intimă. Am mâncat, am stat de vorbă, pe urmă am dansat. S-a terminat la 3 noaptea.

⁹ Florica Moisil-Condurachi.

¹⁰ Zoe (Zoica, Zoîța), fiica lui Emil și a Floricăi Condurachi, născută la 23 august 1940. S-a căsătorit cu arheologul Aurelian Petre, actualmente lector la Facultatea de istorie, București.

Să știți că Radio Ankara emite pe românește seara la 8,45, afară de duminică, când emite la 8,30.

Vă sărut de foarte multe ori pe toți

GRIGRI

7

6 mai 1946
Ankara

Dragii noștri

Nu V-am mai scris de mai multe zile fiindcă am fost foarte ocupați. Facem și primim vizite dimineața și după amiaza. Eu mai lucrez și la cancelarie câteva ore pe zi, și acasă, ca să mă pun la curent cu treburile. Viorica mai merge prin magazine și cumpără ba scrumiere, ba chestii de agățat prin casă, ba cite o sticlă sau aparat absolut necesar gospodăriei, ba altele.

Am mai și ieșit seara de câteva ori pe la restaurante; ieri am fost și la curse.

Aici e bine că e casa montată aproape în întregime, așa că nu e nevoie să cumpărăm decît foarte mici completări.

Noi mîncăm aici foarte bine. Nici nu putem spune cite lucruri bune sunt. (*Nota bene*: lucrurile aici sunt foarte scumpe dacă le traducem în lei românești). Am trimis data trecută două lădițe cu portocale pentru familii, dar am impresia că s-au pierdut pe vapor: din Istanbul au plecat dar la București n-au mai ajuns. Ne pare rău de plăcerea Zoichii.

Oamenii pe aici sunt foarte simpatici și îndatoritori. De o lună de zile, de cînd am plecat, ne simțim excelent. Batem în lemn, de deochi.

Meseria a început să mă intereseze și să-mi placă.

Nu știu cît fac scrisorile de aici pînă la Voi. Telefonul a fost stricat, de cînd am vorbit cu mata. Dacă nu primim vești o să Vă telegrafiez.

Noi ne pregătim de 10 Mai; vreau să dau acestei serbări toată solemnitatea. Avem vreo 300 de invitați, după amiaza, între 6 și 8. După asta vrem să mergem la Istanbul, să așteptăm venirea „Transilvaniei”; poate ne aduce scrisori de la Paris și putem să Vă trimitem vești mai rapid. Cu „Transilvania” o să trimit și o procură lui Emil și una lui Anie.

Vrem să știm ce mai faceți? Ce mai face mămică mea? Umblă prin casă? E mai bine? Mi-i foarte dor de ea. Să fie cuminte și sănătoasă și veselă și bine dispusă, că eu sunt cuminte și mă simt bine și Viorica e drăguță și dulce.

Multe sărutări Zoichii cea mică. Vă sărut de foarte multe ori, pe mama și tata mai întâi. Cu mult, mult drag.

GRIGRI

8

8 mai 1946
seara

Mico dragă, tată dragă,

Ieri am fost foarte veselă că am putut vorbi la telefon. Am încercat aproape două săptămîni și lucrul nu ne-a fost cu putință. Era mereu linia deranjată. Așa că Vă imaginați bucuria noastră cînd am putut vorbi. Întîi a vorbit Viorica la ea acasă

și, văzînd că reușește, mi-a telefonat și mie la birou și V-am chemat.

Noi în ultimele zile primim vizite. Eu am terminat vizitele pe care aveam să le fac și acum primesc vizite. Viorica mai are de mers la D-na Saracioglu, soția Președintelui de Consiliu și la D-na Hassan Saka, soția Ministrului Afacerilor Externe. Apoi are audiență la soția Președintelui Republicii.

Poimîine avem mare recepție de 10 Mai, de la 6 la 8. O să vie foarte multă lume. Am trimis vreo 300 invitații.

Eu citesc cu sfînțenie ziarele, ascult tot astfel radio. Precum vedeți am o grămadă de ocupații.

Avem mare noroc că oamenii cu care am plecat sunt simpatici și drăguți. Deasemeni cei de aici, de la Minister și de la alte Ambasade și Legații sunt foarte simpatici. Aveam de gînd să mergem la Istanbul pentru vaporul „Transilvania“, dar tocmai atunci o să fie un banchet, așa că o să stăm aici.

Ieri am auzit la radio despre rezolvarea chestiei „Transilvaniei“. Atunci am convocat pe loc pe toți membrii Ambasadei și am mers la un restaurant și am oferit șampanie.

Avem în fiecare zi cîte unul sau doi invitați la masă.

Cam asta e tot. Ar fi de dorit să scrieți și voi cîteva rînduri cu poșta. N-am primit pînă acum nimic.

Rog pe toți să considere că scrisorile pe care ți le scriu mătăle și tatii le scriu pentru toată lumea și deci să-mi răspundă unul cîte unul. Evenimentele nefiind prea numeroase mi-i greu să le povestesc de mai multe ori la fel. De aia le scriu odată pentru toți și le trimit pe adresa Voastră.

Îmi pare bine că Ionel s-a mutat și suntem curioși să-l vedem instalat.

Viorica e cuminte și drăguță și se simte bine. La amîndoi, avem impresia că ne priște clima. Nu e nici praf, nici fum. Înălțimea aproape 1000 metri.

Sărutări multe

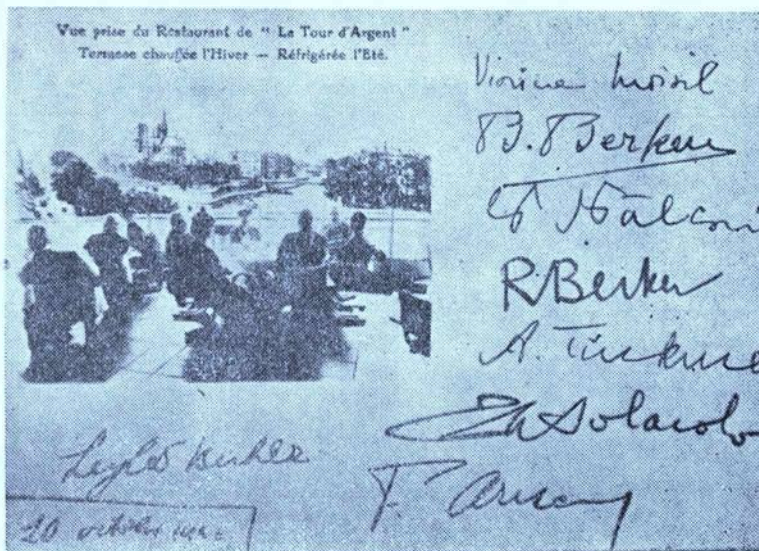
GRIGRI

9

11 mai 1946

Dragii mei,

Ieri fiind 10 Mai am avut mare sărbătoare: recepție după amiaza, de la 6—8; au fost vreo 200 oameni: tot corpul diplomatic din localitate, ambasadorii, miniștrii plenipotențieri și ceilalți cu doamnele, mai mulți membri ai guvernului. Se pare că a fost un mare succes. Lume multă, au venit aproape toți invitații.

Seara colonia română a rămas și am dansat și am stat de vorbă pînă noaptea târziu.

Ieri dimineață șeful protocolului ne-a prezentat felicitări din partea Președintelui Republicii.

Eu acum sunt cu vizitele. Am terminat primul rînd, vizitele pe care le fac eu ambasadorilor și diversilor înalți funcționari din Min[isterul] Afac[erilor] Străine. Sunt aproape gata cu vizitele pe care mi le fac mie miniștrii plenipotențieri și însărcinații cu afaceri ai diferitelor state. Viorica e și ea aproape gata cu vizitele: a fost la D-na Ismet İnönü, la nevasta Președintelui de Consiliu, la nevasta min[istrului] afac[erilor] str[ăine], la nevestele ambasadorilor.

Miine ne mai odihnim și luni plecăm la Istanbul, unde vrem să stăm vreo săptămînă să vizitez și eu orașul, că pînă acum nu l-am văzut. După asta ne întorcem aici și începem o serie de dejunuri și dineuri. După asta, cu vaporul următor, cred că spre sfîrșitul lui iunie vrem să venim la București pentru vreo trei zile-patru (cît o sta vaporul).

Cam astea sunt planurile ce le avem. Acuma să vedem cum le-om aranja.

Noi n-am primit nici o scrisoare de la voi. Viorica a primit ieri o scrisoare de la Zizi ¹¹ și eu una de la niște funcționari din Minister. Am fost vesel că s-au gîndit la mine.

Dacă cumva aveți nevoie de ceva doctorii, scrieți pentru cele ce nu sunt în București, căci cele ce se găsesc revin mai ieftin la București ca aici, din cauza valutei (chiar dacă la București sunt extrem de scumpe). Eu sper să n-aveți nevoie dar zic și eu așa.

Interesați-vă cînd pleacă „Transilvania” spre Istanbul și trimiteți scrisori multe. Vă sărutăm de multe ori

VIORICA și GRIGRI

10

Ankara, 13 Iunie 1946

Mico dragă, tată dragă,

Azi am primit o scrisoare de la Emil, Florica și Zoica. Am fost foarte veseli. Am constatat mai întîi de toate că primele scrisori au fost de la cumnați: Anie și Emil (e vizibil că scrisoarea a fost scrisă de Emil și pe urmă a scris și Florica).

Noi suntem bine sănătoși. Ne ținem toată ziua de vizite, dejunuri și cocktail-party-uri. Ba într-un loc, ba într-altul. Ca în prima mea tinerețe.

Aici e vreme frumoasă. Plouă din cînd în cînd cite o ploaie care spală arborii și-i face strălucitori.

Cred că peste 3—4 săptămîni o să Vă vizităm, cu voia lui Dumnezeu. Pînă atunci o să Vă mai dăm cite un telefon.

Am constatat că Gică ¹² și Coca ¹³ nu s-au învrednicit să ne scrie. Suntem, cum se zice, foarte supărați.

¹¹ Elisabeta Popescu-Pera, sora Vioricăi Moisil.
¹² Gheorghe Moisil, fratele cel mai mic al lui Grigore C. Moisil, fizician, actualmente profesor la Institutul Politehnic din București.

¹³ Coca, fiica lui N. Davidescu, pe atunci soția lui Gheorghe Moisil.

Ne-a părut foarte bine că am primit scrisoarea Zoichii. Ne mindrim că serie așa de frumos. Îi scriem două rînduri și pentru ea.

Vă sărutăm

VIORICA și GRIGRI

11

Ankara
13 iunie 1946

[Scrisoarea e scrisă cu litere mari de tipar și bătută la mașină de Gr. C. Moisil]

DRAGĂ ZOICO,
ÎȚI SCRIM O SCRISOARE LA MAȘINĂ CA SĂ POTI SĂ O CITEȘTI SINGURĂ. SUNTEM FOARTE VESELI ȘI MÎNDRI CĂ AI ÎNVĂȚAT SĂ SCRII LITERELE MARI DE TIPAR. CÎND ÎNVEȚI ȘI LITERELE MICI, O SĂ-ȚI SCRIM O SCRISOARE ȘI CU LITERE MICI NE PARE BINE CĂ ȚI-A PLĂCUT MINGEA.
NU SCRIM MAI MULT CA SĂ NU TE OBOSEȘTI CITIND.
TE SĂRUTĂM CU MULTĂ DRAGOSTE

VIORICA ȘI GRIGRI

12

Ankara, 23 Iunie 1946

Dragă Floricel, Dragă Emil, Dragă Zoița,

Scrisoarea asta, ca toate, e scrisă pentru toată lumea, și ca atare o trimitem pe adresa Seniorilor, și înăuntru ne adresăm Vouă. Fiindcă am fost veseli că am primit o scrisoare de la Voi și Vă răspundem. Iar domnișoara Condurache așa de tare ne-a bucurat cu scrisoarea Dumisale, că i-am răspuns imediat personal; o scrisoare pentru Domnia-Sa, pe care cred că a primit-o, era scrisă la Mașină, cu litere mari, s-o poată citi singură.

Săptămîna asta am avut o vastă activitate: am început prin a avea invitați la masă. Patru dejunuri de 12 persoane, ca invitați 6 ambasadori, 4 miniștri plenipotențieri, 3 *chargés d'affaires*, și diferiți consilieri, atașați militari și navali etc. Asta e statistica. Asta a fost prima jumătate a săptămîinii.

În jumătatea a doua am avut mari festivități cu ocazia vizitei Președintelui Republicii Libanului: două serate și azi curse. În scurt, n-am șomat nici o zi. Cum spun eu « *je me fatigue à m'amuser* ».

Madame Îngeraș s-a dovedit o excelentă « *maitresse de maison* ». Prezidează masa între ambasadori (2 și cu soțul 3), vorbește englezește, face variate sporturi.

Fiindcă nu știu dacă ați aflat: Madame Îngeraș s-a apucat de călărie. Se duce în fiecare zi la manej și încearcă să se ție pe cal. E mîndră că reușește. Bineînțeles are la dispoziție o frumoasă gloabă pensionară, pe care, ca să i se dea mai multă importanță, ceașul o ține legată cu o frînghie. Biata gloabă stă tot timpul și se minunează că a fost ridicată la rangul de Bucefal și nu mișcă decît dacă îi arată cineva în fața ochilor o bucățică de zahăr.

De asemeni Madame Îngeraș ia lecții de șofaj. Încearcă să umble cu mașina. Bineînțeles, eu, fiind un om cu scaun la cap, nu accept să mă aflu în mașină în timpul exercițiului Dumisale. Așa că nu Vă pot da amănunte asupra acestei activități. Cînd voi fi sigur că nu e nici un pericol, mă Voi urca pe un deal să văd cum conduce la vale, fără teamă că o să se repeadă pe deal să-și « accidenteze » propriul său soț. Pînă atunci nu e în pericol decît șofeurul (asta e meseria lui) și nașul nostru (adică *Nash-ul nostru*).

Eu Vă sărut mult

GRIGRI

P.S. Nu arătați scrisoarea asta fam[ilie]i Constante. Am de gând să o copiez și s-o trimit și Domniilor Lor. Deci dacă le-ați arăta-o, ar crede că nu pot scrie scrisori diferite pe aceeași temă și mi-aș compromite reputația literară.

Pa

GRIGRI

Să nu uit: una din pălăriile mele obișnuite e cilindru. Toată lumea crede că țilindrul înalță. E inexact. Abia cu țilindrul se constată cit e omul de scurt: cit e omul, atita și pălăria.

Iarăși, ceea ce mă face să-mi amintesc de cum eram acum 20 000 ani, hainele mele sunt cu coadă. Eu sper că în curind se vor inventa fracuri cu coadă cu mașinărie, să ne putem agăța cu coada fracului de copac. O să fie excelent.

13

Ankara, 4 Iulie 1946

[la mașină, la 4 rinduri]

Mico Dragă,

Tata mi-a scris că acum poți citi. Deci ca să poți să-mi citești singură scrisoarea ți-o scriu la mașină. Dealtfel scumpa și iubita mea nepoțică, domnișoara Zoicica, am aflat că citește foarte ușor, așa că la nevoie, te mai ajută ea.

Noi suntem bine sănătoși. Ieri am avut o recepție pentru presă. A fost lume, dar mult mai puțină ca la 10 Mai, fiindcă erau mai puțini invitați și fiindcă, ziariști fiind, erau oamenii mai ocupați în zi de lucru. Am stat însă mai mult și a fost mai distractiv.

Am primit o scrisoare de la tata și una de la Zoe ¹⁴. Dintre toți tata și cu Annie ¹⁵ scriu mai des. Am primit și de la Ionel o scrisoare lungă de tot. Și tanti Vichi ¹⁶ mi-a scris odată.

Noi avem de gând să mai mergem pe la Istanbul, poate pe la 10 iulie, să ne mai plimbăm puțin, că în ultima vreme am avut mai mult de lucru.

Pe urmă, mai târziu, venim și la București, dar nu știu încă pe la ce dată o să fie asta.

Aici la noi să știți că vremea e foarte bună. Nici pe departe nu e așa cald ca la București. Ziua, chiar dacă e cald, nu mergem decît pe sus și în casă e răcoare, mult mai răcoare ca la București. Seara e însă chiar foarte răcoare, de exemplu nu se poate ieși decît cu vestă și adeseori chiar cu pardessus.

Sărutări tuturor foarte multe de la Viorica și de la mine.

Sărutări și Florichii, și lui Emil, și Zoichii, și lui Annie, și lui Ionel, și lui tanti Zoe, și lui tanti Vichi, și lui Luță ¹⁷, și chiar lui Gică și Cochii.

Pe mata și pe tata Vă sărut de multe ori

GRIGRI

14

[nedatată]

Flori dragă, Emil dragă,

M-me Îngeraș a făcut o escapadă: a luat un avion și s-a repezit la Istanbul de unde s-a întors, bineînțeles, în ziua a treia. M-me Îngeraș a avut, cum Vă închipuiți, un noroc excepțional: nu știu dacă Vă amintiți povestea cu rabinul din Buhuși și cel

¹⁴ Zoe Nicolescu („Tanti Zoe“), mătușa lui Grigore C. Moisil, pe atunci profesoară de lucru manual

¹⁵ Ana Mănescu, soția lui Ionel Moisil.

¹⁶ Victoria Jormescu („Tanti Vichi“), farmacistă, mătușa lui Grigore C. Moisil.

¹⁷ Ilie Jormescu, soțul lui „Tanti Vichi“.

din Ștefănești (iată cum e povestea: doi se certau să știe care e mai sfânt: rabinul din Buhuși — sau cel din Ștefănești; și au căzut de acord să vadă care a făcut o minune mai mare! « Rabinul din Buhuși, a spus primul, a plecat la drum. S-a suit în căruță și a mers, a mers, a mers... Și a venit o ploaie mare, cu furtună și trăsnete. Și s-a rugat rabinul și a fost sfânt și s-a făcut minunea: în dreapta ploua, în stînga ploua, înainte ploua, înapoi ploua, însă unde era rabi nu ploua ». « Rabinul din Ștefănești, îi răspunde contraopinentul, a făcut o minune mult mai mare. A venit odată la el o fată, ce fată!, să-i ceară un sfat. Și i-a plăcut rabinului fata și pe el fata, că era dornică de învățătură, și cînd să se bucure rabinul și fata, și-a adus aminte rabinul că e seară și că e sîmbătă. Și atunci s-a rugat rabinul din Ștefănești să se întîmple o minune. Și s-a întîmplat minunea: în dreapta era Sîmbătă, în stînga era Sîmbătă, înainte era Sîmbătă și înapoi era Sîmbătă. Numai unde era rabinul și fata nu era Sîmbătă și s-au bucurat amîndoi de minune. »)

Copilul Grigore C.
Molsil cu părinții săi,
la Tulcea.

Tot așa M-me Îngerăș. A plecat la drum cu avionul de la Ankara la Istanbul. La Ankara era furtună, la Istanbul era furtună, numai unde umbla M-me Îngerăș nu era furtună. Și așa de mult s-a bucurat și s-a mîndrit M-me Îngerăș, că s-a întors cu trenul. Precum își oprise, dealtfel, biletele dinainte.

Grație acestei escapade a lui M-me Îngerăș am primit azi un teanc de scrisori și mult m-am bucurat că ne-ați scris la timp, dar le-am primit tîrziu. Eu zic de-acum să le scrieți și să le puneți la poștă, că ajung deseori mai tîrziu ca niciodată, așa de tîrziu ca atunci cînd vin repede.

Aș vrea să-l duci bine pe vulpea bătrînă. Frumosul Victoraș să fie cuminte și să-i atragi atenția că întotdeauna patima nouă scoate pe cea veche. Cît despre vulpea bătrînă, să stea să se usuce pînă după ce vei lua locul. Dl Ministru și Dl Subministru să nu-și inchipuie că tot ce e, ca în Franța, se mînîncă. Ei să fie de treabă și să acționeze cum era vorba. Cred că trebuie luat lucrul cu foarte puțină subtilitate și trebuie vorbit cu oamenii clar: dacă nu faceți cum zic eu, fac ca tata (asta e altă poveste: un om s-a dus la tîrg și i s-a furat măgarul. Atunci a pus anunț mare: « dacă nu mi se aduce măgarul pînă diseară, fac ca tata ». Hoțul a adus măgarul înfri-coșat și pe urmă l-a întrebant: ce-a făcut tatăl D-tale? La care, fostul păgubaș a răspuns: tata a cumpărat alt măgar). Povestea e bine cunoscută în Minister, unde am spus-o cînd mă mutam eu. Deci are toate motivele să-și producă efectul.

Eu Vă sîrut cu multă dragoste pe toți, fără nici o omisiune limitată.

Pa

GRIGRI

Mico dragă,

Îți scriu din restaurant de la Svilengrad, care e stația de frontieră între Bulgaria și Turcia.

Am trecut Dunărea alaltăieri, foarte confortabil, și pe urmă ne-am odihnit toată după amiaza de miercuri la Rusciuk, unde era foarte cald.

Ieri am stat în Sofia unde am fost din nou oaspeții la amiază ai lui Barcianu. Seara i-am poftit noi pe ei la un restaurant.

Am călătorit numai noaptea: miercuri spre joi de la Rusciuk la Sofia, joi spre vineri de la Sofia la Svilengrad.

Bineînțeles nu avem nici un fel de noutăți. Peste vreo trei ore plecăm spre Istanbul, unde, cu voia lui Dumnezeu, ajungem mâine, dis-de-dimineață.

Drumul a fost foarte comod și fără nici un fel de incident. Cam cald însă.

Aici, în, să zic: restaurantul gării, am mincat excelent și am băut un șpriț. Acum, neavînd ce face, precum vedeți, scriu scrisori.

Micuță dragă, să nu mai plîngi și să nu fii necăjită, că e bine și ne simțim excelent.

Vă sărutăm pe toți cu multă dragoste

VIORICA și GRIGRI

16

Vineri 23.8.1946
Istanbul

Mico dragă, tată dragă,

Precum V-am scris m-am întors la Istanbul pentru ziua de 23 August; avem o recepție pentru presă și diferite personalități din oraș.

Localul consulatului din Istanbul e mare și frumos. E fosta Legație. Acum tocmai așteptăm să înceapă să vină lumea. A pus Viorica o grămadă de lucruri bune de mincat pe masă. Eu sunt îmbrăcat și împopoțonat și așteptînd Vă scriu cîteva rinduri.

I-am scris și Zoichii, azi, de ziua ei, o scrisoare de felicitare la Predeal.

Să ne trăiască ani mulți și fericiți, să fie sănătoasă și voioasă și foarte norocoasă, că frumoasă și deșteaptă și cuminte se arată de acum.

Să-ți dea Dumnezeu și matale, micuțo, și tatii, viață lungă, că V-a venit rîndul să Vă bucurați și de nepoțică.

Vă sărut cu drag

GRIGRI

17

[scrisă la mașină cu litere de tipar]

ISTANBUL
23 AUGUST 1946

DRAGĂ ZOICO,

ÎȚI SCRITEM, VIORICA ȘI CU MINE, SĂ TE FELICITĂM DE ZIUA TA. ÎȚI URĂM SĂ CREȘTI MARE, SĂ TE FACI FRUMOASĂ ȘI DEȘTEAPTĂ, CUM TE ARĂȚI DE PE ACUM, SĂ FII CUMINTE ȘI INTELEAPTĂ SĂ-ȚI DEA DUMNEZEU NOROC, SĂ FACI BUCURIA ȘI MÎNDRIA MAMII ȘI TATII ȘI A NOASTRĂ, UNCHII ȘI MĂTUȘILE TALE.

NOI SUNTEM LA ISTANBUL (SAU CONSTANTINOPLE), AZI FIIND ȘI MARE SĂRBĂTOARE NAȚIONALĂ, AVEM MARE RECEPȚIE AICI, ȘI, ÎN GÎND TE SĂRBĂTORIM ȘI PE TINE.

SĂRUTĂRI FLORICHII ȘI LUI EMIL, SĂRUTĂRI MULTE ȚIE.

VIORICA și GRIGRI

18

Hotel Saint-Georges
Beyrouth
le 18 septembre 1946

Mico dragă,

În drum de la Ankara la Paris ne-am oprit o jumătate de zi în Beyrouth.

Aici e foarte frumos. Am avut o cameră cu balcon, cu vederea la mare, seara se vedea luna răsărind și un șir de locuințe luminate pe virful muntelui.

Ne-am plimbat prin oraș, am mâncat pe terasă și acum ne îndreptăm spre Paris.
E un port mare și frumos.
Cam asta e tot. Drumul a fost agreabil.
Scrisoarea asta, după toate socotelile, o să ajungă cu mare întârziere; peste vreo două săptămîni.

Vă sărutăm pe toți de foarte multe ori

VIORICA și GRIGRI

19

Paris 25 septembrie 1946

Mico dragă, tată dragă,
Am ajuns cu bine la Paris. Am stat întâi la Legație, în odaia lui Neculce¹⁸, fiindcă aici se găsesc foarte greu odăi. Am căutat o odaie timp de 3 zile. În sfîrșit azi am găsit odaia lui Ginel Băllan¹⁹, care pleacă astă seară din Paris și ne-a cedat odaia lui.

Aici orașul e plin numai de români care au venit la Conferință. Bineînțeles fiecare din neamuri găsește că orașul e plin numai de ai lui.

Am fost la teatru ieri seară și cred că o să continuăm cu teatrul în fiecare seară.

Viorica e foarte veselă că se plimbă prin Paris.

Vă scriu în grabă fiindcă pleacă curierul de București. *Telefonați des la Constante* fiindcă putem avea ușor vești telefonice de la ei. Dacă primiți scrisoarea luni, telefonați-i căci o să vorbim cu ei la telefon luni noaptea.

Nu mai avem vești de la voi de multă vreme.

Vă sărut de multe ori

GRIGRI

20

[carte poștală]

29.9.1946
Paris

Mico dragă, îți scriu din Paris, cu poză. Dacă ai de la Poștă or vrea, o să primești această carte poștală. Dacă nu, să-i pedepsească Dumnezeu. Aici e frumos și bine. Mie îmi place mult. Viorica se învață. Ne aducem aminte de toți și vă sărutăm

GRIGRI

21

6 octombrie 1946
Duminică
Paris

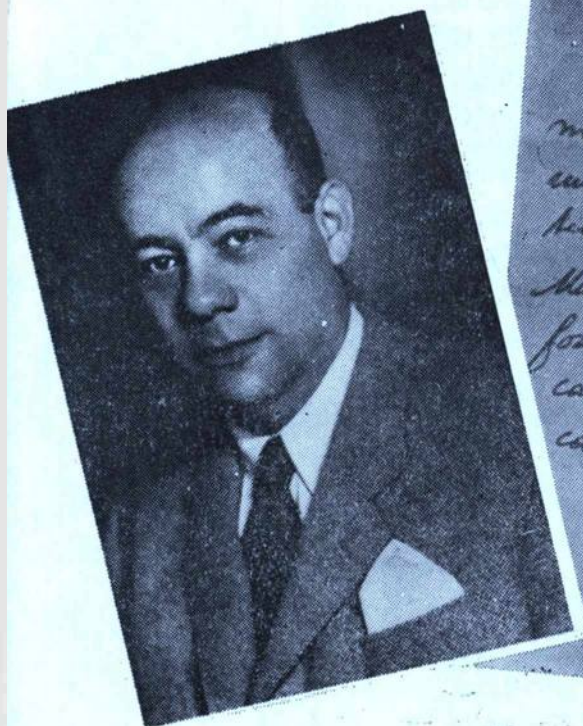
Dragii mei,

Am fost foarte veseli primind scrisoarea tatii și aflînd că sunteți bine. Sper că între timp Emil s-a înzdrăvenit. Am aflat cu multă bucurie că Zoița s-a dus la școală cu ghiozdanul și cu mintea limpede. Îi doresc mult succes pe acest drum pe care a pornit-o.

Noi mai stăm puțin aici, în Paris. După asta ne întoarcem, fie prin București, fie direct la Ankara. Dacă putem să mergem cu trenul special al lui Tătăreanu trecem prin București, dacă nu, nu trecem și venim spre Crăciun.

¹⁸ Mihail Neculcea (1901—1972), matematician, profesor la Universitatea din București.

¹⁹ Eugen (Ginel) Bălan (1904—1968), fost coleg de facultate, bun prieten al lui Grigore C. Moisil.

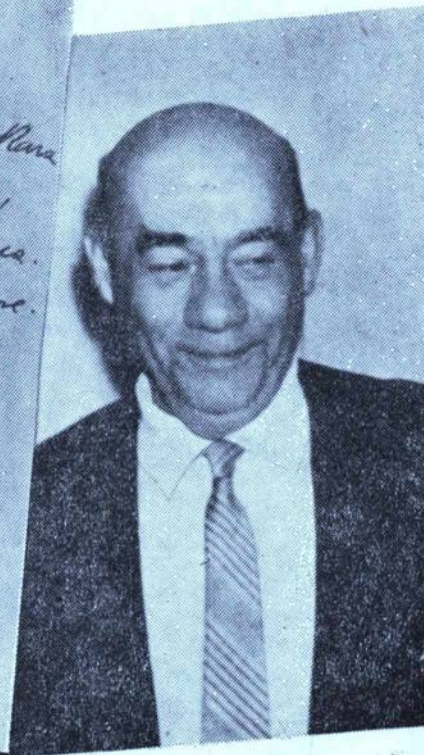
În 1946.

21.8.1946

Mică Drăguș,

După 3 zile de buclă
mă întorc la Istambul,
unde mă așteaptă Viorica.
Aici e frumos și răcoare.
Măi călătoria e chiar
foarte plăcută din pricina
că nu e cald, așa
ca am fost mulțumit.
Multe sărutări

Emil

După 1960.

Emil parcă, sau chiar tata, ne-a scris înainte de plecarea noastră din Turcia că doctorele i-a recomandat mamei o doctorie pe care n-o găsiți și al cărei nume nu ni l-a comunicat. *Trimiteți imediat numele doctoriei s-o cumpărăm de aici.* Puteți, cel mai bine, să-i telefonați Lenei²⁰ să ni-l comunice urgent, trimițându-i și o scrisoare pe care să mi-o trimită. În acest chip ea, dacă telefonează aici, noi aflăm și dacă pleacă vreun avion, ceea ce e foarte probabil, ne trimite scrisoarea. Grăbiți-vă însă, să nu ajungă după plecarea noastră.

Aici e frumos și am stat bine. Ne-am învîrtit prin acest tîrg, eu mai calm, M-me Îngerăș mai grăbită să vadă tot. Am găsit pe vechi prieteni, Stoilov²¹ și Neculce. Am umblat pe la matematicienii de aici și am stat de vorbă cu ei. Am fost la teatru de o grămadă de ori și seară am fost prin diferite «boate». Cam asta e tot.

Zizi ne-a scris că mama arată foarte bine. Cum și tata zice la fel, noi suntem încințați și abia așteptăm s-o vedem.

Vă sărutăm de multe ori pe toți

VIORICA și GRIGRI

²⁰ Lena Constante, artist plastic, sora Vioricăi Moșil.

²¹ Simion Stoilov (1887—1961), matematician, academician, profesor la Universitatea din București.

4 noiembrie 1946

Mico dragă, tată dragă,

Azi am avut o mare bucurie cu venirea verișorilor noștri, Bibi ²² și Nuți ²³ Vătășanu.

Noi sosisem întâmplător în Istanbul. Venisem din Ankara să ne plimbăm puțin. Din gară, am aflat că vaporul era aici și ne-am dus să aflăm cine era pe vapor. Am aflat cu mare surpriză că erau acești verișori.

I-am luat cu noi și i-am plimbat puțin prin oraș. Bibi a văzut niște biserici, moschei, cu mare interes. O să Vă povestească despre descoperirile făcute de un tânăr arheolog turc, cu care s-a întreținut toată după-amiaza.

Noi am avut în ultimele săptămâni o grămadă de mese etc. Acum ne vom plimba prin Istanbul și Brusa.

Am primit scrisoarea de la tata și-i mulțumim mult. Zoichii de asemeni îi vom răspunde separat. Anișor a fost drăguță și ne-a scris. Sper că Ionel e acum complet sănătos. Alături e o scrisoare a Viorichii pentru familia Constante. Telefonați-i să vie să o ia.

Sărutări multe

GRIGRI

23

Ambassade Royale de Roumanie
Ankara

24 decembrie 1946

Mico dragă, tată dragă,

Iată-ne în ajunul Crăciunului. E epoca marilor mese comune, din anii trecuți, cu toată vasta familie, cu Zoîțica mică spunînd snoave etc., etc., etc. (uneori cu cîte un mic necaz al mămicîii pentru « chestia închisă »).

Anul ăsta suntem în altă parte. O să încercăm să telefonăm, să surprindem familia în mare masă. Dacă o merge telefonul!

Noi întorși aici, precum V-am anunțat, am reînceput seria. Mîine însă facem Crăciunul în cadrul Ambasadei, adică toți cei de aici mîncă mîine la noi, tradiționalele sarmale și nu mai știu ce o fi potrivit Viorica.

Pe urmă se apropie revelionul despre care încă nu am luat nici o hotărîre, dar e foarte probabil că-l vom face tot aici la noi acasă.

Aici e frig de-a binelea. A nins și e cerul în genere acoperit. E cam ca la noi în țară în această vreme.

Mare deosebire de vreme acum, iarna, nu e. Din cînd în cînd e soare frumos peste zăpadă, alteori e întunecat și frig. În casă în unele odăi e cald, în altele răcoare. Bine-nțele stăm numai în odăile călduțe tare. La mine în birou e cald bine, în dormitor nu se încălzește decît pe seară și deci ziua nu stăm deloc acolo. Seara însă e foarte bine. În vreo două salonașe de sus e cam răcoare, dar sunt totuși odăile pe care nu le prea întrebuițăm. În odaia cu dulapuri-haine etc. e o căldură excelentă, de asemeni în hol. Asta e tot. Precum vedeți e bine. Vă sărut mult de tot

GRIGRI

Pentru mama Multe, multe urări pentru ziua ei.

²² Virgil Vătășianu (Bibi), profesor de istoria artei la Cluj, căsătorit cu Elena Bugnariu, vara lui Grigore C. Moisil, se întorcea de la Roma, unde fusese secretarul Școlii românești de acolo.

²³ Elena (Nuți) Bugnariu-Vătășianu.

RESTITUIRI

Al. T. Stamatiad

Grandoare și grandilocvență simbolistă

SCRIITOR APROAPE NECUNOSCUȚ ASTĂZI, dar personalitate marcantă și animator fervent al fenomenului literar între 1910 și 1945, Al. T. Stamatiad (născut acum un veac: 9 mai 1885) rămâne important și prin lunga sa carieră lirică, începută sub auspiciile cenaclului macedonskian.

Niciodată apărută în volum după Eliberare, opera lui Al. T. Stamatiad a rămas totuși în circulație prin fragmentele reproduse în diferite antologii, îndeosebi în cele dedicate simbolismului: *Antologia poeziei simboliste românești*, Ediție și prefață de Lidia Bote, Editura „Minerva”, București, 1972 (cu opt poezii) și *Simbolismul european*, 3 volume, Studiu introductiv, antologie, comentarii, note și bibliografie de Zina Molcuț, Editura „Albastros”, București, 1983 (cu cinci poezii). Trebuie adăugate aici și cele două semnificative prezențe în revista „Manuscriptum”¹.

Acoperind aproape o jumătate de secol de poezie, opera lui Al. T. Stamatiad ilustrează mai toate direcțiile și școlile literare (minus avangardismul pe care l-a repudiat și de care a fost negat) și se încadrează în tipologia creativă a acelor autori exponențiali pentru tendințele, direcțiile și diversificările unei literaturi dar mai puțin individualizați, neajunși la o expresie strict personală. Al. T. Stamatiad nu

este tipul de scriitor care inovează sau inventează un curent literar, ci una din acele personalități care motivează și susțin existența unei formule literare și o generalizează.

Laureat al Premiului Național de poezie (1938), poetul «mărgăritarelor negre» s-a bucurat, mai ales la începuturile sale, de aprecieri deosebite ce au părut ulterior disproporționate; discipolul preferat al lui Macedonski, Al. T. Stamatiad era considerat de Ovid Densusianu, ideologul simbolismului, superior nu numai lui Ion Minulescu, dar și altui poet de mare vogă în epocă, Panait Cerna.

G. Călinescu îi acordă în monumentală sa istorie aproape o pagină și îl situează în categoria poezilor simboliste — deși nu găsește afinități cu Baudelaire —, alături de Ștefan Petică, Iuliu C. Săvescu, Dimitrie Anghel, Ion Minulescu, N. Davidescu, Eugeniu Ștefănescu-Est, Emil Isac, George Bacovia ș.a.

¹ Al. T. Stamatiad. *O mărturie epistolară cu Perpessicius*. „Manuscriptum”, anul II, nr. 3(4)/1971, pp. 76—77 și Al. T. Stamatiad — *Însemnări și sfaturi confrăților tineri*, (prefață de Al. Dima). *Arta poetică*, cu o scrisoare de recomandare de Tudor Vianu. „Manuscriptum”, anul VI, nr. 3(19)/1975, pp. 128—135.

« În versuri grandilocvente și de aparență sentimentală, Stamatiad exprimă mulțumirea de a fi poet, închipuind drame specifice geniului. El pune mai presus de dragoste Arta [...] Euforia aceasta vine din Macedonski. Însă acela era mișnat de nerecunoștința contemporanilor și credea în viitor, în vreme ce Al. T. Stamatiad e satisfăcut, socotindu-se prețuit. Această fervență a iluziei, exprimată de altfel cu o mare decență stilistică, dă o simpatie psihologie profesională. Sînt și fragmente de real interes literar. [...] Grațioasa infatuare și poza boemiană se explică și prin originea poetului. »²

Trebuie spus că opera lui Al. T. Stamatiad a fost subiectul unei monografii³ și că multe volume sau ediții ale poetului « etajerei roz » au fost recenzate constant și cu mare simpatie de Perpessicius.

Primită contradictoriu de către critică, această operă nu este ea însăși lipsită de contradicții și rămîne definitivă pentru diversificările orizontale ale fenomenului liric românesc, timp de o jumătate de secol, cît se arcuiește pe bolta poeziei românești.

În cele patru volume de versuri⁴ care, pe lîngă multele traduceri, proză lirică, eseuri, publicistică și o încercare dramatică, alcătuiesc opera lui Al. T. Stamatiad, se observă o modificare de registru poetic, fără să fie vorba de o evoluție interioară, cît, mai de grabă, de parcurgerea unor etape, într-o succesiune de formule lirice ca, aproximativ, în cazul lui Ion Barbu.

Din trîmbițe de aur, primul său volum (1910), rezumă experiența simbolistă a lui Macedonski, în sensul constituirii unui mit al Artei, ca poezie a condiției poetului; poezia se apropie de muzică, fără a atinge însă grația confesiunii, discreția simplificată, efluviiile surdinizate și monocorde ale cîntecului bacovian. Muzica este aici uver-

tură de fanfară, dominată vibrant de sonorități care merg pînă la asurzitoare stridențe. Impe-tuozitatea temperamentală se dezlănțuie și nu mai lasă nici un con de umbră unei conștiințe într-adevăr torturate. Ființă poetică pasională, clocotitoare, condusă numai de logica orgoliului, aducea o poziție singulară prin vitalitate, într-o epocă literară dominată de un semănătorism al deprădăcinării și de simbolismul minor. Cuvintele se ciocnesc, mesajul tinde să se reverse din matricea textului, eul confesiv vrea să comunice mai mult decît pot să transmită cuvintele. Această vivacitate extraordinară a formei pare paradoxală, raportată la natura intimistă a sentimentelor, la fondul confesional, de mare sinceritate și subiectivitate.

În volumul *Din trîmbițe de aur*, gîndind retro, Stamatiad este un maiakovskian — înaintea lui Maiakovski — și, aplicînd la altă substanță lirică, un anticipator al lui Beniuc și Păunescu în poezia de tunet, chiot și gigantism.

În *Mărgăritare negre* (1918), poezia lui Al. T. Stamatiad primește o notă de reținere melancolică, furtuna versurilor s-a mai estompat. Un fior de regret și culpabilitate întunecă universul sentimentelor. Distanța de la *Trîmbițe de aur* la *Mărgăritare negre* este de la uvertură la solfegiu, distanță de tonalitate nu foarte greu de surmontat în cazul unui poet temperamental cu inegalități de umoare și emotivitate variabilă. Volumul, apărut după *Plumb*, aduce o poezie a decepțiilor și traumatismelor sufletești, a plîngerilor surdinizate, a tristemelor bacoviene. Dem. Basarabeanu, cel care i-a dedicat lui Stamatiad, cum spuneam mai sus, o carte, el însuși poet bacovian, subliniază cu îndreptățire: « Poetul înclină spre melancolia sumbră izvorită din adînci și tulburătoare decepții sufletești, spre peisagiile întunecate ale toamnelor deprimante și numai rareori spre resemnare.

Nota aceasta sumbră, foarte rar și numai accidental atinsă în primul volum, carte de tumult și de pasiune, este, în *Mărgăritare negre*, aproape general dominantă, ceea ce face din ea o carte cu atmosferă unitară... »⁵.

Modelul liric folclorizant nu l-a prea tentat — de altfel ca pe toți simbolistii — însă *Doina* sa rămîne un poem excepțional, din păcate puțin cunoscut: « Doină, doină, sfîntă doină, /

² G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, ediția a II-a, București, Editura „Minerva”, 1981, pp. 701—702.

³ Dem. Basarabeanu, *Poezia lui Al. T. Stamatiad*, București, „Cultura Românească” S.A.R., 1937.

⁴ *Din trîmbițe de aur*, București, Tipografia „Poporul”, 1910; *Mărgăritare negre*, poeme, București, Biblioteca „Scriitori moderni”, 1918; *Pe drumul Damascului*, București, „Casa Școalelor”, 1923; *Peisagii sentimentale*, Poeme, Editura „Adevărul”, 1935. Toate reluate în *Cortegiul amintirilor*. Poeme și poezii. Ediție completă și definitivă, București, Fundația regală pentru literatură și artă, 1942.

⁵ Op. cit., p. 14.

ACORDURI

ÎNTRERUPTE*

Crudele amintiri

O, suspinele sftșietoare
Ale toamnei
Prin crengile moarte!
O, crudele — amintiri,
Pe care le credem îngropate,
Redeschizând rănilor cicatrizate!

Castelul

Noaptea stăpânește. Liniște deplină
Și castelul doarme dus pe altă lume,
Rtul ce-l cuprinde curge-n albe spume,
Sălci seculare crengile înclină.
Totul e ruină: turnul stă să cadă,
Scara-i prăbușită, numai o arcadă
Singură veghează, poarta-i ruginită,
Statua lui Venus zace jos, ciuntită.
Nimeni, doar în umbră vremi de mult uitate
Deapănă, în taină, basme fermecate.

Luna tot declină, veșnic călătoare,
Dar se-aude-un framăt... cine este oare?
Două spectre albe, albe ca și luna,
Fulgeră cuprinsul: — Jură-mi... Totdeauna...
Și se sting deodată: visul și frnt sborul.

Frunza nu se mișcă, liniște deplină,
Sălci seculare crengile înclină;
Spinii cresc năvală, nu mai e o floare,
Luna tot declină veșnic călătoare,
Și castelul doarme dus pe altă lume,
Valurile vremii curg în albe spume.

* Aceste poeme inedite snt reproduse dintr-un caiet de versuri aflat la Muzeul Literaturii Române, sub cota Mss 1757, donație din 1958 de la fratele poetului, Vladimir Stamatia. Caietul, nedatat, dar probabil din anii 1949—1954, cuprinde 67 de pagini numerotate și 37 de texte; are titlul *Poezii* și subtitlul *Acorduri intrerupte*; pe pagina de gardă figurează numai subtitlul pe care l-am generalizat. (Red.)

Tu cuprinzi atita jale / Câtă apă se revarsă /
Înspre Dunăre la vale. / Viersul tău ne fură
lacrimi / Dintr-o zare-ntr-altă zare. / Căci în el
se zbat și cîntă / Suferințe seculare. // Taina ta
ca s-o pătrundă / În zadar străinul cată / Graiul
tău îl înțelegem / Numai noi, în lumea toată ».

Deși subintitulate « poeme religioase », textele din volumul *Pe drumul Damascului* (1923) snt doar imnice și elegiace, în numele unor principii care pot funcționa și în afara religiei. Cîteva imnuri ale naturii stau alături de elegii foarte concret motivate de înfringerea României în prima parte a primului război mondial. Poezia « religioasă » de aici este în cea mai mare măsură o poezie patriotică, în clipe de restriște, deloc defetistă, încrezătoare într-o victorie a neamului românesc, dincolo de temporare înfringeri. Stamatia se dovedește, incontestabil, un poet militant, al victoriei; care crede în puterea de regenerare a unui popor vitregit de istorie.

O indicație de pe pagina de gardă spune mult: « *Am scris aceste pagini de umilință și speranță în Iași — Cetatea sfîntă a Patriei mele — în zilele de glorie și de stinge ale anilor 1917—1918 : A.T.S.* ».

Al. Macedonski s-a exprimat la superlativ despre acest volum, supralicitîndu-și discipolul: « În *Pe drumul Damascului*, poemă ce cuprinde cele mai frumoase versuri ce au luat ființă în literatura noastră [...] Al. T. Stamatia nu mai este Al. T. Stamatia, este omenirea cît este ea de mare, omenirea ce întinde printr-însul brațele deznădăjduite spre cer ».

În volumul *Peisagii sentimentale* (1935) snt cîteva din cele mai cunoscute poeme ale laureatului Premiului Național de poezie 1938, precum: *Poema morții*, *Castelul*, *Poema primăverii*, *Întu-neric*, *În noapte*. Poetul a parcurs un proces de clasicizare, și-a interiorizat motivele caracteristice, reluînd teme și idei din *Mărgăritar negre*, iar mijloacele expresive snt simplificate pînă la maxima sugestivitate.

Perpessicius, unul din exegeții constanți ai poetului, a surprins cu finețe specificitatea estetică a *peisagiilor sentimentale*: « Interiorizare și discreție metrică pe care Al. T. Stamatia le ridică la desăvîrșită virtuozitate în acele mici poeme, unele pe bază de stanță și altele pe bază de terțină miniaturală, veritabile camee lirice, în fildeșul cărora poetul izbutește să graveze adînci stări de suflet, peisagii sintetice, simboluri populare și ecouri de romanță heineană ».

„Desigur, un portret sintetic al unui poet cu mare ecou în epocă, apoi uitat pentru o lungă perioadă, trebuie să sintetizeze și activitatea sa din alte direcții. Proza din *Cetatea cu porțile închise*, de pildă, a stîrnit multe opinii contradictorii, iar publicistica din „*Salonul literar*“, una din cele mai frumoase reviste care au apărut atunci, este de reală valoare, fără să mai vorbim de traduceri sale din literaturi total necunoscute la noi în acea perioadă (japoneză, chineză, persană, americană).

Toate acestea, poate, cu ocazia unei restituiri integrale a operei lui Al. T. Stamatiad, cu atît mai mult, cu cît mai există încă destule texte inedite, care completează și aprofundează portretul definitiv al poetului.

Aureliu GOCI

Prinos

*Femei cu ochi senini, albaștri,
În care marea se răsfrînge —
O mare calmă ce nu plînge —
Aveți priviri mai vii ca aștri.
Femei cu ochi senini, albaștri.*

*Aș vrea ca voi să-mi fiți icoane
Cînd stol de gînduri funerare
Aruncă-n suflet dezolare
Adîncă, neagră ca Satana —
Aș vrea atunci să-mi fiți icoane !*

*Cu părul blond — un rîu de aur —
Cu brațe calde și sculptate,
Cu gesturi fine, delicate,
Primiți un cînt, voi, scump tezaur,
Femei cu părul — rîu de aur !*

Numai flori

*Mii de flori tresar la viață
Și se-mbată de lumină ;
Cerul e mai-nalt, iar zărea
Pare-o albă muselină.*

*Pe covorul plin de rouă,
Pe sub bolta zîmbitoare,
Ea își plimbă tinerețea
Caldă și fremătătoare.*

*După flori se-nnebunește
Și ea florilor e dragă, —
Numai flori să-i stea în cale,
Și-o dezmiardă viața toată !*

Pe țărmul celălalt

I

*E-atît de tîrziu — un ocean fără margini.
Cînd a pornit?
Cîte veacuri de-atunci s-au rostogolit în neant?
Și iată, Timpul se-ntoarce: O, clipa aceea
Cînd ne-am întîlnit sub strălucitoare aurore !*

II

*Pierdut, Nostalgicul vis îl trăim
Sau e-o crudă și stearpă-amăgire?*

Poetului: Ion Minulescu
cu felicitările mele sincere
pentru eucerirea

Și timpul, — care-și poartă valurile
triumfătoare, în fiecare clipă și pretutinde,
și care e mai puternic decât uraganele
și decât oceanul, — a îngropat întregul
oraș, dar n'a putut să 'ngroape, sub valurile
triumfătoare, întregul palat, căci au
rămas colonadele — puternice și strălucitoare —
ca o mărturie Viitorimei.

A. T. S.

Premiului Național Poezie
pe care l-a meritat pe deplin

M. T. Stănescu
Iacob. 5 Iunie 1928
St. - Ion Calvin 4

Poetului și prietenului
Scriu

Mihail Glinian
din partea lui

M. T. Stănescu

1932 - I. A. București

Domnului Ion Barbu —
fratelui și prietenului —

cu urarea de a citi
această carte până la sfârșit.

M. T. Stănescu

Le Printemps adorable a perdu son odeur !
CH. BAUDELAIRE

1935 - April 4

Ca două stane de piatră ne privim față-n față,
În toamna-aceasta de aramă,
Sub un cer ca de stîncă.
Ochii sunt morți; buzele — fără cuvînt.
Vîntul plînge și geme; geme și plînge, sîfșietor,
În această pustietate de ghiață.
Gîndul înnăbușit se zbate și moare
Încercînd să mai bată din aripi, —
Sunt pline de sînge de-atîta așteptare.

III

Ca două stane de piatră ne privim față-n față.
Cercul e-nchis; drumul — pierdut;
Cînd am pornit?
Prăpăstii fără de fund de jur împrejur;
Ne prăbușim tot mai adînc, mai adînc.
E-atît de tîrziu — un ocean fără margini —
În această pustietate de ghiață.

Sonet

Unui poet

Te duci spre țări iubite, ideale
În urma ta: profundele regrete,
E prea tîrziu, zadarnic e, poete,
Nu șovăi și nu te-abate-n cale!

Tu ai cîntat în versuri sculpturale.
Ai întrupat superbe sonete,
Și ei, neghiobi, te-au sîfșiat cu sete,
Ne-nșelegînd tot prețul artei tale.

Acum sosit-a ceasul biruinței:
Îi vei vedea în chinul pocăinței,
Dar nu te-nduioșa, tot înainte

Pe culmile-nsorite și divine!
Drum bun și nu uita, ci ține minte:
Sunt inimi ce vibrează pentru tine!

Cîntecul apei

— Ce cîntec se-aude atîta de dulce
În noaptea instelată de mai?
— E cîntecul apei ce murmură-ntruna
Doinindu-și povestea pe-o gură de rai.

Arc de triumf

Pentru care prinț învingător
Copacii șoselei și-au împreunat crengile
Ca un Arc de triumf?

Bătrînul artist

Bătrînul artist, somnolînd, își deapănă amintirile.
Tresare. E vis sau realitate?
Aude din nou aplauze chemîndu-l la rampă.

Viața

Surtsuri și lacrimi,
Prăpăstii și culmi:
Viața!

Astăzi

O, sufletul:
Odinioară, strălucitoare grădină
plină de flori și de ciocîrlîi;
astăzi, părăginită de vreme,
plină de bălării!

Caricatura tabloului

La-început ești un tablou,
Cu timpul devii copia tabloului,
Ca să sfințești prin a deveni caricatura tabloului.

Ion BARBU—În familie

[FILE DE ALBUM]

Bunica pe linie paternă a lui Dan Barbilian, Dața Hristache, căsătorită în 1863 cu Ion (Ioan) Barbu, antreprenor de construcții (poetul îl califică, în interviul dat lui I. Valerian, drept «maistru zidar și mahalagiu bucureștean»), a primit, probabil ca zestre, de la tatăl său, Cristea Cristescu, zis Ciulei, terenuri pe strada *Sculpturii*, fostă a *Omului de piatră* (astăzi *Ștefan Furtună*), pe care și-a clădit trei corpuri de case. Terenurile se întindeau pînă în calea Griviței și unele dintre ele — cele care dădeau în această stradă — au fost vindute mai târziu de Ion Barbu, bătrînul.

Dealtfel, tatăl Daței, Cristea Cristescu, mort la respectabila vîrstă de 106 ani și care s-a căsătorit a doua oară cu o văduvă (avînd la rîndul ei un copil), și-a înzestrat fetele și băiatul pe care îi avusese din prima căsătorie cu mai multe locuri de casă pe aceeași stradă a *Sculpturii*, astfel încît pe această stradă bucureșteană au locuit, într-un timp, patru sau cinci membri ai familiei Cristescu.

Una dintre surorile Daței, pe nume Elisabeta, care își ridicase, de asemenea, casă pe strada *Sculpturii*, s-a căsătorit cu ofițerul Ilie Dinescu, ajuns apoi la gradul de maior și lucrînd la Pirotehnia armatei. Din căsătoria lor s-au născut 3 copii: Paulina, moartă de timpuriu, Sultana, Ștefania — care trăiește și astăzi în București — căsătorită cu Nicolae Soare, fost comerciant, precum și Tudor, mort acum 10 ani, absolvent al Facultății de Drept, care a devenit director de personal la Poșta Centrală și s-a căsătorit tot cu o fată din strada *Sculpturii*.

Lîngă casa Elisabetei se afla casa băiatului lui Ciulei (numit Cristea Cristescu, ca și tatăl său, și căsătorit cu o Leănă, la care a locuit Dan Barbilian între anii 1911—1912, după cum rezultă din însemnările sale pe foile vechilor numere din „*Gazeta Matematică*”), apoi casa Daței și a lui Ion Barbu, bunicii poetului.

Ion Barbu, care a trăit 53 ani, a avut cu Dața mai mulți copii, dintre care numai patru au ajuns la vîrsta maturității: Constantin (tatăl poetului), Elisabetha (Lizica), căsătorită cu inginerul silvic Nicu Panaitescu (stabiliți la Zătreni, în Vilcea), Nicolae (Nicu), care a trăit lîngă Lizica și a murit tot la Zătreni, precum și un alt Constantin, zis Gogu, mort, se pare, în primul război mondial.

Lui Constantin I. Barbu, născut la 20 mai 1866, i-a fost schimbat numele în Constantin I. Barbilian de către un profesor de latină de la Seminarul „Nifon” care era și dirigintele clasei, întrucît în clasa respectivă se înscriaseră mai mulți elevi cu numele de familie Barbu.

Numele de Barbilian a fost purtat apoi toată viața de tatăl poetului, sub acest nume urmînd Facultatea de Drept și făcîndu-se cunoscut ca magistrat.

După cum se știe, Constantin Barbilian cunoaște la Cîmpulung, în casa unui coleg de școală, Sebastian Șoiculescu, pe sora acestuia, Smaranda, de care se îndrăgostește și cu care se logodește în anul 1894.

Din corespondența purtată între cei doi tineri, reproducem o scrisoare inedită a lui Constantin Barbilian, adresată Smarandei Șoiculescu la 23 februarie 1894, după logodnă:

Ce o fi făcînd Dimidium animi mei și dulcea mea Smarandă. Cît o doresc și cît îmi lasă gura apă să mai mă pierd cu ea într-o nesfîrșită dragoste. Doamne! un vis parcă fu zilele ce petrecui lîngă ea.

Rînd pe rînd fată cum aleargă pe dinaintea ochilor atîtea tablouri frumoase pe care numai inimile noastre le pot pricepe. Am vrut, iubită Smarandă, să-ți scriu chiar de a doua zi după sosirea

mea la București; mă vei ierta că am fost așa de tembel pînă acum, mă vei ierta blînda jumătate a sufletului meu, nu este așa? Prea am fost tulburat de atîta fericire pe care numai tu mi-ai dat-o și numai noi o simțim. De atîtea ori, îți mărturisesc, am așternut pe hîrtie tot ce credeam că trebuia să-ți scriu, și tot de-atîtea ori am șters ce-ți scriam; mi se pare că scriindu-ți ție sînt foarte slab și parcă tot mai rămîne ceva să-ți spun. Uite, sînt mut ca să-mi tălmăcesc prin vorbe durerea și întristarea ce simt că ești așa de departe de mine de parcă nu mai vine ziua să te îmbrățișez. Dacă mi-ar apăsa sufletul niște pietre de moară, mi s-ar părea mai ușoare de suportat decît atîta dor de tine și atîta depărtare.

Ah! mult aș fi voit să-ți scriu în felul ăsta, dar uite, trebuie să-ți scriu și alte lucruri care ne interesează, mai cu seamă pe tine.

Smaranda dragă, dacă ai ști tu cu cîtă bucurie a fost primită logodna noastră de către ai mei de-acasă, n-ai mai sta pe gînduri și n-ai mai fi neliniștită după cum cred că ești. Mama săraca, departe de-a fi supărată, că s-a făcut făr-de-ea, știi ce-a zis? Pe cîntea mea, îți spun drept; a zis: «bine că a dat Dumnezeu să mă strîng după drumuri și Dumnezeu să-ți dea sănătate că ai avut puterea ca să mă determini să facem și noi Casă». Așa a zis mama. Văzîndu-ți mutra n-a încetat să zică că ești curățică, curățică de tot, și a mai adăugat că dacă ai fi și cuminte după cît ești de frumoasă (curățică), te-ar iubi mai mult ca pe mine. Auzi tu baba ce-a zis?

Duminică cred că o să o aduc s-o vezi și ai să te convingi.

*

Cu simandicosul de Georgescu, vecinul nostru, mi se pare că n-o să fac nimic, cu toate că aș fi voit să-l servesc; Popescu, redactorul „Timpului“, nu e în București.

Spartali de la „Țara“ nu l-am întîlnit pînă acum, deși de 2 ori am fost la redacție; așa că tare-mi pare rău; mi-e teamă să nu mă creadă un fel de fleac.

*

Dacă te vezi cu Victoria¹ cea bună, sărut-o săraca pentru mine, că ea le-a făcut toate bune. Fetelor spune-le vreo glumă din parte-mi și roagă pe Linica² să-ți cînte în locul meu.

Mamei sărută-i de o mie de ori minuşilele în locul meu, spune-i că așa am zis eu. Știi cît o doresc? N-ai idee.

Despre Sache³ am auzit ceva prin tron, am să-l necăjesc grozav cînd voi veni. Pe Gheorghe⁴ sînt supărat că m-a făcut prost cînd am plecat.

Pe tine te sărut și te îmbrățișez cu atîta căldură că și soarele ar fi gelos.

Al tău pentru totdeauna iubitor

C. BARBILIAN.

23 februarie 1894

Căsătoria dintre părinții poetului a intervenit la 11 mai 1894, la Cîmpulung, iar în certificatul de căsătorie soțul este înscris cu numele de Constantin Barbu, întrucît figura în certificatul de naștere cu acest nume. Pe fiul său, Dan, născut la 18 martie 1895, l-a înscris însă la starea civilă cu numele de Barbilian.

Mai tîrziu, în 1939, anul morții sale, Constantin I. Barbilian a solicitat autorităților orașului Cîmpulung Muscel un certificat de notorietate⁵ din care să rezulte că este una și aceeași persoană cu Constantin I. Barbu.

Reproducem, alăturat, două scrisori inedite, adresate de Constantin Barbilian prietenului său, fost primar al Cîmpulungului Muscel, general Gr. Grecescu⁶ (în

^{1, 2} Victoria și Linica erau verișoare primare ale Smarandei.

^{3, 4} Sache și Gheorghe — frați ai Smarandei.

⁵ După cum rezultă din prima scrisoare a lui Constantin Barbilian, reproducă aici, un asemenea certificat i se eliberase și anterior anului 1939, însă îl pierduse.

⁶ Scrisorile au fost trimise în 1964 Gerdei Barbilian de către G-ral Grecescu.

Dra

Dragă

Smaranda Șoiculescu

Câmpu-Lung

Mumă

Partine de soartă
și te îmbrățișez cu
toată căldura sufletului
meu și te iubesc.
Al tău pentru totdeauna
iubitul C. Barbilian

23 febr. 1944

1939 avea numai gradul de colonel), una prin care îi cere actul menționat, iar o alta, în care îi mulțumește pentru trimiterea certificatului.

Mult iubite D[omnu]le Colonel și
Onorate Domnule Primar,

Voiind să string și să pun în ordine unele acte de familie, necesare mai ales în regularea eventuală a drepturilor la pensie pentru soția mea:

Te rog să fii atât de drăguț și bun, liberează-mi un certificat din partea acelei Primării, prin care să se ateste că Constantin Ion Barbu, căsătorit cu Smaranda Șoiculescu, nume prevăzut în actul de căsătorie aflat în registrul de stare civilă al acelei Primării, este una și aceeași persoană cu Constantin I. Barbilian. Sînt căsătorit în luna mai 1894 la Cîmpulung și trecut în registrul stărilor civile la nr. 51/894 din 11 Mai.

Un asemenea certificat absolut identic mai mi s-a liberat în timpul cînd era primar decedatul Ionel Nicolau, pe care l-am pierdut. Veți găsi minuta acestui certificat în dosarul respectiv din acel timp.

Vă cer mii de scuze, iubite D[omnu]le Colonel, că te distrag de la afacerile D[umi]tale importante pentru această afacere, dar îndrăznii știindu-te cît ești de bun.

Mulțumindu-ți din tot sufletul, te salut cu toată dragostea și să trăiești.

Omagii respectuoase D[oa]mei și multă sănătate la amîndoi din partea neveste-mi.

C. BARBILIAN
str. „General Dragalina“ nr. 6
Giurgiu

N.B. Anexez timbrele necesare și p[entru] poștă.⁷

Certificatul este imediat expedit⁸ la 21 aprilie 1939. Constantin Barbilian îi scria din nou colonelului Grecescu:

Mult iubite D[omnu]le Colonel și

Onorate D[omnu]le Primar,

Neîntrecuta D[umi]tale pornire sufletească cu care ai întîmpinat rugăciunea ce ți-am făcut m-a mișcat profund.

⁷ Pe colțul din stînga sus al acestei scrisori se găsește următoarea rezoluție:

« D[oa]mei Voicu / Este rugată a / întocmi certificatul / și expedia astăzi. / Col. Grec[e]scu »

⁸ Certificatul original se găsește în arhiva Gerda Barbilian și a fost reprodus pentru prima dată în cartea sa *Ion Barbu – Amintiri*, Editura „Cartea Românească“, 1975.

Numai într-o stofă de erou se poate găsi așa suflet. Nu voi uita amabilitatea și generoasa prietenie pe care mi-ai arătat-o. Voi păstra o amintire plăcută și neștearsă acestor sentimente.

Tot aci te rog arată-vă mile mulțumiri și acelor onorați și dezinteresați colaboratori ai D[um]itale Dr. Roșanu și Petrică Rizeanu^o, cărora le trimit cele mai călduroase salutări.

Iar pe D[um]nea[ta], iubite D[om]au[le] Colonel și neprețuit prieten, te îmbrățișez cu toată dragostea și strig din toată inima, să trăiești.

Omagii respectuoase D[om]nei și urări de sănătate din partea neveste-mi pentru amândoi.

C. BARBILIAN

21 aprilie 1939

P.S. Tot astăzi am trimis suma cheltuită de D[um]nea[ta] și a rămas la mine depozitată numai dobînda.

Certificatul de notorietate are următoarea redactare:

Spre neschimbare

Văzut la 18 luna aprilie anul 1939

Jud. Președinte [indescifrabil]

Act de Notorietate

Subsemnații Colonel Grigore Grecescu, Primarul orașului Cîmpulung, Doctor Dumitru Roșanu, Medicul Primar al orașului Cîmpulung și Petre Rizeanu, avocatul Primăriei Cîmpulung, declarăm pe conștiință și onoare că Dl. Constantin I. Barbu, căsătorit în ziua de 11 mai 1894 cu Smaranda Șoiculescu, este una și aceeași persoană cu Dl. Constantin I. Barbilian, magistrat pensionar, domiciliat actualmente în orașul Giurgiu.

Pentru nevoia ce are, îi dăm acest act de notorietate, autentificat de Judecătoria Mixtă Cîmpulung-Muscel.

Colonel Gr. Greceanu,

Dr. D. Roșanu

P. Rizeanu

Din arhiva Gerdei Barbilian prezentăm aici un set de fotografii, majoritatea inedite.

Gerda BARBILIAN

Sorin POPESCU

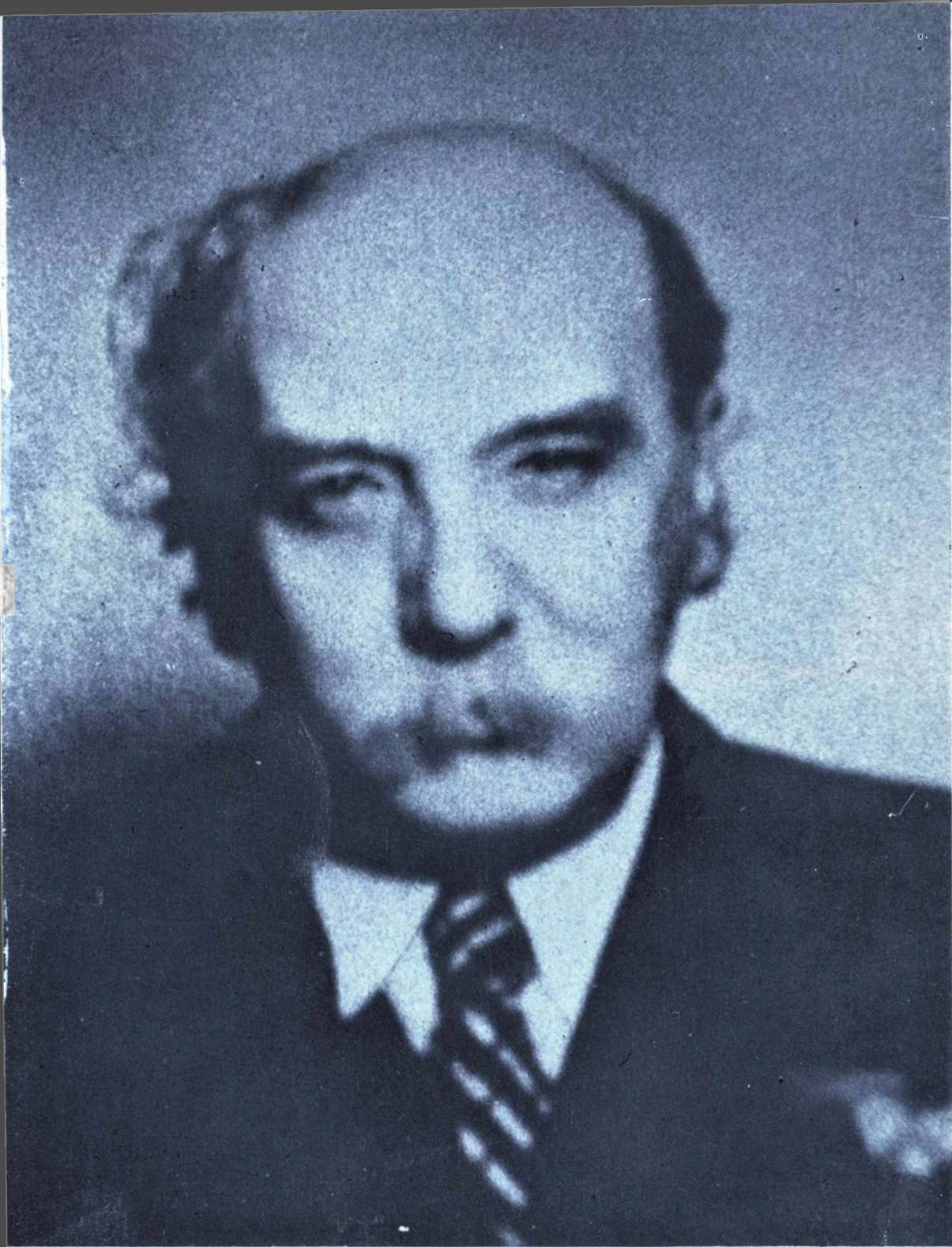
^o Dr. Dumitru Roșanu și avocat Petre Rizeanu, cunoscuți ai lui Constantin Barbilian din Cîmpulung, au semnat, alături de primar, certificatul de notorietate.

*Omagii respectuoase D[um]nei și multe sănătate
la amândoi din partea neveste-mi. —*

C. Barbilian

*st. General Dragalina Nr 6
Giurgiu.*

NB. Anexez timbrele necesare și p. porto.

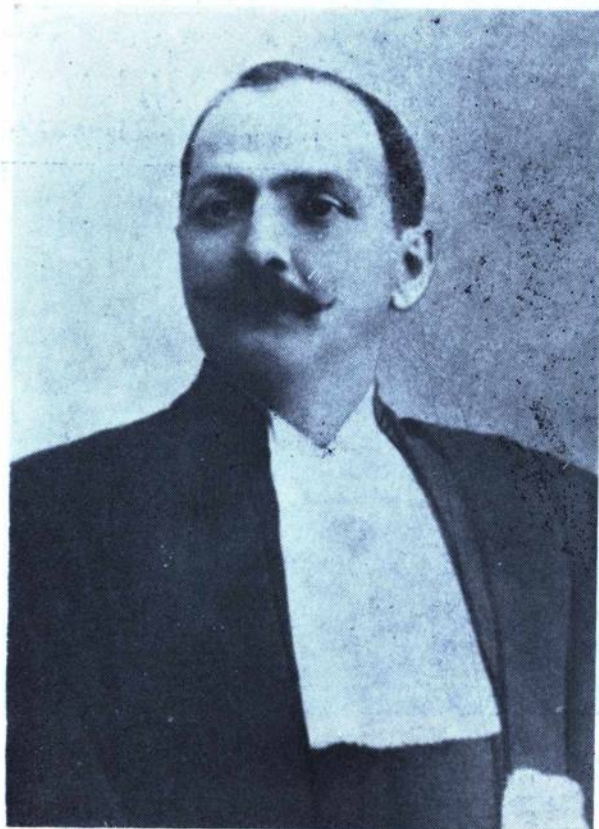
Ion Barbu.

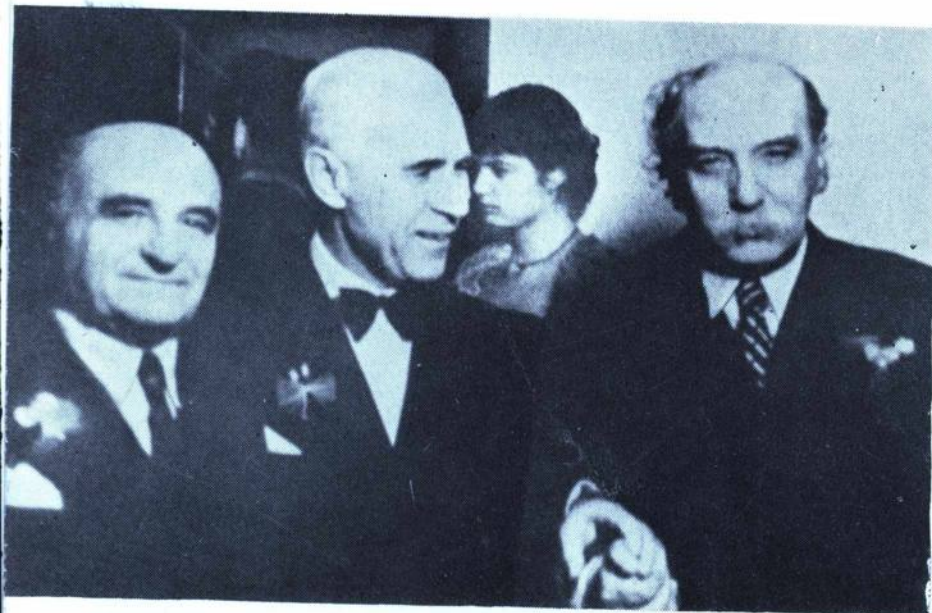

Bunicii lui Ion Barbu dinspre
tată. Primul din stînga—
C. Barbilian

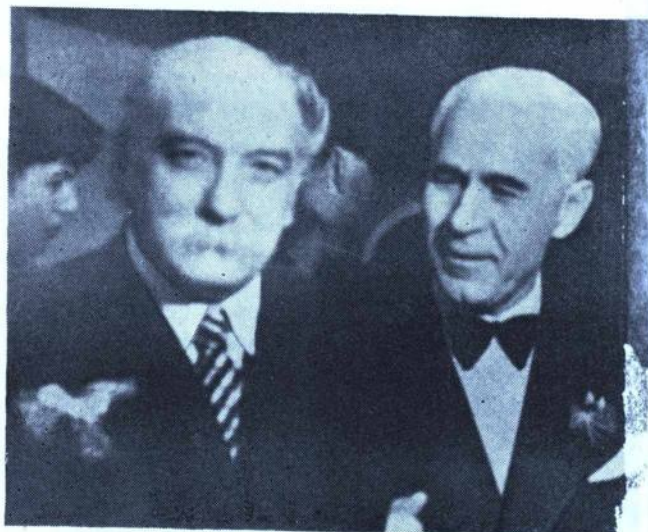
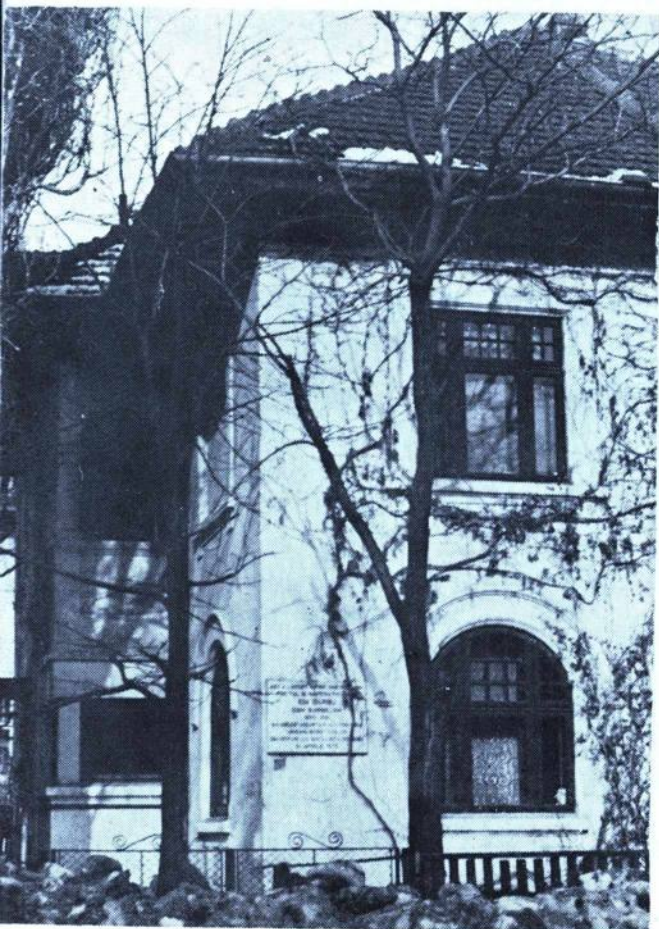
Magistratul C. Barbilian —
tatăl poetului

Smaranda — născută Soicu-
lescu — mama poetului

Cu Nicu Fiuorescu și Costică
Zguriadescu (1951)

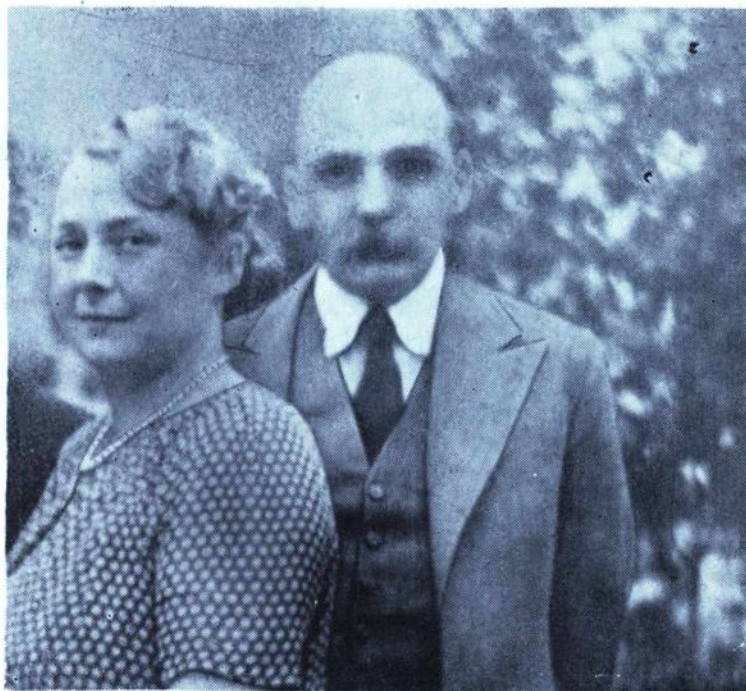
Ion Barbu, cu Nicu Fiuorescu, cel mai bun prieten
al său (1951)

Casa din str. Carol Davila nr. 8, București

În drum spre Norvegia (1936)

1938, la Düsseldorf, în vizită la rudele Gerdei

C. Barbilian (1938) în fața casei
din Giurgiu, ridicată după pensionare

Gerda în anul căsătoriei cu Dan Barbilian

Dan Barbilian cu Rolf, alături de Wolfgang și Norbert Wolfram, fratele și cumnatul Gerdei, Cottbuss, 1934

De la stînga la dreapta:

Wolfgang, Margot — fratele și sora Gerdei, Dan (sus), Gerda, Else și Norbert — mamă și cumnatul Gerdei (jos), la Cottbuss

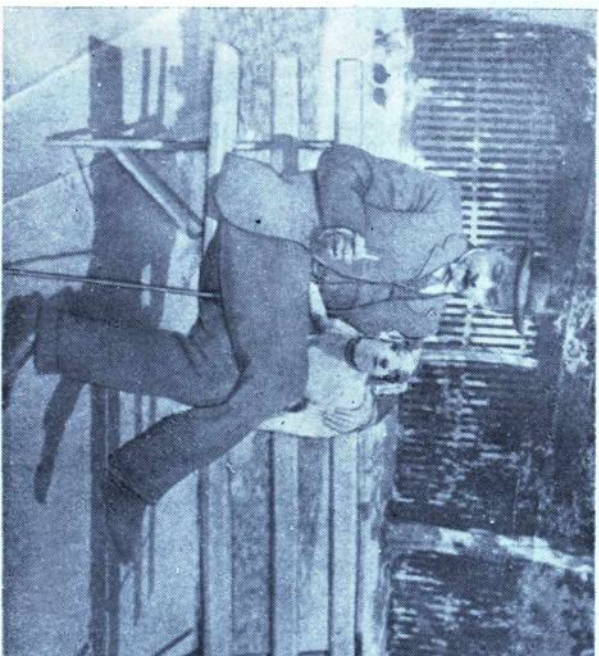
Colonelul Săche Soiculescu —fratele Smarandei, căruia i-a fost dedicat poemul După melci

Sebastian Șotulescu, fratele Smarandei

Tatăl lui Ion Barbu în păreul din Cîmpulung

Tatăl lui Ion Barbu cu cîinele Miss

Casa din Cîmpulung, în care s-a născut poetul

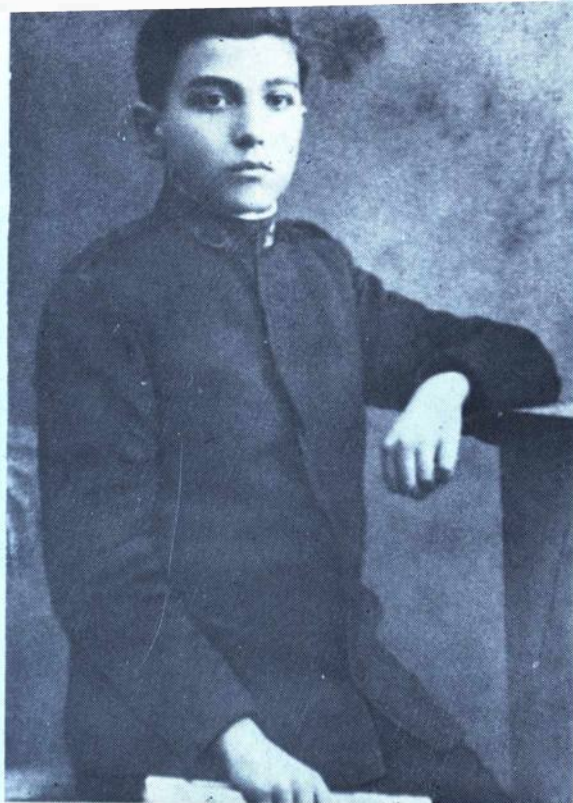
Dan Barbilănuș la 1 an și jumătate

Dan, cu părinții la Cîmpulung

Vîitorul poet, premiant în clasa I

Elev în prima clasă de liceu

Chita, mama crescută și rămasă în familia Barbilian, pentru care poetul a nutrit o deosebită afecțiune

Casa Gerdei Barbilian din Cottbus

Aleea de platani din Tübingen — locul primei întâlniri cu Gerda

RESTITUIRI

Al. O. Teodoreanu

«Fenomenul»

Păstorel

ADMIRAT DE UNII FĂRĂ A-L FI CITIT,¹ de alții fără a-l fi înțeles în toată sensibilitatea și profunzimea lui, dar iubit deopotrivă de toți cu dragoste la fel de aprinsă, Al. O. Teodoreanu exercită, de la o generație la alta, o fascinație tot mai mare asupra publicului, înconjurându-se de o aureolă în continuă creștere.

Căutînd în mod justificat explicația extraordinarei sale popularități, cercetătorul nu poate să nu observe că se află în cazul lui Păstorel (pseudonim ce i-a absorbit aproape complet numele de stare civilă) în fața unui fenomen cu totul insolit de receptare a literaturii, ce ar merita să fie analizat cîndva în toată complexitatea lui. Căci, dincolo de valoarea intrinsecă — incontestabilă — a operei, ce se impune a fi luată în considerație, rămîn încă destule imponderabile, în stare să readucă iarăși și iarăși întrebarea în discuție.

Un rol important în această extensiune a numelui autorului în conștiința publicului îi va fi revenit și facturii deosebite a creației sale, plină de o fantezie, de o spontaneitate și de o vervă deosebită.

Pe de altă parte, modul de viață și de comportament al scriitorului — intrat repede în legendă — i-a apropiat opera de sufletul cititorilor, stimulîndu-i difuziunea.

Îndrăgit de timpuriu pentru nesfîrșita jerbă de artificii verbale, împrăștiată cu atîta generozitate, Păstorel ajunge să fie identificat de cititori cu însuși spiridușul Poeziei; ipostază în care numele său își pierde, de fapt, materiali-

¹ Între altele și din cauza lipsei, nu numai a unei ediții critice cuprinzătoare, dar și a unor ediții de popularizare, atât de necesare.

tatea, devenind un acoperămint pentru cele mai diverse creații anonime datorate publicului ca atare.

Intrată în zona de interferență folclorică și cvasifolclorică, opera lui Al. O. Teodoreanu sporește de la o zi la alta cu fascinante protuberanțe orale.

Spre a separa, în această privință, apele de uscat, altfel spus, creația reală a autorului de pseudo-creația sa, ne-am adresat soției scriitorului și cîtorva dintre prietenii lui apropiați (care și-au notat² sau au memorat «oralele» și «ocasionalele» lui Păstorel) spre a ne furniza producții de paternitate certă (ce ar putea fi utilizate ca sigure puncte de reper în cercetările viitoare).

Din rîndul bogatelor materiale, care ne-au fost puse la dispoziție, prezentăm în numărul de față un prim grupaj, rotunjit de-o așa manieră, încît să ilustreze, din diverse perspective, «fenomenul» aici în discuție.

I. OPRIȘAN

² Am beneficiat în acest sens de bogatul lot de «epigrame» notate în chiar momentul «izvodirii» lor de Al. O. Teodoreanu, pe diverse bucăți de hîrtie și servetele, pentru plăcerea prietenului său Mihail Turcu, («epigrame» aflate acum în fondurile Bibliotecii Academiei R. S. România).

REPLICĂ

*Mon colonel voici
Comme on écrit l'histoire
«Les jeunes ont l'oubli
Les vieux ont la Mémoire»*

Pe cînd eram mai tînăr, deşi eram poet,
N-aş fi putut, cu cea mai fantastă-nchipuire,
Să mă încerce gîndul, că tocmai în oştire,
Să mă comande, cine? Vă-ntreb pe toţi. Hamlet!?

Şi doar nu recutasem la Elsinor, ca poate
Din generozitate, colegul meu Shakespeare
Să ieie sub aripă pe un imberb confrate
Şi să-l proteguiască. De-aceea mă şi mir!

Şi totuşi aşa este. Hamlet m-a comandat!
Şi cum umblam cu şoalda, făcînd şi pe nebunul
M-a luat cu binişorul şi-aşa, treptat, treptat,
M-a învăţat cu timpul să trag şi eu cu tunul.

Dar, după cum se vede, o mucalită soartă,
A vrut ca în războiul acesta nemilos
Să joc — ca totdeauna —, un rol taman pe dos
De scriitor la trageri şi ofiţer în artă.

Nu mai scrisesem încă în astă calitate
— Aşa-i cînd nu stă omul frumos la locul său
Şi răsfoind trecutul în grabă — ceasul rău —
Făcui — în scris — o crimă de inexactitate.

Shakespeare ieşind din groapă, răcnitu-mi-a prin veac:
— Cutezi să pui monoclu în ochiul lui Hamlet?
Nu eşti ostaş, băiete, şi nu eşti nici poet!
Netrebnic sclav al slovei, paiată, nulă, fleac!

Cînd auzii aceste, am început să spun
Cuvinte de ocară (Gomora şi Sodoma)
— Păcat, am zis, maestre, că n-am aici un tun
Să-ţi trag o lovitură şi să-ţi distrug fantoma!

Dar iată că din umbră Hamlet interveni:
— Opreşte, căpitane, vrei să distrugi un ev?
Nu se-ndoia desigur că îl voi nimeri
Că doară nu degeaba i-am fost cîndva elev.

Dar iată că şi dînsul mă ia acum de sus,
Venind cu mina-ntinsă, ivit ca dintr-o trapă:
— Dacă nu vrei, băiete, să te condamni la apă,
Fă bine şi retrace pe dată tot ce-ai spus.

[TOAST]

*(La aniversarea mătuşei Valentina) **

Ca cel mai vîrstnic dintre tineri
Şi cel mai tînăr din bătrîni,
Eu m-am gîndit şi joi şi vineri
În cursul astei săptămîni.

Zicîndu-mi printre păhărele,
De-o fi cumva să cuvîntezi
Să bagi de samă, Păstorele
Ca nu cumva să deraiezi.

Dar mi-am răspuns: nu este cazul,
Şi-n astă sară ar fi trist
Ca tocmai eu să schimb macazul:
Nu-s ipocrit, nici ceferist.

E zi de mare sărbătoare
Şi-n clipele sărbătoreşti
Tu cată-ţi muza în pahare
Că pe aiurea n-o găseşti

Şi eu atuncea, pe moment,
Cu tirbuşonu-n mîină, iată,
Cătîndu-mi muza, vigilent,
O am găsit, dar era beată.

De-aceea, cred că sînt deplin
Acoperit de-această scuză.
Şi-o să vorbesc şi eu puţin
Dar ca nepot şi fără muză.

Avem o pildă la-ndemină
S-o prea slăvim şi azi şi mîni:
Nu orice vîrstnică-i bătrînă
Şi nu toţi vîrstnicii bătrîni!?

Atîţia tineri în carenţă
Nu mai prezintă interes
De-aceea azi tînti Valenţă
Eu «c'est à vous que je m'adresse».

Nu faimă îţi doresc, nici bani,
Dar spun cum cred că spun cu toţii
Să ne trăieşti aşa mulţi ani,
Să-ţi vezi îmbătrînind nepoţii.

* Valentina Boteanu (n. Muzicescu), sora
mamei lui Al. O. Teodoreanu.

Eu am simțit atuncea de-a binelea că mor
(Decît s-aud de apă, prefer să văd un cioclu)
De-aceea spun acuma în fața tuturor
Și pe cuvînt de cinste, că nu purta monoclu.

Păstorel

SCRISOARE

Martei

Te simt atît de-aproape în depărtarea mea
Și atîta de prezentă în gîndul meu, că-mi vine
Să cred că ești aievea alături de mine
În noaptea asta lină cu cer de peruzea.

Aștept să simt pe umăr, ușoară mina ta,
Căzînd ca o petală sub raza lunii pline
Dar, iată că din turlă, veghind străvechi ruine,
O cucuvea vestește c-a mai căzut o stea.

Și-n clipa asta, poate, cu ochi pierduți în zarea
Ce-n noaptea străvezie mărește depărtarea
Care-mi desparte visul de geamul tău deschis

Privind aceeași boltă, trăînd același vis
De la fereastra noastră văzut-ai și tu steaua
Pe care o jelește în turlă cucuveaua.

[DE ZIUA ONOMASTICĂ]

30 august 1959

Viața-i deșartă și visul inept;
Zadarnic e totul și toate!
De-aceea eu clipa din urmă aștept —
Cu seninătate!

La un cinaclu al ofițerilor.

ÎNȚIMPINARE

Domnului profesor N. Lupu

Spitalu-i trist, dar nu sunt eu!
Și din moment ce nu sunt trist,
Întreb așa — dar nu insist —
Oare de ce să nu mai beau?

Cunosc atîți ce n-au băut
Măcar că nu le-a fost oprit
Și pîn'la urmă ce-au făcut?
Încet-încet, toți au murit.

Dar mai prinzînd puțină minte,
De la ficatu-mi epocal
Eu voi ciocni de-aci-nainte
Doar pentru corpul medical.

Păstorel

pat 91, camera 210
23 Aprilie 1955

CÎNTECUL LEBEDEI

Cînd va să-mi dau obștescul sfîrșit ca fiecare,
Cu gîndul cel din urmă la ultimul pahar,
De te-aș simți în preajmă, duhovnicesc cotnar,
Acele clipe grele mi s-ar părea ușoare.

Necazurile toate și clipele amare,
Mi le-ndulceai, bătrîne, cu sucul tău amar,
Ce dăruie Moldovei smerenie și har
Și-mbracă gîndul mizer în straî de sărbătoare.

Peste milenii poate ca hîrca mea deșartă,
Din pulberea rămasă din visul ei de artă,
Să scoată la lumină, printre scaeți, un crin

A căruia mireasmă pe alții să desfete
Și astfel doar atuncea voi fi trăit din plin,
Murind a doua oară la sinul unei fete.

27 februarie 1960

*

La Bărbieru. Iată
Totul se-nvîrtește
Turcul se-mbată
Și Pascal plătește.

*

Mă simt precum Columb cu oul
Și cred c-ar ride și Mizilul
Aflînd că Pascal e cu stilul
Și subsemnatul cu stiloul.

Păstorel

*

Nu-s nici Wilhelm, nu-s nici Fritz,
Doamna asta nu mă vrea.
Îi dau vin și ea nu bea
Decît șpriț.

*

În Bucureștiul de altădată
Totul este neschimbat
Pin' și Păstorel cu șprițul
Ce-i mereu neterminat.

*

Facem și gargară
Care va să zică,
Dar nu cu secară,
Ci... cu secărică.

*

Pe mine mă cuprinde jalea
Văzînd că-n țara românească
Nu-i altă vale, cum e valea
Călugărească.

*

La Vale poți a mă lua
Și asta poate să-mi priască
Dacă valea e acea
Călugărească.

*

Nu trec clipitele în zbor,
Clipită cu clipită,
Ci trece omul, trecător,
Prin vremea neclintită.

*

Cum Pascal nu-i bețivan
Vrînd din circiumă s-o șteargă
Ar porni el și cu Han
Însă Han nu vrea să meargă.

*

Vinul ăsta nu ucide
Deși face oameni beți
Dar nu-l beu cu cîntăreți
Nici cu pictorul Jiquide.

*

Topîrceanu scrie-ncet
Dar este fără ezitare
Antepenultimul poet
Din România mare.

SCRIITORI ROMÂNI ÎN ARHIVE STRĂINE

Pius SERVIEN

Un estetician al ritmului

SPIRIT ISCODITOR, PIUS SERVIEN¹ SE va confrunta cu cele două mari activități ale spiritului: știința și poezia. Marea sa erudiție îi va permite să se apropie de zone neexplorate

¹ Pius Servien și Piu Șerban sînt pseudonimele lui Șerban Coculescu, fiul profesorului Nicolae Coculescu, fost director al Observatorului Astronomic din București și decan al Facultății de Științe.

După terminarea claselor primare începe pe cele liceale în Capitală și le va termina la Paris, la Liceul Saint-Louis, fiind bacalaureat în matematici și filosofie. Urmează Facultatea de litere de la Sorbona, audiind în paralel și prelegerile de fizică, matematică, chimie și radioactivitate.

Își va susține la Sorbona, în anul 1930, teza de doctorat *Les rythmes comme introduction physique à l'esthétique*, contribuție remarcabilă despre teoria generală a ritmurilor, cu o originală și demnă de interes metodă de analiză a acestora, pentru a le clasa și compara efectele, plină de sugestii clare atât de necesare poezilor. Lucrarea, ulterior tipărită, va beneficia de atenția lui Léon-Paul Farque, Jean Cassou, Paul Hazard, P. Martino, Matila C. Ghyka, J. Chabannes, S. Reinach etc., în timp ce Paul Valéry o considera ca pe un important aport la știința literaturii, o tentativă prin care « a știut să-i cadă în plasă hidra poetică ».

Va funcționa ca cercetător la Centre National de Recherches Scientifiques din Paris, conducind două sectoare ale colecției „Actualités scientifiques” din cadrul Editurii Hermann.

La invitația lui Paul Valéry și Paul Hazard, va ține un ciclu de conferințe la Collège de France.

Va colabora aproape permanent împreună cu I. Thomas, director literar la U.N.E.S.C.O., și cu M. F. Baldensperger, profesor la Sorbona, Intemeietorul „Revistei de literatură comparată”, la Radiodifuziunea franceză.

Pentru preocupările sale multilaterale în domeniul matematicii, fizicii și chimiei va fi ales membru al Academiei de Științe din România, în anul 1937 și va deveni, în 1942, laureat al Institutului Franței, după ce, în 1939, dobindise legiunea de onoare pentru « serviciul aduse literaturii franceze ».

ANCIENNE LIBRAIRIE FURNE
BOIVIN & Ce, Editeurs, 5, Rue Palatine, PARIS - VIe

BIBLIOTHÈQUE DE LA REVUE DES COURS ET CONFÉRENCES

PIUS SERVIEN

LES RYTHMES

COMME INTRODUCTION PHYSIQUE A L'ESTHÉTIQUE

avec une remarque de
PAUL VALÉRY
de l'Académie française

Un vol. : 12 fr.

LYRISME ET STRUCTURES SONORES

Un vol. : 15 fr.

QUELQUES ASPECTS DE CES OUVRAGES :

L'auteur propose des nouvelles méthodes d'analyse, en les appliquant notamment à la musique, aux rythmes du français et aux mètres doriens. Ces recherches sont un point de contact entre les sciences et les arts. Elles exigent du lecteur, non des connaissances scientifiques spéciales, mais simplement l'habitude ou le désir de penser scientifiquement. (Scientia.)

La grande originalité de M. Pius Servien consiste à prendre comme point de départ, non point le vers-canon établi par Boileau et tel qu'il se trouve dans les ouvrages dits de poésie mais l'élément rythmique le plus simple et le plus élémentaire tel qu'on le trouve dans la prose.

On a toujours pensé qu'il existait certaines régularités dans le rythme de la prose française. Mais comme on n'imaginait pas d'autre forme possible à ce jaillissement que les rythmes arithmétiques officiellement reconnus, on s'était contenté de démêler dans la prose de Molière, de Joubert ou de

din diverse domenii ale fizicii, esteticii, filozofiei, matematicii. Va elabora studii solide despre ritmurile muzicale și sonore în artă, despre limbajul științelor, stabilind analize diferențiate ale structurii textelor lirice și științifice.

În parte la importante congrese internaționale de filozofie și de filozofie a științelor de la Sao Paulo, Zürich, Amsterdam etc.

Moare la 28 ianuarie 1959 și este înmormintat la Belle Ile, în Bretagne. (Pentru alte referințe, cf. „Manuscriptum”, X, 4(37)/1979, pp. 121 — 135; XII, 3(44) 1981, pp. 95—102 și XIII, 2(47)/1982, pp. 94—103.)

« Ingenios, subtil, viguros când trebuie; aplecat spre științele cele mai diverse, trecînd fără efort de la elenism la literatura comparată, de la medievalism la matematicile speciale... să-l felicităm pentru curajosul său efort și pentru rezultatele sale pe acest român cu fruntea înaltă, cu ochii luminoși, cu alură în același timp orgolioasă și timidă, cum spunea Paul Valéry în clipa cînd a primit cartea acestuia » — nota Paul Hazard.

Les rythmes comme introduction physique à l'esthétique, Lyrisme et structures sonores, Principes d'esthétique, Esthétique, Science et hasard demonstrează extraordinara cultură și perspicacitate a lui Pius Servien, considerat ca una dintre cele mai originale minți ale timpului, capabilă de sinteze valoroase ce unesc spiritul științei cu cel al poeziei pe principii noi, pe o estetică clară și bine organizată.

« Numărul și punctul, în irealitatea lor », vor deveni pentru Pius Servien adevăruri instinctuale, și, chiar de la teza sa de doctorat, vor fi considerate drept « cea mai îndrăzneală tentativă » din cîte se știu, de a scoate din negura lor sonoră aceste minuscule gesturi de muzică și mișcare, « corybanți ai poeticii » — scria cîndva V. G. Paleolog, unul dintre primii comentatori români ai operei lui Pius Servien.

Alături de opera științifică, cea poetică s-a dovedit tot atît de singulară, de densă în emoții autentice, solicitînd atenția și sensibilitatea prin vigoarea ireproșabilă a formei, cît și printr-o seducătoare atmosferă lirică.

În timp ce *Curgînd clepsidra*, primul său volum apărut în 1920 la Timișoara, la Împriimeria V. Polgor, nu a stîrnit nici un ecou în țară, deși același V. G. Paleolog consideră versurile acestei plachete « cele dintîi ale unei poetici românești căreia i s-ar putea zice cultă și care va fi curînd scumpă lui Ion Vinea și Ion Barbu », *Orient*, tipărit la Paris, în franceză, în 1942, va beneficia de o substanțială postfață (*Cazul Servien*) de Paul Valéry și de o presă deosebită.

« Pius Servien — scria Léon-Paul Farque — este un poet singular. Acest volum de versuri, *Orient*, are valoarea unei revelații. Aceea a dragostei, tandră și senzuală, într-un cadru și o atmosferă a Orientului. Dar fără plictiseala accesoriilor și într-o vibrație a căldurii care ne face să ne gîndim la *Cîntarea Cîntărilor*.

Cît privește forma, ea este a unui maestru. Foarte frumoase poeme, unde cuvîntul primește, indiferent de semnificația sa cea mai

clară, acea putere de emiteră a emoției și a gîndirii în care găsesc, după mine, însăși esența poeziei. »

Întregul volum va fi dominat de îmbinarea autentică a noțiunilor pascalienne *esprit de finesse* și *esprit de géométrie*, cuprinzînd poezii de un exotism și o muzicalitate filtrate subtil cu arta unui magician, relevînd eternitatea în clipă printr-o mare trăire a prezentului.

« Aceste poeme se disting în același timp prin două virtuți contradictorii și egale, necesare unei arte a cărei esență intimă este înălțarea a ceea ce este într-un univers mai bogat și mai carnal, la puritatea unei imagini radioase, vreau să zic puterea incantației senzuale (acest cuvînt fiind acceptat în sensul cel mai general) și rigoarea ireproșabilă a formei » — era de părere Thierry Maulnier.

Volumele următoare, *Sagesse et poésie* (1947), dar, mai ales, *Amor* (1958) cuprind un original *modus vivendi* poetic, în perimetrul unor evenimente interioare tulburătoare, generate de meditația și aspirația spre o iubire dătătoare de revelații, cînd timpul operează activ asupra sinelui. În aceste culegeri, Pius Servien nu este un poet grafic, el nu detașează secvențe lirice spre a le conferi culoare și umbră, ci un poet al ideilor, referindu-se constant la realitatea imediată, intuindu-i ritmul și misterul.

« Limba nu este și ea o bucată de țară, cea mai adîncă, cea mai dulce, cea care este sufletul ei și al meu?.. »

Jurnalul² lui Pius Servien, incomplet și uneori fără ritmicitate, scris cînd în franțuzește, cînd în românește, cuprinde perioada 1933—1958 și dovedește tulburările și tribulațiile sufletești ale omului aflat departe de țară și de ai săi, istovit de-atîta muncă, neînțeles uneori, preocupat permanent de studiu și de activitatea științifică.

Paginile însemnărilor zilnice trădează meditația profundă a savantului și a poetului, chinuit de atîtea întrebări, căutînd răspunsuri și soluții, impunîndu-și o strictă conduită zilnică, un mod de a fi precaut și neangajat în relațiile cu editorii, colegii și cunoscuții, mereu rezervat, într-o deplină și chinuitoare solitudine.

Aflăm, citînd jurnalul, de preocupările lui Pius Servien, de cărțile lecturate, de autorii

² Mulțumim, și pe această cale, criticului Artur Silvestri pentru amabilitatea de a ne fi pus la dispoziție o parte din jurnalul lui Pius Servien.

ARTĂ ȘI LIMBAJ

În matematici, se uzează de cuvinte ca triunghi, sferă, șaptesprezece, integrală. În fizică, se va vorbi printre altele de resorturi, de balanțe, de spatul de Island, de oglinzi parabolice.

În artă putem folosi asemenea cuvinte ca cele menționate, de exemplu, dacă este vorba de descrierea construcției unui pian, sau de fabricarea ocrului galben, sau de dimensiunea unei pinze. Dar nu se ajunge prea departe fără a întâlni cuvinte ca «frumusețe». Totuși, filosofia rațională întrebuițind cuvinte diverse, ca și cum ar fi fost vorba de un limbaj omogen (peste tot același) în care puteau să fie peste tot întrebuițate aceleași moduri de raționament. O estetică derivată din filozofie adoptă un raționalism analog, implicând această omogenitate a limbajului.

Am arătat că în limbaj există două domenii cu proprietăți opuse. Proprietățile primului derivă din aceasta: fiecare frază poate fi înlocuită cu altele, și sensul rămâne același. De exemplu, pot spune: am douăzeci de mere și pot spune, de asemenea, cu același sens: am de două ori cîte zece mere.

În celălalt domeniu al limbajului nu regăsim nici această proprietate fundamentală a limbajului, și nici pe celelalte care derivă din ea.

De asemenea, genul de raționamente care reușesc, de exemplu, în fizică, în matematici, nu-și păstrează valoarea reală dacă sînt aplicate la cel de al doilea domeniu al limbajului, acela care constituie însuși fondul esteticii.

Fără îndoială că putem raționa cu ușurință așa cum se procedează în științe sau în logică, dacă le vorbim fabricanților de pian sau de culori; cel puțin o putem face într-o mai largă măsură. Dar, pentru a aborda chiar fondul problemelor de artă, nu existau decît două căi: cea veche, aceea a filozofiei, care nu ține seama de acele domenii cu proprietăți opuse, a cărei existență în sinul limbajului total am arătat-o; cealaltă cale este constituită de metodele pe care le-am indicat, și care se fondează dimpotrivă pe considerarea ambelor domenii. În mod firesc, nici în aceste cîteva rînduri și nici în lucrările noastre, nu poate fi vorba de a discuta meritele filozofiei și ale studiilor despre artă care derivă din ele, merite recunoscute de milenii. Este vorba de a preciza o altă orientare și proprietățile ei. Aceste discuții milenare, și succesul acestor studii de ordin filozofic care au fost inspirația profundă a meditațiilor asupra artei, ne aduc totuși o experiență care ne permite să le înțelegem mai bine anumite aspecte.

Ne vom aminti, de exemplu, că un Leibnitz era deja interesat de metafizică, pe care o practica el însuși cu asemenea puteri, ajungînd pînă la ceea ce am putea considera, dintr-un anumit punct de vedere, un fel de impas, găsindu-i mereu alte contradicții pe care încerca să le remedieze, prin marele său proiect al unei combinații. În cazul unei neînțelegeri, ea trebuia să permită o înțelegere printr-un «calcul emus», în timp ce, printre filozofi, neînțelegerile aveau să rămînă pentru totdeauna.

Dar trebuie să luăm în considerare două lucruri: pe de o parte tipul de raționament, combinația, algebrică sau logică, iar pe de altă parte, lucrurile combinate. Or, în filozofie, în estetică, foarte adesea se adoptă tipuri de raționament care au fost

preferați, de greutatea avute în editarea manuscriselor, de proiectele științifice, dar, mai ales, de nostalgia depărtărilor, de dorul cunoscutilor din țară și al locurilor natale. Cea mai mare parte a paginilor arată împrejurările în care se produce procesul de creație, cumpănirea mijloacelor, necesitatea ajungerii la limpezimea rațională, eliminarea confuziei și a subiectivismului.

Atitudinile lui Pius Servien sînt sincere, nesilite, necontrafăcute, izvorîte dintr-o ființă profundă ce a știut dintotdeauna să sfideze impostura, incultura și nimicnicia.

Emoția sa retrospectivă, uneori vulnerabilă, este produsul pudorii și al mîndriei, al patriotismului fierbinte, al sincerității măsurate și demne.

Ion DEACONESCU și Traian NICA

deja probate; dar nimeni nu s-a întrebat vreodată dacă lucrurile astfel combinate puteau să existe. Aceasta nu părea necesar, mai ales cu acest postulat admis de cînd lumea al unui limbaj oarecum dintr-o singură piesă.

Vechea împărțire a limbajului în «proză» și «poezie», fără îndoială că a contribuit la a împiedica filozofia, și la rîndul ei estetica, de a vedea cam pe unde se aflau în impas; să fie știință sau poezie, sau un amestec nedefinit format din amîndouă. Cînd, din cauza unor versuri stîlcite, filozofia a decăzut în «proză», ea s-a crezut prin aceasta asemănătoare a ceva care nu are nevoie să fie vers, căruia putem să-i demolăm forma accidental poetică, fără ca substanța să se schimbe: cu niște lucruri ca acele propoziții astronomice, pe care un Arahis poate să le enunțe în versuri, sau un Lucrețiu, dar care pot fi atît de bine enunțate în proză. În spiritul lui Platon, filozofia a surghiunit poezia, fără să-și fi dat seama că se surghiunea pe ea însăși și că cel mai mare poet dintre toți cei izgoniți era chiar legislatorul Republicii. Ea vorbea în «proză», exilîndu-i pe cei care se exprimau în «versuri»; și rămînînd astfel, după cum credea ea, alături de savanții, care vorbesc în proză.

Cu această antică și vagă diviziune a limbajului, Aristotel putea să creeze o logică, o teorie a silogismului pe care o credea valabilă pentru tot ceea ce se spunea în proză. Noi am arătat că aceste moduri de raționamente nu sînt valabile decît într-unul din cele două domenii pe care le-am distins în sinul limbajului total. Orice raționalism de acest tip, care derivă din el într-un mod mai mult sau mai puțin discret, nu poate servi în estetică, în care în mod sigur celălalt domeniu are rolul esențial.

Din aceasta rezultă că dacă vrem să facem pași metodici în estetică, ținînd cont de această diviziune fundamentală a limbajului în două domenii, trebuia să concepem că este vorba de o știință de tip nou și diferită de științele fizice, și că orice imitație pură și simplă ar fi aici superficială. Trebuie să enunțăm, pentru această nouă știință și multe altele încă ce se referă în fond la același tip, o metodă proprie. Poate nu chiar așa, cum a făcut-o un Descartes sau un Spinoza, și mulți alții mai mult sau mai puțin discret, nu știu ce geometrizare a genului Eticii; nici, cum se face în timpurile noastre în anumite capitole ale esteticii, ritmurile de exemplu, copie superficială a anumitor procedee ale acusticii.

Proprietatea esențială a domeniului limbajului care este fundamental în estetică, este că frazele aici sînt oarecum de neînlocuit; nu se pot pune altele în locul lor, iar sensul se conservă. Sîntem obligați la o continuă opoziție a acestui domeniu și a celui alt, și să studiem pe de altă parte corespondența care se poate stabili între aceste două domenii. Și numai atunci cînd o metodă potrivită ne-a permis această punere în legătură cu anumite rezultate și cercetări, în estetică, au un raport bine definit cu celelalte științe ale civilizației noastre: este vorba de acum înainte de propoziții stabile, transmisibile, traductibile, obținute prin metode definite.

Pentru a înțelege puterea de analiză a acestei considerații fundamentale, a acestor două domenii opuse în cadrul limbajului total, putem s-o încercăm în zonele cele mai diverse ale esteticii. Cu titlu de exemplu, și din rațiune de actualitate, să considerăm problema noutății, a originalității în artă. Putem s-o tratăm, de asemenea, drept o artă oarecare, care este, de altfel în general; și numai pentru a preciza ideile am luat ca exemplu poezia.

În timpul marilor secole, oamenii iubeau poezia. În zilele noastre, ne place să vorbim mult despre poezia nouă. Or, va fi util să ne facem o idee mai puțin confuză despre aceste două afirmații distincte, și într-o oarecare măsură contradictorii: să afirmăm prezența eternă a poeziei, și pe aceea a noutății.

Orice poet adevărat este nou. Căci poezia este ceea ce-i mai profund într-o ființă, mai individual. De asemenea, o femeie frumoasă va fi privită ca o minune apărută pentru prima dată în lume, deși este sora Elenei și a Cleopatrei — Dar ea este îmbrăcată după moda antică — Și aceasta nu este altceva decît afacerea unui croitor. Aceasta nu contează mai mult decît încălțămîntea lui Virgiliu, sau cravata lui Pasteur. *Ne sutor ultra crepidam*. Cît valorează aceste clasificări în școli noi, sau cel puțin

noi? Este totuși o dovadă de inteligență și loialitate decît a nu aparține nici uneia.

Dacă este vorba să fii nou, nu poți să fii decît o dată, și singur. Și orice școală, aceea care s-ar pretinde continuatoarea lui Homer (că s-ar trage — s-ar reclama), ca și aceea pe care tocmai au lansat-o ziarele din această dimineață, are tot atîtea șanse de a număra printre militanții ei niște creatori originali, noi (și prin aceasta opuși propriei lor școli); sau dintre aceia care se numesc pompieri, oameni care reiau clișeele școlii. Oare cum putem fi noi, făcînd ca Mallarmée sau ca Rimbaud, sau mai de grabă ca Ronsard?

Deci în « poezia eternă » ne este permis să vorbim de noutăți la un nivel mai modest. Ca să definim o modă nouă, sau o poezie nouă, nu înseamnă deci a vorbi de frumusețe, sau despre geniu, care nu sînt monopolul nici unei școli. Ceea ce o definește, ceea ce-i aparține la propriu, trebuie să se exprime în termeni preciși, examinîndu-i modul în care o face: procedeele tehnice care sînt particulare tuturor aceloră care se reclamă din această modă, sau din această nouă școală politică. Aceste procedee, dealtfel, pot să fie într-adevăr noi sau pur și simplu să se dea doar drept noi. Acesta este un resort, nu reclamă de partizani, dar de o mare și loială inteligență teoretică.

Aceste lămuriri derivă din considerația celor două domenii ale limbajului. Noțiunile de poezie, frumusețe, geniu aparțin doar unuia; definițiile de noutăți tehnice aparțin celui alt. Ne permitem să facem o trimitere la capitolul în care am tratat aceste probleme, în lucrarea noastră *Știință și poezie*.

Pentru ca considerația noastră asupra celor două domenii opuse ale limbajului să fie esențială în toate domeniile esteticii, în muzică, în pictură etc., putem s-o înțelegem prin exemplele cele mai simple; independent de aspectele mai profunde și comune tuturor artelor.

Am putea astfel vorbi de construcția unei viori cum am vorbi de aceea a unui aparat de fizică oarecare, de exemplu, în acustică, un oscilograf. Dar asta ar însemna să eliminăm un element esențial: un Stradivarius, construindu-și viorile, ține seama mai întîi de toate de « frumusețe »; nu este însă același lucru, în cazul constructorului de oscilografe.

Vedem deci, că, încă de la primii pași ai teoriei muzicii, este necesar să adoptăm considerațiile făcute asupra celor două limbaje opuse.

Ea este de asemenea esențială, și încă de la primii pași, pentru teoria picturii. Cu titlul de ilustrare, să ne gîndim la această anecdotă: doi mari pictori contemporani, în Grecia antică, se recunoșteau, făcînd schimb nu de cărți de vizită, ci de o simplă linie trasată de fiecare dintre ei pe o tăbliță. Pe cînd în cazul nostru este vorba de cu totul altceva decît anumite afiliații de grupuri care se recunosc ca atare schimbînd între ele semne ca pește, crucea încîrligată, crucea de Lorena. Aceasta corespunde celor două limbaje opuse: în cel de al doilea caz, putem cere oricui să deseneze pește, sau crucea, sau triumghiul; primul implică noțiunea de « frumusețe ».

Ne-am propus de nenumărate ori să facem din estetică ceva care să fie un fel de știință; am vorbit de nenumărate ori despre o știință a artei. Dar acest cuvînt de știință capătă deseori sensuri foarte variabile. Era o etichetă onorabilă, posesiune antică a oamenilor de știință, a clericilor. Începînd cu renașterea, unii dintre aceștia, aceia pe care acum îi clasăm printre facultățile științelor, ca de exemplu matematicile, chimia etc., au făcut progrese și au avut succese strălucitoare.

Ne place să sperăm că în domeniul în care ne mișcăm mai întîlnim și pe alții. Totuși, nu putem vorbi de știința profundă a unui doctor în drept sau în teologie. Vorbim cu plăcere de caracterul deosebit de științific al cutărui istoric sau critic de artă. La care sens al cuvîntului știință înțelegem oare să ne referim?

Observăm atunci că nu era deloc vorba de a ne alătura vreunei diviziuni naturale a științei; să arătăm, în mod foarte clar, de exemplu, că asemenea eforturi de critică de artă sînt științifice pentru că s-ar apropia într-un anumit fel de chimie sau de botanică. Nu era vorba în nici un fel de a pune în evidență vreo clasificare profundă a cercetării noastre, a modurilor noastre de cunoaștere.

Diversele caziere, diversele studii, mai mult sau mai puțin arbitrar stabilite — și nu era oare în aceasta unul dintre caracterele nenumăratelor estetici sau științe ale artei? — primeau deseori numele de știință, vorbeau despre metodele lor, numindu-le științifice (și aceasta putea să se producă, fie că era vorba de drept, critică de artă, de istorie literară — unele dintre aceste discipline, dealtfel, distingându-se greu de estetică, și avind poate cu aceasta numai niște vagi domenii comune), — cite și cite din acele studii nu primeau calificativul de științific, cam tot așa cum toți deputații sint priviți ca avind dreptul la calificativul « onorabil »? Și se putea spera, în oricare dintre aceste domenii, ca prin forța persistenței să devină un savant.

Și totuși, persista impresia vagă că lucrurile nu se petreceau întocmai, de exemplu, cu estetica și mecanica cerească. Cel puțin savanții de acest ultim tip, cînd acceptau să se unească cu confrății lor, oameni de artă și literatură, ca în anumite academii; cînd formau un pluton distinct și destul de mindru. Toate aceste diviziuni ale științei nu depindeau de nici un criteriu foarte clar, și duceau pînă acolo încît să i se spună unui confrate întîlnit pe scara instituției: nu ești un adevărat savant. Este de ajuns să ne gîndim la diferitele țări ca să vedem dealtfel variind diviziunile academice, facultăți de științe, de litere, de drept, de teologie, de medicină etc. Unde să plasăm atunci estetica?

Prin ce aceste diviziuni răspund ele oare clasificării profunde a cercetărilor și metodelor noastre? Există oare ceva mai definitiv, de exemplu, în felul în care Institutul Franței clasează eforturile spiritului: Academia franceză, Academia inscripțiilor, Academia de științe (celelalte oare continuă să consimtă a nu se numi științifice?), Academia Artelor Frumoase (să fie aici locul esteticii, sau într-una din cele menționate mai sus?), Academia Științelor morale și politice. În anumite țări se face distincție, de exemplu, între Științele exacte și celelalte științe: oare prin aceasta se vrea a le lăsa numele de științe — sau se insistă cu un fel de umor asupra faptului că sint niște științe în care inexactitatea este la loc de cinste?

Teoria noastră asupra celor două domenii ale limbajului ne permite să căutăm legăturile posibile ale esteticii cu vecinele ei, într-o clasificare în afara acestui amabil arbitrar; și fără care ea riscă să se găsească într-o situație care ar putea fi din timp în timp angoasantă, între un fizician și un astronom, pe punctul de a trage consecințe din ecuațiile lui Hamilton, de a se găsi respinsă pentru totdeauna printre științele inexacte (scienctias inexactas). De ce să nu-i lăsăm măcar o mică speranță? O orientare puțin mai precisă, o oarecare lămurire a acestor întrebări fundamentale nu lasă nici un interes pentru cercetare. Va fi vorba să știm dacă esteticianul este dintre aceia care încep să scrie cînd au auzit cuvintele « Poete, ia-ți lăuta și dă-mi un sărut »; sau dimpotrivă are unele instrumente de bord, dintre cele mai inexacte posibil; și călătorește consultîndu-le.

Primul pas esențial pe care l-am făcut, în vederea clasificării acestor probleme fundamentale, și multor altora care derivă din ele, a fost de a le considera transpuse în probleme de limbaj, și de a arăta că soluția lor depinde în mod necesar de o analiză mai profundă a limbajului. În mod deosebit, trebuia să descoperim aceste două domenii ale limbajului, ale căror proprietăți opuse le-am arătat; și ca urmare, necesitatea de a descoperi niște metode de raționament proprii celui de al doilea domeniu, atunci cînd peste tot se întindeau demersurile logice care conveneau numai primului domeniu, domeniu limitat al limbajului; și nu, după cum credeam, demersurile logice valabile pe toată întinderea limbajului, care părea să aibă aceleași proprietăți peste tot.

Am arătat că trebuie să verificăm în mod constant limbajul, și să distingem de acum înainte două lumi ale cuvintelor: unele, asemănătoare peliculelor subțiri cu contururi clare, de exemplu elipsoid, gerundif, unghie; iar altele care sint ca niște păsări străni vaporozase și avind propria lor viață, adevărate incantații obscure. În lumea aceasta, de exemplu, nu există gînduri cu adevărat contradictorii.¹ (Și asta

¹ V. Introducerea noastră la *Un mod de a fi* („Scrisul Românesc, București, 1927). — n. a.

ar fi de ajuns să arate dintr-o dată vanitatea, în acest domeniu, de tipuri de raționamente aristotelice, matematice etc.).

Prin urmare, metodele de cercetare și de argumentare nu pot să fie aceleași, dacă este vorba de propoziții aparținând unuia sau celuilalt dintre aceste două domenii în mod esențial diferite.²

Problema de a căuta, de exemplu, situația reală a esteticii printre celelalte activități spirituale, în însăși clasificarea nearbitrară a modurilor de cunoaștere, putem atunci s-o îndreptăm pe drumul spre găsirea soluției ei.

Să luăm atunci aceste două domenii ale limbajului: unul, acela format din fraze de tipul: «această mașină a mers cu o viteză medie orară de 173 km pe drumul de la Paris la Chartres», «acest pictor a prezentat 3 pânze de format 15; figurează la salonul din 1954»; celălalt domeniu, acela al frazelor de tipul:

«Nu te vei mai întoarce niciodată printre drabițele, proaspete de apă marină, cu cămașa ta albastră lipită pe șolduri și părul încleșcat.»

«Ziua cobora încet spre sfârșit, tot sufletul tău avea gustul Afroditei, tocmai ieșise și întreagă din apele eterne și parfumul tău se năștea puțin câte puțin din parfumul nopții.»

«Cît de fluidă, proaspătă și ușoară erai, cînd îți indoiam corpul mic și-l strîngeam la piept.»

Poteciile ne conduceau spre plaje noi, primul corn al lunii ne descoperea înlănțuiți prin tufișuri.»

Fără îndoială, că timp de multe secole s-au înșelat în privința anumitor analogii, crezînd că nu se întîlnea nici o frontieră între primele fraze și celelalte. Și totuși, există una care se potrivește. Putem să înlocuim primele fraze prin altele, și ceea ce ele aduc continuă să fie adus. Pentru celălalt tip de frază (chiar dacă aceasta se întîmplă numai din motive de ritm, aici parte integrantă a sensului) acest lucru nu este posibil. Or, estetica este fundamental legată de acest tip de fraze, dar nu se întîmplă același lucru cu fizica.

Se cuvenea mai întîi să se recunoască, să se izoleze și să se studieze acest limbaj, suficient fizicii și celorlalte științe, și pe care l-am numit limbajul științelor, dînd acestor cuvinte acel sens precis: acel domeniu limitat al limbajului total, și proprietățile și frontierele sale puse în același timp în lumină.

Apoi, și în parte datorită lui, datorită acelor proprietăți precise apărute, la celălalt pol al limbajului, acest al doilea domeniu pe care l-am numit limbaj liric; ba mai mult, atribuind de acum înainte acestor cuvinte un sens precis, făcînd din ele eticheta domeniului nou descoperit, și al proprietății deja puse în lumină. Ceea ce trebuie să evităm, totuși, este de a lega de aceste etichete cîteva asocieri de idei care n-au nimic de a face cu aceste două domenii ale limbajului, sau de a crede că aceste etichete sînt necesare, pe cînd descoperirea pe care ele o acoperă este singura importantă; existența, în sînul limbajului, a celor două domenii cu proprietăți opuse. (În sfîrșit, ne-am limitat cîteodată la a le desemna prin literele LS și LL, tot așa cum s-ar putea desemna prin A și B două domenii distincte ale unui spațiu oarecare.)

Dacă-mi voi propune vreodată, de exemplu, să caut a preciza situația esteticii printre celelalte tipuri de cunoaștere, și să cercetez înrudirea lor, ca rezultat al unei clasificări firești și nu arbitrare, voi separa mai întîi activitățile care se serveau de un limbaj amestecat, și ca fondate pe postulatul unui limbaj același peste tot: astfel erau filozofiile și estetica și celelalte activități care derivau din ea.

Avem mai întîi a considera un tip de activitate spirituală, un mod de cunoaștere care nu-și are sursa în limbajul liric. Acesta este poezia.

² *Sur les propositions d'histoire littéraire* (Despre propunerile de istorie literară), 1929, în „Revue des cours et conférences” și cele 15 articole apărute de la 30 aprilie 1932 în aceeași revistă, intitulată *Probleme de artă și limbaj al științelor*.

Să considerăm acum limbajul științelor. O anumită activitate a spiritului își are în el punctul său de plecare și de sosire. Acestea sînt matematicile. Alte moduri de cunoaștere își au punctul de plecare în observarea lucrurilor materiale și punctul de sosire în limbajul științelor: fizica etc.

Să considerăm acum un tip de cercetări care are acest mod comun cu științele propriu-zise, precum fizica, al cărui punct de sosire va fi tot în limbajul științelor. Dar de data aceasta este vorba de un tip cu totul nou și fundamental diferit de fizică sau de matematici, prin aceea că punctul de plecare, rădăcina științelor noi, este limbajul liric. Aici este locul unei estetici noi; ea părăsește terenul clasic al esteticii filozofice, pentru a se apropia cît mai mult posibil de științe. Îi este imposibil să se mulțumească cu anumite imitații amăgitoare ale științelor, cum le găsim în limbaj. Mai degrabă decît într-o metodă oarecare, de care s-a uzat citeodată, de la Taine și Brunetière.

Și ea trebuie să găsească, a trebuit să formuleze metoda care permite străbaterea acestei transcendențe; să-și aibă rădăcinile în limbajul liric, și să ajungă totuși la rezultate în limbajul științelor sub pedeapsa de a rămîne pură poezie, sau de a reveni la acele eforturi în limbajul amestecat, tăgăduind opoziția celor două domenii ale limbajului și surprinzîndu-le atît pe unul cît și pe celălalt aceluiași gen de raționalism.

Această analiză ne permitea să considerăm două grupuri legate de cercetările privind natura. Într-unul se află cuprinsă fizica.

Cercetări în genul esteticii, și în general toate studiile istorice, sociale, psihologice, caracterizate printr-o prezență de un anumit gen al umanului, ne apăreau ca un grup legat. Rezolvarea acestor dificultăți pentru unul din compartimente, și luam ca exemplu estetica, trebuia să aducă soluții analoge în toate celelalte compartimente (*Probleme de artă și limbaj al științelor*, 1932). Estetica apărea ca însuși tipul științelor umane.

Născută dintr-o analiză fundamentală a limbajului în două domenii cu proprietați opuse, această orientare nouă a esteticii apare la rîndul ei ca un studiu profund și metodic al limbajului, adică a inteligenței noastre în aceea că ea este o punere în legătură neîncetată a limbajului liric și a limbajului științelor: o explorare a primului mijloc al luminilor științifice care ne permite să-l aducem aici pe cel de al doilea, și citeodată, de altfel, chiar științele sînt acelea care profită de această luminare a zonelor lor cele mai profunde, și a acestor noi mijloace de cercetare.

ȘTIINȚA POEZIEI

Poezia este unul din produsele cele mai evaluate ale vieții, deoarece toată lupta speciilor duce, în zonele sale cele mai înalte, la niște poeme ca ale lui Virgiliu, la Parthénon. Proprietățile esențiale ale ființei umane se regăsesc în ea, ea este oglinda organizării sale. Savantul o va studia în același spirit în care studiază viața.

Știință și Poezie! Sub acest titlu am schițat trăsăturile esențiale ale unui nou mod de cunoaștere, ușor de deosebit de toate celelalte tipuri de studii științifice, filozofice sau literare. Edificiul nostru se ridică pe piatra științei și a poeziei; amîndouă unindu-și, în mod necesar și constant, efortul lor.

Desigur, noua știință pe care o propunem ar fi zadarnică, dacă poezia ar fi atît de rarefiată, încît întîlnirea dintre știință și poezie să fie un eveniment superior improbabil. Poziția noastră implică (după cum Descartes aștepta ca bunul simț să fie cel mai răspîndit) că un anumit simț liric, desigur mai puțin rar decît bunul simț, să existe în mod curent. O știință a poeziei poate să ajute la reconfortarea, la dezvoltarea acestor bogății: esențiale oricărei civilizații adevărate.

Pe vremea lui Voltaire, necazurile poeziei veneau din aceea că lumea — această mică lume care hotărăște, în capitală, soarta operelor — era prea orientată; acum, vine din aceea că lumea este prea dezorientată. Cum foarte puțini oameni au aici timpul, sau mijloacele, de a judeca niște opere cu un sentiment profund, își caută motive pentru a accepta sau pentru a respinge.

Nenumărații judecători de altădată, puțin sensibili la poezie, se ghidau după anumite reguli: regulile versului, regulile celor trei unități; deseori, aceste reguli nefiind mai fondate pe o știință mai adevărată decât aceea a medicilor lui Molière.

Multor judecători din zilele noastre, puțin sensibili la poezie, — foarte hotărâți de altfel să nu cadă în greșelile savante ale predecesorilor — le-ar fi mai degrabă teamă de orice poezie care seamănă cu ceva. Ei s-ar minuna mai degrabă în fața a ceea ce nu seamănă cu nimic; numai să fie la modă produsul „lansat“ — prin mijloace care ar putea să nu aibă nici o legătură cu poezia.

Este suficient să poarte eticheta „poezie“, mai ales „poezia nouă“; atât de nouă, de bună seamă, încât să nu aibă nimic comun cu ceea ce s-a numit dintotdeauna poezie. Lumea n-ar îndrăzni, în aceste condiții, să-și însușească eticheta unui coniac, a unui vin vechi, dar poezia, de ce nu?

Știința n-ar ști să se joace astfel cu cuvintele. Sub aceeași etichetă, ea se angajează să recunoască și să vă ofere același produs. Dacă aveți nevoie de chinină, ca să scăpați de friguri și să regăsiți plăcerea de a trăi, sau de șampanie, sau de poezie, nu va trebui să vă oferiți, sub aceste etichete, ci sub pretextul unei noi mode, orice.

De exemplu, să considerăm, ca unealtă de poezie, versul de care se servește Racine:

« Oui, je viens dans son temple adorer l'éternel » *

Ronsard, Racine, Hugo, Verlaine au fost fericiți să posede această unealtă a poeziei la dispoziția lor. S-au servit de ea în mod conștient și s-au simțit foarte bine. Ea a fost descoperită în mod empiric, ca și acele precepte după care altădată se construiau navele. Cu aceste formule empirice, acele gabaritură, se făceau galioane bune, care înfruntau bine marea.

Nu este vorba, sub pretextul unor mode noi, de a distruge oricum aceste bătrâne carapace, și apoi a ne încredința resturile pentru a ne antrena în toate naufragiile. Dar știința actuală reține din aceste vechi formule ceea ce ele aveau ca excelent, învață să le îmbunătățească și să descopere din ele altele noi. Ea oferă navigatorilor puteri noi, trăsându-le coasta Normandiei, sau a avioanelor-rachetă.

Iată, de exemplu, o unealtă nouă care a fost presimțită, căutată încă din Renaștere, dar nedescoperită: versul care a fost, în franceză, descendentul direct al ritmurilor lui Homer și Virgiliu; care a fost, mai ales, cel mai propriu pentru a le traduce.

Într-o viitoare prelegere, vom arăta cum noua știință a poeziei a permis realizarea acestui frumos vis al Renașterii. Într-o carte recentă: *Sagesse et Poésie (Înțelepciune și Poezie)* de Pius Servien, am dat ca exemple printre multe alte forme noi, ritmurile noi, cu care nu sîntem obișnuiți; dar pe care totuși o ureche sensibilă le simte fără greutate:

« Morts qui reposent à l'ombre légère des feuilles nouvelles
L'air est doux, les frères brouillards du matin vous caressent,
Restes des rêves vivants qui vous hautes aux heures nocturnes. » **

Bineînțeles, căutînd astfel drumuri noi, noi căutăm puteri, libertăți noi; nu tiranii noi, ca altădată, tirania modelor și a ignoranțelor, îi obligăm pe poeți să se folosească de versuri; iar în zilele noastre, să nu se servească de ele.

* Da, vin în templul său ca să ador eternul.

** Morți care se odihnesc la umbra ușoară a frunzelor noi
Aerul plăcut, cețurile ușoare ale dimineții vă mîngîie
Resturi ale viselor vii care vă obsedează în orele nocturne.

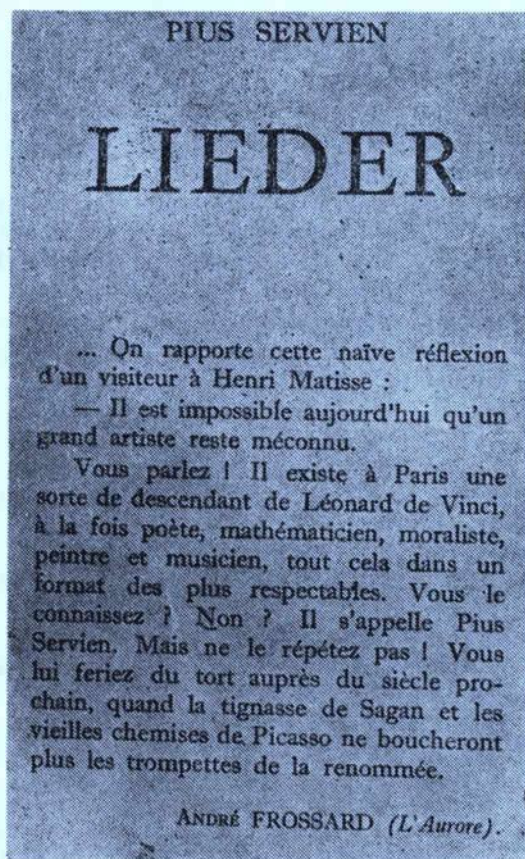
Pentru noi, a găsi o incantație nouă înseamnă a-l face pe poet mai bogat și mai liber în a alege.

Cînd este vorba de noua poezie, este vorba de o nouă manieră de a scrie, de știința meseriei. Cu o remarcabilă inconsecvență, tot respingînd poezia care n-ar fi nouă, dacă vor întîlni un poet care să-și cunoască meșteșugul cum își cunoștea Bach pe al său — sau un savant ca Vinci, ca Dürer, ca Rameau — strategii de cafenea ai poeziei vor scoate din arsenalul lor modest vechile clișee care opun știința și inspirația.

Înotătorul care cîștigă cursa olimpică nu ignoră nimic din ceea ce face înotul efice. El a mînuit mult timp formulele astăzi cunoscute, crawl-ul l'overarm, după cum Racine mînuia versul alexandrian. Timp de mulți ani el și-a impus să studieze.

Dragostea nu este legată în mod firesc de prietenie, ci de artă. Ori arta nu este o operă de colaborare. Fără îndoială că doi artiști pot să fie prieteni; dar operele lor rămîn departe una de alta și diferite. Tot așa se întîmplă și cu două ființe care se iubesc cu dragoste, fie ele chiar prietene. Confundarea sensurilor cuvîntului a iubi, speranțele care se nasc din el, ca aceea a legăturilor dintre dragoste și prietenie, se află la baza multor tragedii, a multor uimiri și disperări pe care puțină înțelepciune le-ar fi împiedicat să se nască. La ce servesc iluziile din care ne vom trezi sigur, și care nu se bazează pe nimic adevărat?

Dragostea presupune alte bunuri pe care și le promite speța umană, și nu cele pe care și le promite prietenia. Dragostea, ca și arta, vrea să dăruiască mai multă frumusețe oamenilor de mine. Ca și arta, ea este orientată spre binele celorlalți oameni, și al zeilor; dar este totuși solitară, ca arta, în mod disperat. Nu există nici chiar fraternitatea între artiști, și nici între îndrăgostiți. Acesta este un gînd uman și prietenesc, care se naște din surse foarte diferite. Artiștii, asemenea amanților, sînt într-o stare perpetuă de război religios, care abia îndulcește, ca și în celelalte războaie religioase, caracterul uman și amical al acelora care suferă din cauza aceasta. Îndată ce această complezență umană, acest bun natural al anumitor artiști sau amanți, dispăre, restul nu este decît o sumbră tragedie pe care nimeni n-o mai înțelege, pentru că se pare că doi amanți ar trebui „să se iubească”, — și iată că prin aceasta se înțelege sensul prieteniei, care este cu totul altceva. *Tontaene animis caelestibus irae?* Zeii nu pot fi prieteni, nici Jahveh și Baal, nici chiar cei din Olimp. Legăturile lor sînt cu totul altele: de război, sau de stranii și superficiale concilieri, ca între niște solitari periculoși, ca între niște fiare aparținînd unor rase diferite.

Francis JAMMES

«...adevărata poezie... un limbaj universal»

DESPRE OMUL ȘI SCRITORUL FRANCIS Jammes, în spațiul literaturii române, se știu multe lucruri. A fost tradus¹, comentat², vizi-

¹ Reținem ca semnificative următoarele traduceri: Francis Jammes, *Poezii alese*. În românește de Ion Pillat și N. I. Herescu, București, Fundația culturală prințului Carol, [1927], 82 p.; Ioan I. Clorănescu, *Antologia poeziei franceze*. Traduceri, București, Editura „Cultura românească”, [1926], pp. 109—113. (*Rugăciune ca să nu moară un copil, Rugăciune pentru a avea o femeie simplă, Rugăciune pentru a avea credință în pădure, Nu mă-nșel...*); Perpessicius, *Opere*, Volumul 1, *Poezii*, București, Editura pentru literatură, 1966, pp. 128—136. (*Era grozav..., Ca mîine o să ningă... Elegia întâia — La moartea lui Samain, Elegia a cincea*); Mia Frolo, *Elegie*, în vol. *Poezii de la „Viața nouă”*, Studiu introductiv de Dumitru Micu, București, Editura pentru literatură, 1968, pp. 163—164; Francis Jammes, *Sufrageria*, Traducere de Al. Tălb, în „*Prepoem*”, 1, nr. 1, iulie 1939, p. 5, col. 1—2; Francis Jammes, *Un calendar folositor*, Traducere de Alex. Tălb, în „*Prepoem*”, 1, nr. 10, aprilie 1940, p. 8, col. 1—2; Francis Jammes, *Almaida D'Etremont sau Romanul unei fete pătimase*, în românește de Ioan Gherea, București, „*Adevărul*”, [1927], 31 p. (*Lectura. Floarea literaturilor străine*, nr. 144); H. Sienkiewicz, I. Turgheniev, Fr. Jammes, *Trei povestiri duiocase*, în românește de George Ulciu, Cîmpulung Muscel, Tipografia și librăria Gheorghe N. Vlădescu, 1933, p. 39 (pp. 33—39 cuprind *Calea vieții* de Fr. Jammes).

² Octav Botez, Francis Jammes, în „*Lumea, Bazar săptămînal*”, 1, nr. 31, 14 iunie 1935, pp. 10—11; Francis Jammes apologet al peisajului, în „*Adevărul literar și artistic*”, 7, nr. 294, 25 iulie 1926, p. 8, col. 4; Ioan D. Gherea, *Atmosfera istorică. Henri de Regnier și Francis Jammes*, în „*Viața Românească*”, 19, nr. 3, martie 1927, pp. 262—279. Acest articol a fost reluat în Ioan D. Gherea în vol. *Eseuri*, București, Editura „Minerva”, 1974, pp. 80—107; Emil Coliu, *Revolta poetului... în jurul unei scrisori inedite a lui F. Jammes*, în „*Adevărul literar și artistic*”, 15, nr. 799, 19 martie 1936, p. 1; Ion Pillat, *Poezia lui Francis Jammes*, în „*Viața Rom-*

tat de către români³, adorat de o anumită categorie de cititori, iar unii dintre scriitori și l-au ales ca model. Ceea ce impresiona la acest patriarh de la Hasparren, cum îl numeau prietenii și admiratorii, era înalta iubire pentru poezie și devotamentul, rar întâlnit la scriitori, în prietenii alese. Spirit solitar, retras într-o localitate bască ce predispunea la meditație, Francis Jammes era un *naturist*. Poezia sa a constituit un veritabil model pentru mulți scriitori francezi și europeni. Astăzi, după aproximativ o jumătate de secol de la dispariția sa, apar studii, eseuri și cărți ce stabilesc cu rigoare și finețe influența poeziei jammiste

nească”, 31, nr. 7, iulie 1939, pp. 92—104. Acest articol se reia în *Siluețe creștine*, București, [Imprimeriile Curentul], 1939, pp. 75—88 și în Ion Pillat, *Portrete lirice*, București, Editura pentru literatură universală, 1969, pp. 210—229. De asemenea, la moartea lui Francis Jammes, în „*Adevărul literar și artistic*”, 29, nr. 937, 20 noiembrie 1938, p. 2, col. 2—4; Al. Philippide, *Moartea lui Francis Jammes*, în „*Viața Românească*”, 30, nr. 12, decembrie 1938, pp. 70—73 și Gr. T. Popa, Francis Jammes, în „*Insemnări ieșene*”, 3, vol. 8, nr. 12, 1 decembrie 1938, pp. 500—503.

³ A se vedea în acest sens articolele lui B. Fundoianu, *O vizită la Francis Jammes*, în „*Adevărul literar și artistic*”, 2, nr. 17, 20 martie 1921, p. 2, col. 6—7 și Francis Jammes — *Artă poetică, Jammes și natura, Familia lui*, în: B. Fundoianu, *Imagini și cărți*. Ediție de Vasile Teodorescu. Studiu introductiv de Mircea Martin. Traducere de Sorin Mărculescu, București, Editura „Minerva”, 1980, pp. 102—108. Dealtfel și primul articol a fost reluat în acest volum. Vezi paginile 56—59.

Vizita lui Demostene Botez este relatată în *Memorii*, volumul 2, București, Editura „Minerva”, 1973, pp. 280—293.

Hasparren, vendredi 10 octobre 1930

Mon cher poète et ami,

Une chute que j'ai fait sur le terrain glissant d'une falombière et qui a quelque peu endommagé mon bras gauche m'oblige à ménager le droit — à dicter ces quelques lignes à ma fille Bernadette.

Votre lettre a dû se croiser avec la mienne remerciait de la merveille de couvre-livre que vous m'avez adressé. Vous me traitez comme un prince. Mais ce qui me touche par-dessus tout sont les poèmes que vous m'avez envoyés et qui semblent bien, en effet, être l'écho d'un coin de mon âme. Serait-ce j'en ai la ferme conviction que la vraie poésie est une langue universelle, issue d'une même substance spirituelle? Oui, que vous m'êtes attaché et que le sentiment que vous m'exprimez résonne dans mon âme. Néanmoins, je souffre de ne pas vous sentir encore sur le vert chemin de la béatitude où l'on s'assied sur la menthe, auprès d'une source. J'espère que ce temps n'est pas loin.

Tous en serions encore plus fraternels. Tâchez de vivifier cette mélancolie des dimanches, mélancolie que vous exprimez si bien, mais dont la douce joie nous est inconnue. Pour me plaire, vous supprimez, de ce poème, cet adjectif « maudits », qui ne peut convenir au jour de ce Seigneur qui nous a permis de nous rencontrer sur la route... Nous sommes tous de tout coeur ici avec vous et votre délicieuse femme.

F. JAMMES

Hasparren, vineri 10 octombrie 1930

Scumpul meu poet și prieten,

O căzătură pe care am făcut-o pe terenul alunecos al unei hulubării și care mi-a cam vătămat brațul sting mă obligă să mi-l menajez pe cel drept și să dictez aceste câteva rinduri fiicei mele, Bernadette.

Scrisoarea dumitale s-a încrucișat probabil cu a mea, în care îți mulțumeam pentru minunea de îmbrăcăminte de carte pe care mi-ai trimis-o.

Mă tratezi ca pe un prinț. Dar ceea ce mă impresionează mai presus de orice sint poemele pe care mi le-ai trimis și care par a fi, într-adevăr, ecoul unui ungher al suflului meu. Să fie oare adevărata poezie — am ferma convingere — un limbaj universal izvorit dintr-o aceeași substanță spirituală? Da, simt că îmi ești aproape și că senti-

în Franța și în alte țări romanice. Scrisoarea ⁴ comunicată aici este adresată poetului și memorialistului Demostene Botez care, în vara anului 1930, aflându-se la Biaritz, unde își petrecea vacanța, i-a făcut o vizită poetului Francis Jammes. Întâlnirea și discuțiile cu Francis Jammes sînt repovestite, peste ani, în memoriile sale pline de farmec. Astfel, aflăm că citise în întregime opera poetului francez; îl impresiona poezia închinată duminicilor, stabilind aici anumite similitudini cu lirica sa. Dragostea pentru opera lui Francis Jammes pornise, de fapt, din discuțiile interminabile pe care le avea cu

poetul și eseistul Ion Pillat, care era cel mai inveterat admirator și prețuitor al poeziei jammiste. În București, în casa părintească de pe strada Nicolae Iorga, Ion Pillat avea în vastă sa bibliotecă întreaga operă a lui Francis Jammes. Adesea, în această bibliotecă, Demostene Botez participase la înflăcărute dispute referitoare la creația poetică a lui Francis Jammes. De asemeni, mai aflăm că în biroul său, Demostene Botez avea fotografia poetului francez. Acest fapt demonstrează prețuirea aparte pe care o nutrea poetul „Vieții Românești” pentru omul și scriitorul Francis Jammes.

Demostene Botez a pornit într-o duminică spre Hasparren. Poetul francez nu se afla acasă: Bernadette, fiica sa, îi comunică știrea, deloc îmbucurătoare, că tatăl ei este plecat din localitate într-un sat apropiat. Fără să stea

⁴ Originalul se află în arhiva lui Demostene Botez. Mulțumim și pe această cale soției sale, Nicolina Botez, care a permis publicarea acestui document de istorie literară. Menționez că traducerea acestei misive a apărut în *Memorii*, vol. 2, pp. 292—293.

mentul despre care îmi vorbești are o rezonanță în sufletul meu. Totuși, sufăr că nu te simt încă pe drumul verde al beatitudinii, când te așezi pe un răzor de mentă lângă un izvor. Sper că acest timp nu e departe.

Cu toții am fi mai înfrățiți. Încearcă să înviezi această melancolie a duminicilor pe care o redai atât de bine, dar a cărei dulce voluptate ne este necunoscută. Ca să-mi faci plăcere, suprimă din acest poem adjectivul « *blestemat* », nepotrivit cu această zi a Domnului, care ne-a îngăduit să ne întâlnim, pe drumul acela... Sintem cu toții, cei de-aici, din toată inima alături de dumneata și de încântătoarea dumitale soție.

F. JAMMES

mult pe gânduri, Demostene Botez ia același taxi cu care venise din Biaritz și se îndreaptă spre satul indicat de Bernadette. La jumătatea drumului, pe coama unui deal, îl întâlnește pe Francis Jammes întorcându-se acasă. Se cunosc și, din acest moment, devin buni prieteni. Francis Jammes îl invită câteva zile la rând să-l viziteze și să discute literatură. Demostene Botez, după propria-i mărturisire, luase cu sine volumul *Povestea omului* din care îi citește unele poezii. Poetul francez este surprins, firește neplăcut, de adjectivul *blestemat* întâlnit în una din poeziile *Duminici*. Fiind un catolic fervent, nu accepta astfel de sintagme poetice. Ba, mai mult, îl roagă să suprimă, la o altă ediție, acest adjectiv, ceea ce Demostene Botez, care avea o cu totul altă concepție despre lume, nu a acceptat nici atunci și nici mai târziu.

Din această misivă, care este dictată de Francis Jammes fiicei sale, Bernadette, fiind doar semnată de poet, rezultă că între cei doi scriitori a fost un schimb susținut de scrisori. După investigațiile întreprinse, am găsit numai această epistolă la care se alătură următoarea dedicație: « *A Demosthène Botez, à l'ami et au poète, à madame Botez, respectueux hommages. F. Jammes* ». ⁵ În arhiva lui Demostene Botez se mai află o fotografie a lui Francis Jammes care se publică acum.

N. SCURTU

⁵ « *Lui Demostene Botez, prietenului și poetului, doamnei Botez, respectuoase omagii. Francis Jammes* ». Dedicția este pe volumul *L'arc en ciel des amours*, Paris, Librairie Bloud et Gay, 1931. Acest op a fost trimis la Iași, în anul 1931.

Octavian GOGA

și istoria unor medalii

MARELUI POET CARE A FOST OCTAVIAN Goga i-au fost dedicate două medalii, una în anul 1920, cealaltă în anul morții sale — 1938.

Prima medalie este relativ bine cunoscută, ea aflându-se atât în colecții particulare, cât și la Casa Memorială a poetului, la Ciucea. Profesorul Ion Dodu Bălan i-a făcut o fotografie pe care a publicat-o în monografia închinată lui Octavian Goga. Este o medalie de bronz de bună calitate și are pe avers chipul lui Goga văzut din profil. Pe marginea medaliei se află inscripția: «**OCTAVIAN GOGA MINISTRU AL CULTELOR ȘI ARTELOR BUCUREȘTI 1920**».

Medalia are 60 mm. în diametru și este gravată de cunoscutul artist Weimberger din Timișoara.

În același an Weimberger avea să realizeze și alte medalii, iar un an mai târziu, medalia Societății „Dacia Română”.

A doua medalie, tot din bronz, cu diametrul de 60 mm. este aproape necunoscută.

Avers. Bustul poetului, văzut din față, reproduce una din ultimele fotografii ale poetului, care de-o parte și de alta a capului are anii săi de viață: 1881—1938.

Pe marginea circulară inscripția: «**POETUL REDEȘTEPTĂRII NOASTRE NAȚIONALE OCTAVIAN GOGA**».

Revers. O compoziție pe trei planuri. În planul apropiat, muza poeziei drapată stînd pe un soclu de formă paralelipipedică cu o liră în mîna stîngă. Pe soclu, pe trei rînduri, se află inscripția: «**AVE POETA MCMXXXVIII**».

În planul al doilea este reprezentat un sfînx șezînd de-a lungul unui soclu în formă paraleli-

pipedică pe care este scris: «PAX ETERNA».

Planul al treilea, aflat în partea de sus a medaliei, are reprezentat castelul poetului de la Ciucea înconjurat de dealuri și livezi. În partea de jos a acestei compoziții se distinge bine numele artistului modelator, gravor și sculptor Emil W. Becker, care apare sub forma: «E. W. BECKER SCUL[PTOR]».

Artistul modelator al medaliei este autorul a peste 35 de medalii, plachete și efigii între care amintim: Medalia Societății Numismatice Române, Medalia lui I. G. Duca, Medalia Monetăriei Naționale; prima efigie a Republicii Populare Române.

Medalia dedicată lui Octavian Goga este o realizare remarcabilă ce se distinge prin vigoare și finețe, în care artistul îmbină armonios clasicul cu modernul. Ea reprezintă, după părerea noastră, treapta cea mai de sus a expresiei artistice la care a ajuns acest remarcabil artist. Atît portretul poetului de pe avers, cît, mai ales, întreaga compoziție de pe revers sînt realizări artistice deosebite puse în slujba reprezentării

cît mai adecvate a subiectului tratat; iar reușita este deplină.

Medaliile realizate cu ocazia morții poetului au avut o soartă tristă. După executare ele au rămas în depozitul Monetăriei Statului, foarte probabil în urma demersului Ministrului de Interne din timpul dictaturii lui Carol al II-lea, care a instituit cenzurarea tuturor portretelor și efigiilor foștilor conducători de partide politice desființate și interzise prin lege după lovitură de stat din 10 februarie 1938. În cazul lui Goga, care a refuzat categoric, ca și Iuliu Maniu, să colaboreze cu noul regim, măsura restrictivă s-a extins și asupra acestor medalii.

Rămase în depozitul Monetăriei Statului, cea mai mare parte au fost retopite, cîteva însă au fost salvate între care și exemplarul pe care l-am prezentat, aflat acum la Muzeul Literaturii Române, acolo unde am considerat că îi este locul.

Corneliu POPA

PUNCT * CONTRA * PUNCT

I. L. CARAGIALE și strategia nemicului

ARTICOLUL LUI FLORIN MANOLESCU intitulat *O problemă de istorie literară și un P.S.*, apărut în „*Manuscriptum*” (nr. 4, an. XV, 1984, pp. 161—168) ca replică la punctul nostru de vedere asupra cărții sale, *Caragiale și Caragiale — jocuri cu mai multe strategii*, exprimat în paginile aceleiași publicații (nr. 3, an. XV, 1984, pp. 176—179), ne obligă să aducem noi argumente pentru a risipi obstinția sa agresivă în convingerea că I. L. Caragiale ar fi colaborat la revista umoristică „*Bobîrnacul*” (1878—1879). Firește, replica lui Florin Manolescu fiind total străină spiritului polemic specific unei discuții în sfera istoriei literare, se cuvenea ignorată. Cum însă, virtual, există riscul ca anumiți cercetători mai tineri să adopte, în viitor, aceeași poziție ca Florin Manolescu, cîteva precizări suplimentare sperăm să elimine profunda eroare în atribuirea lui I. L. Caragiale a unor simple pastişe ca cele din „*Bobîrnacul*”. Le contestăm paternitatea avînd în vedere următoarele:

1. Chiar de la primul ei număr, din 1878, revista amintită calchia supărător, pînă la stridență, formula gazetărească a „*Ghimpeiului*” (1866—1879) asociată cu „*Claponul*” (1877) și „*Calendarul claponului*” (1878). Rubrica *Depeşe telegrafice*, fără telegraf gîndită de Caragiale în „*Ghimpele*” ca un fel de cronică fantezistă a evenimentelor externe, în „*Bobîrnacul*” s-a transformat în *Trufandale telegrafice* (cuvîntul «trufanda» găsit în lexiconul „*Ghimpeiului*”). Teama vreunei imputări publice îi îndeamnă pe redactorii „*Bobîrnacului*” să insereze la *Poşta redacţiunei* textul: «„*Ghimpeiului*”. Mulţumim de recomandăţie. Ne era teamă să nu ne înghimpaţi în unele... părţi ale jurnalului, neavînd pretenţiunea, că tot ce-am scris e bun» (nr. 2, din 8 ianuarie 1878, p. 7). Ironia benignă din numărul 3 (15 ianuarie 1878, p. 7) o găsim într-un *Anunţ important* tipărit cu literă aldină: «S-a pus la loc sabia lui Abesalom şi a lui Por împărat. A se adresa la redacţiunea „*Ghimpeiului*”. Preţul unui număr 2 f. Tragerea se face la 31 februarie în ziua de *Sfîntul Aşteptă*». O altă „rubrică”, intitulată *Felurimi* în „*Uniunea democratică*” (1876—1877), la care a colaborat şi Caragiale, ca redactor al ziarului (cf. I. L. Caragiale, *Opere*, vol. III, E.P.L.,

pp. 196—197 şi 687), a devenit *Fleacuri* în „*Bobîrnacul*”. Titlul *Zig-zag* a fost preluat întocmai din „*Ghimpele*”. Avînd ca model „*Claponul*” (1877), redactorii „*Bobîrnacului*” anunţau şi ei în 1878 „*Calendarul bobîrnacului*”.

2. Florin Manolescu afirmă energic în articolul său: «Poezia-acrostih *Mandatul*, din 28 martie 1879, a mai fost publicată în „*Calendarul claponului*”». Adevăr incontestabil! *Mandatul* (acrostih) a apărut în „*Calendarul claponului*”, (1878, pp. 51—52), precedată de o notă cu titlul *Poezie*: «S-a zis şi se zice că la Bucureşti nu se mai face poezie; s-a mai zis că în vreme de război muzele amuţesc. Ei bine, nu e așa. Suntem în plăcuta poziţie a da cititorilor o dovadă că cele de sus pomenite sunt neadevăruri, prin poezia ce publicăm noi îndată sub titlul *Mandatul*. E de prisos a spune, credem, că autorul este un june monşer, copist de clasa a doua într-o cancelarie de administraţie publică. Cu aceste desluşiri împreună, dînsul ne-a trimis spre publicare acrostihul său». Acest text a fost reproduş în I. L. Caragiale, *Opere* (vol. III, p. 787), însoţit de comentariul: «În vechea formă a acrostihului, Caragiale glumeşte, fără răutate, pe socoteala idealului generalizat în timpul acela (ca şi mai tîrziu), al funcţionarului bugetiv, caracteristic burgheziei liberale şi denunţat de Ion Ghica în scrisorile sale economice, cu mulţi ani înainte. *Mandatul* este în realitate salariul lunar».

„*Bobîrnacul*” din 28 martie 1879, p. 1, a retipărit *Mandatul* (acrostih), dar să vedem în ce fel. Potrivit modelului, poezia apărea precedată de o notă cu titlul *Un nou poet*: «Un nou poet plin de talent, d. Impiegatovici, a apărut în Parnasul României, şi ne trimete următoarea producţie a lui cu care vrea să debuteze în publicaţia română, şi căreia îi dăm loc cu plăcere în coloanele ziarului nostru. Să nu uităm a spune că d. Impiegatovici, junele poet, este liberal aprins, republican ardinte, unul din aceia, cărora patria neputînd deocamdată să le facă altceva, le dă ca încurajare cîteva sute de lei pe lună, spre a le nutri sentimente patriotice, așa de răspîndite în şirurile partidului republican de la noi. Iată mai jos poezia tînărului patriot». Deci în nota din „*Calendarul claponului*” apar expresiile

«june monșer» și «E de prisos a spune», iar în „*Bobtrnacul*” citim «junele poet» și «Să nu uităm a spune». Ne întrebăm, cine își va asuma răspunderea și cu ce argumente că autorul notei din „*Bobtrnacul*” e același I. L. Caragiale? Aceasta o lăsăm în seama lui Florin Manolescu. Pentru noi este evidentă stângăcia autorului anonim în mimarea stilului caragialian.

3. Să mergem însă mai departe. Versurile din „*Claponul*”: «Da! da! el să trăiască! / Sau dacă nu murim / Căci fără dînsul oare / Putem noi să trăim?» apar în „*Bobtrnacul*” schimbate, fără îndoială din dorința de a o trimite la oficiul liberal „*Românul*” al lui C. A. Rosetti, ironizat uneori trivial: «Da, da! el să trăiască sau dacă nu murim / Putem noi fără dînsul republicani să fim?» Penultimul catren s-a retipărit de asemenea modificat: «Nica consolare! / O! prea iubit mandat! / De tine toți slujbașii / Viața ne-am legat» devine în „*Bobtrnacul*”: «Unica consolare, o prea iubit mandat / De tine patrioții viața și-au legat». Asemenea naive modificări pot aparține lui Caragiale ca urmare a cererii redacției „*Bobtrnacului*”? Și tot Caragiale, pe atunci salariat al „*Timpului*” (1878—1881), să fi semnat această versiune total neinspirată, fără umor, cu pseudonimul «Impiegatovici»? Din punctul nostru de vedere considerăm hazardată și nu mai puțin expusă ridiculizării atribuirea lui Caragiale altui a notei *Un nou poet*, cit și a intervențiilor puerile din cele două catrene ale *Mandatului*. Dealtfel, la 28 martie, cînd apăreau, I. L. Caragiale, împreună cu Titu Maiorescu, a plecat spre Viena, așa cum reiese din *Insemnările zilnice* ale criticului: «*Aprilie 1879, 1/13. Duminica Paștelor, acum, ora 6, scriu acestea la Viena, Grand Hôtel, camera Nr. 224 în etajul al 2-lea, alături 222 cu 2 paturi: liniștit și bine, dar scump (amîndouă 9 fl., cu Caragiali 11). Serviciul 2 fl. pe zi*

Am plecat din București miercuri seara, ora 9 (*decî 28 martie, n.n.*) cu Clara, Liviu și I. Caragiali, pentru care, spre a-i face o surpriză, scosesem eu bilet și în orice caz voiam să-l pun în situația de a vedea Viena (întîia privire asupra civilizației pentru el). Prin Lemberg, Cracovia, fiindcă tot atît de lung prin Orșova, deoarece e încă întreruperea inundațiilor la Szegedin...» Atunci a văzut Caragiale la Burgtheater *Visul unei nopți de vară*, «spre cea mai mare bucurie a lui», cum notează Maiorescu (cf. Titu Maiorescu, *Insemnări zilnice*, vol. I, 1855—1880, Editura Socec, 1937, p. 322).

În febra plecării neașteptate, de care trebuie să fi fost înștiințat cu cîteva zile înainte, a scris Caragiale nota, a modificat el versurile din *Mandatul* și, în grabă, cu birja, să fi plecat la redacția „*Bobtrnacului*” din Lipscani răsucind pe deget brelocul ca în preajma sărbătorilor? Eliminăm, ca oricare istoric literar care cunoaște măturile contemporanilor legate de activitatea sa gazetărească din acei ani, această ipoteză care pentru Florin Manolescu poate trece drept certitudine. Îl și văd pe Caragiale ieșind din legendara sa *pigrăia*, scriind, rupind,

rescriind caligrafic cu clopoțelul „*Bobtrnacului*” la ușă. Pentru Caragiale scrisul nu a fost o formă de hedonism (în sensul propriu al cuvîntului) ca pentru Stendhal, de pildă... Însă, dacă am subscrie liric la «argumentele» lui Florin Manolescu, pe lingă *Mandatul*, Caragiale mai avea împăturite în buzunar articolele *Situație politică și Citim în Cartea Fistichiă* a oficiului nostru exterior (*Foreign-Office*) apărute în „*Bobtrnacul*” din 28 martie și, respectiv, 31 martie 1879. În sprijinul atribuirii lui Caragiale a buclucașului *Citim în Cartea Fistichiă...*, prezumțiile avocătești sînt de-a dreptul puerile: «Dincolo de stilul și lexicul tipic caragialesc (subl. n.) — scrie apăsător Florin Manolescu — cu ce alt autor s-ar putea potrivi „apelapisitele credințe nihiliste”, „giumbușlucurile teatrale” și plecarea în străinătate despre care vorbește „*Bobtrnacul*”? În acest context, *elocvent* (subl. n.) poate deveni și finalul „reportajului” («Deviza sa politică va fi, ca și a d-lui Rosettachi: „Trai Ionică, cu banii țării!”) în care „Ionică” poate trimite la prenumele lui Caragiale. Și cum poate fi explicat faptul că odată cu plecarea scriitorului la Viena, revista „*Bobtrnacul*” își încetează apariția, urmînd ca la reluare să aibă o cu totul altă fizionomie?».

Cu asemenea trimiteri și întrebări iată-ne, fără voia noastră, în plin Caragiale. Mai întîi că „*Bobtrnacul*” e contaminat de la început (1878) de «apilpiselile» și «giumbușlucurile» caragialești. Al doilea, cum să asociem „Ionică” de prenumele lui Caragiale, cînd acesta pleca nu pe «banii țării», ci pe banii lui Titu Maiorescu? Să fi fost marele scriitor lipsit de recunoștință față de mentorul „Junimii” cînd îl invitase la Viena pe cheltuiala sa?

Și acum o altă întrebare. Cum de nu l-a surprins pe Florin Manolescu numele *Ionică Cavour* din articolul de fond subintitulat *Ciorbă lungă pentru cititori* redactat în stil asemănător cu cel din *Citim în Cartea Fistichiă...* și unde e vorba de «năzuințele lui nea Desfundeanu, binagiul I-ii la *Vocea lui Faraon*, gazeta de oacheșe cugetări» și din care citează cu nonșalanță? Atunci, ne întrebăm noi, cum să nu fie Caragiale autorul și al acestui articol unde e pomenit *Bektemis* din *Mandatul*, articol perfect înrudit, ca stil, cu cele atribuite: «La ordinea zilei, în presa noastră democratică și socială, este sultanatul, cu care s-a încheiat cămara țării.

Așa minune nici că s-a mai văzut!

Consulii puterilor neacreditate au rămas în administrațiune, ca don Bartolo, din *Bărbierul din Sevilla*.

Păi și frații noștri de la „*Românul*”, cari s-au muncit trei zile și trei nopți, pînă să nască programa celui ziafet parlamentare, s-au mirat ei însuși ca de ucigă-l toaca, cînd au văzut poză, că deputații în loc de a fi îmbufnați, se bucură și chiuă ca la grădina lui Gîafer, pentru sprîncenata sa călătorie...». Ar fi oșios să cităm integral articolul ca demonstrație de lexic și stil caragialesc.

4. Florin Manolescu e ferm convins că prezența sintagmelor «înaltei nobilimi și onora-

bilului public» din *O cercetare critică asupra teatrului românesc* (1878) sau «înalta nobilime și onor. public» din *Situațiunea Europei* („Claponul” nr. 2, 1877) sînt fundamentale pentru atribuirea articolelor menționate lui Caragiale, uitînd că expresiile circulau în diverse reviste umoristice, cum au circulat și multe expresii din „*Nichipercea*” lui N. T. Orășanu, pe care Caragiale îl citise la timpul potrivit.

5. „*Bobîrnacul*” (foaie satirică și umoristică) folosește frecvent aluzia grobiană, violențele de limbaj de felul «rabin al republicii române», «alianțe jidovești» (prezente și în articolele considerate ca aparținînd lui Caragiale). O simplă confruntare cu tonul general al editorialelor publicate de Caragiale în „*Timpul*” edifică pe oricine că ironia caragialiană nu s-a amestecat cu invectiva. Modestul „*Bobîrnac*” gravita în jurul ziarului „*Timpul*” și se străduia, cu procedee paupere, să persifleze dezbaterile aprinse din Camera în jurul articolului 7 al Constituției, cel privitor la împămîntenirea evreilor. De pe poziții conservatoare e cunoscută altitudinea privirii lui Maiorescu de care, pe atunci, Caragiale se afla profund atașat, iar articolele sale din „*Timpul*”, în subtextul lor, dezvăluie o atitudine ideologică și morală total opusă celei care caracterizează „*Bobîrnacul*”.

6. *Citim în Cartea Fistichii...* a apărut în absența lui Caragiale din țară. Florin Manolescu are peșemea convingerea invidiabilă că în acea epocă se practica gazetăria ca în zilele noastre, adică existau «portofolii redacționale» cu articole politice. Sînt însă atîtea mărturii din acea vreme că articolele politice se redactau, de cele mai multe ori, sub ochii imperativi ai tipografilor în funcție de evenimentele. Rareori gazetarul (îndeletnicire apăsătoare pentru Caragiale) avea răgazul să scrie în cea mai apropiată cafenea sau la masa sa de lucru, de la o zi la alta. T. V. Stefanelli (*Amintiri despre Eminescu*, București, 1914, pp. 156–157) și-l amintește pe Caragiale scriindu-și articolul în redacția ziarului „*Timpul*” care își avea sediul în hotelul „Dacia”.

7. Florin Manolescu avansează, romantic, ideea că plecarea lui Caragiale ar fi determinat încetarea apariției „*Bobîrnacului*”. Noi credem că este foarte posibil ca, la întoarcere, Caragiale să fi aflat de republicarea mutilată a poeziei *Mandatul*. Pentru a da un exemplu, din multele existente, lui Caragiale i se cerea consimțămîntul înaintea republicării, cum a procedat „*Almanahul lui Moș Teacă*”, de pildă, cînd a reprodus una din poezii apărute în „*Claponul*”. Cum justifică Florin Manolescu întreruperea presupusei colaborări a lui Caragiale, după reapariția „*Bobîrnacului*” (6 mai 1878), cu sediul schimbat (ca și fizionomia) din str. Lipsani în str. Biserica Enei? E drept, „*Bobîrnacul*”, dintr-o revistă umoristică oarecare, a devenit o fișică anostă, dovadă și sucombarea ei în iunie 1879, după numai cîteva numere.

8. «Expresia neobișnuită „agenți tiptili” din *Trufandale telegrafice*, 31 martie 1879 — scrie F. Manolescu — amintește de bancherul aflat tiptil în capitală din articolul [*Frații radicali*

și d. Dim. Sturdza]. („*Timpul*”, 18 martie 1879) sau de califul Harun-al-Rașid, din povestirea *Abu-Hasan*, îmbrăcat «tiptil». De acord! Însă expresia *agenți tiptili* întărește dovada împrumutului din Caragiale. În [*Frații radicali* și d. Dim. Sturdza] citim că «un oarecare bancher sau un om de afaceri din Bruxelles se află aici tiptil și stă închis într-un hotel din capitală». Ce poate fi mai elocvent, avînd în vedere cronologia, că «tiptil» era preluat la rubrica *Trufandale telegrafice* de „*Bobîrnacul*”, însă cu alt sens. În contextul caragialian, cuvîntul echivalează cu «pe furis» ca și în *Abu-Hasan*, dealtfel. Culeasă cu literă minusculă, corp 6, ca toate pseudoștirile rubricii *Trufandale telegrafice*, expresia «*agenți tiptili*» din nr. 28 (sîmbătă, 31 martie 1879, p. 1) o descoperim în ultima «relatare» imaginară ca sosită de la Berlin. Oare tot Caragiale să fi sugerat înaintea plecării din țară redactorilor de la „*Bobîrnacul*” să introducă *tiptil* cuvîntul în rubrica *Trufandale telegrafice*?

9. Intrucît Florin Manolescu nu aduce în discuție argumente filologice care să vizeze sintaxa, construcțiile specifice limbii lui Caragiale, ci numai lexicul redus la cîteva cuvinte și sintagme, truisme vehiculate dealtfel curent după 1870 în presa noastră, cum își explică faptul că articolele din „*Bobîrnacul*” apăreau intitulate *Situația* sau *Situație politică* și nu *Situațiune* sau *Situațiune politică* cum ar fi fost firesc de îndată ce Caragiale scrisese *Situațiunea Europei*? Nu vom face aici inventarul formei de limbă *situațiune* ca predilectă în prozele umoristice ale genialului scriitor, ca și altele existente, deopotrivă, în paginile „*Bobîrnacului*” și „*Claponului*” care, vai, puteau spori numărul atribuirilor. Din păcate, nu s-a elaborat încă o istorie temeinică a limbii române literare din secolul al XIX-lea, ca aceea semnată de Al. Rosetti, B. Cazacu și Liviu Onu, care se oprește însă la epoca modernă. Avem toate motivele să credem că Florin Manolescu nu dispune de suficiente cunoștințe filologice, indispensabile istoricului literar modern, încît existența unei astfel de lucrări poate fi mai tempera pornirile de franc-tiror.

10. A mai rămas în discuție problema «reminențelor», după noi cu totul minoră cînd e vorba de opera unui autor de geniu. Totuși, nu poate fi exclusă de nici un istoric literar. Florin Manolescu ne învinuiește repetat că am mizat pe «absență» în articolul nostru. Cum adică? Sperăm că exprimarea noastră a fost cit se poate de limpede. *Prezență* elementelor caragialiene în articolele din „*Bobîrnacul*” sînt departe de Caragiale, al cărui stil se insinuase în memoria colectivă a redactorilor revistei, care n-au depășit, ca și alții, nivelul pastîșei stingace, mimarea scrisului în registru umoristic al marelui scriitor. Îl invit pe Florin Manolescu să parcurgă, să zicem, colecția ziarului „*Lupta*”. Va înfilni articole unde mimarea stilului caragialesc are uimitoare virtuți. O serie de articole pot fi atribuite lui Caragiale, cînd în cele din urmă autorul anonim al unora se numea... G. Ranetti!

Să revenim însă la «reminiscente». Într-adevăr, în „Bobirnacul“ a apărut la rubrica *Felurimi* anecdota despre *Campania barometrică* (21 martie 1879), numai că și în acest caz revista prelua «istoria» din „Calendarul claponului“ (1878). Pentru Florin Manolescu, însă, criteriul cronologic trebuie eliminat din discuție, deși ne aflăm în sfera istoriei literare. Și anecdota despre «tenorul huiduit» o găsim în „Bobirnacul“ din 28 februarie 1879. Asemenea anecdote circulau în epocă, iar Caragiale, amintindu-și de unele, a scris mai târziu adevărate bijuterii, printre care se numără și *Un tenor scăpătat*. Din aproape în aproape, cu logica lui Florin Manolescu, o bucată ca *Poveste (imitație)* e profund discutabilă ca originalitate dacă subiectul există întocmai în *Un împărat oareunde, în ce țară o fi fost din O șezătoare la țară*. Ce să mai vorbim de capodopere ca *Pastramă trușanda* sau *Kir Ianulea*, de alte bucăți «tributare» lui Cilibi Moisi. Ori de câte ori am identificat sorgintea unor anecdote, schițe sau nuvele, reluările caragialiene le-am semnalat în comentariile la ediția critică Caragiale (1959–1965) pe care Florin Manolescu a parcurs-o cu atita onorabilă atenție și deosebit interes, fiind sensibil la *foloasele tiparului*. Cât privește contribuția la realizarea acesteia, ne simțim îndreptățiți să-l trimitem la volumul nostru *Portrete și opinii literare* (Editura „Albatros“, 1972, pp. 107–108), volum amplu comentat de Șerban Cioculescu într-un articol apărut în „România literară“ și reprodus în *Itinerar critic*, vol. III. Pentru o mai dreaptă cinstire a lui Șerban Cioculescu, excepționalul autor al

Vieții lui I. L. Caragiale și al altor comentarii scrise de-a lungul a peste cinci decenii, ironizat nu o dată de Florin Manolescu în *Caragiale și Caragiale*, aș dori să precizez că dintru început (1964), discutând cu d-sa, a pus sub semnul îndoielii paternitatea articolelor din „Bobirnacul“. Între altele, Florin Manolescu caută să infirme cu cerbicie și criteriile eminențului exeget în ipostază de editor, fără să se gindească la amănuntul că din colectivul noii ediții a făcut parte și Al. Rosetti. Că I. L. Caragiale scria cu *z* — pentru a da un singur exemplu — și nu cu *dz* (grafie a vremii), în fondul Bibliotecii Academiei R.S.R. există manuscrisul nuvelei *Păcat*, pentru transcrierea căruia ne-au trebuit două săptămâni, apelînd la lupă. Îl invit să-l parcurgă în speranța că se va edifica. Dar Florin Manolescu mai reproșează în *Caragiale și Caragiale*, revenind în „filipica“ din „Manuscriptum“, și Constanței Trifu ignorarea articolelor din „Bobirnacul“. Autoarea volumului *Presa umoristică de altădată*, cunoscută pentru rigoarea sa în cercetare, a contestat cu deplină îndreptățire atribuirea lui Caragiale a maruntelor articole din „Bobirnacul“. În revistă, pe lângă *Crăcănel*, mai apar nume ca *Didina*, *Mitică*, eroii unei «tragedii sentimentale».

Încheiem cu o cugetare a lui Caragiale: «Am văzut mulți oameni fără calități, fără defecte niciunul». Glumea, desigur! Dacă l-ar fi cunoscut pe Florin Manolescu renunța la astfel de aforisme și rescia *Baioneta inteligentă*.

Liviu CĂLIN

Publicăm și acest răspuns, în virtutea aceluiași principii, consemnate în Legea presei, care ne călăuzesc activitatea.

Considerînd încheiată polemica pe această temă între cei doi „combatanți“, lăsăm deschise paginile revistei noastre — în limita spațiului de care dispunem — numai opiniilor exprimate de alți specialiști (Red.)

ANUL II — Nr. 22. UN-NUMER 10 BANI. MERCURI, 28 Martie, 1879.

BOBARNACHEI

Preciul Abonamentului
Pe un an 10 fr.
Pe șase luni 5 fr.

Redacția și Administrația
la Tipografia Stefan Mihăilescu
Strada Lipscani No. 11—17

FOAIE SATIRICĂ ȘI UMORISTICĂ

APARE MERCUREA ȘI SAMBATA.

BIBLIOTECĂ ACADEMIEI ROMÂNE

CARTEA DE ISTORIE LITERARĂ

Numeroasele retipăriri, studii și exegeze ce i-au fost consacrate lui Lucian Blaga în timpul din urmă atestă prezența marelui poet în actualitate. Am fi dorit să întreprindem aici un bilanț complet și la zi al acestor lucrări de diverse tipuri, calități și propensiuni, dar spațiul de care dispunem ne-a limitat selecția.

Am ales, de aceea, să ne ocupăm doar de una din solidele monografii recente, cea a profesorului Eugen Todoran, fost student al lui Blaga, și de ediția critică, de curând demarată, sub îngrijirea lui George Gană, despre care s-a vorbit mai puțin decît era cazul și, oricum, mai puțin decît o merita.

P.C.

ÎN DEZBATERE: Opera lui Lucian BLAGA în ediție critică și monografii

EXEGEZA BLAGIANĂ ÎN ETAPA SINTEZEI

Tot mai numeroase, studiile ce se scriu despre Blaga concomitent cu acțiunile editoriale de recuperare integrală a operei¹ abordează creația sa nu numai din toate direcțiile posibile, ci și din perspective teoretice și cu mijloace critice dintre cele mai diferite. Abordărilor cu caracter introductiv sau de tip monografic², prin care au fost defrișate căi de acces spre autenticele conținuturi ale creației blagiene, mistificate anterior prin etichetări rudimentare, stigmatizante, le-au urmat demersuri mai speciale, avînd drept obiective cunoașterea poetică prin mit³, «afinitățile și izvoarele» creației⁴, filosofia poetului și poezia filosofului⁵, «bazele teoriei culturii și valorilor»⁶, «viziunea faustiană»⁷, opera dramatică⁸ — spre a menționa doar sinteze de amploare. Nu a rămas neluminată nici biografia scriitorului. O carte a lui Pavel Bellu îl arată pe tînărul Blaga «în atmosfera mediteraneană a Banatului»⁹; Bazil Gruia a publicat trei volume de documente blagiene¹⁰; pornit «pe urmele lui...», Mircea Vaida a scris o excelentă «viață» văzută prin operă, transfigurată din perspectiva acesteia, fără idealizări convenționale, prin urmărirea procesului de formare a personalității creatorului, prin refacerea convingătoare a endogenezelor celor mai

¹ Suprema concretizare în acest sens este ediția George Gană, în curs de publicare (*Opere*, 1. *Poezii antume*; 2. *Poezii postume*, „Minerva”, 1983, 1984).

² Ov. S. Crohmălniceanu, *Lucian Blaga*, E.P.L., 1963; George Gană, *Opera literară a lui Lucian Blaga*, Editura „Minerva”, 1974; Melania Livadă, *Inițiere în poezia lui Lucian Blaga*, Editura „Cartea Românească”, 1974.

³ Mariana Șora, *Cunoaștere poetică și mit în opera lui Lucian Blaga*, „Minerva”, 1970.

⁴ Mircea Vaida, *Lucian Blaga. Afinități și izvoare*, „Minerva”, 1975.

⁵ Al. Tănase, *Lucian Blaga — filosoful poet, poetul filosof*, „Cartea Românească”, 1977.

⁶ Ion Mihail Popescu, *O perspectivă românească asupra teoriei culturii și valorilor*, „Eminescu”, 1981.

⁷ Liviu Rusu, *De la Eminescu la Blaga*, „Cartea Românească”, 1981.

⁸ Dan C. Mihăilescu, *Dramaturgia lui Lucian Blaga*, „Dacia”, 1984.

⁹ *Lucian Blaga în marea trecere*, „Eminescu”, 1970.

¹⁰ *Lucian Blaga inedit*, Amintiri și documente, „Dacia”, I, 1974; II—III, 1981.

de seamă opere în climatele diverselor medii traversate de autorul *Spațiului miotic*.¹¹

Continua diversificare și rafinare a instrumentelor cercetării și exegezei devine tot mai evidentă pe măsură ce bibliografia critică blagiană sporește. Menționind doar volume tipărite de la începutul deceniului în curs, în afară de cele citate, — Ion Pop, în *Lucian Blaga. Universul poeziei*¹², propune o lectură din perspectiva criticii tematice și a psihocriticii, care duce la concluzia că geografia blagiană tinde spre figurile cercului și sferei, conjugând *adîncul* și *înaltul*, într-un « spațiu matricial » al *nocturnului*, în timp ce, în *Lucian Blaga. Mitul poetic*¹³, Eugen Todoran adoptă o perspectivă filosofico-lingvistică, iar Alexandra Indrieș, în două volume dintr-o anunțată trilogie¹⁴, una stilistică, cu intermitente incursiuni psihanalitice, explicit situată în diametrală — și agresivă — opoziție cu « tradiționalista » critică « impresionistă », a cărei « eroare de orientare [...] își are sorgintea în cei doi zei tutelari ai criticii actuale de la noi: E. Lovinescu și G. Călinescu »¹⁵.

O discutare pertinentă a tuturor acestor trei lucrări fiind imposibilă într-un spațiu limitat, am să o asediez pe cea mai voluminoasă, care pînă la data redactării acestor însemnări e și cea mai puțin comentată.

Parte a unei trilogii menite să « exploreze », sub auspicii filosofico-semiotice, ghidate de teoria mitului, întreaga operă a lui Blaga (*Mitul poetic*, *Mitul dramatic*, *Mitul filosofic*), masiva exegeză (două volume) a lui Eugen Todoran își propune să refacă lirica blagiană « în termeni de conștiință » într-un asemenea mod încît să fie precreat « actul de conștiință » în care poeticul își are sursa generativă (I, 5). Pentru reconstituirea « dialecticii » prin care conștiința poetizantă « se revelează sieși ca *subiect imitant* », ca « punct de plecare al imaginii » (I, 6), criticul se va situa în « centrul » orizontului poeziei lui Blaga, care este un « orizont al misterului », adică într-un « plan de adîncime ». De acolo, după ce îl va fi străbătut, va « urca » spre « planul din față », acela al « imaginii sensibile »; altfel spus: va trece de la *eidos* la *eidolon*, « pentru reconstituirea sensului ca idee *din* imagine » (I, 91). Vorbind în termeni uzuali: va stabili întîi « centrul » adîncimilor filosofice ale poeziei bliagene (*eidos*-ul « mitului filosofic », în termenii săi), va interpreta, după aceea, poezia în temeiul gîndirii filosofice a autorului, în sfîrșit, va analiza imaginarul poetic, *eidolon*-ul, spre a-i capta *eidos*-ul inerent: același *eidos*, în esență, de la care va fi plecat, însă de data aceasta, nu *tale quale*, ci structurat artistic. Nu riscă exegetul să se repete, procedînd astfel? Ba da, și, în prefața la volumul al doilea, tocmai își previne, în acest sens, cititorii: « Inevitabil se vor repeta anumite texte poetice, cu reluări de comentarii... » (II, 6). Mai neliniștitoare e însă o altă întrebare: parvine, într-adevăr, criticul, prin metoda adoptată, să preîntîmpine riscul « echivalării imaginii cu ideea », al prezentării « mitului poetic » astfel încît « parcă ideea ar fi dinainte gîndită și apoi exprimată în imaginea devenită formă » (I, 91), riscul reducerii poeziei la filosofie? Cum izbutește autorul *Mitului poetic* să analizeze poezia blagiană, ca poezie, preocupat fiind de a-i reface mai întîi *eidos*-ul, de a parcurge « întreg traiectul interior al gîndirii poetice care a produs-o » (I, 7), și examinîndu-i abia pe urmă structura artistică? Principial, dificultatea e surmontată prin sondarea fondului mitic — și implicit poetic — al întregii creații bliagene, inclusiv al celei filosofice. Fondul mitic este poetic prin definiție, intrucît — cum specifică Gillo Dorfles în *Estetica mitului* — « în mitologie nu acționează o filosofie care trebuie să-și găsească în poezie configurațiile sale », ci una care « este poezie ea însăși » (I, 122). Avînd în vedere « mitul ca limbaj, și nu ca isto-

¹¹ *Pe urmele lui Lucian Blaga*, Editura „Sport-turism“, 1982.

¹² Editura „Dacia“, 1981.

¹³ Editura „Facla“, vol. I, 1981; vol. II, 1984.

¹⁴ *Corola de minuni a lumii*. Interpretare stilistică a sistemului poetic al lui Lucian Blaga, „Facla“, 1975; *Sporind a lumii taină*. Verbul în poezia lui Lucian Blaga, Editura „Minerva“, 1981.

¹⁵ *Sporind...*, pp. 22, 23.

rie », accentuează Eugen Todoran și, cu propriile-i cuvinte « el nu este la antipodul poeziei, ci este *poezia* însăși, în măsura în care, acceptînd teoria lui R. Wellek și A. Warren, stratul ultim al sensului ce se alcătuieste din imagine, prin metaforă și simbol, este mitul » (I, 71). Coborînd, așadar, prin « reducția eidetică » a sensurilor, la « ultimul strat al procesului de producere a imaginilor », care este mitul (I, 6), exegetul, în primul volum, va oferi « o privire pe verticală a stratului poetic central », cu scopul de a dezvălui « sensurile imaginilor în unitatea lor structurală, după principiul cunoașterii „integrale“ a lumii prin funcția filosofică a poeziei » (I, 8), iar în volumul al doilea va căuta « structurile arhaice ale simbolurilor poetice în fondul folcloric autohton » și, prin aceasta, în « fondul folcloric universal ». Tot acolo, sub titlul *Poezia mitului*, va relua problematica « mitului poetic » într-o « sinteză stilistică » (II, 7). Acestea sînt însă doar coordonatele ideatice mari ale studiului, indicate în prefețe.

Efectiv, discursul critic parcurge trei diviziuni: *Mit, poezie, mit poetic, Mitul poetic* (cu două subîmpărțiri: *Secțiunea mitului modern, Secțiunea mitului arhaic*) și *Poezia mitului*. În cea dintîi, un compartiment este rezervat identificării principiilor orientative ale gîndirii filosofice blagiene (principii enunțate încă în primele scrieri cu caracter eseistic) în contextul orientărilor declarate în mișcarea de idei continentală din primul pătrar al secolului; un altul — explicitării « metodologiei actului critic », pe de o parte, aplicat « poeziei mitului », pe de alta, poeziei... poeziei implantate în mit. Nimic, în această secțiune, despre creația poetică a lui Blaga, ca fapt artistic în sine. Se citează versuri, puține, doar pentru demonstrarea concordanței dintre programul poetic și situarea filosofică a celui ce, la debut, își proclama voința de a « nu strivi corola de minuni a lumii ». În cele cam optzeci de pagini, cite totalizează textul acestui despărțămînt al primului volum e, în partea întîia, un « discurs » asupra (s-ar putea zice, împrumutînd formularea lui Paul Hazard) « crizei conștiinței europene » de la începutul secolului al XX-lea (perioada formării intelectuale a lui Blaga), iar în a doua: un « discurs asupra metodei » critice adoptate de către exeget. Pentru întemeierea aserțiunilor, criticul aduce, în ambele discursuri, o cantitate de informație imensă. Identic va proceda și în secțiunile următoare, în toată cartea. E ceea ce tocmai caracterizează, mai mult decît oricare altă particularitate, « metoda » sa critică personală. Nimeni altcineva, la noi, nici Nicolae Balotă, nici Adrian Marino, nu concentrează, în indiferent ce gen de lucrări, atîta material bibliografic, sprijinind fiecare enunț prin referiri tot atît de copioase la felurite scrieri, în special germane și franceze, în care e abordată o chestiune oarecare. Însușindu-și cu exces o deprindere a lui Tudor Vianu (dezaprobată de Călinescu, pe drept sau pe nedrept), Eugen Todoran nu atinge nici o problemă fără a-și pune cititorii la curent cu « starea » ei, fără a-i edifica asupra problemei ca atare înainte de a stabili poziția lui Lucian Blaga în raport cu ea. Linia discursului nu poate fi, în consecință, decît discontinuă, plină de rupturi, sinuoasă la extrem. Greu de urmărit, din această pricină, și nu doar din aceasta, în treacăt fie zis, ci și fiindcă frazele sînt de o lungime adesea uluitoare, de o construcție labirintică și conțin formulări ce nu excelează prin claritate. Instructive, numeroasele digresii îndrumă curiozitatea lectorului cînd într-o direcție, cînd în alta, pe tărîmuri ale culturii dintre cele mai variate, de la teoria cunoașterii la istoria artelor, de la semiotică la teologie, îndepărtînd-o frecvent de obiectul propriu-zis al cercetării critice. Pornind de la opera poetică blagiană, exegetul a întocmit un adevărat curs de inițiere în ceea ce s-ar putea numi, cu sintagma lui Vianu, « filosofia culturii », precum și în fenomenologie și în semiotică.

După voluminosul preambul, care e diviziunea *Mit, poezie, mit poetic*, criticul, intrînd în fine în tema cărții sale, enunțată în titlu, nu declanșează, totuși, operația de detectare a « mitului modern al poeziei » în opera ce face obiectul exegezei înainte de a situa această operă — precum, în precedentă diviziune, orientarea filosofică blagiană — în totul configurativ adecvat: mișcarea artistică europeană din primele decenii ale veacului. Cititorul este instruit, în baza unor studii de sinteză sau construcții

de tip eseistic aparținând lui Marcel Raymond, A. Béguin, Gaston Bachelard, Heidegger, Guy Michaud, R. M. Albérès, Dámaso Alonso, W. Hofmann, Gillo Dorfles, R. Wellek, Warren, M. Dufrenne, Mircea Eliade, Tzvetan Todorov, Gilbert Durand și multor alora, printre care, desigur, și Lucian Blaga, asupra inter-relațiilor, în concepția modernă despre poezie, a poeziei cu misterul și mitul, despre « structura poeticului » în modernism, despre raporturile modernismului cu romantismul, cu simbolismul, cu « noul stil » (al expresionismului și al altor curente postsimboliste), despre « romanticii modernismului » (Stefan George, R. M. Rilke), nu, firește, fără menționarea poziției lui Blaga, și ca poet, în fiecare din aceste raporturi, — în fine, despre modernismul clasicizant și despre modul orfic al modernismului, exemplificate cu versuri blagiene.

Mitosul poetic modern implicând un sentiment al transcendenței, fie și « goale », al doilea capitol al « secțiunii mitului modern » este în întregime rezervat viziunii moderne a condiției umane prin mitul transcenderii imediatului. Și aici e, mai întâi, expusă « starea problemei » apoi, cu aceeași risipă de erudiție, se disertează despre « paradoxurile transcendenței și transcenderea umană », « conștiința mitică și tristețea metafizică », « transcendența și contradicțiile metafizicii », ca și despre alte câteva leitmotive ale gândirii blagiene, și elocuția e validată prin reproducerea de numeroase versuri, însă permanent versurile sînt transcrise numai în scopul exemplificării aserțiunilor avansate: aserțiuni sugerate nu de imaginarul, de poeticul blagian, ci, mereu, de ideile gânditorului. Tot timpul, cercetătorul « urcă » de la *eidōs* la *eidolon* în sensul că, dezvăluind fondul mitic al gnoseologiei și metafizicii lui Blaga, semnaleză constant personanța ideilor filosofului în creația sa lirică. Identic procedează în capitolul al treilea, și ultimul, al secțiunii, *Mitul antropologic și alcătuirea lumii*, unde, în temeiul observației vectorizante că « funcția ontologică a mitului este convergentă cu funcția lui existențială » (I, 8), semnaleză poeme blagiene pătrunse de « nostalgia originilor », de « dorul celui altă țară », poeme în care poate fi identificat mitul orfic, ca « mit modern », sau în al căror cuprins sînt abordate, din perspectivă mitică, « dorul și iubirea », « anotimpurile iubirii », « zodia iubirii », nu fără a recurge, iarăși, se înțelege, la sprijinul teoretic, istoric, documentar sau de altă natură a vreo douăzeci de studii, străine și românești.

Utilizabilă, asemenea primei diviziuni a cărții, ca sursă de informație asupra aventurii intelectuale a secolului al douăzecilea, inclusiv asupra accepțiilor moderne ale unor termeni de teorie literară (simbol, alegorie, metaforă), iniția secțiune a celei de a doua diviziuni conține, desigur, și notabile remarci cu privire la lirica lui Blaga, considerată atît în sine cit și în raport cu creația unor poeți străini (George, Rilke, Claudel). Relativ, bunăoară, la viziunea întoarcerii orfice, prin « tăcere », la necreat, exegetul observă că acea întoarcere nu e o « scufundare » într-un « gol » absolut, ci într-o « ființă » a naturii, în care zeul « își continuă ființa », că necreatul e, pentru poetul nostru, tot una cu « originarul », regresiunea spre el fiind, în consecință, nu o « transcendență » « pură », « goală », abandonare mallarmeană în « neantul » cuvîntului, ci « întoarcere spre existență în act a lumii »; nu *ieșire* din existență, ci *intrare* în ea, « prin cuvînt » (I, 198). Preluînd aserția lui J. Wahl potrivit căreia « există o transcendență „în sus“, spre sferele clare și cerești », o așa-zicînd « *transascendență* », și una în sens invers, « spre sferele pămîntești și întunecate: „*trans-descendență*“ » (I, 220), Eugen Todoran demonstrează că, în poezia blagiană, apare mai ales aceasta din urmă: transcendența « în jos ». Isusul blagian este « element », « stihie » cosmică, adică nu « un zeu ceresc, „creator“ din puterea tatălui, ci un zeu „fecundator“, asemeni măruntelor zeități pămîtene din miturile agrare (I, 274).

Mai în « centrul » poeticului specific blagian, mai aproape de palpitul liric, ne introduce însă criticul, deși tot pe porțile filosofiei, de cele mai multe ori, prin specificările din secțiunea a doua a diviziunii *Mitul poetic*, afectată « mitului arhaic ». Înfățișînd cîteva dintre modurile în care se operează în poezia lui Blaga mitizarea lumii (a cosmosului în totalitate, dar cu deosebire a « spațiului mioritic ») și a timpului

(a celui veșnic, dar mai cu seamă a timpului istoric românesc), exegetul menționează, între altele, valorificarea lirică a mitosului autohton arhaic, a « simbolurilor Centrului », a « simbolurilor reversiunii », prefacerea satului de țărîm carpatic și subcarpatic în « sat al minunilor », « Țară a Mumelor », învăluită în « lumină de aur », prelungită în « zăriștea cosmică », în domeniul sacral, care, nealterat de « ciclurile vremii », păstrează intactă « vatra strămoșilor », oferind sufletului posibilitatea întoarcerii în « timpul originar » la « Stratul Mumelor ». Una dintre observațiile cu funcție euristică e aceea că « orfismul » și « extazul dionisiac » blagian exprimă « un elan cosmic în care nu natura este o manifestare a divinității, ci divinitatea este o manifestare a naturii », natura fiind de altminteri « o expresie a sufletului uman » (II, 21). O alta: « simboluri ale dificultății cunoașterii metaforice », în o seamă de religii precreștine iar în creștinism ale credinței, *puntea* periculoasă, *poarta* strîmtă simbolizează la Blaga « transcendența cenzurată, poarta „închisă“, „misterul“ » (II, 31). Iată și o a treia: « transcendentul care coboară sanctifică natura nu „revelînd“ divinitatea, ci „ascunzînd-o“ în imaginile mitice ale „Centrului Lumii“ » (II, 83). În fine, renunțînd la semnalarea altora, o a patra: drama blagiană « nu este a credinciosului care l-a pierdut pe Dumnezeu: ceea ce el a pierdut este „metafizica vie“ a satului » (II, 121).

Partea a treia a lucrării, *Poezia mitului*, perfect independentă de cele premergătoare, ar putea forma, fiind și suficient de întinsă (două sute de pagini), o carte separată. Spre a reface *cogito*-ul operei lui Blaga pe altă cale decît cea urmată de Georges Poulet și de critica tematică, în general, și anume « în termeni de algebră », transformînd « simbolul concret » printr-un « calcul diferențial și integral », în « semn abstract », criticul adoptă o « metodă filosofică », de orientare fenomenologică, ce « ajunge în pragul semioticii » (II, 154). Întocmai ca în diviziunile anterioare, înainte de a fi aplicată, metoda este expusă, explicată. Două din cele trei capitole ale despărțimintului sint utilizate în acest scop, cu, desigur, citații din Blaga pentru (cînd e cazul) ilustrarea enunțurilor. Relevînd procedări prin care metoda fenomenologico-semiotică e în măsură, după opinia sa, a duce cunoașterea pînă la « endogeneza gîndirii poetice », autorul *Poeziei mitului* compune încă un studiu doct, cu multe zeci de trimiteri diverse, despre posibilele relații între fenomenologie și semiotică, ontologie și poezie, despre lectura semiotică a textului poetic, despre simbolica limbajului poetic în interpretare modernă (cuvînt, imagine, sens, « semantica tropilor », metaforă și metonimie etc.), studiu din care, în capitolul următor, ultimul, va fi reținut, ca instrument operatoriu, conceptul de « triadă semiotică » (*cosmos-antropos-logos*), propus de către grupul din Liège. Factor al integrării omului (antropos) în cosmos și, implicit, al umanizării cosmosului, logosul (limbajul) acționează în vederea producerii de sens — după C. S. Pierce, precursorul semioticii moderne —, în trei domenii ontologice: *primul*, *secundul* și *terțul*, fiecare corespunzînd unei anumite categorii de fenomene: existente în sfera empiricului, universale perceptibile și inexistente la modul perceptibil, abstracte, accesibile doar intelectului. Aplicînd această « tripartiție ontologică » obiectului propriu de studiu, criticul dezvoltă complex teoria blagiană a metaforei, prin combinare cu altele, pentru ca, drept concluzie operantă, să stabilească trei tipuri de metaforă: *transimanentă*, *transcendentă* și *transientă* și, în cele din urmă, fixîndu-se asupra poeziei lui Blaga, să le identifice pe toate trei în spațiul acesteia. Prin al treilea tip de creație metaforică « transientă » (*id est* « simbolică », « infinită ») în lirica blagiană, afirmă criticul, se realizează, « în planul de *adîncime* al sensului », deschideri spre acel « inexprimabil » corespunzător indefinibilei « iraționalități » din « structura proporțiilor » ce face perceptibile « armoniile secrete ale lucrurilor ». Zona acestor armonii — căreia îi consacră ultimul paragraf al cărții — criticul o numește, prin analogie cu incommensurabilul, iraționalul « număr de aur » din matematică: « secțiunea de aur ». De la sine înțeles, exprimarea « algebrică » a « termenilor de conștiință » în care e « refăcută » opera poetului implică punerea enunțurilor în scheme, și, în privința aceasta, *Poezia mitului* are din abundență prin ce să concureze tratatele de lingvistică și chiar de matematică.

Unde e poezia însă, — «poezia mitului»? O fac definițiile, clasificările, schemele, termenii ultrasavanți perceptibilă? Sau, dimpotrivă, o camuflează? Parvine criticul, prin metodologia sa, «tautegorică» (= reconstituire de interior), să medieze cititorului intuirea în textele poetice blagiene a «armoniei secrete» din univers? Nici nu-și propune aceasta! *Poezia mitului* se vrea o «stilistică a poeziei mitului» (II, 9). Inversind procedarea din cea de a doua diviziune a vastului său studiu cercetătorul «coboară» din «planul din față» în cel «de adîncime», de la *eidolon* la *eidos*, de la stil la baza filosofică. La baza filosofică, și nu la tensiunile lirice! Deși către acestea îl atrag, înseși conținuturile operei studiate, operă saturată de lirism chiar și în zonele prozei ideatice, exploratorul le ocolește sistematic, angajat fiind, cu întreg complicatul aparataj pe care îl manipulează în sforțarea de cit mai minuțioasă descriere a configurațiilor de natură lingvistică. Cu toate măsurile de precauție și în pofida tuturor asigurărilor date cititorului că metodologia practică e una — ba chiar singura — aptă să lumineze, fără a le separa, «planul din față», formal, și cel de fond, «de adîncime», al operelor, studiul, practic, izolează conținutul de formă; mai exact spus: eludează substanța lirică, vibrația, analizînd, pe de o parte, gîndirea filosofică a poetului cu «urcări» spre arsenalul imagistic, pe de alta, acest arsenal, cu «descinderi» spre aceeași gîndire. Poezia nu e însă nici gîndire, nici imagine, nici gîndire absorbită în imagine, ci vibrație; mai precis... poezie. Exegetul ține, totuși, cu atîta tenacitate să demonstreze eficacitatea metodei (metodelor) pentru care a optat, încît demersurile sale în acest sens prevalează asupra celor pretinse de problematica operei blagiene, emanată nu din «conștiință» doar, ci și din sensibilitate, din subconștient. Oricît n-ar fi voit ca opera în cauză să devină «simplu pretext» pentru aplicarea «teoriei critice» implicată în «metodele propuse» (II, 10), criticul, sub constringerile respectivelor metode, apelează mai mult pentru exemplificarea enunțurilor ce decurg din teoria sa critică la Blaga decît la acea teorie, și la metodologia adecvată, pentru interpretarea lui Blaga. Aproape tot ce se enunță teoretic privitor la «mitul modern al poeziei», la «triada semiotică», la «tripartiția ontologică» — și nu numai — poate fi exemplificat și cu opera oricărui alt mare poet: Barbu, Arghezi. Servitușile de ordin metodologic sînt evidente.

Virtuțile metodelor? Pentru spiritele cu înclinație spre abstract, spre categorial, «matematice», reducția la schemă, la formulă, sistematizările, clasificările pot deveni reale căi de acces și către «profundimile» artei. Asemenea spirite pot fi, probabil, convinse tocmai prin operații de tipul celor din cartea lui Eugen Todoran că Lucian Blaga e un mare poet.

Dumitru MICU

BLAGA ÎN EDIȚIE CRITICĂ

Noua ediție *Lucian Blaga*, inițiată la editura „Minerva” de George Gană, e o întreprindere ambițioasă prin concepție și proporții. Ea urmează să cuprindă întreaga operă a scriitorului, în 16—17 volume, într-o prezentare «critică», așadar, propunîndu-și, pe de o parte, să stabilească textul autentic (prin confruntarea edițiilor antume cu variantele și manuscrisele), iar pe de alta, să-l acompanieze cu aparatul de note și comentarii necesare unei lecturi corecte și avizate. Că era nevoie de asemenea ediție cine se poate îndoi?!

Prima tentativă postbelică de-a oferi o culegere a liricii lui Blaga a fost făcută de G. Ivașcu, acum mai bine de 20 ani (în 1962). Ea și-a îndeplinit cu prisosință rolul de a sensibiliza opinia și de a accelera repunerea în drepturi a marelui scriitor, abe-

rant ostracizat (un rol — o spun pentru cei mai tineri — considerabil, căci ceea ce pare acum un lucru de la sine înțeles însemna *atunci* un act temerar, echivalent cu străpungerea unei blocaje). Deși reluată și îmbogățită în mai multe rânduri, ediția Ivașcu rămâne totuși insuficientă prin numărul de poeme cuprins și discutabilă prin organizarea sumarului. Nici ediția completă — începută de Dorli Blaga în 1974 — nu satisface exigențele cercetării, deși meritele ei sînt evidente. E vorba — cum a recunoscut autoarea însăși, cu probitate și modestie — de o ediție definitivă, nu de una critică: ea dă textul exact, nu însă variantele, furnizează indicații bibliografice prețioase, nu însă reperele erudite trebuincioase specialistului.

Pentru a ni-l da pe Blaga în ediție critică trebuia găsit nu numai un candidat la gloria (dealtfel relativă și incertă!) a editorului de cursă lungă — și e de mirare că se găsesc încă entuziaști de felul acesta, în pofida condițiilor vitrege de remunerare și lucru — ci și un cercetător înzestrat. Înzestrat, anume, cu o cunoaștere adîncită a operei lui Blaga, stăpîn pe tehnicile specializate ale istoriei literare și dispunînd de suflul necesar ducerii la capăt a unui proiect anevoios (garantînd deci pe cît lucrul e omeneste cu puțință că nu se va împotmoli în drum — așa cum de atitea ori s-a întimplat în trecut). Cred că Editura „Minerva” s-a orientat bine acordîndu-i lui George Gană șansa de a plănuși și a ridica impozantul edificiu al acestei *Opera omnia*, într-o înfățișare corespunzătoare pretențiilor zilei de azi. Actualul editor și-a dovedit în cîteva rânduri profesionalitatea (recent, prin concursul dat la repărirărea operei lui Tudor Vianu), iar în materie de Blaga și-a făcut mina printr-o monografie frontală (1976), de bună ținută, clară, echilibrată, scrisă cu pasiune, dar cu măsură.

Acum, primele mostre ale seriei de *Opere* — cele două volume totalizînd lirica (vol. I — 1982; vol. II — 1984) — ne stau la îndemînă și pot fi judecate. Cred că ele autoriză cele mai bune nădejdi; din punctul meu de vedere, ediția Gană constituie o excelentă ilustrare a unui stil temeinic și obiectiv, care vizează lucrul bine făcut, neconcedînd derizoriului, arbitrariului ori pasagerului.

Ca la orice ediție critică, cel dintîi aspect relevabil e al organizării materialului și al acurateții transcrierii. Pe ambele planuri, noua ediție soluționează problemele cu pricepere, uneori cu brio, fără a produce însă răsturnări senzaționale. George Gană aplică doar mai consecvent decît Dorli Blaga principiul clasificării poeziilor în antume și postume și al distribuirii postumelor în cele patru cicluri definitive de scriitor în 1959—1960 (*Vîrsta de fier*, *Corăbii cu cenușă*, *Cîntecul focului*, *Ce aude unicornul*) plus o *Addenda* conținînd poeziile compuse după această dată. Completările de sumar (în raport cu Dorli Blaga) nu sînt nici ele foarte semnificative. În schimb, consemnarea variantelor (cîte s-au păstrat, căci Blaga obișnuia să le distrugă), reprezintă o premieră absolută, fiind mai mult decît binevenită. E adevărat că, la o primă privire, cel puțin, ceea ce rezultă după laborioasa operație a colaționării, nu pare semantic foarte concludent. Blaga aparține în mod cert creatorilor conștienți de ceea ce fac, dornici să ascundă laboratorul și să-și controleze pe cît posibil imaginea în posteritate. Dar tocmai de aceea, evidența micilor modificări de sens, aparent lipsite de interes, se poate dovedi de mare folos specialistului.

Excelentă în ediția Gană e întocmirea aparatului critic, pe cele două laturi ale sale: a informațiilor care glosează asupra genezei și statutului tematic al poemelor și a celei care referă asupra răsunsetului operei în conștiința contemporanilor și în posteritate. Atît diversele cicluri (antume și postume), cît și fiecare poezie din cele 497 scrise de Blaga (mai exact, cunoscute la ora aceasta a fi fost scrise) se bucură de un comentariu limpede și adecvat. Editorul încearcă să explice ce anume ar fi inspirat bucata respectivă sau în ce condiții a apărut (invocînd mărturiile scriitorului și ale intimilor), o situează în contextul operei întregi sau al unei etape de creație, identifică motivele trimițînd eventual la alte concretizări echivalente, scoate în relief toposurile caracteristice și menționează, cînd, desigur, e cazul, sursele ori afinitățile livrăști. Deși cunoaște în chip desăvîrșit universul imaginar al poetului, Gană se ferește să intre în dezbateră marilor teme abisale. El pare, în genere, să se rețină de la

interpretări cu un acut caracter personal; clarifică împrejurările, aluziile și semnele nu pentru a interoga simbolistica poeziei în planurile ei de adîncime, ci pentru a fixa atenția asupra căilor de acces și a încercui orizontul căutărilor fertile. Comentariul își asumă astfel rolul de a prelimina exegeza; determinîndu-i baza de plecare și reperele, fără a intenționa să i se substituie. În unele cazuri, cînd apar sau întrezărim afinități de ordin comparatist, se întîmplă să regretăm austeritatea informației: am voi trimiteri cu bătaie mai lungă ori poate multiplicarea referințelor cheie. Sînt de părere, totuși, că, de regulă, tocmai menținerea echilibrului delicat între descriere și interpretare, reținerea erudiției în limitele unui minim necesar dar cert reprezintă un merit important al editorului. Faptul că, știind totul despre autorul studiat, el evită tentația, căreia ațiția îi cad pradă cu ușurință, de a coplesi textele sub o ploaie de vorbe sforăitoare ori de ipoteze prea angajate într-o optică partizană, e o dovadă de măsură și bun gust.

De un interes excepțional îmi par a fi capitolele dedicate ecourilor operei lui Blaga în rîndurile contemporanilor și în posteritate. După cum se știe, perspectiva recepției focalizează astăzi în așa grad atenția criticii încît nu e deplasat să se vorbească de o adevărată « modă ». De aceea, nu e surprinzător că o serie de ediții recente ori de monografii iau în considerare problema. O fac însă dezordonat și arbitrar, citind la întîmplare, ori izolînd cîteva opinii semnificative, ori preluînd doar interpretările care le pot servi drept ilustrație. Spre deosebire de asemenea spicuirii mozaicale și aleatorii, George Gană joacă « jocul » pînă la capăt, asumîndu-i deliberat implicațiile. Aceasta înseamnă, în primul rînd, că el înregistrează tot ce s-a scris pertinent despre Blaga, (și anume, acceptînd mai degrabă să greșească prin indulgență decît prin omisiune); în al doilea rînd, că prezintă referințele critice într-o ordine strict cronologică (pentru a măsura exact natura, dimensiunea și calitatea audienței în fiecare etapă istorică, evitînd să refacă retrospectiv trecutul); în fine, că se străduiește să redea cu maximum de exactitate opiniile exprimate (chiar dacă acestea le contrazic pe ale sale).

Prin despuierea exhaustivă a bibliografiei fără escamotări interesate, prin respectarea principiului absolutei istoricități și prin efortul vizibil de a fi drept cu toată lumea și corect cu fiecare, George Gană face, în capitolele destinate recepției, o bună demonstrație a ceea ce ar trebui să fie *urbi et orbi* istoria literară (dar din păcate nu e). Aceste capitole, de o întindere considerabilă (numai perioada anilor 1961—1982 ocupă 146 pagini cu corp 8!), sînt mai pasionante decît un roman căci amestecă realul cu fabulosul, previzibilul cu imprevizibilul, spun numai adevărul și totuși par, adesea, imaginate de un duh inventiv și malițios. Dincolo de contribuția pe care o aduc la cunoașterea istoriei acreditării lui Blaga drept mare și prodigios poet, unul dintre cei mai de seamă ai întregii literaturi române, ele pot fi citite din unghiul unei simptomatologii a climatului cultural recent. Sugestiile și învățămintele unei asemenea lecturi sînt atît de numeroase și de instructive încît nu pot fi nici măcar enumerate aci.

Mai e nevoie după toate acestea de un diagnostic? Cred că integrala Blaga în ediție critică a pornit cu dreptul și se află în mîini bune. Să-i dorim editorului puterea de a duce la capăt, într-un soroc rezonabil, ceea ce a început și să ne bucurăm că marele poet se va înfățișa de aci înainte celor ce vor veni să-l caute într-o ținută vrednică de sine.

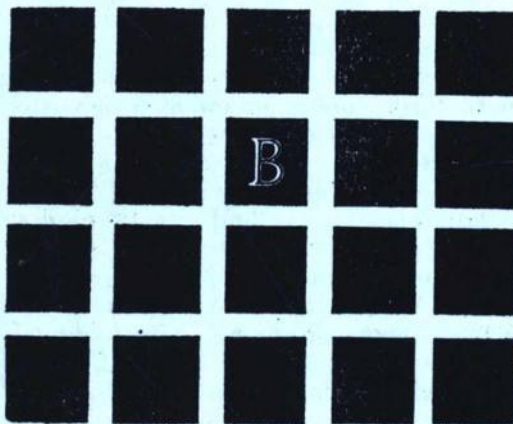
Paul CORNEA

CATALOGUL MANUSCRISELOR ROMÂNEȘTI

GABRIEL ȘTRÊMPEL

DOUĂ EVENIMENTE LITERARE

SEMNALEZ CU BUCURIE, ÎNSĂ CU O întîrziere justificată de îndelungatul proces de lucru al acestei reviste, două apariții editoriale ieșite din obișnuit, dar extrem de inegale prin dimensiune, conținut și finalitate. E vorba de primul volum al *Bibliografiei moderne românești* (1831—1918), cuprinzînd literele A—C, întocmit de un colectiv al Bibliotecii Academiei, coordonat de G. Ștrêmpele, și de o ediție bibliofilă a *Lucașăru* de Eminescu, ieșită la Timișoara, din inițiativa și cu ostenelele profesorului Ion Iliescu.

Nota comună a celor două cărți, una mare și savantă, alta minusculă, ca un timbru poștal, ca un mărtișor, dar frumoasă și de valoare simbolică, e că materializează deopotrivă o muncă plină de pasiune, devotament și dezinteresare.

Bibliografia reprezintă un instrument de lucru de importanță excepțională; ea înregistrează pentru perioada menționată absolut toate operele autorilor români, indiferent de limba în care au fost scrise și toate cărțile în limba română ale autorilor străini, inclusiv lucrările de colaborare, prefețele ori participările la antologii. Elaborată de bibliografi de înaltă calificare, sub conducerea eminentului specialist care este Gabriel Ștrêmpele, volumul recent apărut face onoare erudiției românești.

Editarea *Lucașăru*, în transcrierea lui Iuliu Martin, cu ilustrațiile inspirate ale lui Vasile Pîntea, demonstrează o dată în plus că prietenul nostru Iliescu, unul din marii bibliofili ai țării, a păstrat intactă aptitudinea de a arde pentru pricină de înaltă cuviință.

În ambele cazuri — coincidența nu e poate întîmplătoare — editorii au avut șansa de a găsi un sprijin exterior, acolo unde nici n-ar fi bănuir să-l afle. Bibliografia vede lumina tiparului grație concursului normal al Editurii Științifice și Enciclopedice (unde doi oameni de carte și de inimă, Nicolae Gheran și Valeriu Șuteu, i-au secondat cu pricepere pe autori), dar și ajutorului nescontat și excepțional oferit de Societatea de Științe Filologice, prin prietenul și colegul I. Hangiu, el' însuși bibliograf pasionat.

La rîndu-i, proiectul de editare a *Lucașăru* format liliputan a fost respins de oameni de meserie, dar îmbrățișat și condus la izbîndă, spre onoarea lor, de membrii conducerii Asociației Studenților Comuniști din Timișoara. De unde se vede dreptatea poetului: «mult pot puținii buni împreună».

P. C.

FIȘIER BIBLIOGRAFIC

1 iulie — 30 septembrie 1984

A

ARGHEZI (Tudor)

[*Cugetări*] și poezia [*Fără mască*] — Cu o notă editorială de Mitzura Arghezi în „*Manuscriptum*“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 37—38

C

CARAGIALE (I. L.)

Scurtu (Nicolae) — *Epistole berlineze*. „*Manuscriptum*“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 133—135
(Se publică patru scrisori din Berlin ale lui I. L. Caragiale către Dragomir Hurmuzescu:
a) joi 9/22 septembrie 1910; b) joi 16/29 septembrie 1910; c) septembrie 1910;
d) 7 octombrie 1910; precum și o cartolină familială Gherea și Zarifopol din 1 ianuarie 1911)

CAZIMIR (Otilia)

Inedit: Cezar Petrescu și Otilia Cazimir în „*Caiete botoșănene*“, 20, nr. 9(21), septembrie 1984, p. 2. (O scrisoare a Otiliei Cazimir către Dumitru Corbea, din Iași, 22.12.1959)

CĂLINESCU (G.)

Duță (Marcel) — *Între evocarea mitologică și lauda actualității* în „*Manuscriptum*“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 33—36 (Se comunică poemul *Cîntecul bradului*)

CĂLUGĂRU (Alice)

Popescu-Cadem (Constantin) — *Alice Călugăru în documente pariziene* în „*Manuscriptum*“, 15, nr. 3(56), 1984, p. 167—169 (Se comunică actul de căsătorie)

CISEK (Oscar Walter)

Hauser (Arnold) — *Valențe românești* în „*Manuscriptum*“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 150—159.
(Se publică un fragment din romanul de debut al scriitorului, *Umanizare*, în versiune românească de Nora Iuga și George Almosnino)

D

DÄUBLER (Theodor)

Cisek (Ioana) — « *Atît de frumos ca în București nu va mai fi niciodată* » în „*Manuscriptum*“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 164—166 (Se publică o scrisoare a lui Theodor Däubler către Oscar Walter Cisek din 30.5.1934)

E

EMINESCU (Mihai)

Vatamaniuc (D.) — *M. Eminescu și psihologia popoarelor* în „*Manuscriptum*“, 15, nr. 3(56), 1984, p. 9—16. (Se publică textul *Idei pregătitoare pentru o psihologie a popoarelor, ca invitație la o revistă pentru psihologia popoarelor și lingvistică*. Traducere de Alexandru Surdu)

G

GUGA (Romulus)

Băileșteanu (Fănuș) — *Vocație și destin* în „*Manuscriptum*“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 98—107.
(Se publică un fragment din romanul *Străbunicul din cămară*. Textul este îngrijit de Voica Foișoreanu-Guga)

I

ISTRATI (Panait)

Ciubotaru (Mircea) — *Panait Istrati inedit* în „Cronica“, 19, nr. 32(967), 10 august 1984, p. 8. (Se comunică două scrisori ale lui P. Istrati către Theodor Rîșeanu; din Brăila, 9, XII, 1931 și București 11 mai 1934)

Mocioiu (Nicolae) — *Panait Istrati corespondent de presă la Paris* în *Panait Istrati — Centenar 1884—1984*. „Pagini brăilene“, realizate în colaborare cu Comitetul de Cultură și Educație Socialistă Brăila. Supliment al revistei „Tomis“, 19, nr. 9(175), septembrie 1984, pp. 2—3. (Se publică trei scrisori ale lui P. Istrati către Stelian Popescu; din Nisa, 8 aprilie 1924; Paris, 12 mai 1924; Paris 12 iunie 1924)

IVASIUC (Alexandru)

Chiper-Ivasiuc (Tita) — *Debutul posibil* în „Manuscriptum“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 83—97. (Se publică nuvelele *Gama cu alterații* și *Ea*)

K

KACSO (Sándor)

Domokos (Eva) — *Un caracter polivalent* în „Manuscriptum“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 115—118. (Se comunică *Însemnări zilnice* din perioada 13 ianuarie 1969 — 30 decembrie 1969. Traducere de Mariana Agoston)

KIRILEANU (G. T.)

Bostan (Constantin) — G. T. Kirileanu — *[Amintiri de la Școala primară nr. 1 din Fălticeni]* în „Ateneu“, 21, serie nouă, nr. 9(178), septembrie 1984, p. 10

M

MAIORESCU (Titu)

Elemente de Logică pentru gimnazii, II. Teoria judecăților. (Traducere de Gudrun Bossert și Alexandru Surdu), în „Manuscriptum“, 15 nr. 3(56), 1984, pp. 136—149

MALRAUX (André)

Scurtu (Nicolae) — *În corespondență cu Pericle Martinescu* în „Manuscriptum“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 170—171. (Scrisoare din Paris, 10 aprilie 1936)

MAZILU (Teodor)

Șipoș (Margareta) — *Teodor Mazilu — Laborator de creație* în „Manuscriptum“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 161—163 (Se publică fragmente de proză din *Jurnalul lui Matei, Într-o casă străină*, vol. II)

MONTHERLANT (Henry de)

Scurtu (Nicolae) — *În corespondență cu Pericle Martinescu* în „Manuscriptum“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 171—173. (Scrisoare din Paris, 10 aprilie 1936)

P

PARASCHIVESCU (Miron Radu)

Grigorescu (Ioan) — «...Un artist lipsit de caracter este o aberație cromozomică...» în „Manuscriptum“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 39—51 (Se comunică și o scrisoare a lui André Malraux către soția lui M. R. Paraschivescu; din Paris, 25 martie 1971)

PETRESCU (Camil)

Ichim (Florica) și Zamfirescu (Vasile Dem.) — *Tentativa unui sistem filozofic* în „Manuscriptum“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 119—132 (*Doctrina substanței*, IV, *Problematica cunoașterii*)

PETRESCU (Cezar)

Inedit: Cezar Petrescu și Otilia Cazimir în „Caiete botoșănene“, 20, nr. 9(21) septembrie 1984, p. 2, col. 4, sus. (Scrisoare a lui Cezar Petrescu către Dumitru Corbea; din Bușteni; 27 august 1951)

PETRESCU (Radu)

George (Alexandru) — *Descoperirea lui Radu Petrescu* în „Vatra“, 15, nr. 162, 20 septembrie 1984, p. 7 (Se publică fragmente din *Jurnalul* lui Radu Petrescu)

PREDA (Marin)

- Crăciun (Victor) — *Un scriitor în fața istoriei* în „*Manuscriptum*“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 66—82 (*Dezarmarea*, [Fragment din romanul *Delirul*, volumul II])
Vaida (Radu) — *Povestea unui autograf* în „*Manuscriptum*“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 72—74

S

SADOVEANU (Mihail)

- L. Rebreanu, 40 de ani de la moarte în „*Argeș*“, 19 nr. 9(157), septembrie 1984, pp. 1—2
(Scrisoare către L. Rebreanu; din Iași, 13 noiembrie 1929)

STANCU (Zaharia)

- Cristev (Diana) — *Vocația adevărului* în „*Manuscriptum*“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 52—62.
(Se publică un fragment din romanul *Patria: Întoarcerea de pe front*)

STĂNESCU (Nichita)

- Condeescu (Alexandru) — *Despre hermeneutica poeziei* în „*Manuscriptum*“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 27—32. (Se publică poeziile *Cintec*, *Grabă*, *Dulce amărire*, *Un presentiment*, *Nelubrățișare*, *Prescriere*, [Că-t încă-n viață mai rămîn])
Crăciun (Victor) — *Notă de Nichita Stănescu la microfon* în „*Contemporanul*“, nr. 33 (1970), 10 august 1984, p. 10 (Se publică evocarea *O vorbă de dragoste despre orașul meu natal* — *Ploiești*)
Crișan (Constantin) — *În loc de legendă, o amintire* în „*Tribuna*“, 27, nr. 35 (1945), 30 august 1984, p. 2 (Arhivele istoriei literare). Se publică o poezie închinată lui Constantin Crișan

STREINU (Vladimir)

- Muntean (George) — *Noi dimensiuni în orizontul literaturii contemporane* în „*Manuscriptum*“, 15, nr. 3(56), 1984, pp. 15—26 (Se publică eseu *Aspecte din literatura română*)

V

VRIONI (Aida)

- L. Rebreanu, 40 de ani de la moarte în „*Argeș*“, 19, nr. 9(157), septembrie 1984, pp. 1—2
(Scrisoare către Liviu Rebreanu din București, marți 21 octombrie 1944).

A. BOTA

ICONOGRAFIE

AUTOGRAFE: Matelu I. CARAGIALE (35, 52); Miron COSTIN (14); M. EMINESCU (15); Octavian GOGA (171); A. de HERZ (171); Grigore C. MOISIL (129, 141); Sylvia PANKHURST (34); Camil PETRESCU (75, 91); Al. T. STAMATIAD (143, 147); Al. O. TEODOREANU (153)

Camil PETRESCU (75, 88); Pius SERVIEN (157, 166); Al. T. STAMATIAD (146, 148); Stema Moldovei din 1777 — țesătură (10); Al. O. TEODOREANU (155, 156)

FOTOGRAFII: Ion BARBU (108, 109, 111); Mihai DRAGOMIR (67, 155); M. EMINESCU — expoziția deschisă de Muzeul literaturii române cu ocazia comemorării a 75 de ani de la moartea poetului (1964, Rotonda Sălii mici a Palatului R.S.R.), p. 15; Imagini din Bucureștii începutului de veac (35, 36, 37, 42, 46, 49, 50 — fotografiile de Leonid Paul Buzolanu); Francis JAMMES (169); Octavian GOGA (170, 171); Grigore C. MOISIL (131, 134, 135, 138, 141); Hortensia PAPADAT-BENGESCU (57);

DESENE: Jean BOURDICHON (sec. XV) — miniaturi (60, 63); Constantin BRÂNCUȘI (6); G. COURBÉ, Căprioare în pădure (23—24); Mihai DRAGOMIR văzut de SILVAN (64); N. GRIGORESCU, Tîrgul de vite (90); Iași în secolul al XIX-lea — gravură de epocă (92); Al. T. STAMATIAD de Camil RESSU (143); Al. O. TEODOREANU de Șt. DIMITRESCU (153); V. VOICULESCU văzut de Neagu RĂDULESCU (128); D. A. PAPAZOGLU, litografie (101); Reproduse după tablouri de ȘIȘKIN (16—17, 18—19, 24—25, 26, 28, 29); TEIȘANU — proiect de copertă (20—21).

- *The permanence of poetry* — editorial (*MANUSCRIPTUM*) ● *The absence of the form* — tablôid by Ana *BLANDIANA* ● **Miron COSTIN**: *The Description of Moldavia and Wallachia*, poem, the last chapter (translation in verses by Elena *LINȚA*)
- **M.EMINESCU**: German Pages — *Im Urwald* (In the forest) by Eduard *DORSCH* (Transliteration, translation and notes by G. *PINTEA*); Addenda — «...he put the seal of his genius on the people he belongs to» (documentary by Arcadiu *PETRESCU*)
- **CENTENNARY Mateiu I. CARAGIALE**: The chronicle of a beginning of century, *Ephémérides* (II); The man of society (commentary by Barbu *CIOCULESCU*); A case of... «literary telepathy» — a competition and the authorship of a sonnet (*Nicolae SCURTU*)
- **Hortensia PAPADAT-BENGESCU**: French poems: *Honte* (Shame), *Voyage*, *La ballade du Cavalier* (The ballad of the Knight) (presented by Elisabeta *DOBRIN-POPESCU*; Romanian version by Grete *TARTLER*) ● **Mihu DRAGOMIR**: Between the show and the truth of life (*Claudia DIMIU*); [*Excursion in the very present...*] — dramatic fragment ● **Camil PETRESCU**: *The Doctrine of Substance* (V) — *Essence and image* (text established and editorial note by Florica *ICHIM* and Vasile Dem. *ZAMFIRESCU*)
- **Costache CONACHI**: «...you'll know me as a friend... for ever» — letters (Preamble by Paul *PĂLTĂNEA*) ● **Ion BARBU**: *Maria Spring*, in other versions (*Mircea COLOȘENCO*) ● **V. VOICULESCU**: Dramatic fragments (presented by N. *FLORESCU*)
- **Grigore C. MOISIL**: Letters from Turkey (Foreword by Viorica *MOISIL*)
- **Al. T. STAMATIAD**: Symbolist grandeur and grandiloquence (*Aureliu GOCI*); *Sour remember*, *The Castle*, *Sacrifice*, *Only flowers*, *On the other shore*, *Sonnet*, *The Song of water*, *Triumphal Arch*, *The Old Artist*, *Life*, *Today*, *The caricature of the picture* — verses ● **Al. O. TEODOREANU**: Păstorel, the «phenomenum» (*I. OPRIȘAN*); *The Cue*, *Letter*, *The name day*, *The meeting*, *Aunt Valentina's anniversary*, *The Song of the Swan* — verses and epigrams ● **ALBUM LEAVES**: **Ion BARBU** in the family (evocation by Gerda *BARBILIAN*) ● **Pius SERVIEN**: An aesthetician of the rythm (*Ion DEACONESCU* and Traian *NICA*); *The science of poetry*, *Art and language* — essays
- **FRANCIS JAMMES**: «...the real poetry — an universal language» (a letter commented by N. *SCURTU*) ● **Octavian GOGA** and the story of some medals (*Corneliu POPA*)
- **I. L. CARAGIALE** and the strategy of the trifle (*Liviu CĂLIN*) ● *In debate*: The work of **Lucian BLAGA** in critical edition and monographs (*Dumitru MICU* and Paul *CORNEA*) ● *Bibliographical Index* ● *Iconography* ● *Summary* in foreign languages (English, French, German, Russian) ●

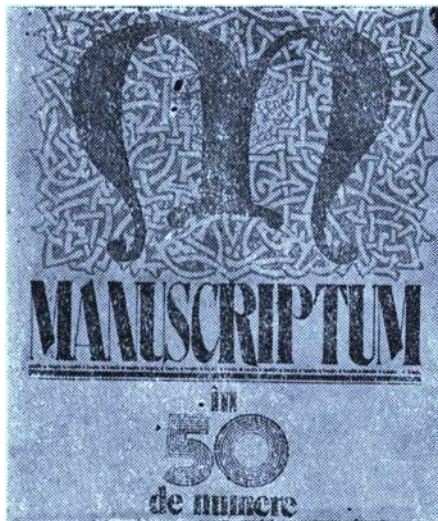
- *Permanence de la poésie* — éditorial (*MANUSCRIPTUM*) ● *Absence de la forme* — tablette par Ana **BLANDIANA** ● **Miron COSTIN**: *Description de la Moldavie et de la Valachie*, poème, dernier chapitre (traduction en vers par Elena **LINȚA**) ● **M. EMINESCU**: Pages allemandes — *Im Urwald* (Dans la forêt) par Eduard DORSCH (Translittération, traduction et notes par G. **PINTEA**); Addenda — «...Il a marqué de son génie le peuple auquel il appartient» (documentaire par Arcadiu **PETRESCU**)
- **CENTENAIRE Mateiu I. CARAGIALE**: Chronique du début du siècle, *Ephémérides* (II); L'Homme de société (Commentaires par Barbu **CIOCULESCU**); Un cas de... «télépathie littéraire» — concours pour la paternité d'un sonnet (*Nicolae SCURTU*)
- **Hortensia PAPADAT-BENGESCU**: Poèmes français: *Honte, Voyage, La Ballade du Cavalier* — présentés par Elisabeta **DOBRIN-POPESCU** (version roumaine: Grete **TARTLER**) ● **Mihu DRAGOMIR**: Entre le spectacle et la vérité de la vie (*Claudia DIMIU*); [*Incursion dans le présent proche...*] — fragment dramatique ● **Camil PETRESCU**: *Doctrine de la Substance*, (V) — *L'essence et l'image* (Texte établi et note éditoriale par Florica **ICHIM** et Vasile Dem. **ZAMFIRESCU**) ● **Costache CONACHI**: «...Tu sauras que je suis fidèle en amitié» — lettres (Préambule par Paul **PĂLTĂNEA**)
- **Ion BARBU**: *Maria Spring* en d'autres variantes (*Mircea COLOȘENCO*) ● **V. VOICULESCU**: Fragments dramatiques (présentés par N. **FLORESCU**) ● **Grigore C. MOISIL**: Lettres de Turquie (Préface par Viorica **MOISIL**) ● **Al. T. STAMATIAD**: Grandeur et grandiloquence symboliste (*Aureliu GOCI*); *Durs souvenirs, Le Château, Reconnaissance, Rien que des fleurs, Sur l'autre rivages, Sonnet, Chant du ruisseau, L'Arc de Triomphe, Le vieux artiste, La Vie, Aujourd'hui, Caricature du tableau* — vers
- **Al. O. TEODOREANU**: Le «phénomène» Păstorel (*I. OPRIȘAN*); *Replique, Lettre, Le Jour du Nom, Accueil, L'anniversaire de tante Valentine, Le Chant du cygne* — vers et épigrammes ● **FEUILLES D'ALBUM**: **Ion BARBU** en famille... (évocation par Gerda **BARBILIAN**) ● **Pius SERVIEN**: Un esthéticien du rythme (*Ion DEACONESCU* et Traian **NICA**); *Science de la poésie, Art et Langage* — essais
- **Francis JAMMES**: «...la véritable poésie — un langage universel» (épître commentée par N. **SCURTU**) ● **Octavian GOGA** et l'histoire de quelques médailles (*Corneliu POPA*) ● **I.L. CARAGIALE** et la stratégie du rien (*Liviu CĂLIN*) ● *En débat*: l'oeuvre de Lucian **BLAGA** — en édition critique et en monographies (*Dumitru MICU* et Paul **CORNEA**) ● *Fichier bibliographique* ● *Iconographie* ● *Sommaire en langues étrangères* (anglais, français, allemand et russe) ●

● **Permanenz der Poesie** — Leitartikel (MANUSCRIPTUM) ● Das Fehlen der Form — Glosse von *Ana BLANDIANA* ● **Miron COSTIN**: *Die Beschreibung der Moldau und Munteniens*, Poem, letztes Kapitel (Verübertragung von *Elena LINȚA*) ● **M. EMINESCU**: Deutsche Blätter — *Im Urwald* von Eduard DORSCH (Übersetzungen und Anmerkungen von *G. PINTEA*); Addenda — «...er hat den Stempel seines Genius dem Volke aufgeprägt, dem er angehört» (Dokumentation von *Arcadiu PETRESCU*) ● 100-JAHRFEIER **Mateiu I. CARAGIALE**: Die Chronik eines Jahrhundertanfangs, *Ephemeriden*, (II); Der Gesellschaftsmensch (Kommentare von *Barbu CIOCULESCU*); Ein Fall von... «literarischer Telepatie» — ein Wettbewerb und die Urheberschaft eines Sonetts (*Nicolae SCURTU*) ● **Hortensia PAPADAT-BENGESCU**: Französische Poeme: *Honte, Voyage, La ballade du Cavalier* — vorgestellt von *Elisabeta DOBRIN-POPESCU* (rumänische Fassung von *Grete TARTLER*) ● **Mihu DRAGOMIR**: Zwischen Schauspiel und Lebensweisheit (*Claudia DIMIU*); [Betrachtungen über die unmittelbare Gegenwart...] — dramatisches Fragment ● **Camil PETRESCU**: *Die Doktrin der Substanz*, (V) — *Wesen und Abbild* (Textwiedergabe und editorische Notiz von *Florica ICHIM* und *Vasile Dem. ZAMFIRESCU*) ● **Costache CONACHI**: «...du wirst erkennen, dass ich unverrückbar freundschaftlich bin» — Briefe (Präambel von *Paul PĂLTĂNEA*) ● **Ion BARBU**: *Maria Spring* in anderen Varianten (*Mircea COLOȘENCO*) ● **V. VOICULESCU**: Dramatische Fragmente (vorgestellt von *N. FLORESCU*) ● **Grigore C. MOISIL**: Briefe aus Istanbul (Einleitung von *Viorica MOISIL*) ● **Al. T. STAMATIAD**: Symbolistische Brosche und Überheblichkeit (*Aureliu GOCI*); *Grausame Erinnerungen; Das Schloss; Opfergabe; Nur Blumen; Am anderen Ufer; Der alte Künstler; Das Leben; Heute; Die Karikatur des Bildes* — Verse ● **Al. O. TEODOREANU**: Das «Phänomen» des Hirten (*I. OPRIȘAN*); *Replik; Brief; Zum Namenstag; Empfang; Beim Geburtstag der Tante Valentina; Der Schwanensang* — Verse und Epigramme ● **ALBUMBLÄTTER** **Ion BARBU** in der Familie... (von *Gerda BARBILIAN*) ● **Plus SERVIEN**: Ein Ästhetiker des Rhythmus (*Ion DEACONESCU* und *Traian NICA*); *Die Wissenschaft der Poesie; Kunst und Sprechen* — Essays ● **Francis JAMMES**: «...die wahre Poesie — eine Weltsprache» (ein kommentierter Brief von *N. SCURTU*) ● **Octavian GOGA** und die Geschichte einiger Medaillen (*Corneliu POPA*) ● **I. L. CARAGIALE** und die Strategie des Nichts (*Liviu CĂLIN*) ● *Zur Debatte*: Das Werk **Lucian BLAGAS** in der Kritischen Gesamtausgabe und in Monografien (*Dumitru MICU* und *Paul CORNEA*) ● *Bibliographische Notizen* ● *Ikonographie* ● *Inhalt* in englischer, französischer, deutscher und russischer Sprache ●

- **Постоянство поэзии** — редакционная статья (*МАНУСКРИПТУМ*) ● **Отсутствие формы** — краткий очерк Аны **БЛАНДИАНЫ** ● **Мирон КОСТИН**: Описание Молдовы и Валахии, поэма, последняя глава (Перевод в стихах Елены **ЛИНЦЫ**) ● **М. ЕМИНЕСКУ**: Немецкие страницы — *Im Urwald* (В бору) Эдуарда **ДОРША** (Транслитерация, перевод и замечания **Г. ПИНТИ**); Addenda — «его гений наложил отпечаток на народ, которому он принадлежит» (Документальный очерк **Аркадия ПЕТРЕСКУ**) ● **СТОЛЕТИЕ** Матею **КАРАДЖАЛЕ**: Хроника одного начала века, *Эфемериды* (II); Человек общества (Комментарии **Барбу ЧОКУЛЕСКУ**); Случай ... «литературной телепатии» — конкурс и отцовство одного сонета (**Николае СКУРТУ**) ● **Хортенсия ПАПАДАТ-БЕНДЖЕСКУ**: Французские поэмы: *Honte* (Стыд), *Voyage* (Путешествие) *La ballade du Cavalier* (Баллада рыцаря) представляет **Элизабета ДОБРИН-ПОПЕСКУ** (Румынский вариант: *Грете ТАРТЛЕР*) ● **Миху ДРАГОМИР**: Между спектаклем и жизненной правдой (**Клаудия ДИМИУ**); [Экскурс в ближайшее настоящее ...] — драматический фрагмент ● **Камил ПЕТРЕСКУ**: Доктрина сущности, (v) — Сущность и воображение (Установление текста и редакционные замечания **Флорики ИКИМ** и **Василе Дем. ЗАМФИРЕСКУ**) ● **Костаке КОНАКИ**: «... и ты узнаешь, что я чувствую дружбу ... в постоянстве» — письма (Преамбула **Паула ПЭЛТЭНЯ**) ● **Ион БАРЕБУ**: Мария **СПРИНГ** в других вариантах (**Мирча КОЛОШЕНКО**) ● **В. ВОЙКУЛЕСКУ**: Драматические фрагменты (Представляет **Н. ФЛОРЕСКУ**). **Григоре К. МОЙСИЛ**: Письма из Турции (Предисловие **Виорики МОЙСИЛ**) ● **Ал. Т. СТАМАТИАД**: Величие и высокопарность символики (**Аурелиу ГОЧ**); Жестокие воспоминания, Замок, Вклад, Только цветы, На другом берегу, Сонет, Песня воды, Триумфальная арка, Старый артист, Жизнь, Сегодня, Карикатура на картину — стихи ● **Ал. О. ТЕОДОРИАНУ**: «Феномен» Пэсторел (**И. ОПРИШАН**); Реплика, Письмо, В день именин, Встреча, На годовщину тети Валентины, Лебединая песня — стихи и эпиграммы ● **СТРАНИЦЫ АЛЬБОМА**: **Ион БАРЕБУ** в семье ... (вспоминает **Герда БАРЕБИЛАН**) ● **Пиус СЕРВИЕН**: Эстетик ритма (**Ион ДЪАКОНЕСКУ** и **Траян НИКА**); Наука поэзии, Искусство и язык — эссе ● **Фрэнсис ДЖЕЙМС**: «... настоящая поэзия — универсальный язык» (письмо комментирует **Н. СКУРТУ**) ● **Октавиан ГОГА** и история некоторых медалей (**Корнелиу ПОПА**) ● **И. Л. КАРАДЖАЛЕ** и стратегия мелочей (**Ливиу КЭЛИН**) ● **На обсуждении**: творчество **Лучиана БЛАГИ** в критическом издании и монография (**Думитру МИКУ** и **Паул КОРНЯ**) ● Библиографический каталог ● Иконография ● Оглавление на иностранных языках (на английском, французском, немецком и русском) ●

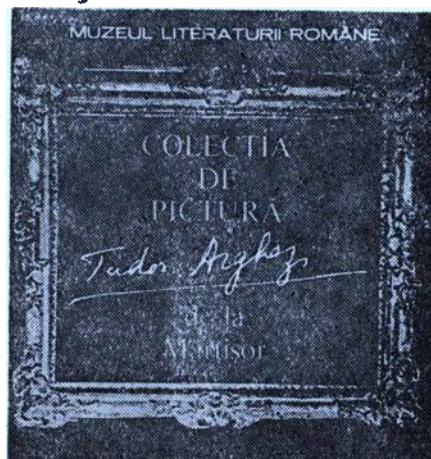
BIBLIOTECA „MANUSCRIPTUM“

*vă oferă
cîteva
dintre
titlurile
apărute
în această
colecție:*

Doritorii le pot procura
de la standul
Muzeului Literaturii Române,
strada Fundației, nr. 4,
sector 1, București,
telefon 50.32.90. —
zilnic, între orele 10 — 13.

- Mateiu I. Caragiale. Un personaj
— dosarul unei existențe
- 13 Rotonde 13, vol. I și II
- Dialoguri (despre clasicism
și romantism)
- Colecția de pictură
„Tudor Arghezi“
de la Mărtișor
- „Manuscriptum“
în 50 de numere

CAMÕES — gravură de epocă. (Diapozitiv color de Vasile BLENDEA)

Fotoreproduceri: Magdalena BUZĂ

Retuş foto: Florica PRICIU

Din sumarul numărului viitor:

- D. CANTEMIR — Manuscrise descoperite în arhivele americane
- M. EMINESCU — Alte pagini germane
- G. COŞBUC — O nouă versiune a traducerii *Divinei Comedii*
- M. SADOVEANU — Laborator de creaţie
- Octav ONICESCU — Destăinuiiri
- Petru COMARNESCU despre I. ȚUCULESCU
- Versuri de Pius SERVIEN
- *În dezbatere*: Tinăra generaţie de istorici literari.
- *File de album*: Nichita STANESCU
- Corespondenţă din Portugalia: CAMÕES

COLECTIV EDITORIAL

FĂNUŞ BĂILEŞTEANU

ADRIAN BOTA

DIANA CRISTEV (resp. de număr)

RUXANDRA MIHĂILĂ

MANUELA TÂNĂSESCU

SECRETARIAT DE REDACŢIE

ADRIAN HOAJĂ

FLOREA VLAD

TAXELE POŞTALE ACHITATE CONFORM
APROBĂRII D.G.P.Tc. nr. 137/527/1976

Lei 35

CAMÕES — *Luziada* (Traducere de Aurel Covaci)